

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİMDALI

SEÇİLMİŞ YEREL YÖNETİCİLERİN (MUHTARLARIN) BAKIŞ AÇISIYLA
TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN
KENTE SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Dr.Öğr.Üyesi Yeliz POLAT

HAZIRLAYAN

Ayşe YILMAZ

ELAZIĞ- 2019

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİMDALI

SEÇİLMİŞ YEREL YÖNETİCİLERİN (MUHTARLARIN) BAKIŞ AÇISIYLA
TÜRKİYE'DEKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN
KENTE SOSYO-EKONOMİK ETKİLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Jürimiz, ²²13.02.2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans oy birliği / oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Dr.Öğr. Üyesi Yeliz POLAT

2. Prof.Dr. Hasan BURAN

3. Doç.Dr. Ali Sırrı YILMAZ

4.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****SEÇİLMİŞ YEREL YÖNETİCİLERİN (MUHTARLARIN) BAKIŞ AÇISIYLA
TÜRKİYE’DEKİ SURİYELİ GÖÇMENLERİN KENTE SOSYO-EKONOMİK
ETKİLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ****Ayşe YILMAZ****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Kamu Yönetimi Anabilim Dalı****2019; Sayfa XI+156**

Araştırmada göç olgusu ve göçün nedenleri uluslararası göç kuramları üzerinden ele alınmıştır. Uluslararası göçte, toplumsal uyumun sağlanması için iki ana göç politikası olarak asimilasyon ve çokkültürlülük yaklaşımları ele alınmıştır. Ayrıca araştırmada, göçmenlerin uyumu sorunsalı çokkültürlülük yaklaşımı üzerinden çözümlenmiştir. Araştırmada Çokkültürlülüğü hazırlayan süreç ve kavramsal tanımı yapılmış olup, dünyada çokkültürlülük politikasını uygulayan bazı devletlerin uygulamaları incelenmiştir. Daha sonra Türkiye’nin uluslararası göç politikası çokkültürlülük yaklaşımı çerçevesinde özellikle Suriyeliler özelinde ele alınmıştır.

Araştırma, nitel araştırma yöntemi kullanılmış bir saha araştırmasıdır. Elazığ kentinde yaşayan Suriyelilerin kente sosyo-ekonomik etkilerini ortaya koymak için Suriyelilerin yoğunluklu olarak yaşadığı mahalle muhtarlarıyla yüz yüze görüşme yapılmıştır. Elde edilen bilgilerle Suriyelilerin Elazığ kentindeki yerel halkla sosyal uyumu, Suriyelilerin ya da yerel halkın bu göçten nasıl etkilendikleri, Suriyelilerin mahallede karşılaştıkları/başlıca sorunlar, Suriyelilerin mahalleye ya da kente yansımaları gibi birçok farklı veri sınıflandırılarak analiz edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Asimilasyon, Çokkültürlülük, Suriyeli Göçmen, Sosyo-Kültürel Uyum, Ekonomik Uyum.

ABSTRACT**Master's Thesis****THE POINT OF VIEW OF ELECTED LOCAL GOVERNMENTS
(HEADMENS) TO SOCIO-ECONOMIC IMPACTS OF SYRIAN IMMIGRANTS
LIVING IN THE CITY OF TURKEY: ELAZIĞ SAMPLE****Ayşe YILMAZ****Fırat University****Institute of Social Sciences****Department of Public Administration****2019; Pages XI+156**

The causes of migration and migration were discussed in the study through international migration theories. In order to ensure social cohesion in international migration, assimilation and multicultural approaches are considered as two main migration policies. Moreover, the problem of integration of migrants was analyzed through multicultural approach. In the research, the process and conceptual definition that prepare multiculturalism has been made and the applications of some states that implement multi-cultural policy in the world are examined. Thereafter, Turkey's international migration policy, in the context of multiculturalism approach, especially Syrians are dealt with in private.

The research is a field research using a qualitative research method. In order to reveal the socio-economic effects of the Syrians living in the city of Elazığ to the city, face-to-face interviews were conducted with the headmen of the neighborhood where the Syrians live. With the information obtained, the social cohesion of the Syrians in the city of Elazığ, how the Syrians or local people were affected by this migration, the problems faced by / created by the Syrians in the neighborhood and the reflections of the Syrians in the neighborhood or the city were analyzed and classified.

Key Words: International Migration, Assimilation, Multiculturalism, Syrian Migrant, Socio-Cultural Adaptation, Economical Adaptation.

İÇİNDEKİLER

İÇ KAPAK	I
ONAY SAYFASI	II
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
İÇİNDEKİLER	V
TABLolar LİSTESİ	IX
ÖNSÖZ	X
KISALTMALAR	XI
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. ARAŞTIRMA HAKKINDA	5
Araştırmanın Konusu ve Önemi	5
Araştırmanın Amacı	6
Araştırmanın Hipotezleri	6
Araştırmanın Yöntemi	7
Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları	8
Kavram Tanımları	8
İKİNCİ BÖLÜM	11
2. ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI VE TÜRKİYE	11
2.1. Uluslararası Göç Kuramlarına Genel Bir Bakış	13
2.1.1. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı	13
2.1.2. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı	14
2.1.3. Yeni Ekonomi Kuramı	16
2.1.4. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı	18
2.1.5. Dünya Sistemi (Merkez-Çevre, Tarihsel-Yapısalcı) Göç Kuramı	19
2.1.6. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı	22
2.1.7. Kümülatif (Birikimli) Nedensellik Kuramı	23
2.1.8. Kurumsal Kuram	24

2.1.9. Göç Sistemleri Kuramı	25
2.2. Uluslararası Göç ve Toplumsal Uyum Kuramları	26
2.2.1. Asimilasyon	27
2.2.2. Çokkültürlülük	29
2.2.2.1. Çokkültürlülük ve Kanada	36
2.2.2.2. Çokkültürlülük ve ABD	38
2.2.2.3. Çokkültürlülük ve Avustralya	42
2.2.2.4. Çokkültürlülük ve İsveç	45
2.2.2.5. Çokkültürlülük ve Hollanda	46
2.3. Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye’de Uluslararası Göç Politikası Sorunsalı	48
2.3.1. Uluslararası Göç Politikaları Bağlamında Cumhuriyet Öncesi Osmanlı’da Çokkültürlülük Sorunsalı	48
2.3.2. Uluslararası Göç Politikaları Bağlamında Cumhuriyet Sonrası Türkiye’de Çokkültürlülük	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	60
3. SURİYELİ GÖÇMENLERİN KENTE SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK ETKİLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ	60
3.1. Araştırma Tekniği	60
3.1.1. Evren ve Örneklem	60
3.1.2. Veri Toplama Aracı	63
3.1.3. Verilerin Analizi	64
3.2. Görüşme Yapılan Mahallelerdeki Muhtarların Gözüyle Elazığ’daki Suriyeli Göçmenlerin Kente Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Etkileri: Alan Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi	64
3.2.1. Görüşme Yapılan Mahallelerdeki Muhtarlara Ait Demografik Verilerin Çözümlemesi	64
3.2.2. Görüşme Yapılan Mahallelere Genel Bakış: Mahallelerin Mevcut Sorunları	67

3.2.3. Görüşme Yapılan Mahallelerdeki Suriyeli Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri	73
3.2.4. Muhtarların Gözüyle Elazığ Kent Alanındaki Suriyeli Göçmenler ile İlk Karşılaşma	75
3.2.5. Görüşme Yapılan Mahallelerde İkamet Eden Suriyeli Göçmenlerin Yarattığı Sorunlar	79
3.2.5.1. Suriyeli Göçmenlerin İkamet Ettikleri Mahallelerde Yarattığı Sorunlar	79
3.2.5.2. Suriyeli Göçmenlerin İkamet Ettikleri Konutlarda Yarattıkları Sorunlar	84
3.2.5.3. Suriyeli Göçmenlerin Suçla Eklemlenmeleri	91
3.2.5.4. Yerli Halkla Suriyeli Göçmen Gruplar Arasında Kaynak Paylaşımından Doğan Çatışmalar	96
3.2.5.5. Elazığ'daki Yerli Halkla Suriyeli Göçmen Grup Arasındaki Sosyal İlişkilerde Yaşanan Sorunlar	100
3.2.6. Görüşme Yapılan Mahallelerde İkamet Eden Suriyeli Göçmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar	103
3.2.7. Görüşme Yapılan Mahallelerde Suriyeli Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Etkileri	110
3.2.8. Görüşme Yapılan Mahallelerde Suriyeli Göçmenlerin Uyum Sorunsalı	115
3.2.8.1. Görüşme Yapılan Mahallelerde İkamet Eden Suriyeli Göçmenlerin Uyumuna Yönelik Yapılan Faaliyetler	116
3.2.8.2. Görüşme Yapılan Mahallelerde İkamet Eden Suriyeli Çocukların Uyum Sorunsalı	117
3.2.8.3. Görüşme Yapılan Mahallelerde Sürece Bağlı Olarak Suriyeli Göçmenlerin Kabul Edilme Sorunsalı	119
3.2.9. Görüşme Yapılan Mahallelerdeki Muhtarların Suriyeli Göçmen Akımına Karşı Çözüm Önerileri	123
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	126

4. GENEL DEĞERLENDİRME	126
4.1. Bulgular ve Öneriler	126
4.2. Sonuç	140
KAYNAKÇA	149
EK: Görüşme Soruları	155
ÖZGEÇMİŞ	156

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Elazığ Kent Merkezindeki Mahallelere Göre Suriyeli Göçmen Nüfus Dağılımı.....	61
Tablo 2: Görüşme Yapılan Muhtarların Yaş Aralığı	65
Tablo 3: Görüşme Yapılan Muhtarlıkların Muhtarlık Yapma Süreleri/Muhtarlık Dönemi.....	66
Tablo 4: Görüşme Yapılan Muhtarların Doğum Yeri ile Muhtarlık Yaptığı Yer.....	67
Tablo 5: Görüşme Yapılan Muhtarların Gözüyle Mahallelerindeki Mevcut Sorunlar ...	68
Tablo 6: Elazığ’da Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısının İkamet Ettikleri Mahalle Nüfusuna Oranı	77
Tablo 7: Suriyeli Göçmenlerin Yaşadığı Mahallelerde Yarattığı Sorunlar	80
Tablo 8: Elazığ’daki Suriyeli Göçmenlerin İkamet Ettiği Konutlarda Yaratmış Olduğu Sorunlar	84
Tablo 9: Suriyeli Göçmenlerin Suçla Eklemlenmeleri	92
Tablo 10: Yerli Halkla Göçmen Grupları Arasında Kaynak Paylaşımından Doğan Çatışmalar	97
Tablo 11: Elazığ’daki Yerli Halkla Suriyeli Göçmen Grup Arasındaki Sosyal İlişkilerde Yaşanan Sorunlar	101
Tablo 12: Suriyelilerin İkamet Ettiği Mahallelerde Karşılaştığı Sorunlar	104
Tablo 13: Suriyeli Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Etkileri	110

ÖNSÖZ

2011 yılı itibariyle Türkiye'ye gelen Suriyeli sayısı 2019 yılındaki resmi verilere göre 3,6 milyonu geçmiş bulunmaktadır. Bu araştırmada Elazığ kentine yerleşen Suriyelilerin kentte yarattığı olası etkileri ölçmek için mahalle muhtarlarıyla görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen bilgiler farklı kategorilerde değerlendirilmeye çalışılmıştır. Literatürde yoğun bir şekilde büyük kentlere yerleşen Suriyeliler üzerinde çalışmalar yapılmıştır; ancak bu araştırma Elazığ gibi orta ölçekli kentlerde yaşayan Suriyelilerin verilerini sunması açısından farklılık taşıdığı söylenebilir.

Bu araştırmada konuya ilişkin bilgileri ve yönlendirmeleriyle bana yol gösteren ve desteğini her zaman hissettiren Sevgili hocam ve Tez Danışmanım Dr. Yeliz POLAT'a teşekkürümü bir borç bilip sonu gelmeyen sorularıma vermiş olduğu cevaplarla göstermiş olduğu üstün sabrına hayranlığımı belirtmek isterim. Ayrıca yardım ve destekleri için Arş. Gör. Süleyman Eren YÜRÜK'e teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak, eğitim hayatım boyunca hep yanımda olan ve bana sonsuz güvenen aileme, yaşadığım zorluklar karşısında desteklerini hiçbir zaman eksik etmeyen arkadaşlarıma teşekkür ederim.

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
ERG	: Eğitim Reformu Girişimi
GEM	: Geçici Eğitim Merkezleri
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration)
İHH	: İnsan Hak ve Hürriyetleri ve İnsani Yardım Vakfı
KAMER	: Kadın Merkezi Vakfı
MAZLUMDER	: İnsan Hakları ve Mazlumlara İçin Dayanışma Derneği
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNFPA	: Birleşmiş Milletler Nüfus Formu
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Günümüz toplumlarının genel olarak karşılaştığı sorunların başında göç konusu gelmektedir. Aslında göç, insanların bulunduğu her dönemde meydana gelen bir insani olgudur. Ancak göç hareketi geçmiş yıllara oranla günümüzde çok daha sık yaşanan bir olay olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaman içerisinde toplumların gelişmesindeki farklılıklar, istihdam sorunu, savaş, iç çatışma gibi etkenler insanların yaşadığı ülkeyi terk etmesine ve başka bir ülkede yaşamasına sebep olmaktadır. O halde göçler bireysel ya da kitlesel olabilmesinin yanında zorunlu ya da gönüllü olarak göç kararı gerçekleştirebilmektedir. Göç, varılan ülkenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısında bazı önemli değişiklikler meydana getirmektedir. Dolayısıyla insan hareketleri, beraberinde büyük ekonomik ve sosyal sonuçları doğurmaktadır.

Göç hareketinin dünyada yoğun olarak meydana gelmesi toplumlarda kültür, etnik, dinsel ve dilsel farklılıkların yoğunluklu olarak görülmesine yol açmıştır. İlk olarak göçmenlere kültürel çeşitliliğe karşı göç ettikleri yerlerdeki toplumsal yaşantı dikte edilmeye çalışıldığı ve toplumdaki farklı kültürlerin asimile edilmeye zorlandıkları bilinmektedir. 1970’li yıllarla birlikte göç alan ülkelerde farklı kültürel, dinsel ve diğer mevcut farklılıkların tanınmasına yönelik yeni bir dönem başlamıştır. Çok kültürlülük ile başlayan bu dönem, bir ülke içerisinde egemen olan kültürün dışında azınlıkların ve ülkeye sonradan dâhil olup başka kültür ortamına katılan göçmen grubunun farklılıklarıyla birlikte bir arada yaşamasına yönelik bir politika olarak karşımıza çıkmaktadır. Çokkültürlülük söylemi dünyada tartışılan bir politika olduğu gibi Türkiye’de de kendisine tartışma alanı bulmuştur. Ancak Türkiye’deki çokkültürlülük tartışması çeşitlilik göstermektedir. Literatürde ağırlıklı olarak azınlık ve etnik unsurlar üzerinde yapılan çalışmalardan ayrı olarak bu çalışmada çokkültürlülük göçmenler boyutu ile yürütülmektedir. Çokkültürlülük, Suriye’de yaşanan bir takım olaylar neticesinde Türkiye’ye gelen kitlesel göçmenler özelinde incelenmesi açısından önemlidir.

Suriye’de 2011 yılı Mart ayında başlayan meşru hak talepleri, Esed rejimi tarafından kanlı müdahalelere dönüştürülmüştür. Esed rejiminin, gösterileri şiddet yoluyla bastırmaya çalışması, göstericilere doğrudan ateşli silahlar kullanması, Suriye’de önü alınamaz bir iç savaşın başlamasına sebebiyet vermiştir. Suriyeliler,

yaşanan büyük insani dram sebebiyle ülke içerisinde yerlerini değiştirmek zorunda kalmış ve aynı zamanda Esed rejiminin katliamları ile birlikte yaşananlar Suriyelilerin komşu ülkelere sığınmaya başlamasına neden olmuştur (Mazlumder, 2013: 2). Türkiye'ye Suriye'deki iç karışıklık nedeniyle, can güvenliği kaygısına düşen çok sayıda Suriyeli, Nisan 2011'den itibaren sığınmaya başlamıştır. Yani, Ülkedeki karışıklık ve savaş ortamı Türkiye'ye yönelik kitlesel göçlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu kitlesel göç hareketi, sığınmacı akınının büyüklüğü ve Türkiye'ye yansıyacak etkileri bakımından önemli bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk olarak geçici ve kısa süreliğine göç eden göçmenler olarak algılansa da daha sonraki süreçte Suriyelilerin ülkemizde kalıcılığının uzun olacağı anlaşılmıştır. Bu yüzden Suriye konusunun, Türkiye gündeminde daha fazla yer alması ve ülkeye etkilerinin uzun bir dönemi kapsamı, konunun önemini artırmaktadır. Ayrıca Türkiye'ye gelen Suriyeliler kamplara yerleştirilmeye çalışılmış olsa da belli bir süre sonra kentlere yayılış göstermişlerdir. Türkiye'de 10 ilde bulunan 26 mülteci kampında yaşayan Suriyelilerin sayısını Erdoğan (2017: 23) Aralık 2016 itibarıyla 257.566 olduğunu ve bu sayıda Türkiye'deki toplam Suriyeli mülteci sayısının sadece %8'ini bulduğunu ifade etmiştir. Erdoğan, geri kalan %92 oranının da Türkiye'nin kentlerinde yaşadığını belirtmiştir.

Uluslararası göçte Suriye göçü özelinde bakıldığında; Türkiye'de GİGM'nin 10 Ocak 2019 yılı verilerine göre 3,6 milyondan fazla Geçici koruma kapsamındaki Suriyelinin kayıtlı olduğu bilgisine ulaşılmaktadır. GİGM' nin verileri doğrultusunda Elazığ ilinde yaklaşık 13.000 geçici koruma kapsamında Suriyeli olduğu ve aynı zamanda Elazığ genelinde yaşayan Suriyelilerin Elazığ nüfusunun %2.19'u oluşturduğu belirtilmektedir. Bu durumda bölge insanıyla göçle gelen yeni insan grubunun karşılaşması ve aynı ortamda yaşamaya çalışması bazı deformasyonlara sebep olması muhtemeldir. Çünkü farklı iklim ve kültürde yaşayan insanlar kendi ilkelerini korumak için bir çaba içerisinde olacaktır. Bu sebeple bölge insanı ile kentte yaşamaya başlayan Suriyelilerin sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıkları sosyal uyumdaki sorunları beraberinde getirecektir.

Araştırma kapsamında bazı sınırlamalara gidilmiştir. Araştırma, uluslararası göç üzerinden işlenmekte olup iç göç, araştırma kapsamının dışında tutulmuştur. Ayrıca çokkültürlülük Türkiye perspektifinde incelenirken Türkiye'nin kuruluş yılı itibarıyla

almayıp Osmanlı eski tarihine dayandırılmıştır. Literatürde Osmanlı Devleti için çokkültürlü bir anlayışın olup olmadığı yönünde 2 görüş mevcuttur ve bu araştırmada Osmanlı Devleti'nde çokkültürlü bir anlayışın görüldüğü yönündeki anlayışla ele alınmaktadır. Bir başka kısıt; Türkiye'deki çokkültürlülük yaklaşımı literatürde ağırlıklı olarak Cumhuriyet ile beraber uygulamaya konan ulus-devletleşme politikaları kapsamında asli kurucu unsur olan farklı etnik yapılar (Türk, Kürt, Arap, Gürcü, Çerkez vb.) üzerinden tartışıldığı görülmektedir. Bu araştırmada çokkültürlülük etnik yapılar üzerinden ele alınmamakta olup göçmenler üzerinden işlenmektedir. Son olarak araştırmada yapılacak görüşmeler için Suriyelilerin sayıca fazla olduğu 15 mahalle belirlenmiş ve belirlenen mahallelerin muhtarıyla görüşülmesine karar verilmiştir.

Araştırmada genel olarak göç olgusu ve göç hareketlerini daha iyi anlamak için göç kuramlarına yer verilmiştir. Ayrıca ülkelerin göçe maruz kalmasıyla birçok farklı grupların aynı ortamda yaşayabilmesi için uygulanan asimilasyon ve çokkültürlülük yaklaşımları ile Elazığ'a yerleşen Suriyeli göçmenlerin, kente sosyo-kültürel ve ekonomik etkisini tespit etmeye yönelik alan araştırması bulunmaktadır. Suriyelilerin Elazığ kentine etkisine bakmak için mahalle sakinlerinin seçmiş olduğu muhtarlarla görüşmeler yapılmıştır.

Birinci bölümde; araştırmanın metodolojisi yer almaktadır. Bu bölümde, tezin konusu ve amacı, önemi, yöntemi, varsayımları ve sınırlılıkları hakkında bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde; göç olgusu ve uluslararası göçe neden olan faktörler göç kuramları içerisinde aktarılmıştır. Yani göç, uluslararası göç kuramları perspektifinde aktarılmaya çalışılmıştır. Göç kuramları sosyal, ekonomik, coğrafi, tarihsel bağların etkisi nedeniyle farklı göç akımlarını oluşturmaktadır. Böylece insan hareketlerine sebep olan her bir unsurun, ilgili olduğu göç kuramı/kuramları analitik bir biçimde ele alınmıştır. Ayrıca çokkültürlülük yaklaşımı açıklanarak farklı kültürlerin, farklı etnik grupların birlikte yaşamasını savunan anlayışa değinilmiştir. Bu bölümde çokkültürlülük yaklaşımının uygulandığı ülkeleri, beyaz ırkın egemen olduğu göçmenlerden oluşan çokkültürcü devletler ve ulus-devletçi çokkültürcü devletler başlığı ile ele alınmıştır. Daha sonra çokkültürlülük yaklaşımı Türkiye üzerinden incelenmiştir.

Üçüncü bölümde; 2011 yılı itibariyle Türkiye'ye sığınan Suriyeli göçmenlerin kent içerisine dağılmalarıyla özelde Elazığ'a yerleşen Suriyeli göçmenler konu edinmiştir. Elazığ'da yaşayan Suriyeli göçmenlerin kente sosyo-kültürel ve ekonomik yönden uyumlarını ölçmek için muhtarlarla yapılan görüşmelere yer verilmiştir. Muhtar görüşmelerinin, belirli başlıklar altında analizleri yapılmıştır.

Dördüncü bölümde ise araştırmanın genel değerlendirmesi başlığı altında araştırmanın genel tespitleri aktarılmaya çalışılmıştır. Alt bölümünde ise, araştırmanın bulgu ve önerileri ile sonuçlara yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ARAŞTIRMA HAKKINDA

Bu bölümde araştırmanın önemi, amacı, araştırmanın amaçları doğrultusunda varsayımları, yöntemi, araştırmanın kapsam ve sınırlıkları ve konuyla ilgili bazı tanımlar bulunmaktadır.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Uluslararası göç, tarihsel açıdan büyük ekonomik ve sosyal sonuçları doğurmaktadır. Türkiye'ye Suriye'deki iç karışıklık nedeniyle, can güvenliği kaygısına düşen çok sayıda Suriyelilerin, Nisan 2011'den itibaren Türkiye'ye sığınmaları gerçekleşmiştir. Yani, Ülkedeki karışıklık ve savaş ortamı Türkiye'ye yönelik kitlesel göçlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Bu kitlesel göç hareketi, sığınmacı akınının büyüklüğü ve Türkiye'ye yansıyacak etkileri bakımından önemli bir sorunsal olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye'ye gelen Suriyelilerin, ilk olarak geçici ve kısa süreli göç eden göçmenler olarak algılanmıştır. Ancak daha sonraki süreçte Suriyelilerin ülkemizde kalıcılığının uzun olacağı anlaşılmıştır. Bu bağlamda, Türkiye'deki Suriyelilerin sosyo-kültürel ve ekonomik uyumu bu araştırmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Türkiye'de, sayıca oldukça fazla olan Suriyelilerin ülkeye girişleriyle birlikte yoğunluklu olarak kent alanlarına yerleşmişlerdir. Bu çerçevede, kitlesel bu göç karşısında kentin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısında olası değişikliklerin incelenmesi, oldukça önemlilik arz etmektedir. Dolayısıyla Elazığ'da yaşayan Suriyelilerin yerli halkla etkileşimlerinin, kentin yaşayış ve düşünüş tarzını içselleştirmesi açısından önemlidir. Elazığ ilinde ikamet eden Suriyelilerin bireysel uyumlarını ortaya koymak için ilk olarak, sosyo-ekonomik ve kültürel uyum düzeylerini ortaya koymak ve olası meydana gelebilecek bireyler arasındaki farklı uyum düzeylerinin araştırılması, kente bireysel uyumlarının düzeylerini ortaya koyacaktır. Bu bağlamda Suriyeliler hakkında elde edilen veriler, bireysel uyumlarının gerçekleşmesi için gereken unsurların belirlenmesini mümkün kılması açısından önemlidir.

Elazığ gibi orta ölçekli kentlerde yaşayan Suriyelilerin, kentteki sosyo-ekonomik uyumunu ortaya koymak ve böylece genellikle büyük ölçekli kentlerdeki

gerçekleştirilen araştırmaların dışında da literatüre veri kazandırılmış olacaktır. Unutulmamalıdır ki, Türkiye’de Suriyeli göçmenler ağırlıklı olarak metropol kentleri, kıyı kentleri ve Suriye sınırına yakın kentleri tercih etseler de ülke genelinde orta ölçekli kentlerde de iskan edilmektedirler. Bu bağlamda diğerk orta ölçekli kentlerde yaşayan Suriyelilerin, olası etkilerine yönelik ipuçları elde edilmesi açısından önemli veriler sağlayacaktır. Yani, Elazığ gibi ortak ölçekli kentlerde yaşayan Suriyelilerin, kentteki sosyal uyumlarının ortaya koyulması, benzer illerde görülebilecek sorunların tespitinde ve çözümünde, kısa sürede bilgi sağlayacaktır.

Bireylerin sosyal uyumu konusunda elde edilen veriler, göçmenlerin geldikleri topluma uyumlarının gerçekteşmesi için gerekli olan unsurların belirlenmesini mümkün kılacaktır. Özellikle Elazığ kent ölçeğinde Suriyeli göçmenlerin sosyal uyum yönünün işlenmemiş bir konu olması literatüre bilgi ve veri sağlayacaktır.

Araştırma kapsamında göçmenlerin kent mekânında nasıl örgütlendiklerini ortaya koyması bakımından, mekân kuramlarına katkı sağlayacaktır. Ayrıca kamp dışında yaşamlarını sürdüren bazı sığınmacıların kente yansımalarına bakarak, yerelde elde edilen bilgiler ışığında, ulusal boyuttaki konunun özelden ve yakından bakılmasına katkı sağlayacaktır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırma kapsamında, Türkiye’deki Suriyeli göçmenlerin, vardıkları kente sosyo-ekonomik uyumu konusunda yaşanan sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi temel amacı oluşturmaktadır. Bu ana amaç doğrultusunda araştırmanın alt hedefleri şöyledir;

1) Kente yeni katılan Suriyelilerin sosyo-ekonomik uyumlarının düzeyini belirlemek ve kentteki Suriyelilerin, bireysel uyumlarında farklılıklarının olup olmadığını ortaya koymaktır; eğer farklar varsa farklılığa sebep olan etmenleri çözümlemektir. Yani Elazığ kent alanındaki Suriyeli göçmenlerin sosyo-ekonomik ve kültürel uyumun sorunsallığını ortaya koymak,

2) Göçmenlerin kentte hangi mahalleleri kendilerine mesken tuttuklarını, kent mekânları içerisinde göçmenlerin yerleşmeleri hususunda belirli alanlarda yığılma

gösterip göstermediğini ortaya koyarak altında yatan sebepleri belirleyip, kent mekânının örgütlenmesindeki değişimleri açıklamak,

3) Elazığ gibi orta ölçekli kentlerde yaşayan Suriyelilerin, kentteki uyumunu ortaya koymak ve böylece genellikle büyük ölçekli kentlerdeki araştırmalar dışında literatüre katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Ayrıca, Türkiye'nin diğer orta ölçekli kentlerinde yaşayan Suriyelilerin, olası etkilerine yönelik öngörüler geliştirmek.

1.3. Araştırmanın Hipotezleri

Araştırmanın amaçları doğrultusunda araştırmanın hipotezleri:

- 1) Mahallenin yerli halkı tarafından mevcut mahalle sorunları ön plana alınırken, sonradan gelen göçmenler tarafından mahallede var olan sorunlar önemli bir sorun olarak algılanmamaktadır.
- 2) Komşularla kurulacak iyi ya da kötü ilişkiler uyum sürecine olumlu ya da olumsuz olarak etki etmektedir.
- 3) Mekânsal farklılıkların ekonomik açıdan sunduğu imkânlar ya da imkânsızlıklar, göçmenin kente uyumunu farklı düzeylerde etkiler.
- 4) Sosyal uyum ilişkileri çift yönlüdür. Bu yüzden bir taraftan göçmen kitlenin ya da göçmenin diğer taraftan da yerli halkın sosyal ilişki kurma konusunda istekli olması gerekmektedir.
- 5) İçerik kapalı homojen yapının varlığı, göçmenlerin etkileşime ve değişime karşı direnç göstermesine yol açmaktadır.
- 6) Göçmenin Suriye'deki sosyo-ekonomik özelliği geldiği, ülkenin sosyal uyum sürecine farklı etki eder.
- 7) Kent mekânında göçmenler eşit bir biçimde tüm mahallelerde ikamet etmemekte aksine kentin çöküntü alanlarında sosyo-ekonomik yoksunluklara sahip gruplarla birlikte yaşamaktadır. Bu olguda göçmenler ile yoksulların kaynak ve yardımların paylaşımında karşı karşıya gelmelerine neden olmaktadır. Ekonomik temelli bu sorun yoksul yerli halkla göçmenlerin ilişkilerini olumsuz etkilemektedir.
- 8) Okul çağında eğitime devam eden çocuk, öğrenmeye açık ve insani ilişkileri doğal olarak fazla olacağı için, birçok göçmene göre çocuğun kültürlenme ve

kültürleşme süreci hızlı yaşanır. Bu sebeple uyum sürecinde çocuklara öncelik verilmesi gerekmektedir.

1.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırma kapsamında öncelikle literatür taraması yapılmıştır. Daha sonra elde edilen veriler doğrultusunda konunun detaylı bir şekilde incelenmesi sağlanmıştır. Göç konusu kuramlar üzerinden ele alınmış ve göç olgusu çokkültürlülük kavramı ile ilişkilendirilerek devam etmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak en çok Suriyeli göçmen nüfusunun olduğu 15 mahallenin muhtarları ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Elde edilen nitel veriler sınıflandırılarak analiz edilmiştir.

1.5. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Bu araştırma kapsamını Suriye'deki iç savaş nedeniyle Elazığ kent merkezine gelen resmi sayıları Haziran 2017 yılı Elazığ Emniyet İl Müdürlüğü verilerine göre 7.200'ü bulan Suriyelinin, kente sosyal uyum düzeylerinin incelenmesi amacıyla yaygın olarak yaşadıkları mahallelerin muhtarlarının görüşleri çerçevesinde kente yansımalarını tespit edilmesi oluşturmaktadır.

Araştırma, 2011 ile 2018 yılları içerisinde Elazığ'a gelen Suriyeli göçmenlerden sadece kent merkezindeki mahallelerde ikamet eden Suriyeli göçmenler ile sınırlıdır.

Araştırmada Suriyeli sığınmacıların Türkçe bilmemesi ve öğrenim durumlarındaki seviyelerin farklı olması ve bu araştırmanın yüksek lisans tezi olması sebebiyle Suriyelilerin yaşadığı mahallelerin muhtarlarıyla görüşme yapılmasına karar verilmesi ve araştırmada Suriyelilerin yoğunlukta olduğu 15 mahalle muhtarıyla görüşülmesi en büyük sınırlılığı oluşturmaktadır.

Görüşülen mahalle muhtarlarının tamamının erkek olması, alınan bilgilerin sadece tek bakış açısıyla bakılmasına yol açmıştır. Suriyeli göçmenlerle ilgili verilen yanıtlar kadın bakış açısıyla bakılmaması, araştırmanın sınırlılığı olarak kabul edilmektedir.

2015 yılı itibariyle İçişleri Bakanlığınca alınan karar doğrultusunda Bakanlık onayı olmadan saha araştırması yapılmasının yasak olması araştırmanın bir başka sınırlılığını taşımaktadır.

1.6. Kavram Tanımları

Göç: Göç terimleri sözlüğünde göç, uluslararası sınırı geçerek veya bir devlet içerisinde süresi yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri ile ifade edilmektedir. YUKK’da ise göç, “Yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı” içermektedir.

Mülteci: 1951 yılında imzalanan BM Cenevre Sözleşmesi’ne Türkiye 1961 yılında taraf olmuş ve bu sözleşmeye coğrafi şart koyarak Mülteci tanımını kabul etmiştir. 1951 Cenevre Sözleşmesine ve 1967 Protokolüne göre mülteci; “İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı.” olarak tanımlamaktadır (www.danistay.gov.tr ve www.goc.gov.tr). 1994 İltica Yönetmeliği ve 6458 sayılı YUKK da aynı doğrultuda bu tanımlı yapmaktadır.

Şartlı Mülteci: Şartlı mülteci statüsü YUKK’nın 62. Maddesinde düzenlenmiştir: “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönmeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir.”

Sığınmacı: 1951 Cenevre Sözleşmesinde mülteci tanımını yaparak sığınma hakkına sahip kişilerin haklarını ve sığınmacıyı kabul eden ülkelerin sorumluluklarını ele almaktadır. Türkiye 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğine göre sığınmacı; “İrki, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı.” Şeklinde tanımlanma yapmaktadır.

Geçici Koruma: 6458 sayılı Kanunun “Geçici Koruma” başlıklı 91 (1) maddesinde; “ Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. 91 (2) maddesinde Bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.” “Göç Politikaları Kurulu ve görevleri” başlıklı 105 inci maddesinin üçüncü fıkrasının (c) bendinde; “c) Kitlesel akın durumunda uygulanacak yöntem ve tedbirleri belirlemek” ifadelerine yer verilmiştir. Bu çerçevede Bakanlar Kurulu tarafından 13/10/2014 tarihinde Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarılmıştır.

Yabancı: 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yabancı kavramını, “Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişi” olarak tanımlamaktadır.

Göçmen: Tüm dünyada kabul gören göçmen tanımı bulunmamaktadır. Uluslararası göç sözlüğünde bu terim, kişisel rahatlık amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği duruma karşılık gelmektedir (Göç Sözlüğü, 2009). Bu araştırmada Suriyelilere kanun tarafından verilen statüler ayrı bir şekilde ele alınmamış, Elazığ kent merkezindeki geçici koruma altındaki Suriyeliler için göçmen kavramı kullanılmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ULUSLARARASI GÖÇ KURAMLARI VE TÜRKİYE

Uluslararası göçler çok eski dönemlere dayanmakta ve son zamanlarda göç hareketleri oldukça artan bir olay haline gelmiştir. Göç konusu etki alanı bakımından birçok farklılığı taşıması, inceleme alanında birçok konuyu işlenmesini de beraberinde getirerek bir nevi ahtapot etkisi yaratmaktadır. Göç bir toplumu siyasi, toplumsal ve ekonomik olarak birçok yönde etkilemektedir. Bu yüzden göç alan ve göç veren toplumlardaki insan akışını tek boyutta açıklamak, ele almak imkânsızdır; bu karmaşık bir süreci oluşturmaktadır.

Adıgüzel (2016)'e göre göç kavramı, belirli sebepler neticesinde insanların yaşadığı yeri terk etmesine yol açan nüfus hareketleri şeklinde tanımlamaktadır. Göç terimleri sözlüğü (2009)'ne göre göç, ulusal boyutta olabileceği gibi uluslararası sınırları aşması şekliyle de görülen belirli sebeplere bağlı olarak insanların yer değiştirmesi hareketidir. Türk Dil Kurumu'na göre göç, bireyin ya da insan gruplarının belirli sebeplerle bu politik, ekonomik ve sosyal ya da başka sebeplerle bulunduğu ülkeden başka bir yerleşim alanına taşınma eylemi olarak ifade edilmektedir (TDK, 2018). Hareket ve göç, karmaşık bir dönüşümü ifade etmektedir. Çünkü modernitenin ya da kapitalizmin geleneklerinin ötesinde, bu deneyimleri ve tarihleri birleştiren tekil bir çerçeve veya bilişsel bir harita bulunmamaktadır. Bu “hakikat”ın güvenilir bir şekilde öne sürebileceği ayrıcalıklı hiçbir gerçeklik temsili, tekil hiçbir dil ya da lisan yoktur (Chambers, 2014: 47). Küresel göç eğiliminin ve ülkelere göre farklılık gösteren göçün içerik ve yapısının iyi anlaşılabilmesi için, dünyada göçü tetikleyen ikili yapının doğru bir şekilde anlaşılması gerekmektedir. Bu bakımdan göç bir süreç içerisinde gerçekleştiği için nerede başlayıp, nerede bittiğine bakarak, göçlerin yönünü çıkarmak mümkündür. Dolayısıyla göçteki yönelme güneyden kuzeye görüldüğü gibi doğudan batıya doğru bir göç akışı da görülmektedir. Ayrıca çevreden merkezi yapılara, sömürülen ülkelerden sömüren ülkelere, küçükten büyüğe, fakirden zengine, kırdan kente vb. bir yol izlediği görülmektedir (Adıgüzel, 2016: 21).

Göç, kültür değişmelerinin ana nedenini oluşturur. Öyle ki gelenekleri, tutum ve davranışları aynı olmayan göçmenlerin geldikleri yerdeki insanlarla birlikte yaşayabilmeleri için ya her iki grubun karşılıklı birbirlerinin kültürlerini benimsemeleri

gerekir ya da karşı tarafın aynı kültüre sahip olabileceğini benimsemesi gerekir. Göç, göç eden kişi/kişileri ve yerleştikleri ortamı değiştirmektedir. Bahsedilen değişikliklerle birlikte konu ettiğimiz kaynaşmalar ve karşılıklı olarak farklı davranış ve tutumlar kabullenme kendiliğinden oluşmamaktadır. Karşılıklı hoşgörünün meydana gelmesinde liderlerin, sosyal ve ekonomik araçların yanında devlet politikasının ve sivil kuruluşlarının da katkısı yadsınamaz (Karpata, 2017: 82). Göçü ekonomik boyutuyla neoklasik ekonomiler ele almaktadır. Göçü maksimum maliyet-kazanç üzerinden dünyanın her yerinde insanların daha kaliteli yaşam isteğı üzerine mevcut olan durumları sonuna kadar zorlayarak sisteme dâhil olmak isterler. Uzun vadede ekonomik açıdan yarar sağlayacak göçlere insanlar fırsat gözüyle bakıp göçe organize olmaktadır. Neoklasik ekonomi teorisinin göçte bireysel kararlar üzerinden organize olurken, göçün hane halkının kararları ile gerçekleşen ekonomik temelli yeni ekonomi modeli de farklı bir boyutla göçte varlığını göstermektedir. Ancak yine de göçe sebep olan tek faktör ekonomik unsurlardır demek yeterli ve doğru bilgi olmayacaktır.

Göçle gelen mekânsal değişimlerin karşısında farklı dille, farklı kültürel geleneklerle tanışan insanlar bazen kendi kabuğuna çekilerek kültürlerarası iletişimi reddedip etki alanının tek boyutta kalmasını ister, bazen de her iki ayrı grubun etkileşimi ve iletişimi sağlıklı bir şekilde kendini göstermektedir. Ne var ki kapalı grubun toplumda kendine yer bulamayışı birçok toplumsal ve psikolojik sorunları beraberinde getirecektir. Göçmen ağlarıyla kurulan insan ilişkileri uluslararası göç akışını hızlandıran ve kolaylaştıran etkisinin yanında bahsedilen sorunlara da sebebiyet verebilmektedir. Uluslararası harekete katılan öncü göçmenlerin arkasından gelebilecek yeni göçmenlere yardım ve destek sağlaması teşvik edici boyutunu oluşturmaya karşın yerleşilen ülkedeki yerli halka karşı kurulan bağlar (akraba, dostluk gibi) ikincil grup ilişkilerini artıracak ya da toplumda aykırılık durumu meydana getirebilecektir. Bu da sosyal uyum konusunda bazı olumsuzluklar ve bazı güçlükler getirmektedir.

Uluslararası göçe neden olan faktörler göç yaklaşımlarının farklı açıklamalarıyla sunulmaktadır. Aslında göç kuramlarında anlatılanlar, göçün nedenlerini bir nevi ortaya koymaktadır.

2.1. Uluslararası Göç Kuramlarına Genel Bir Bakış

Göç hareketleri ekonomik, sosyal, siyasal, tarihsel birçok bağlarla ilişkili olarak karşımıza çıktığı için göç olgusunu tek bir sebeple açıklamak oldukça zordur. Bu yüzden uluslararası göçü açıklayan birçok göç kuramları bulunmaktadır. Göç kuramları göçleri oluşturan nedenleri farklı bakış açılarıyla ele aldığı için birçok başlık altında incelenmektedir. Bu bölümde, göç olgusunda temel olan insan unsurunun, ülkeler arasındaki hareketliliğinde etkili olan faktörler ve göç sonrasında ülkede meydana gelen olası sosyal gelişmeler, kuramların kendi içerisinde belirtilmektedir.

2.1.1. Neoklasik Ekonominin Makro Kuramı

Güllüpnar (2012: 58) bu yaklaşımı, ülkeler arasında görülen ücret farklılıklarıyla istihdam koşullarının aynı düzeyde olmaması göçün temel nedenini oluşturduğunu ifade etmekle birlikte bu yaklaşım için uluslararası göç hacminin ücret farklılıklarının boyutuyla ilgili olduğunu ifade etmektedir. Adıgüzel (2016: 28) makro neoklasik ekonomi kuramı için sermaye ve emeğin coğrafi olarak eşitsiz bir biçimde dağılmasına vurgu yapmaktadır.

Lewis, Ranis and Fei, uluslararası göçe, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde işgücü piyasasında görülen dengesizlikler neticesinde ortaya çıkan bir sorun olarak bakmaktadırlar. İşgücü piyasasında gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında emek ve sermaye kaynaklarındaki faktör donanım farkları işgücü arzında ve talebinde ücret dengesizliğine yol açmaktadır. Bu dengesizlikler de gelişmiş ülkelere göçü hızlandırmaktadır. Zengin ülkelerde sermaye arzı daha fazla görülürken fakir ülkelerde işgücü arzı daha fazla görülmektedir. Bu da işgücü piyasasında ücret düzeylerinin zengin ülkelerde daha yüksek olmasına sebep olmakta ve ücretlerin yüksek olması zengin ülkelere göçü meydana getirmektedir. Devam eden göçler sonucunda işgücü arzı zengin ülkelerde artış göstermeye başlayarak ücret düzeylerinin azalmasına ve fakir ülkelerde de ücretlerin artmasına sebep olacaktır. Dolayısıyla bu kuramın temel varsayımı, belirli süre devam eden göçler işgücü maliyetlerinde düzelmeyi kendiliğinden getirecektir (Robinson'dan aktaran Bozdağ ve Atan, 2009: 163).

Neoklasik ekonomi kuramı, uluslararası göçle ilgili açıklamaları, göçmen kabul eden ülkelerin kamuoyunda etki oluşturmuş ve göç politikalarına temel oluşturmuştur. Bu yaklaşımın varsayımları şöyle sıralanmaktadır (Massey vd., 2014: 14):

- İşçilerin uluslararası göç hareketi, ülkeler arasındaki ücret oranlarındaki eşitsizlikleri sebebiyle gerçekleşmektedir.
- İş piyasasında görülen ücret farklarının giderilmesi durumunda işgücü hareketi son bulacaktır ve böylece göç hareketleri olmayacaktır.
- Beşeri sermayenin ya da başka bir deyişle yüksek nitelikli işçilerin uluslararası hareketi genel ücret düzeylerinden farklı olabilir ve niteliksiz işçi gruplarından ayrı bir göç hareketi görülebilir.
- Uluslararası göç hareketini etkileyen ve belirleyen emek (işgücü) piyasalarıdır.
- Göçü kontrol altına almak isteyen hükümetler, göç veren ve/veya alan ülkelerin iş piyasasını düzenlemesinden geçer.

Kuram göç hareketleri üzerinden ele alınıp göçe neden olan itici ve çekici faktörler üzerinden işlenen bir yaklaşımdır. Kazanç düzeyi daha yüksek olan toplumlara yönelik göç yönelimlerinin gerçekleşmesiyle emek piyasasında hareketlenmeler görülmekte ve göçün ücret düzeyindeki kazanç farkı ülkenin çekici faktörünü oluşturmaktadır.

2.1.2. Neoklasik Ekonominin Mikro Kuramı

1960 ve 1970’lerde Todaro ve Borjas tarafından geliştirilmiş olan neoklasik göç kuramı, kişilerin daha yüksek kazançlar elde edip yaşam kalitesini yükseltmek için verdiği kararlar neticesinde göç hareketi görülmektedir (Tavas, 2015: 41). Dünyanın her yerinde insanların daha kaliteli yaşam isteği üzerine mevcut olan durumları sonuna kadar zorlayacakları kaçınılmaz bir gerçektir. Uzun vadede ekonomik açıdan yarar sağlayacak göçlere fırsat gözüyle bakılmakta ve insanlar göçe organize olmaktadır.

Kuramda, bireyler göç için fayda-maliyet hesabı yapıp göçe karar verdikten sonra yapılacak göçten maddi olarak net getirinin sağlanması beklenmektedir. İnsanlar göç hareketinde, kendi yetenekleri ve becerileri hangi yerde daha yüksek kazanç sağlayabilecekse orayı tercih ederler; ancak göç kararı almadan önce yol masrafı, yeni bir dille karşılaşmayı, iş konusunda yaşanacak zorlukları ve kurulacak olan sosyal ilişkilerdeki yıpranmaları göze almaları ve göğüslemeleri gerekir (Massey vd., 2014: 14). Bireyin göç etmeye karar vereceği ülke, yapacağı maliyetler karşısında en fazla kazanç sağlayabileceği ülke olmaktadır. Ayrıca yasal olmayan yollarla göç etme

girişiminde bulunan kişi/ kişiler kaçak göçmen olmanın getireceği olası tehditleri de göze almaktadır (Güllüpnar, 2012: 60). Mikroekonomi kuramına göre, insani sermaye teorisi çerçevesinde bireyler göç kararında belirleyici olabilecek bilgiye ulaşabilmekte, ulaştıkları tam bilgileri karşılaştırmalı olarak değerlendirip rasyonel karar vererek sosyal sermayelerine maksimum katkıyı sağlamaktadırlar. Burada belirleyici olan özellik, uluslararası göçün bireyin özgür tercihi ile gelişmiş ülkelere yönelik olduğu gerçeğidir. Göç kararını alan birey, öngördüğü riskleri bertaraf edebilme yeteneğinde olan kişidir. Şüphesiz yaş, cinsiyet, eğitim, medeni durum, deneyim ve yetenek gibi bireysel faktörler belirleyici etkindir. Dolayısıyla yüksek vasıflara sahip bireyin göç etme şansı çok daha yüksek olup kuram iş piyasasındaki makro belirleyicileri de kabul etmektedir (Tavas, 2015: 43). Adıgüzel (2016: 28) mikro kuramın göç sürecini, bireyler rasyonel düşünerek maliyet/kâr hesabı yapıp daha fazla kazanç elde etmek için göçü gerçekleştirmektedir.

Massey ve diğerleri (2014: 15) bu kuramın önemli bazı durumlarını şöyle sıralamıştır;

- Kazancı ve beklenen kazancı belirleyen istihdam oranlarındaki uluslararası farklar, uluslararası hareketi meydana getirir (Makro modelde tam istihdam varsayılmaktaydı).
- Diğer koşullar eşit olması halinde göç edilmek istenen ülkede işgücünde çalışma ihtimalini artıran iş eğitim, tecrübe, dil becerileri gibi bireysel beşeri sermaye özellikleri uluslararası göç olasılığını artıran faktörlerdir.
- Göçün maliyetlerini düşüren bireysel özellikler, sosyal koşullar, teknolojinin gelişmesi göçün daha az maliyette olmasını sağlayarak uluslararası göçü artıracaktır.
- 2. ve 3. maddelerinden ötürü, ülke içinde yaşayan bireyler göç etme düşüncesine yakın olabilirler.
- Uluslararası görülen göç akımları, bireylerin göç karşısında en kazançlı çıkabilecek şekilde göçe karar vermesiyle oluşmaktadır.
- Uluslararası yaşanan göçler ülkeler arasında işgücü piyasasındaki dengesizlikler sebebiyle kaynaklanmaktadır.
- Uluslararası göç akışının boyutunu beklenen getirilerin farkının büyüklüğü belirler.

- Göç kararına en çok işgücü piyasaları arasındaki dengesizlikler sebep olur. İş piyasası dışındaki pazarlar göçü doğrudan etki etmez.
- Hükümetler göç akımlarını bir şekilde kontrol etmek isterler. Hükümetler bunu elde etmek istedikleri kazançlar ile düzenlemek isterler. Örnek verilecek olursa, göç edilen ülkelerde istihdam edilebilirliğinin azaltıcı uygulamalarla, yine göç edilen ülkelerdeki işverenlerin işgücünde çalışmasına imkân vermeyerek, göç etmede maddi ve manevi yükleri artırılması gibi araçlarla göçler kontrol altına alınabilmektedir.

Neoklasik ekonomi modellerinde göç kararı, bireylerin kendi çıkarları doğrultusunda bireyin kendi kararını ön plana çıkardığı bir ekonomik modeli oluşturmaktadır. Neoklasik ekonomi modeli göç süreci incelendiğinde bireyin kültürü, sosyal bağları gibi özellikleri dikkate alınmadan sadece bireyi temel alan bir araştırma söz konusudur (Bozdağ ve Atan, 2009:164).

Mikroekonomi kuramının temel vurgusu, göçmenlerin bireysel kararlarında çok daha fazla kazancı ve faydayı amacı güden insan akışına dayanmaktadır. İnsanların içinde bulunduğu geçim darlığı ya da yaşam şartlarının ağırlığına yönelik çıkmazlar ya da çok daha iyi yaşam koşulları gibi istekler doğrultusunda yaşadığı ülkeden daha fazla kazanç getirebilecek ülkelere yönelmeleri görülmektedir. Dolayısıyla elde edilecek gelirin üst düzey ekonomik kazançlar sağlanması için verilen göç kararlarını içermektedir. İş piyasasında yer alacak göçmenin elde edeceği kazancın, gidilecek yerle arasındaki kültür, dil ve gelenekteki benzerlikler ya da farklılıklar o ülkeye ve iş piyasasına uyumunu ya da karşılaşılabileceği sorunların boyutlarını büyük oranda etkileyecektir. Bu sebeple göçü çekici hale getiren parasal kazancın üst seviyede olması birçok faktörün birlikte düşünülerek doğru hesaplanmasına bağlıdır.

2.1.3. Yeni Ekonomi Kuramı

Yeni ekonomi kuramında göç ya da göç kararı, bir aile kararı olup göçlerde bireyin kararı ikinci plana atılarak ailenin kararı önemli bir unsur olup göç akımını ve yönünü belirlemektedir. Ailenin erkek ve kadınları gelir kaynağını düzenli bir şekilde sağlamak için ortak bir portföy sağlamaktadır (Güllüpnar, 2012: 63). Alınan göç kararlarında sadece beklenen gelirin maksimum seviyeye getirilmesi yer almamaktadır. Göç kararı alınırken elde edilecek kazançla ilgili rizikoların azaltılması da

gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerin büyük çoğunluğunda hane gelirleriyle ilgili rizikolar, mahsul sigorta programları, çiftçiyi doğal afetler ve fiyat dalgalanmalarına karşı, işsizlik sigortası ise işçileri yapısal ekonomik değişmelere karşı kurumsallaşmış mekanizmalarla korunmaya çalışılmaktadır (Abadan, 2017: 55-56). Bu kuram doğrultusunda Türkiye'nin bir zamanlar Batı Avrupa'ya gönderdiği işçi göçü örnek olarak verilebilir. Türkiye'de tarım alanında üretim yapan aile üyesinden biri ya da daha fazla kişinin yurtdışına çalışmak için gitmesi, o aileye önemli bir ekonomik destek sağlamıştır. Göçe karar vermede ailenin büyük etkisi vardır. Ayrıca göçte hane üyelerinden kimin ya da kimlerin göçe katılacağı, göçün hangi yönde eğilim göstermesi gibi kararlar ailenin kararıyla verilmektedir. Göç sürecinde erkeklerin göçe katılmaları 1990'lı yıllara kadar ağırlık gösterirken, daha sonraki yıllarda ailenin vermiş olduğu kararlar doğrultusunda göçe katılan kadın oranlarında da artış görülmüştür (Deniz, 2012: 29).

Göçe ilişkin yeni ekonomi kuramı şu varsayımlara ve önermelere dikkat çekmektedir (Massey vd., 2014: 19):

- Göç araştırması yapılacak olursa kişileri ön plana alan bir yaklaşımla değil, ailelerin, hane halklarının ön planda olduğu bir anlayışla ele alınmalıdır.
- Uluslararası göç hareketi için, iş piyasasında görülen ücret farkları bir ön kabul değildir. Aileler ücret farklarının olmadığı durumlarda da göç hareketi gerçekleşebilir.
- Uluslararası göç ve yerel istihdam birbirleriyle iyi anlaşamayan, birbirini istemeyen bir yapı içerisinde değillerdir. Göçe ve yerel faaliyetlere etkin katılımın gerçekleşmesi için teşvikler yapılmaktadır. Teşviklerle birlikte yerelde yapılacak ekonomik politikalar neticesinde elde edilen kazançlardaki artış göçü tetikleyebilir. Dolayısıyla göç gönderen ülkelerdeki ekonomik büyüme, uluslararası göç hareketinin baskılarını azaltan bir anlam içermeyebilir.
- Uluslararası göç hareketi, ülkeler arası ücret farklarının ortadan kaldırılmasıyla duracak diye bir kural yoktur. İş piyasasındaki dengesiz ortadan kaldırılsa bile diğer piyasalarda görülen dengesizlikler göç olayını yine devam ettirecektir.

- Aynı aile içerisinde göç etme eğilimi her aile ferdini aynı düzeyde etkileyebilir. Çünkü farklı statüde bulunan aile üyesinin gelir düzeyleri farklılık göstereceği için hane halklarının göç eğilimini de aynı düzeyde etkilemeyecektir.
- Hükümetler göç hızlarını etkilemek için kendisine bazı araçlar seçmiştir. Bunlar işgücü piyasasını etkileyen uygulamaların yanında sigorta, sermaye ve vadeli piyasalarında da kendisini göstermektedir. Uluslararası hareketlilik teşviklerini işsizlik sigortası önemli oranda etkileyebilmektedir.
- Uygulanan hükümet programları ve ekonomik değişiklikler bazı hane halklarının görece yoksulluğunu değiştirerek bu hane halklarının göç etme yönündeki teşviklerini de etkileyecektir.

Dolayısıyla göçün yeni ekonomi kuramı, göç edecek kişi ya da kişiler bireysel olarak tek başına karar vermemekte bu karar aile üyelerinin ortak kararlarıyla olmaktadır. Ailelerin ekonomik sınırlılıkları dolayısıyla aile fertleri ister bulundukları bölgede, ister bulunduğu ülkenin başka kentinde isterse de yurtdışında olsun, o kişiler ortak gelir için belirli yollar izlemektedir. Kuramda ortak karar ve ortak hazine bilinci mevcuttur.

2.1.4. İkiye Bölünmüş Emek Piyasası Kuramı

Uluslararası göç hareketinin kuramda, sanayileşen toplumların iş piyasasında emeğe duyulan ihtiyacın artmasıyla ortaya çıktığı ifade edilmektedir (Abadan-Unat, 2017: 57). Görülüyor ki emek piyasasında oluşan dengesizlik ülkeye göç eden göçmenlerden kapatılmaya çalışılmaktadır.

Piore'ye göre, uluslararası göçü meydana getiren etken, endüstrileşmiş ülkelerin ekonomik gelişmeleri doğrultusunda devamlı bir şekilde işgücü ihtiyacı ile yaşanmaktadır. Devamında göç hareketine sebep olan faktörün göç gönderen ülkenin işsizlik, ücret düzeyindeki dengesizlikler gibi itici (push) unsurların etkisiyle değil, göç alan ülkenin işgücü piyasasındaki işgücü açığının fazla olmasından kaynaklanmaktadır. Kuramda, endüstrileşmiş toplumların düşük ücrette çalıştırabilecek işgücüne sürekli ihtiyaç duyduğu için göçün son bulması gibi durum zor görünmektedir (Güllüpnar, 2012: 65). Endüstriyel toplumların işgücü açığını kapatma, düşük ücret düzeylerini kabul eden bireyler tarafından karşılanmakta ve böylece nitelik gerektirmeyen işlerin

ücretleri de çok fazla artış göstermeden aynı düzeyde devam etmiştir. Yerli işçiler sendikalar vasıtasıyla ücret düzeylerini yükseltebilecekleri için işveren yurt dışından işçi getirtmeyi daha kârlı bulmaktadır. Yine yerli işçiler çalışma konumundaki statüsü olarak en altta yer almasından dolayı çalışmak istememektedir. Ancak göçmen işçilerin kendi ülkelerinde aldıkları ücretten daha fazla ücrete çalıştıkları için göç cazip gelmektedir (Bayraklı, 2007: 13). İkiye bölünmüş emek piyasasının çıkarımları şöyledir (Masseyvd, 2014: 24):

- Uluslararası emek göçü gelişmiş ülkelerdeki işverenler ya da hükümetler tarafından açıklanan talebe bağlıdır.
- Göçmen alan ülkelerdeki ücretleri düşük olan işçiler, toplumsal ve kurumsal mekanizmalarca baskı altında olduklarından göçmen işçi arzındaki bir artışa tepki göstermezler.
- Göçmen işçilerin sayısındaki artış düşük olan ücretleri biraz daha düşürebilme ihtimali vardır. Çünkü düşük ücret düzeylerini düzenleyecek ya da kontrol edecek denetleme mekanizması yoktur.
- Uluslararası göçte, hükümetlerin ücret düzeylerinde veya istihdam oranında yapılmak istenen değişiklikler hükümetin uyguladığı politikalarla büyük bir etki yaratmayabilir. Çünkü gelişmiş ülkelerin işgücü talebindeki olası yapılmak istenen değişiklik ancak ekonomik örgütlenmenin büyük değişimiyle olabilecektir.

İkili piyasa durumu devletlerin ikili anlaşması ile sağlanan uluslararası işçi göçmenle oluşmuş bir kuram olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak “Emek piyasasının ikiye bölünmesi göç alan her toplumda görülebilir bir durum olabilir mi? Son zamanların en büyük göçü olan Suriyelilerin ülkemizde, işin görev tanımında farklı formatlara gidilme olasılığı nedir?” gibi soruları akla getirmektedir. Bizim ülkemizde anlaşma yoluyla değil de hali hazırda var olan göçmen grubunun iş piyasasına yansması işlenmesi gereken ayrı bir araştırma konusunu oluşturmaktadır.

2.1.5. Dünya Sistemi (Merkez-Çevre, Tarihsel-Yapısalcı) Göç Kuramı

Bu görüş, 1970’li yıllarda Wallerstein, Amin, Galtung, Castle ve Kosack tarafından ortaya atılmış ve 1980’li yıllarda Castles, Sassen ve Portes gibi akademisyenler tarafından geliştirildiği ifade edilmektedir. Bu kuram, “merkez çevre”

ilişkileri veya “gelişmiş- az gelişmiş” ülkeler arası fayda mekanizmasını ve ülke sömürüsünü esas alan bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Bu kuramda göç, gelişmeyi sağlayan bir yapıdan daha çok, göç gönderen ülkelerin emek gücünü oluşturan kitlesini ülkesine çekerek kendi ülkesinin faydası için kullanmasına yol açmakta ve kendisinden daha az gelişmiş ülkelerin ekonomik gelişmesine olumsuz yansıdığı görülmektedir (Güllüpınar, 2012: 67). Kuram, kapitalist ekonomik ilişkileri sürdüren ülkelerin çevresindeki ve kapitalist ekonomiyi barındırmayan ülkelere etki etmesiyle o toplumların uluslararası göç hareketini başlatan topluluğu meydana getirmiştir. Kapitalist şirket sahiplerinin hammadde, işgücü, kendi tüketici pazarının dışında yeni bir tüketici kitlesini oluşturma gibi düşünceler, gelişmiş ekonomilerin çevresindeki fakir ülkelere daha yüksek kâr ve zenginlik düşüncesiyle girmektedirler. Geçmişte sömüren toplulukların hammadde, işgücü, yeni bir tüketici kitlesini oluşturma gibi ekonomik arayışlar fakir bölgelere yönelmeleriyle çıkarlarını karşılamıştır. Bugün bu yapı, modernleşme ve gelişme olarak sunulan kapitalist sistemler, çokuluslu şirketlerle birlikte kurulmaktadır (Massey vd., 2014: 24). Bir bakıma 16. yüzyılda yaygın olarak görülen sömürgeci toplum düzeni, dünyayı bir Pazar olarak düşünüldüğünde halen bu mekanizmanın sürdüğü kabul edilir. Gelişmiş ülkelerin teknolojik gelişmeleri, hammaddesi, üretimi, sermayesi ve emekteki kontrolü elinde olması işgücüne olan ihtiyacı devamlı kılmakta ve bundan dolayı çevresinde bulunan ülkelere göçü meydana getirmektedir (Aksoy, 2012: 295).

Dünya sistemlerinde uluslararası göç, kapitalist gelişmeler neticesinde ortaya çıkan kopmaların ve mekânsal değişimlerin yaşanması şeklinde ifade bulur. Kapitalist ekonominin gelişimi sadece Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve Japonya’da sınırlı kalmamış ve buna bağlı olarak gelişen ekonomiler dünya pazar ekonomisi içerisine alınmaktadır. Çevre bölgelerinde emeğin ve hammaddenin kontrolünde ve denetiminde etkili olmaya başlayan dünya pazarlarının etkisiyle göç gönderen bir yapı içerisine bürünmektedir (Abadan-Unat, 2017: 61). Dolayısıyla merkez ülkelerin kapitalist gelişimi, çevre ülkelerin bilek gücünde kendisine yaşam bulmaktadır. Çevre ülkeler de ekonomik refahları için bu çarkın içindedirler.

Merkez-çevre kuramında çevre olarak tanımlanan ülkelerin, merkez ülkelerin gelişimini sağlaması açısından merkez ülkelerde çevre ülkeler vazgeçilemez bir parça olarak görülmektedir. İki farklı gelişim düzeylerine sahip olan ülkeler ekonomik

örgütlenme sistemi oluşturarak birbirine bağımlı bir sistem kurmuşlardır. Merkez ülkelerin düşük ücrette çalıştıracak işgücü, hammadde ve üretilen malların tüketiciye ulaşması için çevre ülkelere gereksinim duymaktadır (Çağlayan, 2006: 80).

Bu kuram, ekonomik yapının uluslararası göçün boyutunu etkileyen bir unsur olduğunu ve aşağıda belirtilen hipotezlerden oluştuğunu söylemektedir (Massey vd., 2014: 27-28):

- Büyüyen kapitalist sistemlerde uluslararası göç, bu sistemin bir sonucu olarak karşımıza çıkmakta ve gelişmiş ekonomilerin çevre ülkeleri etkilemesiyle uluslararası hareketi artıran bir gelişmedir.
- Merkez ülkelerin yaptığı yatırımlar çevre ülkelerde yaşanan göçleri meydana getirmektedir. Ayrıca yaşanan işgücü akımı beraberinde başka merkez ülkelerle olan bağlarını geliştirerek göçteki hareketlenmeye neden olmaktadır.
- Göçlerin uluslararası boyuttaki temeli özellikle geçmiş tarihlerde sömüren ve sömürülen toplumlar arasında yaşanan hareketliliğe dayanmaktadır. Çünkü ülkeler arasında oluşturulan bağlar eski dönemlerdeki bağlar neticesinde şekillenmiştir.
- Pazar ekonomisindeki küreselleşme, uluslararası göçün hareketini belirlediği için, göç akışını kontrol altına almak isteyen bir ülke ulus aşırı yapılan yatırımları, sermayeyi ve pazar ekonomisine tüketilmek için sunulan malların kontrolünü de sağlaması gerekir. Bu da dünya ekonomik gerileme riski taşımaktadır. Ne var ki bu tür politikaları gerçekleştirmek, temel politik kaynaklara sahip çok uluslu şirketler karşısında oldukça zor olduğundan uluslararası ticarette anlaşmazlıklar yaratma eğilimindedir.
- Kapitalist ülkedeki yöneticilerinin yurtdışında yaptıkları yatırımlardan başarı sağlayamadığı durumda zararı en aza indirmek ve pazar ekonomisindeki küreselleşmeye yakın olan diğer ülkeleri desteklemek için askeri müdahalelerde bulunmaktadır. Bu uygulama başka bir uluslararası göç şekli olan, belli merkez ülkelerine yönelen sığınmacı hareketlerini meydana getirmektedir.
- Uluslararası boyutta yaşanan göçlere, işgücü piyasasında karşılaşılan farklı ücretlendirmeler veya ülkelerin istihdam oranlarındaki görülen değişiklikler

pek fazla etki etmemektedir. Uluslararası göçe daha çok pazar oluşumunun dinamikleri ile küresel ekonominin yapısı ile ilişkileri etki etmektedir.

2.1.6. İlişkiler Ağı (Network) Kuramı

Mekân ve zaman uluslararası göçü etkilediği gibi burada oluşan etkinin boyutu da göçün hareketliliğini etkilemektedir. Göç yapan kişiler kendi aralarında karşılıklı sosyal bir ağ kurarak göç akışındaki büyümeye neden olacaktır (Deniz, 2012: 35). Güllüpinar'ın ilişkiler ağında, göç ettikleri ülkeyle göç edilen ülke arasında ilk göçmenlerle yeni göçmenler ve göç etmeyenlerle soy, kültür, arkadaşlık bağları gibi unsurların oluşturduğu ilişki şeklinde tanımlamaktadır. Göçte karşılaşılabilecek problem ve sıkıntılar kurulan bu ilişkilerle çözümü kolaylaştırmaktadır. Aynı zamanda terk ettiği yerle göç ettiği ülke arasında kurulan güçlü ve zayıf sosyal ağlar olası göç eylemine etki etmektedir (Güllüpinar, 2012: 73). Göç edecekleri yere öncesinde gitmeyen göçmenin henüz yardım alabileceği ilişkiler ağına sahip olamaması, göçmenin büyük miktarda masraflarla karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir. Ardından göç edecekleri kişiler eski göçmenlerle soy, akraba, dostluk, vb. şeklinde kurulmuş bağlar göç sürecine olumlu katkı sağlayacaktır. Bu yardımlar ve destekler neticesinde göç süresince karşılaşılan maddi ve manevi yıpranmaları en aza indirerek göç akışını sürekli kılmaktadır (Abadan- Unat, 2017: 64).

Göçmen ağları kuramını Massey vd. göçün kendi kendini devam ettiren bir yayılma süreci olarak kavramsallaştırmasıyla belirli sonuçlara varmışlardır (2014: 29-30):

- İlişkiler ağı, bireylerin yaşadığı ülkelerde zorluk yaşamasa bile ülkenin genelinde göçe katılımı artırmaktadır. Devamlı bir şekilde artış gösteren göç hareketi belirli süre sonra yavaşlamaya başlamaktadır.
- Göç eden ülkeler ve göç alan ülkeler arasındaki göç akışı ücret düzeyinde yaşanan eşitsizliği ya da işsizliği temel neden olarak almamaktadır. Çünkü göç ağlarının gelişmesiyle göç ederken masrafların ve yaşanacak zorlukların azalması ücret ve istihdam oranlarındaki düşüncüyü arka planda bırakmaktadır

- Sosyal ağın gelişimi ve güçlü ağların kurulmasıyla birlikte uluslararası göçü meydana getiren yapısal ya da bireysel nedenlerden giderek uzaklaşmaktadır.
- Göçmen ağları kuramı, göç akışının sosyo-ekonomik seçiciliğini azaltmaktadır. Ağlar genişledikçe ve göç etmenin maliyetleri ve riskleri azaldıkça, göç edenler terk ettiği ülkeyi daha fazla temsil etmektedir.
- Göçmenlerin arasında gelişen ağlar, devletlerin kontrolü dışında oluşmaktadır.
- Hükümetlerce uygulanan belirli göç politikaları göç akışının devlet kontrolünde olmasına yöneliktir. Dolayısıyla hükümetlerin aile birleşimini destekleyen uygulamaları ve kan bağı olan kişilerin öncelikli olması bu ağları güçlendirmektedir.

Göç yeni fiziksel mekânları meydana getirmektedir. Dolayısıyla yeni mekân yeni insanları, yeni insanlar yeni dilleri, yeni diller yeni kültürleri ve daha niceleri, yeni toplumsal yapılanmaları oluşturmaktadır. Terk ettikleri ülkedeki kişilerle ve yeni yerleştiği ülkedeki öncül göçmenlerle kurmuş olduğu ve göç ettiği ülke vatandaşlarıyla kurmuş olduğu ilişkiler, sosyal sermayeyi meydana getirmektedir. Kurulan bu ilişkiler de göç alan ve göç veren ülkeler arasında göç ilişkilerini perçinleyip sosyal ağları kuvvetlendirecektir. Dolayısıyla bu kuramda ulusal ve uluslararası göç, insanların çok sayıda yer değiştirmesindeki etkiyi ve göçün büyüklüğünü ilişkiler ağıyla açıklamaktadır.

2.1.7. Kümülatif (Birikimli) Nedensellik Kuramı

Önce Myrdal tarafından ortaya atılan bu teori daha sonra Massey'in çalışmasında yer almıştır. Göçün kendini sürdürme eylemi, birikimli nedensellik kuramına göre ek nüfus hareketleri sonucuyla oluşmaktadır. Her nüfus hareketlerinin içinde bulunan sosyal durumların, daha sonra gerçekleşecek olan göç kararlarını değişime uğratması da nedenselliği birikimli yapmaktadır (Deniz, 2012: 38). Böhning'e göre, büyük oranda göçmenlerin bir işte yoğunluklu olarak çalışması o işin artık "göçmen işi" şeklinde ifade edilmesine yol açabilmektedir. Dolayısıyla bir iş türünün göçmenlere atfedilmesi ülkedeki yerli halkın o işte çalışması cazip gelmemektedir (Abadan-Unat, 2017: 67).

Kuram, uluslararası göçü birikimli bir sosyal sürece dayandırdığı için çoğunlukla ilişkiler ağı teorisiyle aynı doğrultuda varsayımlarda bulunmaktadır (Massey vd.:1993:33):

- Göç alan ve göç veren ülkeler sosyo-kültürel ve ekonomik değişmelere sıkça uğramaktadır. Göçle gelen kitlenin yaşanan değişmelerle birlikte hükümet tarafından idaresini ve kontrol edilmesini zorlaştırmaktadır. Çünkü bu kuram geribildirim mekanizmasıyla hükümetin müdahale etmesine izin vermemektedir.
- Yerli halkın işsizlik oranları düşürülmesi için hükümetler işçi göçmen grubunun ülkeye girişinde sınırlama getirmeye ve göçmen işi olarak atfedilen iş kollarına yerli halkın çalışması için müdahalelerde bulunmaktadırlar. Ancak yerli halkın o iş kollarında çalışmaktan kaçınma gibi söylemin varlığından ziyade göçmenlerin çalışmakta oldukları iş kollarında çalışmaya devam etmeleri bir gereklilik olarak görülmektedir.
- Göçmen işi olarak tanımlanan bir iş, ülkenin yerli halkı için çalışılabilir statü olarak görülmemektedir. Göçmenlerin ağırlıklı olarak bir alanda çalışmış olması artık yerlilerin o alanda işçi olarak alınmasını zorlaştıracaktır.

2.1.8. Kurumsal Kuram

Göçün uluslararası alanda yaygın bir şekilde artış göstermesi, göç edilmek istenen ülkelerin girişinde vize, çalışma izni gibi şartların ağırlaştırılması büyük oranda dengesizlik yaratmaktadır. Yüksek kazanç elde etmek isteyen kurumların oluşturduğu dengesizlikler, gönüllü bir şekilde örgütlenen kurumlar tarafından ortadan kaldırılmak istenmektedir. Yüksek kazanç sağlayan karaborsalar, ortaya çıkan kurumlardan biridir. Yeraltı piyasasında ortaya çıkan bu tür kurumlar göçmenleri sömürüp büyük miktarda ücretler tahsil etmektedir. Bunun önüne geçmek için gelişmiş ülkelerde özellikle insan hakları üzerinde çalışmalar yapan kurum ya da kuruluş göçmen haklarını korumak için örgütlenmektedir. Göçmen gruplarının ister yasal ister yasadışı yolları kullanarak ülkeye giriş yapması haklarını korumaya engel oluşturmamaktadır (Abadan- Unat, 2017: 66).

Yüksek kazanç elde etmek istemeyen kuruluşlar kayıt dışı piyasasında belirledikleri ücret karşılığında bazı hizmetler sunmaktadır. Bunlar; kaçak bir şekilde

geçiş, göçmenler için işverenle anlaşma, sahte vize düzenlemesi, kalacak yerin ayarlanması gibi destekler vermektedir. Aynı kuruluşlar ve yardım etmek isteyen gruplar, ülkenin göçmenlere verdiği yasal haklardan yararlanması için yol gösterici olmaktadır. Göçmenler daha sonraki süreçte kapitalist yapı içerisine işverenler tarafından alınarak işgücü piyasasına dâhil edilmiştir (Massey, 2014: 30). Göç akımının sermaye yoğun yerlere doğru akışı ile beraber legal ve illegal yapıların da orantılı bir şekilde artışı görülmektedir. İlegal yapıların artışı göçte asayişin daha fazla denetimini zorunlu kılmaktadır.

2.1.9. Göç Sistemleri Kuramı

Ekonomi ve siyasi temele dayandırılarak geliştirilen göç sisteminde, iki veya daha fazla ülkenin karşılıklı bir şekilde göç hareketinin yaşanmasıyla oluşan göç sistemini ve ilişkiler zincirini meydana getirmektedir. Bu sistem ister birbirlerine yakın ülkeler arasında isterse de birbirleriyle uzak mesafede olan ülkeler arasında gerçekleşebilmektedir. Göç ilişkisinde mekânsal yakınlık olarak Meksika ve ABD örnek verilirken Batı Afrika ile Fransa arasında uzak mesafedeki göç hareketi söz konusudur (Çağlayan, 2006: 82).

Castles ve Miller göç sistemi teorisini, politik ekonomi ve kolektif eylemleri içine alan makro faktörleriyle birlikte incelediği gibi bireylerin göçe ilişkin sosyo-kültürel yönünü içine alan mikro boyutuyla da ele almaktadır. Ayrıca iki şekilde ele alınan göç sisteminde iki ya da daha fazla ülkenin birbirleriyle göçmenlerin karşılıklı olarak değiştirilmesi söz konusudur. Kuram, devletlerarasındaki göç akışlarını inceleyerek aralarındaki ilişkileri anlayabilmekte, karşılaştırmak, aile ve sosyal ağların kurulmasıyla kültürel bağların gelişmesinde yol göstermektedir (Güllüoğlu, 2012: 77). Ülkeler arasında oluşturulacak göç sisteminden önce ülkelerin tarihsel geçmişlerinde belirli ekonomi, siyasi veya askeri bir ilişkinin kurulmuş olması gerekir. Dolayısıyla Birinci Dünya Savaşı'nda müttefik olarak bulunmuş Almanya ve Türkiye, daha sonrasında iki ülke arasında oluşturulan göç sistemiyle bu kurama örnek gösterilebilir (Aksoy, 2012: 296). Yine Hollanda ile Türkiye arasında göç ilişkisinin temeli Hollanda'nın ihtiyacı olan Türk işgücü iken, Hollanda ile Surinam arasındaki göç ilişkisi, Surinam'ın kolonyal dönemde Hollanda sömürgesi olmasıyla ilişkilidir. Fransa-Cezayir, İtalya-Libya, İngiltere-Hindistan gibi daha birçok göç ilişkileri sistemine örnektir (Adıgüzel, 2016: 32).

Massey ve diğerleri (2014) göç sistemleri kuramı için bazı varsayım ve öneriler ortaya koymaktadır:

- Göç sisteminde siyasi ve ekonomik ilişkiler söz konusu olduğu için ülkelerin birbirlerine coğrafi yakınlığı şart değildir. Coğrafi yakınlık göç ilişkilerinde kolaylık sağlasa da temel nedeni oluşturmamaktadır.
- Çok kutuplu sistemler, göç veren ve göç alan ülkelerin oluşturdukları akım dolayısıyla meydana gelmektedir.
- Uluslar birçok göç sistemi içerisinde bulunabilmektedir. Ancak göç sistemindeki fazla üyelik göç veren uluslar arasında daha çok görülmektedir.
- Göç sistemleri siyasi ve ekonomik koşulların değişmesiyle farklı yapılara dönüşebilir. Ülkelerdeki siyasi, ekonomi ya da sosyal değişimlere yanıt olarak ülkelerin bu sistem içerisinde olup olmaması değişiklik göstermektedir.

Sistem teorisi ekonomik ve siyasal ilişkiler temelinde ele alındığı için sistem içerisindeki ülkelerin birbirlerine yakınlığı ya da uzaklığı üzerine kurulmamıştır. Daha çok ülkelerin oluşturmuş olduğu göç sistemlerinde, karşılıklı insan akışına odaklanılmaktadır. Ülkelerin birbiriyle olan tarihsel bağlarından yararlanarak oluşan göç sistemi ülkelerin karşılıklı olarak anlaşmaları ve uygulamaları neticesiyle göç süreci başlamaktadır.

2.2. Uluslararası Göç ve Toplumsal Uyum Kuramları

Kültürel çeşitliğin siyasi idaresi konusunda, tarihsel olarak milli toplumlarda çokkültürlülüğten daha önce ortaya çıkmış olan iki yaklaşımdan bahsedilebilir. İlki, 19.yüzyıl sonları 20. yüzyıl başlarının bir özelliği olan asimilasyon; buna göre özel aidiyetler geçmişin, eskiliklerin modernitede yok olmaya mahkûm mirası şeklindedir. 1960'lı yıllar, özel kimliklerin değerli ve önemli olduğu konusu tartışılmaya başlandığı dönemler olmasıyla toplumda yeni bir etnik hareketlenmeyi meydana getirmektedir. İlerleyen dönemlerde çeşitli kültürlerin bir araya gelmesiyle oluşan farklılıklara saygının gerekliliği üzerinde durulmuş ve kültürel çoğulculuk yaklaşımını meydana getirmiştir (Doytcheva, 2016: 27).

2.2.1. Asimilasyon

Asimilasyon kavramı, etnik veya sosyal grubun – çoğu zaman azınlık grubun- başka kitleyle benzemesi şekliyle tanımlanmaktadır. Asimilasyonda dilin, gelenek-göreneklerin, davranışların değişikliği yaşanabileceği gibi ait hissedilen duyguların, çıkarların değişikliği de kaçınılmaz bir gerçek olup kültürel uyumdan çok başka boyutu ifade etmektedir (IOM, 2009). Asimilasyon kavramı, herhangi bir topluma sonradan katılan grupların, o toplum yapısı içinde ekonomik, toplumsal ve kültürel düzeylerde benzeşmesi süreci olarak tanımlanmaktadır. Uzun süreli bir süreci kapsadığı için kuşaklararası değişimle gerçekleşmektedir. Canatan'a göre asimilasyonun temel varsayımları bulunmaktadır. Bunlar (Tezcan, 2000: 14-15):

- Toplum, üniter bir yapıdadır. Dolayısıyla siyasal, ekonomik ve kültürel yönden bölünemez.
- Toplumda herkesin uyması gereken ortak ve tanımlanmış değerler, inançlar ve davranış kuralları bulunmaktadır.
- Toplumdaki egemen resmi dil, bütün etnik grupların bilmesi ve kullanması gereken bir iletişim aracıdır.
- Egemen ırk ve kültür diğer etnik gruplar karşısında üstündür.
- Egemen etnik grup ve otorite, diğer etnik grupları asimile etme sürecinde baskı ve şiddete başvurma yolunu seçebilir.

Adıgüzel asimilasyon kavramını bir şeyi değiştirerek kendisine benzetmek şeklinde tanımlar. Sosyolojik olarak düşünüldüğünde ise, doğduğu ülke dışında yaşayan göçmenin, göçmen grubunun ya da etnik grubun, bulunduğu toplum içinde kurduğu ilişkiler neticesinde o toplum kültürüne uyum göstermesi, kendi kültür ve değerlerinin erimesi ve yok olması şeklinde ifade edilmektedir. Asimilasyon iki temel unsuru barındırmaktadır. Bunlardan biri baskın olan toplum ya da kültür, ikincisi de ona uyum sağlamak isteyen veya uyumu sağlanmak istenen birey ya da gruplardır. İnsanlar ve toplumlar neden asimile olmak veya edilmek istenir? sorusuna Adıgüzel, toplumda çeşitlilik gösteren grupların aynı ortamda yaşanabilmesinin ya da farklılıkların ortadan kaldırılmak istenmesi, kültürlerin birbirleriyle karşılaşmalarının neticesi şekliyle cevap bulmaktadır. Asimilasyon sürecinde göçmenler ilk önce egemen olan kültüre benzemeye veya benzetilmeye karşı direnç gösterebilirken, daha sonra

ülkenin yürüttüğü sistemli uygulamalarla birlikte göçmenlerin kendi kültürel değer ve birikimini egemen kültür içinde eritip kaybederek bu süreci tamamlamış olacaktır (Adıgüzel, 2016: 161-162). “Vatandaşlık konusunda toprak bağı hakkına karşı kan veya din bağına öne süren ülkelerin birçoğunda ülkenin farklı unsurlarına farklı yaklaşılmakta, bu ülkelerde ortaya çıkan tanınma talepleri toplumun gerilim unsuru olarak yerini alabilmektedir. Aynı vatandaşlık kapsamı içinde olan bu hareketlerin ayrılıkçı olarak yaftalanması ve bunların toplum içinde eritmeye çalışılması başvurulan bir çözüm olmaktadır. Bulgaristan'da Türk nüfusuna karşı yıllarca uygulanan politikada bunun örnekleri görüldü. Türk unsuru, farkını iddia ettiği halde, bu farkın devlet tarafından tanınmasına karşı direnç gösterildi. Buna rağmen, hakim kültürün türdeş yapısı içinde erimeyi kabullenen Türklere vatandaşlık statüsünün bütün imkanları eşit olarak açıldı. Oysa Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde, kültürel fark tanındığı halde, vatandaşlık çok da özendirilmeyen, dolayısıyla Alman veya İngiliz kültürü içinde farklı unsurların erimesi çok da teşvik edilmeyen bir şey olmaktadır. Çok kültürlülük gerçeğine bakış ABD'dekine benzemekle birlikte, buralarda vatandaşlık statüsünün temelinde ABD'dekin aksine kan bağı hakkı vardır. Özellikle Almanya'da vatandaşlık bağından ziyade Almanlık unsuruna mensup olmak daha önemli görülmektedir. Bir kez Alman olan nerede ve ne zaman olursa olsun Alman'dır. Bu soy bağı ilkesi Almanlara nerede olursa olsun bütün haklarıyla birlikte Alman vatandaşı olma hakkı veriyor. Nitekim Almanya'da neredeyse üç nesildir yaşamakta olan Türkler, Türkiye'dekinden çok daha rahat ve kültürel açıdan da çok daha toleranslı bir ortamda yaşama imkânına kavuştukları halde, ancak çok zor şartlarda vatandaşlık statüsüne geçebilmektedirler. Vatandaşlık statüsüne zar zor geçen üçüncü kuşak, üstelik çok iyi Almanca bilenler bile yine Ausländer (yabancı) sayılmaktan kurtulamıyorlar.” (www.angelfire.com).

1960'lerden itibaren asimilasyoncu ideoloji eleştirilmeye başlandı. Farklı kültürlerin değeri ve kalıcılığı yeniden keşfedilirken asimilasyoncu ideolojinin “etnik temizliği” yapısından vazgeçilmeye çalışılmıştır. Etnik yeniden canlanma dönemi (ethnic revival) diye adlandırılan bu dönemin en canlı örneği Amerika Birleşik Devletleri olsa da bu canlanma sadece Amerika Birleşik Devletleri'ne özgü olmamıştır (Doytcheva, 2016: 32-33). Dünyadaki göç hareketine bakıldığı zaman yoğun bir şekilde Avustralya, Kanada ve ABD'ye yönelik göç akışının yaşandığı görülmektedir. 1960

öncesi, bahsedilen ülkelere gelen göçmenlerden kendi kültürlerini sürdürmeleri istenmemekte, göçmenlerden ülkelerdeki egemen kültürün normlarını benimsemeleri istenmekteydi. Bu anlayış “Anglo-uyum” modeli olarak adlandırılmaktadır. Asimile edilmesi zor olarak kabul edilen belirli kitlenin bu ülkelere girişlerine izin verilmemiştir (örnek olarak, Kanada ve ABD’nin göç etmek isteyen Çinlilere yönelik belirli sınırlamaları, Avustralya’nın göç politikasında “yalnızca beyazlar” şartı gibi). Siyasi iktidar asimilasyonun uygulayıcısı ve egemen kültür dışında kalan alt kültürleri kabul etmeme ve inkâr etme yolunu seçmektedir. Anglo-uyum modeline bu ortak bağlılık, Amerikan “pota” sı ile Kanadalı “etnik mozaik” arasında kurulmuştur. “Etnik mozaik” göçmen kültürlerin bütünlüğüne saygı duyan bir yapı olarak gösterilse de, aslında Kanada’ya göç edenlerin asimile olmak üzere iki başat kültürlerden birini kabul etme gerçeği vardır. İngiliz ve Fransız kültüründen birini kabul etmeleri gereken Kanada’da, asimilasyon edilemeyen ya da asimile edilmesi zor olan toplumlara Amerika’da getirilen göç sınırlaması uygulanmamıştır. Göçmen gruplarının baskısıyla 1970’lerin başında, bahsedilen üç ülke asimilasyon uygulamasından vazgeçerek göç eden kitlenin kendi kültürlerini kaybetmemelerini ve kendi kültürlerinde devam etmelerini sağlayan, eşitlikçi politikalar kabul etmiştir. Artık göçmenlerin beslenme, giyinme, dinle ilgili eski adetlerinin bazılarını sürdürmekte ve bu pratikleri sürdürmek için birbiriyle ilişki kurmakta özgür olmaları gerektiği yönündeki politikaları için fikir birliğine varılamamış bile olsa yaygın kabul görmektedir (Kymlicka, 2015: 45-46).

2.2.2. Çokkültürlülük

Modern devletler içerisinde kültürel çeşitliliğin gösterdiği iki genel kalıp vardır. Birinci durumda kültürel çeşitlilik, bir devlet parçası üzerinde birden fazla ulusun birlikte yaşama isteğiyle oluşan çok uluslu devlet yapısı doğmaktadır. Dünya’da birçok çokuluslu devletler bulunmaktadır. Örneğin Amerika’da Kızılderililer, Porto Rikolular, Meksika kökenliler, Hawaii yerlileri Guamlı Chamorrolar ve diğer Pasifik adalarının yerlileri olmak üzere çok sayıda ulusal azınlık vardır. Ulusal azınlıkların daha belirgin olduğu Kanada’da İngilizler, Fransızlar, yerli halk Aborjinler çokuluslu yapıyı oluşturmaktadır. Bir ülke içerisinde birçok ulus bulunduruyorsa, o ülke çokuluslu devlet yapısındadır. Farklı ulusluların tek bir devlet çatısı altında toplanması, ülkelerin başka uluslar tarafından işgal edilmesi gibi irade dışı olabileceği gibi farklı ulusların karşılıklı yararlarını gözeterek bir araya gelmeleri gibi gönüllü olarak da gerçekleşebilmektedir.

Ancak bu ülkelerin çokuluslu devletler olduklarını söylemek yurttaşlarının belli amaçları olan tek bir halk olarak görmedikleri anlamını taşımamaktadır. Bir devlete bağlılık hissini oluşturan yurtseverlik ile ulusal gruba aidiyet konusunda etkili olan ulusal kimliğin ayrı bir şekilde yorumlanması gerekir. Örneğin İsviçre çokuluslu devlete en iyi örnektir. İsviçre’de her ulusal grup kendi ulus özgünlükleriyle tanınıp saygı görmeleri o ülkeye bağlılıklarını artırmaktadır (Kymlicka, 2015: 40-45).

Kültürel çeşitliliğin ikinci dayanağı göçle oluşmaktadır. Göçle birlikte birçok etnik grubun ülkeye girişi söz konusudur. Eğer ülke her bir göçmen grubunun kendi etnik özelliklerini devam etme özgürlüğü sunacak olursa o ülke kültürel çoğulculuk sergilemiş olacak ve çok etnikli bir devleti oluşturacaktır. Bu bağlamda Avustralya, Kanada ve ABD yüksek oranda göç alan ülkeler oldukları için büyük önem taşır (Kymlicka, 2015). Kymlicka’ya göre ABD, çok etnikli özellik taşıyan bir ülke statüsündedir. Ancak ülkenin çokuluslu yapısı ve ulusal azınlıkların kültürel haklarda taleplerin ve özyönetim taleplerinde bulunması kabul edilmemektedir. Kanada çokkültürlülük yaklaşımını uygulayan devlet olarak iki dilliliğini de gündemine alarak Aboriginallerin özyönetim hakkını tanımış olmuştur. Dolayısıyla Kanada resmi bir şekilde hem çoketnikli hem de çokuluslu yapıları tanıyan ve onaylayan ülkelerden biridir (Kymlicka, 2015: 58-59). David Brown’a göre göçe maruz kalan ülkelerdeki ulusal kimlik tartışmalarına engel olunabilmesi için üç konunun önemli olduğuna dikkat çeker. Toplumdaki farklılıkların görmezden gelinmesi temelinde ulusal bütünleşmenin sağlanması; egemen kültürün dışındaki kültürlerin eritilmesi anlamındaki asimilasyon; toplumda mevcut olan kültürel çeşitliliğin tanınabilmesi için çokkültürlülük uygulanmasıdır. Brown çokkültürlülük anlayışını, homojen bir toplumu savunan asimilasyon yapısına karşı meydan okuma olarak yorumlamaktadır (Brown’dan akt. Yanık, 2012: 195-196).

Tansey’in ifadesiyle çokkültürlülük politikasının uygulamasına resmi anlamda ilk olarak Kanada ve Avustralya’da rastlanmıştır olsa da tarihi süreç içinde farklı kültürlerin varlığının kabul edilmesine yönelik adımların ilk örneklerini Amerika Birleşik Devletleri ve İsviçre’de görmüştür. Amerika Birleşik Devletleri ve İsviçre’deki uygulamalarında belirgin olarak görülen modern ulus devletlere ait çoğulcu toplum modelinin amacı, farklı etnik ya da ırksal grupların entegrasyonunu gerçekleştirmektir. Bu devletlerde çoğulcunun şekli, her bir grubun, bir diğerinin dilsel,

dinsel ve kültürel mirasına saygı duyması gerektiği üzerine kurulmuş bir modeli meydana getirmektir (Aktaran Say, 2013: 142). Çokkültürlülüğün ilk olarak sömürgecilik dönemiyle birlikte ortaya çıktığı bilinmektedir. Tarihin ilk dönemlerinden itibaren, dünyanın çok çeşitli bölgelerinde birbirlerinden farklı çeşitli medeniyetler ve kültürler doğup gelişmiştir. Birkaç yüzyıl öncesine kadar medeniyet ve kültürler arasındaki ilişkiler oldukça sınırlı düzeyde kalarak her toplumun sosyal yapısı, değerleri, kurumları vb. öğeleri de kendine özgü bir şekil almıştır (Bağlı ve Özensel, 2013: 43-44). Kendi özgünlüğünü taşıyan sosyal yapılarda görülen hızlı değişimlerin yaşanması ve farklı kültürlerin birbiriyle olan etkileşimleri sömürgecilik ile hız kazanmıştır. Etkileşimlerin yüksek seviyelerini en çok batı sömürgeciliğinde görmek mümkündür. Çünkü batı sömürgeciliği sömürdüğü toplumların kültürlerini değiştirmek yönünde baskı kurduğunu biliyoruz. Farklı kültürlerle kurulan ilişkilerin ve etkileşimlerin boyutu sömüren ülke ile sömürülen ülkeler arasında sınırlı kalmayarak, oluşan ekonomik ağlar neticesinde başka kültürleri de kapsayan bir mekanizma haline gelmiştir. Dolayısıyla meydana çıkan ekonomik ağlarla birlikte sanayisiyle gelişen bölgelerde çalışmak istemesi ya da o bölgede kendi planladığı programları gerçekleştirmek için göç akımını oluşturmuştur (Balı, 2001: 189).

Çokkültürlülük yaklaşımının arka planındaki gerçekler, ulus devletlerin oluşumunda siyasal sorun olarak görülen ulusal azınlıklar ile uluslararası göçlerin yaşanması yer almaktadır. Uluslararası göçlerle birlikte göçle gelen farklı kültür, dil, din ve etnik grupları ortaya çıkarmakta ve gelen kitle yarattığı farklılık için taleplerde bulunmaktadırlar. Çokkültürlülük anlayışının dünyada tartışılmasında küreselleşme, ulus devlette ısrar edilen evrensel yurttaşlık düşüncesinin meydana getirdiği sıkıntılar, etnik soykırımların yaşanması, milliyetçi düşüncelerin artışı, ulusal kimlik istekleri, postmodernizmde farklılıkların vurgulanması gibi etkenler bulunmaktadır (Yanık, 2011: 81). Küreselleşmeyle başlayan göç dalgası, çokkültürlü toplum yapısını oluşturan en büyük faktörler arasındadır. Karşılıklı bir kültür alışverişi söz konusu olsa da her bir toplumun kendi kültürünü devam ettirme, yaşama ve tanıtmaya isteği bulunmaktadır. Bu süreçte en çok iş devlet kurumlarına düşmektedir, çünkü bir arada yaşayan her toplum kendini devam ettirme çabasının devlet tarafından desteklenmesi gerekmektedir (Başeymez, 2009: 18). Çokkültürlülüğün siyasetin önderliğinde ve organizatörlüğünde gerçekleşmesinde hiç şüphe yoktur. Çünkü toplum içerisinde var olan birçok topluluk

çokkültürlülük modelinin uygulamasını bireylerin hoşgörü anlayışına bırakması ve bireylerin de bunu başarması gerçeğe çok uzaktır (Özensel, 2008: 71).

Çokkültürlülük kavramına iki şekilde yaklaşılması mümkün olabilmektedir. Say'ın tanımladığı şekliyle, bir devlet örgütlenmesi dil, kültür ve tarih gibi ortak bağı aramadan siyasal ve hukuksal eşitlik ilkesiyle aynı sınırlar içinde yaşamayı kabul edebilmektedir. Bir devlette çeşitli kültürel grupların hukuk ve siyasi düzeyde tanınmasını destekleyen politikalar, çokkültürlülük politikası adını almaktadır (Say, 2013: 138). Diğer bir yaklaşım ise tek bir hegemonyacı kültüre karşı bir denge yaratma amacı ile kamu yönetimlerinin farklı kültürlere özel bir yer ayırması şeklindedir. Bu tür hizmetler, eşitlik adına alınmakla beraber gereğinde yeni kutuplaşmaların oluşmasına da temel oluşturmaktadır. Örneğin, Berlin kentinde, Milli Görüş derneğini Müslüman göçmenlerin meşru temsilcisi sayan Yüksek İdare Mahkemesi ve Yüksek İdare Mahkemesi'nin kararı gereğince 2002 gözünden itibaren tüm okullarda Almanca dilinde İslam'ı seçimli ders olarak verme yetkisini alması, aynı doğrultuda bu hakkın Aleviler Federasyonu'na da tanınması, göçmen politikasının dolaylı olarak denetlenmesi anlamına gelmektedir. Böylece çokkültürlülük kamu otorilerinin denetim aracı kaldığı sürece, demokratik "hoşgörü" iklimini yaratacak yerde sert kutuplaşmalara giden bir kimlik pazarlığına dönüşme ihtimalini de taşımaktadır (Abadan Unat, 2017: 310).

Çokkültürlülük yaklaşımının yaygınlaşması ve kabul görmesi, milliyetçi anlayışa destek veren kesimler tarafından milliyetçi düşüncelerin gerilmesine neden olduğu şeklinde eleştiriler yaparken bazı çevrelerin çokkültürlülük politikasının ülkelerde uygulanması gerektiği yönünde farklı görüşler mevcuttur. Çokkültürlülük milliyetçilik düşüncesini gerilemesine neden olduğu düşüncesi var olsa da milliyetçiliğin yok olması kabul edilemez sadece çokkültürlülükle birlikte milliyetçiliğin boyut değiştirdiği kabul edilebilir (Şan ve Ögür, 2016: 137). Toplumsal birlikteliği kolektif bilincin üzerine oturtmak, milliyetçi bir ideolojiyi doğurabileceğini unutmamak gerekir. Milliyetçiliği bertaraf etmenin en kestirme yolu ise hoşgörü egemen kılmaktır. Ancak ne yazık ki tarihsel miras bunun kolay sağlanabilir bir durum olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte hoşgörü, tüm demokratik toplumlarda birlikte yaşamanın var olma şartıdır artık. Hoşgörü için ön koşul ise toplumda var olan her farklı yapı için ortak payda oluşturmaktır (Bağlı ve Özensel, 2013: 52-53). Birey ya da topluluğun sahip olduğu özgünlüğünün korunması için bir ortak payda arama çabası

daha çok çeşitli din ve toplumlardan göç alan toplumlarda ortaya çıktığı görülmektedir. Gerek Avrupa, gerekse de Kuzey Amerika, bu konuya örnek ülkelerdir. Özellikle Kanada, 170 ülkeden gelen ve yaklaşık 200 dil konuşan insanların yaşadığı çokkültürlü bir ülkedir. “Bu farklılıklar hangi ortak paydada buluşturulabilir?” sorusu Kanada’nın son 50 yılını işgal eden temel sorulardan birisidir. Bu konuda değişik düşünceler olmasına rağmen en yaygın ve liberal olanı, ortak paydanın “hukuk” olması gerektiği yönündeki görüştür. Her bir bireyin farklılığını açıkça ortaya koyması onun belli bir grubun üyesi olması dolayısıyla değil, bireysel bir yurttaş olarak bu hakka sahip olmasını kapsamaktadır. Zaten özgürlüklerin en çok konuşulduğu bir ortamda sevimli bir çağrışımı olmayan “otorite”ye karşı itaati gerektiren en somut unsurlardan birisi de hukukun korunması için gerekli olan erklerdir (Bağlı ve Özensel, 2013). Toplumsal, siyasi, ekonomik, sosyal, düşünsel ve kültürel gelişmeler ve bunların sonucunda ortaya çıkan toplumsal dönüşümler çokkültürlülük kavramının ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Küreselleşme, uluslararası göç, demokratik ilkelerin yayılması, temel hak ve özgürlüklerin gelişmesi ve bu konuda insanların bilinçlenmesi, ötekileştirilmenin yarattığı sorunların çözümü noktasında ülkelerin ortaya koyduğu irade çokkültürlülüğün ortaya çıkmasının arka planındaki etmenleri vermektedir (Hameş, 2016: 8). İnsan bilinci için Taylor, her insanın ayrı bir insan olma biçiminin olduğunu kabul etmesi ve başka birinin hayatını taklit ederek değil, insanın kendisine sadık kalması ile yaşamın özünün yakalayabileceğini belirtmiştir. Taylor’a göre kendine sadık olmak, kendi özgünlüğünü sürekli kılmasını ve sadece kendisine özgü olana gizilgücün devamlı kılmasını sağlar (Taylor, 2018).

Modern dönemde benimsenen ulus devlet, tüm toplumlarda tek kimlik, tek kültür bilinciyle hareket etmesi bazı problemlere sebep olmuştur. Ülke içerisindeki çeşitli etnik, kültürel grupların varlığı özellikle göç akımlarının yaşandığı toplumlar için büyük sorun haline gelmiştir. 1960’lı yıllar modernite sürecine karşı eleştirilerin başladığı dönemler olup modern toplum ve devlet yapılarının değiştirip dönüştürüldüğü görülmektedir. Aynı dönem postmodernizmin ortaya çıkmasıyla, modernite süreci sorgulanmaya başlayarak tekli oluşturulmak istenen bütün yapıların ve ulus devlet yapısının değiştirilmesi için kapı aralanmıştır. 1980’li yıllarla birlikte postmodernite ile ulus devletin sorgulanma süreci büyük bir hareketlenme yaşamıştır. 1960’lı yıllarda başlayan ve 1980’li yıllara kadar yoğun bir şekilde devam eden eleştiriler artık

toplumlarda kabul edilmeyen, baskı ile karşılaşan topluluklar için hak talebinde bulunabilme imkânı tanımıştır. Genel olarak çokkültürlülük tartışmaları böyle bir süreçte ortaya çıkan siyasal bir arayıştır (Durdu, 2010: 34-35). Günümüzde toplumlar içinde kültürel anlamda homojen bir ulus devlet modeli ortadan kalkmakta ve yerine farklılıkların kabul gördüğü bir ortamın varlığı vurgulanmaktadır. Modernitenin evrenselci anlayışı postmodernizmle birlikte bireyselci anlayışa bırakarak çoğulculuğun beslenmesini sağlamıştır. Ayrıca modernitedeki evrenselci anlayış, postmodernitedeki yaşama ilkesine karşı gelmektedir (Kaymakcan, 2006: 8). Taylor’a göre çoğulculuk anlayışı, kültürel kimliklerin eşdeğer saygı esasına göre değerlendirilmesi gerektiğine dikkat çeker. Kısacası Taylor için çoğulculuk kültürel kimliklerin tanınmasıdır. Taylor, bireylerin kendi özgün kimliklerinin farklılıklara dayalı oluşum sürecinde kültürel etkenlerin önemine vurgu yapmaktadır. Taylor’un bireysel kimliği, tek başına bireyin monolojik olarak değil, başkalarıyla diyalojik olarak oluşturduğu, sürekli yeniden kurulan ve değişiklik gösterebilen bir oluşumu ifade eder. Çoğulculuk Taylor’un düşüncesinde diyalojik ve dinamik bireysel kimliği oluşturma sürecini destekleyecek şekilde, kültürel farklılıkların siyasal yönden de tanınmasına imkân vermesini savunmaktadır (Taylor, 2018). Taylor kültürel çeşitlilikte temel hakların tanınmasının yanında bireylerin siyasal haklarının belirginleşmesi noktasında tavır aldığı görülmektedir. Genel itibarıyla ülkelerin kendi içinde çok uluslu sosyal yapıların oluşması, farklı kültürlerin bir arada yaşayabilmelerinin karşılıklı birbirlerini kabul etmesi ile ülkenin homojenleştirme uygulamalarına son vermesini sağlamıştır. Toplumlarda farklı kültürlerin bir arada yaşamasının mümkün kılınması ilk olarak insanların yaşayış ve düşünüş tarzındaki farklılıkları kabul edilmesine, ikinci olarak eşitlikçi yapının ve saygının oluşmasına bağlıdır. Dolayısıyla dil, din, hukuk, etnik, gelenek- görenek gibi farklılıkların aynı mekân içinde bulunması yeni bir siyasal bilinç olan çokkültürlülük fikrini gerekli kılmaktadır.

“Anglo-Sakson ulus modeli” olarak nitelendirilebilecek bu anlayış “ulus”u “birliktelikten doğan teklik” değil, ‘farklılıkların birlikteliği’ olarak görmekte, birliği teklik olarak algılamamaktadır. Buradaki çözüm, alt kimlik- üst kimlik ayrımında yatar. Yani bir ülkede yaşayan ve oranın yurttaşı olan birey veya bireyler topluluğu, içinde doğduğu etnik grubun farklılıklarını devam ettirmekle birlikte, siyasal otoritenin tanımladığı, temeli siyasal olan üst kimliği benimsemektedir. Burada karşılıklı bir

sorumluluk söz konusudur. Otorite üst kimliği temelde siyasal olarak tanımlamakta ve bunu hukukileştirmekte, alt kimliklere kültürel yaşam hakkı vermekte, alt kimlikler de buna karşılık üst kimliğe sadakat duyarak, ortak kamusal alana ve yasal kodlara uymaktadır. Yani alt kimliğe aidiyet ile üst kimliğe sadakat arasında bir ayrım ve denge kurulmaktadır. Dolayısıyla da bu tip bir ulus modeli kültürel asimilasyona ihtiyaç duymaz, katılımcıdır ve demokratik niteliği yüksektir. Ulusu da farklılıkları ülkesel ve siyasal bütünlük içinde bir arada yaşatma formülü olarak görmektedir” (Kurubaş, 2006: 116-117).

Günümüzde çokkültürlülük tartışmalarında öne çıkan Kanada, Avustralya, Amerika ve İsveç gibi batılı devletler incelendiklerinde, bu ülkelerin belli noktalarda ortak özellikler taşıdıkları görülmüştür. Başlıca ortak özellikleri şunlardır (Amık, 2012: 122):

- Endüstriyel açıdan oldukça gelişmiş ülkeler olmaları,
- Yerleşik nüfus bağlamında yaşlılık sorunuyla karşı karşıya olmaları,
- Uluslararası göçlerin yoğun olduğu ülkeler olmaları ve belli dönemlerde bu göçleri teşvik etmeleri, hatta göçün bu ülkelerin başlıca dinamiklerinden biri olması,
- Her ne kadar kurucu olarak belli topluluklar ön planda olsa da, uluslararası göçlerin etkisiyle etnik açıdan pek çok çeşitlilik barındırıyor olmaları,
- Etnolojik ve sosyolojik açıdan bakıldığında, heterojen bir yapı arz ediyor olmalarından ötürü ortak kadere vurgu yapmaları,
- Dünyanın öteki ülkelerine kıyasla sosyal refah seviyesinin oldukça yüksek olduğu ülkeler olmaları,
- Sahip oldukları nüfustan daha fazlasını barındırabilecek, geniş bir toprak parçasına sahip olmaları,
- Fiziki coğrafya açısından, dünyanın önemli kısmından yalıtılmış bir pozisyonda olmaları ve uzun süre çekişme içerisinde oldukları komşularının olmaması,
- İç sorunlarının çözümünde Fransa ve Almanya gibi ülkelerle kıyaslandığında, kültürel haklar konusunda göreceli olarak daha cesur denilebilecek kararlar almaları.

2.2.2.1. Çokkültürlülük ve Kanada

Kanada’da, ulus devlet yapısından farklı olarak İngilizlerin ve Fransızların Kanada’nın kurucuları olarak bu iki millet kabul edilmiştir. Dolayısıyla iki milletin devletin kurucusu olarak kabul edilmesi, resmi dillerin İngilizce ve Fransızca olmasını sağlamıştır. Kurulan bu ikili yapılar çokkültürlülüğün Kanada’da gelişmesine olanak sağlamıştır (Özensel, 2013: 9). Dönemin Kanada toplumuna bakıldığında, kültürel açıdan bir hayli bölünmüş bir toplum olarak karşımıza çıkar. İngilizler, soyu İskoçlara dayananlar ve aynı şekilde soyu Fransızlara dayananların küçük bölümünü oluşturanlar toplumsal statüde ve ülkenin karar mekanizmasında bulunmaktaydılar. Göçmen grupları ve soyu Fransız olanların büyük bölümü toplumda çalışan kesimi oluşturmaktaydı. Kanada’nın yerlileri ise ekonomik ve siyasal açıdan dışlandığı görülmektedir. Bu bölünmelere karşı Federal hükümet, önlemler almıştır. Fransız konuşan nüfusun federal memuriyete girişlerini kolaylaştırmak için pozitif ayrımcılıkta bulunmuştur; 1969 yılında Kanada Devleti’nin iki dili olduğunu ilan etmiştir. 1967’de, ırk temelinde kısıtlamalara son vererek göçmenlikle ilgili politikasını demokratikleştirip genişletmiştir. Ama alınan önlemler sınırlı etki yaratarak 1969’da Amerikan yerlileri özerk bir hükümet talep etmişlerdir. 1960’lı yılların sonunda egemenlik yanlısı bir partinin kurulduğu ve 1970’lerde silahlı bir mücadele hareketinin yaşandığı Quebec de daha fazla özerklik talepte bulunmuşlardır. Son olarak, özel haklara sahip iki kurucu halk kavramına, itirazlarının kabul edilmesini; göçmen halkların da Kanada’nın kurucuları olarak tanınmasını; dillerinin ve kültürlerinin aynı şekilde yasayla korunmasını istemişlerdir. Bu milliyetçi taleplere, özellikle de Quebec’ten gelen taleplere cevap vermek için liberal federal hükümet 1971’de bir çokkültürlülük politikası uygulamaya koymuştur (Doytcheva, 2016: 37-38). Bu durumun başarılmasında Kanada’nın başkanlarından Pierre Trudeau’nun etkisi küçümsenemez. Trudeau yönetiminde halkın kazancı artmış, göçe serbestlik tanımış, çokkültürlülüğü teşvik etmiş ve son olarak başarıları arasında 1982 yılında çıkarmış olduğu Charter of Rights and Freedoms (Hak ve Özgürlük Temel Yasası) dikkat çekmiştir (Bağlı ve Özensel, 2013: 64).

1982 Anayasası’nın giriş bölümünde yer alan kişilerin hakları ve özgürlükleri yasası Kanada’nın çokkültürlü karakterini garanti altına aldığı görülmektedir. 27. maddesine göre, kişisel özgürlüklere zarar vermediği sürece azınlıkların geleneklerine

saygı gösterilecek; dinlerin eşitliği sağlanacak; atalardan gelen dillerin öğretilmesi devlet tarafından desteklenecek ifadeleri sıralanmaktadır. Yasa ayrıca bütün ayrımcılık biçimlerini de yasaklamaktadır. Aynı zamanda Yasa, kolektif hakları da tanımaktadır; atavik haklar, yerli hakların hükümet özerkliği, Fransızca konuşan Quebec'lilerin dil hakları. Böylece çokkültürlülük politikasının hedefinde, her birey farklılıklara sahip olsa bile aynı statüye taşıyacak bir Kanadalı kimlik oluşturmaktadır. Başbakan Trudeau'nun ifadesiyle; "Kanadalı kimliğin özü kültürel çoğulculuktur. Her etnik grup, Kanada bağlamında kendi değerlerini ve kültürünü koruma ve geliştirme hakkına sahiptir. İki resmi dilimiz var diye iki resmi kültürümüz yok ve hiçbir kültür diğerinden daha resmi değil". Kanada çokkültürlülüğü, farklılık üzerine kurulmuş toplumsal ve siyasal hiyerarşilerle bağını koparmış ve in fine Kanada'nın birliğini ve bütünlüğünü artıracak evrenselci kültürel bir tanıma projesi olma iddiasını taşımaktadır (Doytcheva, 2016: 38-39).

Kanada'da çokkültürcülük alanındaki uygulamalarla ilgilenen ve bu konuda politikalar geliştiren çeşitli bakanlıklar vardır. Bu bakanlıklardan birisi, göç ve vatandaşlık sorunları; ikincisi yerliler, melezler ve herhangi bir statüsü olmayan Kanada vatandaşlarının sorunları; bir doğrudan Quebec bölgesinin gelişimiyle ilgili olmuş ve biri de nüfusun yarısından fazlasını teşkil etmesine karşın mecliste düşük temsil oranına sahip kadınların Kanada toplumundaki statüleri ve sorunları üzerine olmuştur (Anık, 2012: 147). Kanada'da çokkültürlülük alanında oluşturulan bakanlıkların sorunları giderme konusundaki düzenlemeleriyle, göçmen grupları, yerlileri ve ülkede yaşayan her kesimi kültürel farklılıklarına karşı saygı duymayı, birbirlerine karşı baskı ve şiddet olmadan aynı mekân içerisinde yaşayabilmenin imkânsız olmadığını kanıtlamak istemektedir. Kanada'da herhangi bir topluluğun bir talepte bulunmasına karşı ülke, bireylerin talepleri ile toplumsal düzen için yapılması gerekli düzenlemeleri birlikte hesap edilerek yapılmaktadır. Normalde yasak olan bir durum dini gereği yapılması gereken bir durumu taşıyorsa Kanada Hükümeti o konularda esneklik sağlamaktadır. Yani resmi görevini yapan birinin sarık takmasının yasak olduğu eylem, bu konuda dini için gerekli görülen bir Hintliye özgürlük sağlayabilmektedir (www.angelfire.com). Aslında Kanada'daki çokkültürlülükle ilgili bakanlıklar, oluşturulmak istenen Kanadalı kimlik düşüncesine hizmet eden araçlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kanada’da resmi din anlayışı bulunmamakta ve her dine eşit bir şekilde yaklaşma iddiası bulunmaktadır. Kanada’nın tersine Orta Doğu’da ve Türkiye’de görülen din unsurunun devlet yönetimlerinde etkin bir unsur olmaktadır. Belirli süre sonra Türkiye’nin Anayasa’sından “resmi dini İslam’dır” ibaresi çıkartılmış ve laik toplum düzeni geliştirmek isteyen Türkiye olmasına karşın, aksi bir şekilde bir dinin resmileştiği görülmektedir (Özensel, 2013: 10). Mahtani’nin ifadesiyle bir toplumda birçok topluluğun varlığı söz konusudur ve her bir topluluğun oluşturduğu dil, din, etnik yapılar çok fazla çeşitlilik oluşturmaktadır. Bir toplumda görülen çeşitlilikler içerisinde Kanada’nın kalıcı barışı ve huzuru sürdürmek isteği içindeki ısrarı ve yakaladığı huzuru “çokkültürlü tek devlet” ilkesini benimsemesine dayandırmaktadır. Kanada’nın 1971 yılında çokkültürlülük konusunda aldığı kararlar şu şekildedir: a) Kendi kültürel farklılığını ve kimliğini sürdürmesi için imkân sunmak. b) Her bireyin ya da topluluğun kültür gelişimine destek verme ve her topluluğun Kanada toplumunun bir parçası hissetmesinde yardımcı olmak. c) Kanada toplumunun farklılıklar içinde bir arada tutulmasını sağlamak. d) Göçmen gruplarına Kanada’da bulunan dillerin öğretilmesi konusunda destek sağlamak (Özensel, 2012: 64).

Genel olarak değerlendirildiğinde Kanada’da çokkültürlülük politikasının henüz uygulama alanı bulmadığı zamanlarda toplumsal yapısı içerisinde belirli bölünmelerin yaşandığı görülmektedir. Toplumsal yapısı içerisinde İngilizler, Fransızlar, İskoç soyundan olan ve yerliler şeklinde gidilen ayrım mevcuttu ve belirledikleri hiyerarşi içerisinde sosyo-ekonomik güçleri de farklılıklar doğurmaktaydı. Ayrıca Kanada’da birçok milletin varlığı bilinmekte ve bu da beraberinde kültürel farkları yaratmaktaydı. Çokkültürlülük tartışmalarının başlamasıyla birlikte toplumsal ayrımların ortadan kaldırıldığı, tüm farklılıkların Kanadalı kimliği etrafında birleştiği bir toplumsal huzur oluşturulmaya çalışılmaktadır. Kısacası Kanada toplumunda alınan mesaj; farklı düşün, farklı yaşa ancak ortak toprak bilinci ile yaşa.

2.2.2.2. Çokkültürlülük ve ABD

C.Colombus kıtayı keşfetmeden önce, kuzey Amerika’da 550’yi aşkın, Güney Amerika’da ise 1450’den fazla dil konuşulduğunu, bunların birbirlerine İngilizce ve Çince kadar farklı olduğu bilinmektedir. 1500’lü yıllara kadar iki kıtadaki dil sayılarının yaklaşık iki bin civarında olduğu söylenmektedir (Somersan’danakt. Anık, 2012: 128). Anık (2012)’ın ifadesiyle yerlilere yönelik baskı ve asimilasyona yönelik politikalar,

bugün kıtadaki dillerin toplam sayısını yarı yarıya (1002) indirmiştir. Milli birlik hevesi olduğu kadar sembolik olarak kökenlerindeki çeşitliliği de ortaya koymak için Amerika Birleşik Devletleri'nin sloganı “e pluribus unum” dur (birçoktan tek bir). Halkların bir potada erimesi (melting pot) fikri ve asimilasyon kavramı burada harmanlanmıştır. Oysa gerçekte, Amerikanlaştırma süreci ciddi dışlamalar sürdürerek Amerikan yerlilerine, Asyalılara, en çok da Afrikalı kölelerin soyundan gelen siyalılara Amerikan potasında yer vermemektedir. 1868’de köleliğin ortadan kaldırılmasından sonra bile hakim beyaz toplumun diğerlerini uzak tutmanın ve onlara ikinci sınıf yurttaş muamelesi yapmanın yollarını bulabilmişlerdir. Güneyde yerleşim alanlarının ve okulların ayrılması yasayla sağlanırken kuzeyde de fiilen uygulanmıştır (Doytcheva, 2016).

Amerika’da 1960 yıllar ve öncesinde, göçmenlerin meydana getirdiği farklılıklara karşı Amerika’nın göçmenlere yönelik yürüttüğü politika farklılıkları eritmedir. Çünkü Amerika’nın kendi kültürünü, değerlerini, yaşam biçimini benimsenmesi istenmekteydi, bu da asimilasyonla bağlantılıdır (Yanık, 2012: 141). Eritme potası anlayışı, Amerika’ya gelen göçmenlerin gerektiğinde kendi kültürel kimliklerini unutmalarını kapsamakta ve onların ülkeye tam anlamıyla entegre olmalarına dair beklentiyi ifade etmektedir. Bu konudaki temel beklenti, Amerikan değerlerinin ve ideallerinin benimsenmesi ile yerleşik yasalara karşı sadakattir. Eritme potasının uygulamada ne kadar gerçekleştirildiği tartışmalı olsa da Amerika’daki salata modeli anlayışının, çokkültürcü bir anlayışa daha uygun bir yapıda olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu anlayışta herkesin farklılıkları ile kabul görmesi düşüncesi yatmaktadır. Buna göre ten renginden, etnik kökenden, inançtan veya kültürlerden kaynaklanan farklılıklar, eritme potası anlayışında olduğu gibi bir problem kaynağı olarak algılanmamışlardır. Eritme potasında, insanların etnik veya kültürel farklılıklarına dayanan öz benliklerini yitirmeleri ve ulusal kimliğin gereklerine uygun olarak, yeni bir benlik sahibi olmaları anlayışı söz konusu idi. Salata modelinde ise, herkesin sahip olduğu farklılıkların bir zenginlik kaynağı olduğu ve bunların (değiştirilmesi değil) korunması gerektiği inancı yatmaktadır. ABD’de Yerliler (Kızılderililer) hariç bugün yaşayanların tamamı ya göçmen ya da göçmen çocuklarıdır. Farklı neden ve koşullar altında, değişik zaman dilimlerinde bu ülkeye gelen göçmenler, birbirinden farklı ırk, dil, din, gelenek ve kültüre sahip topluluklardan oluşmuştur. Bir göçmen ülkesi olmasından dolayı pek çok alt kültürün barındığı ülkede, kendilerini

ülkenin kurucusu olarak gören İngiliz kökenliler, ülkedeki baskın grubu oluşturmuştur. Ayrıca İngiliz kökenliler, dünyanın öteki coğrafyalarından buraya göç edenlerden tek resmi dil konumundaki İngilizceyi öğrenmelerini ve Anglo-Sakson kültürüne uyum sağlamalarını beklemişlerdir. ABD’de Beyaz Anglo-Sakson egemenliğine karşı verilen mücadele, çokkültürcülük konusunda çeşitli açılımların yapılmasını zorunlu hale getirmiştir (Anık, 2012: 132-134). 1950’lerin sonunda ve 1960’ların başında Afro-Amerikalılar, oy kullanma hakkı, okullarda ve resmi kurumlarda yapılan ırk ayrımına karşı yasa değişiklikleriyle haklar kazanmışlardır (Doytcheva, 2016).

Modern dünyada çokkültürlülüğün tartışılmaya başlamasında belirli sebepler yatmaktadır. Kuzey Amerika’daki yerli azınlıkların hakları ile II. Dünya Savaşı sonrasında Batı Avrupa’ya ve özellikle Amerika’ya gerçekleşen göçlerde artışların yaşanması. Ayrıca ulus devlet anlayışının kültürel farklılıklara karşı tutumu çokkültürlülük yaklaşımını tartışma konusu yapmıştır (Özensel, 2013: 5). Amerika 1900’lü yıllarda ve I. Dünya Savaşı sonrasında bir milyona yakın özellikle Batı ve Doğu Avrupa ülkelerinden kaynaklanan göçü ile karşı karşıya kalmıştır. Büyük göç hareketiyle karşı karşıya kalan Amerika için göçmenler sorun haline gelmeye başlamıştır (Yanık, 2013: 161).

ABD, devlet olduğu andan bu yana çok etnikli bir toplum özelliği göstermiştir. 19. yüzyıl ulusçuluğu içinde dahi ABD siyah beyaz ayrımı dışında ırk ve etnik bir söylemden uzak duran bir politika sergilemesinin arkasında 18.yüzyıl sonlarında İngiltere’ye karşı yapılmış olan bağımsızlık savaşının önemli etkisi vardır. Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte ABD, cumhuriyetçi düşünceye uygun olan kolektif bilincini toprakla kurulan bağ üzerinden Amerikalılık düşüncesi etrafında şekillenmesine işaret etmiştir. Bu Amerikalılık düşüncesi etnik bağın ötesinde bir devlete aidiyeti meydana getirmiştir (Say, 2013: 188). 1918’de New York’taki *Carnegie Corporation*, “Yerlilerin ya da yabancı doğumluların kaynaşmasının ve Amerikalılaşmasının yöntemleri çalışması” adlı incelemeyi gerçekleştirmiştir. Çalışma çevresi, çalışmayı yürüten Allen T. Burns’ün şu açıklamalarıyla ortaya koymuştur (Park ve Burgess, 2017: 53-54) :

“Amerikalılaşma, yeni ve yerel Amerikalıları en yüksek refah olan kendi kendini yönetme sayesinde tam bir ortak anlayışta ve şükran duygusunda birleştirmektir. Böyle bir Amerikalılaşma yalnızca bizim atalarımıza tanınmış değişmez, yerel ve ekonomik

bir rejim değil nerede kurulursa kurulsun en iyiyi kapsayan, büyüyen ve genişleyen bir ulusal yaşam üretmeleridir. Bütün zengin mirasımızla Amerikalılaşıma, yeni ve eski Amerikalıların karşılıklı katkı alması ve vermesiyle ortak zenginliğimizin yararına gelişecektir. Bu çalışma böyle bir Amerikalılaştırmanın izinden gitmektedir.”

ABD’nin 2011 nüfus sayımları, toplumsal yapısında bazı değişikliklerin yaşandığını ortaya koymaktadır. ABD’nin 1990 yılında doğum oranlarının %37’sini oluşturan azınlıklar, 2011 yılına gelindiğinde ise doğum oranlarının %50,4’ ünü oluşturmaktadır. R. Harrison, çıkan bu oranlar karşısında ABD için “Günümüz kuşağı kendinden önceki kuşaklardan çok daha fazla çoğulcu bir toplumda yaşıyor artık.” sözlerini kullanmıştır. Bu veriler doğrultusunda ABD’de uzun zaman geçmeden beyaz ırkın azınlıkta kalacağı öngörülmektedir (www.amerikabulteni.com).

Yanık’ın anlatımıyla Birleşik Devletler’ de çokkültürlülük olgusu özelde iki olay sebebiyle tartışılmaya başlanmıştır. İlk olarak Sivil Haklar Hareketi ve ikincisi de Latin Amerika soyundan olanların ülkeye göç etmeleriyle ülkede bazı sıkıntılara yol açması şeklinde anlatılmaktadır. Bu bağlamda çokkültürlülük ABD’de birlik adı altından farklı kültürlerin eritilmesi anlayışı ile farklı kültürel özelliklere sahip olan bireylere uygulanan ayrımcılığa son verebilmek için çözüm yolu olarak görülmektedir. Yine de Amerika’da görülen çokkültürlülük politikası toplumsal kimlikleri ve siyasi çıkarları şekillendirmesinde esas olan etnik yapıdır (Yanık, 2012: 153-154). Sivil Haklar Hareketi, Rosa Parks adındaki Siyah kadının halk otobüsünde yerinden kalkıp bir Beyaza yer vermemesinden dolayı, 1955’te tutuklanması üzerine hız kazanmıştır. “Ben İnsanım”(I am man) kelimesinin başlıca slogan olarak kullanıldığı Sivil Haklar Hareketi’nin önderlerinden Martin Luther King, 1963’te 200.000 civarında Siyah protestocuya hitaben yaptığı ünlü konuşmasında, ABD’de çokkültürcü bir anlayışa duyduğu özlemi şu sözlerle ifade etmiştir: “Sizlere sesleniyorum dostlarım. Bugünüm ve yarının sorunlarına göğüs germek zorunda olsak da, bir rüyam var. (...) şunu kabul etmeliyiz ki, tüm insanlar eşit yaratılmıştır. Bir gün, dört küçük çocuğum derilerinin rengi ile değil kişilikleriyle değerlendirildiklerinde bir ulusta yaşayacaklar. Bir rüyam var bugün!... Bir rüyam var... Bir gün tam burada, Alabama’da, küçük siyah oğlanlarla küçük siyah kızlar, küçük beyaz oğlanlar ve küçük beyaz kızlarla kardeşçe el ele tutuşacaklar. Bir rüyam var bugün!” (Baumann’danakt. Anık, 2012: 131).

Rubin ve Verheul'e göre ülke içerisindeki ırk, dil, din, kültür, etnik farklılığın çokkültürlülük anlayışına yönlendirmektedir. Ancak ülkede 11 Eylül olayının yaşanması ile ülke dışından gelen kesimlere karşı öncesinde olmayan huzursuzluğu duymaya başlamışlardır. Yaşanan bu olay sadece ABD'yi etkilemeyip birçok ülkede çokkültürlülük uygulayıcılarını bu kavram üzerinde düşündürmesine yol açmıştır (Yanık, 2012: 155). Müslümanlar, 11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen saldırılardan sonra, dini kimliklerinden dolayı Amerika'da sık sık ayrımcılığa maruz kalmışlardır. Müslümanlar bu halleriyle, Amerikan toplumunun ayrımcılığa uğrayan Yeni Kuşak Siyahları konumuna getirilmiş ve ülkedeki çokkültürcülük tartışmalarında, Müslümanların maruz kaldığı dışlanma üzerinde durulmamıştır (Anık, 2012: 139-140).

2.2.2.3. Çokkültürlülük ve Avustralya

Avustralya, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'dan yaşanan göç ile kurulmuş bir göçmen ülkesidir. Kanada gibi Avustralya da İkinci Dünya Savaşı'na kadar sömürge ülkelerinden göç alıp, Beyaz Avustralya siyaseti izlemiştir. Avustralya, İkinci Dünya Savaşı sonrasında göçmenlere yönelik asimilasyon politikası uygulamıştır. 1970'lerden itibaren ise göçmenlik politikasını değiştirerek çokkültürlülüğü resmi devlet politikası olarak kabul etmiştir. Çokkültürlülük politikası öncesinde, göçmenlerin düşük ücretli işlerde çalışması, kiranın ucuz olduğu banliyölere yerleşmesi gündelik yaşamda da ayrışmaların başlaması gibi sonuçların vatandaşlığın İngiliz etnisitesi ve kültürüne dayanması gibi faaliyetleri görülmekteydi (Collins'tenakt. Duman, 2011: 228). İkinci Dünya Savaşı sonrasında değişen göç politikası sonucunda Avustralya'da sadece Britanyalıların ve Avrupalıların ülkeye yerleşmesine izin veren Beyaz Avustralya Politikası terk edilmiştir. 1901'den beri ülke içinde uygulanan ırkçı göç politikasından vazgeçmeyi doğuran neden ise Hitler'in ırkçı yaklaşımından alınan ders olarak gösterilmektedir. Zira İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasında yaşanan Nazi deneyimi tüm dünyada ırksal karakter gösteren devlet politikalarının tehlikeli bulunmasına yol açmıştır (Say, 2013:185).

Avustralya –tıpkı Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi – XX. yüzyılın ilk yarısında resmi olarak sadece Avrupa kıtasından göç alırken, bu dönemden sonra ise Ortadoğu ve Uzakdoğu Asya ile Afrika'dan önemli oranda göçmen almaya başlamıştır. Bu duruma en önemli etken, söz konusu ülkenin tek-kültürlülüğe dayanan bir siyasi anlayıştan çokkültürlülüğe dayanan bir modele geçmesi yatmaktadır. Beyaz

Avustralya siyasetine karşı XX. yüzyılın ikinci yarısında artan eleştiriler karşısında, Avustralya 1960'lardan itibaren, beyaz olmayan parçalanmış ailelerin birleştirilmesine izin vermeye yönelik adımlar atmışsa da, Avrupalı göçmenlere yönelik uygulanan ayrıcalık, 1973 yılına kadar sürdüğü görülmüştür. 1973'te Avustralya'da ırk, etnik yapı, din veya kültürel köken dolayısıyla yapılan ayrımcılığın askıya alındığı yönünde açıklamalar yapılmıştır. "Gelecekler için Çokkültürlü Bir Toplum" adlı bildirisiyle Avustralya, çokkültürlülüğü resmi devlet politikası olarak kabul etmiştir. 1989'da NatinalAgendafor a MulticulturalAustralia (Çokkültülü Bir Avustralya İçin Ulusal Ajanda) bu yöndeki politikalara işlerlik kazandırmak üzere kurulmuştur. Bu çerçevede çokkültürcülük üç ana ekseninde ifade edilmiştir (Anık, 2012: 151):

- Kültürel Farklılık: Dini inançlardaki ve etnik yapıdaki farklılıkların muhafaza edilmesini ve bireylere kendine özgü haklarla birlikte yaşayabilmesini sağlamasıdır.
- Sosyal Adalet: Toplum içinde var olan her kesim arasında kaynakların adaletli dağıtılmasını ve her kesime karşı fırsat eşitliğinin sağlanması gerekmektedir.
- Ekonomik Etkinlik: Elde bulunan kaynakların maksimum düzeyde kullanılmasını kapsamaktadır. Böylece etnik, dinsel vs. açıdan farklı arka plana sahip göçmen kökenli kişilerin kültürel sermayelerinin ülke çıkarları doğrultusunda ekonomik sermayeye dönüştürülmesidir.

Avustralya'daki çokkültürlülük politikası Kanada'daki oluşum sürecinden farklı olarak ülke içindeki herhangi bir toplumsal gruptan yönetime ya da özyönetime ilişkin talep gelmediği halde hayata geçirilmeye çalışılan bir sistem olmuştur. Kanada'daki çokkültürlülük, bizzat Quebeclilerin Anglofonlardan farklarının tanınması talebi ile gerçekleşmiştir. Bu bağlamda İngiltere'nin tarihi birikimini ifade eden birey liberalizmi dahi Quebecliler için kendilerinin yok sayılması anlamında bir politikayı içerdiği gerekçesiyle tartışma konusu olmaktadır. Oysa Avustralya'daki çokkültürlülük politikası tamamıyla Avustralya hükümeti tarafından belirlenmiş ve ülke içinde yaşayan diğer kültürlere geleneklerini, inançlarını ve dillerini geçmiştekenden daha özgürlükçü bir ortamda yaşama fırsatı vermiştir. Zira çokkültürlü politika öncesinde Avustralya'da farklılık politikası talebinde bulunabilecek bir kitleye sahip değildi (Say, 2013: 183). Avustralya'daki çokkkültürlülükte hem azınlık toplulukları hem de göçmenler için uygun yasal yöntemler belirlenerek değişiklik yapılabilir durumdadır. Eğitim alandaki

çokdillilik ile kamusal alandaki bazı düzenlemeler çokkültürlülüğe hizmet eden uygulamalar arasındadır. Dolayısıyla ülkede hoşgörünün benimsetilmesi yaratılmaktadır (Yanık, 2012: 204-205). Ocak 2011 verilerine göre çokkültürlü yapıya sahip olan Avustralya’da Türkçe dahil 28 dil öğretilmektedir. Ülke müfredatını hazırlarken ülkesinde konuşulan dilleri belli ölçütlerden geçirdikten sonra müfredatına dahil etmektedir. Okullardaki öğrenci sayısı, Avustralya hükümetinin öncelikleri, en yaygın konuşulan dil, toplumun desteği, evrensel açıdan dilin önemli olması, göç akımları gibi ölçütler belirlenen ölçütlerdir (Parlak ve Avara, 2012: 1830). Avustralya’nın eğitim alanındaki çokdillilik uygulamasının arka planında topluluklara birçok özgürlük alanı sunmaktadır. Toplulukların baskıdan uzak bir yaşam alanı sunduğu gibi aynı zamanda kendine özgü kültürel geçmişlerinin geleceğe taşımasını sağlamaktadır.

Avustralya’daki çokkültürcü anlayış, belirli açıdan olumlu gelişmeleri beraberinde getirirken, bu anlayışın benimsenmesine karşın, belirli alanlardaki olumsuzlukların ise, hala giderilemediği sürdürüldüğü görülmektedir. Örneğin yerli halk (Aborjinler) söz konusu olduğunda, tanınan bazı haklara rağmen, çeşitli alanlardaki olumsuzlukların devam ettiği görülebilmektedir. 1967’deki federal seçime kadar seçme hakkına sahip olmayan, pasaport taşımayan, hatta nüfus sayımlarında sayılmayan, 1970’lere kadar çocukları kendilerinden zorla kopartılan yerliler, çokkültürlülük çerçevesinde yapılan politik açılımlarla bu konulardaki olumsuzluklardan kurtulmuşlardır. Ancak yaşam kalitesi noktasında kendileri için değişen bir şeyin olmadığını da belirtmek gerekir (Anık, 2012: 155). Somersan’ın Avustralya’daki yerli halk için söyledikleri şöyledir; Avustralya’daki yerli halkın yaşam süresi yerli olmayanlara göre 15-20 yıl daha az; çocuk ölümleri, yerli olmayanlara göre iki ila dört misli fazla; liseyi bitiren yerli oranı yüzde 30’u aşmazken, yerli olmayanlarda bu oran yüzde 70 civarında; işsizlik oranı yerli olmayanlarda yüzde 8, yerlilerde ise yüzde 26 civarında, evsizlik oranı da yine yerlilerde çok daha fazla, yüzde 30’a karşı yüzde 70’tir (Anık’tan Akt., 2012: 155) .

Doytcheva (2016), “Kanada’da olduğu gibi Avustralya’da da çokkültürlülük yukarıdan karar verilmiş bir stratejiydi. O dönemde konunun muhatabı nüfus topluluklarından gerçek bir talep gelmemişti, sadece onlar adına bazı cemaat liderleri, entelektüeller ve siyaset adamları söz almıştı.” ifadesinde bulunmuştur. Say (2013: 185-186) Avustralya’nın çokkültürlülük politikasının yukarıdan alınan kararlar

doğrultusunda uygulanmış düşüncesine ek olarak, bu politikanın şekillenmesinde ülke içindeki etnik özellikler ve talepler de belirleyici rol üstlendiğini söylemiştir. Ancak Avustralya’da ortaya konacak olan taleplerin karakteristik özelliklerinin her zaman devletin bütünlüğü etrafında şekillenmiştir. Dolayısıyla çokkültürlü tanımlar ve uygulamaların sınırları da bizzat devletin kontrolü altında gelişen talepler doğrultusunda şekillenmektedir.

Amerika, Kanada ve Avustralya ülkelerinde çokkültürlülüğün doğuşuna ve çokkültürlülük politikalarına baktığımız zaman ülkelerin farklı koşulları birbirinden farklı bilgiler ve uygulamalar sunmaktadır. Ayrıca bu üç ülke göç ile kurulmuş bir göçmen ülkesi niteliğinde olduğu için çokkültürlülük uygulamalarının Türkiye ile aynı şekilde düşünülmemeyeceği ve aynı şekilde uygulama alanı bulunamayacağını göstermektedir.

2.2.2.4. Çokkültürlülük ve İsveç

Avrupa Birliği’ne üye ülkelerinde artan sınırlayıcı göç hareketlerine karşı İsveç Hükümeti, çokkültürlü uygulamasına yönelik ısrarını sürdürmektedir. İsveç göç karşısında İsveç modeli geliştirmiştir. Bu model, görülen göç hareketine karşı eşitliği, özgürlüğü, işbirlikçi ve dayanışmayı savunmaktadır. Aynı zamanda modelin halk tarafından benimsenmesi için Etnik Ayrımcılığa Karşı Ombudsman kurumunu kurmuştur. Ülkede çeşitli etnik grupların örgütlenmesi, dernek kurması için bazı ödeneklerin ödenmesi gerekmektedir. Aynı zamanda demokrasinin temel ilkelerinin bir gereği olarak İsveç yurttaşının dışındakilere yerel seçimlerde oy kullanma hakkı tanımaktadır (Abadan-Unat, 2017: 363).

Göçmen dernekleri ulusal hükümetten parasal destek almakta ve ulusal düzeydeki siyasal katılma sürecine dayanışma kurulları ve dayanışma organları yolu ile katılmaları mümkündür. Her ulusal grubun, ulusal bir federasyon tarafından temsil edilmesi istenmekte ve bunun için çatı görevi yapan tekli federasyonların oluşması zorunlu tutulmuştur. Türk Federasyonu (TF) 1977 yılında kurulmuştur. Bu federasyon yaklaşık bin üyesi olan otuz kadar üye dernekten oluşmaktadır. 1988 yılında TF’nin yıllık bütçesi 2 milyon İsveç kronu karşılığı 344.448 dolar şeklindeydi. Ayrıca İsveç Hükümeti göçmen kadın ve çocukları konu alan özel projelere de parasal destek sağlamaktadır. Göçmenlerin dinsel örgütlerine de aynı model uygulanarak İsveç İslam

Derneği (SMA) TF ile yakın bir işbirliği içerisinde. Ayrıca İsveç göç kuruluşları yeni gelen göçmenlere dil öğretme programlarını da parasal yardım etmektedir. Bu dil programları, toplamda 240 saat olup iş saatleri içinde verilmektedir. Aynı zamanda okuma-yazma bilmeyen Türk kadınlarına da farklı kurs programları oluşturulmuştur. Her ne kadar Türk göçmenlerin büyük çoğunluğu bu kurslara devam ettiği görülsede, çalışma piyasasında açık ve saklı bir şekilde uygulanan ayrımcılık ve mesken sağlamada karşılaşılan davranışlar çok sayıda Türk'ün aynı semtte yoğunlaşmasına sebep olmuştur (Abadan-Unat, 2017: 248-249)

2.2.2.5. Çokkültürlülük ve Hollanda

Kanada, Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya'dan sonra en fazla göçe maruz kalan ülkeler arasındadır. Hollanda'ya yapılan göçler yoğun bir şekilde toplumsal ilişkilerde farklılıklar ortaya çıkarmış ve bundan dolayı göçle gelen kitlelerin ülkeye uyumları için yasal zemin oluşturulmaya çalışılmıştır. Böylece göçmenlere yönelik, göçmen haklarını ve göçmenlerin eşit düzeyde temsillerini gerçekleştirmek için yasal haklar sağlanarak bireylere ve gruplara özgürlük alanı oluşturulabilmiştir. Hollanda'nın sunmuş olduğu bu ortam ülkenin çokkültürlü bir anlayışa sahip olduğunu göstermiştir (Yanık, 2013: 136).

Rath'a göre, kamusal yaşamın tüm kesimlerinde, çıkar gruplarının dikey yapılar oluşturmasından hareketle, "Verzuiling" (sütunlaşma) adı ile tanınan Hollanda'nın siyasi sistemi değişik dinsel mezheplerle, laik gruplar arasında işbirliğini öngörmektedir. 1980'de bu gelenek Hollanda hükümetini resmen "çoketnikli" bir politikayı benimsediğini göstermektedir. Bu politikanın üç hedefi vardır. Bunlar: Etnik toplulukların gelişimi ve özgürleşmesi, hukuk alanında eşitliğin artırılması, ekonomik ve sosyal alanlarda ise etnik toplulukların konumunun yükseltilmesi şeklinde sıralanmaktadır. Abadan, birinci hedef doğrultusunda özel ve kamusal okullarda ana dilin öğretilmesi özendirilmiş ve hatta dinsel topluluklara özel okullar kurma olanağı da tanıyarak bu okulların masrafları devletçe karşılanmıştır. Ayrıca yerel ve ulusal düzeyde kalabalık göçmen gruplarına özgü danışma meclisleri kurulmuştur. Bunun yanı sıra göçmen derneklerinin kurulması da devletçe parasal desteği sağlanmıştır. İkinci hedef bağlamında, Hollanda'da beş yıldan fazla oturma iznine sahip etnik azınlıklara, yerel seçimlere katılmak üzere siyasi haklar verilmiştir. 1990'da yapılan yerel seçimlerde 36 Türk belediye meclislerine seçilmiştir. Çok etnikli politikanın üçüncü ve son hedefi de,

etnik azınlıkların toplumsal ekonomik ve sosyal ana akımı ile bütünleşmesini sağlamaktı. Bu hedef, özellikle işsizlik açısından başarı gösterememiştir. Türklerin %21'i ve Faslıların %36'sı 90'lı yıllarda iş piyasasından dışlanmış ve istihdamı sağlanamamıştır (Abadan-Unat, 2017: 249- 250).

Hollanda 1990'lara kadar Avrupa'da kendi toplumunu "çoketnikli" (multiethnic) olarak açıklamada bulunmuş ve onun mantıki sonucu olarak çokkültürlülük eksenine dayalı bir göç politikası olan Hollanda'nın son yıllarda şiddete dayalı olayların etkisiyle göç konusunda çok sert bir dönüş yapan ülkelerin başına gelmektedir (Abadan-Unat, 2017: 357-358). Duyvendak ve Scholten'e göre Hollanda'nın çokkültürlülük modeline yönelik eleştiriler 90'lı yılların sonunda 2000'li yılların başında ağırlık kazanmıştır. Ülkedeki çokkültürlülük, göçmenlerin uyumu ve çeşitli kültürlerin çoğulculuk şeklinde kurumlaşması şeklinde sunulmaktaydı. Ancak belirli bir süre sonra ülkedeki çokkültürlülük uygulamasında bazı değişikliklerin yaşandığı görülmüştür. Ülkedeki yurttaşlık testleri ve Hollanda vatandaşlığına kabul edilmek için entegrasyon siyasetleri değişikliğin somut örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Yurttaşlık/entegrasyon testleri Hollanda'nın göçmenlere yönelik faaliyetleri anlamak ve bu testler göçmenlerin ülkeye uyumu istemi konusunda perde arkasında yaşananları yansıtmaları açısından önemli kaynaklardır (Yanık, 2013: 129). Hollanda'da çeşitli veriler azınlık gruplarına karşı son derece ayrımcı bir yol izlediğini ortaya koymaktadır. Buna somut örnek olarak, orta öğretim sisteminde seçme ve dağıtım mekanizmalarında ayrımcı bir yol izlemesi gösterilebilir. Dolayısıyla Hollanda'da azınlıkların gelecekte toplumun bilgi ve beceri düzeyi çok aşağıda olan grubu meydana getireceği kaçınılmaz olacaktır (Tezcan, 2000: 12). Azınlıklar ve Entegrasyon Bakanlığı'nın kararı gereğince AB dışından yapılacak evliliklerde aile birleşimine ancak 21 yaşını doldurduktan sonra izin verilmesi gibi düzenlemesi mevcuttur. Hatta eşini Hollanda'ya getirmek isteyenler ayda asgari ücretin %120'sine tekabül eden bir gelire, yani en azından 1319 Euro net gelir elde ediyor olması gerekmektedir. Ayrıca yeni yasa ile birlikte aile birleşimine ilişkin yeni koşullar çocuklar ve yaşlılar için de geçerli sayılmıştır. Bunun dışında Hollanda'da yaşayan yabancılar uyum kurslarına gitme ve sınava girme zorunlu tutulmaktadır. Bu kursların ücreti çok yüksek olmasına rağmen yabancılar tarafından ödenmektedir. Kurs talimatlarına uymayanlar ve sınavı beş yıl içinde veremeyenler için para cezası uygulanmaktadır. Hollanda vatandaşlığına girişte de uyum sınavını başarılı bir şekilde

geçebilme koşulu aramaktadır. Bunlara ek olarak, Rotterdam Belediye Meclisi sokakta anadilde konuşulmasını yasak etmiş bulunmaktadır (Abadan-Unat, 2017: 359).

Hollanda’da görülüyor ki devlet uygulamalarındaki bireysel ve grupsal özgürlük ve eşitlik anlayışıyla başlayan çokkültürlülük daha sonra boyut değiştirerek ülkenin göçmen gruplarına yönelik ayrıştırıcı ve dışlayıcı tavır takındığını göstermektedir.

2.3. Çokkültürlülük Bağlamında Türkiye’de Uluslararası Göç Politikası Sorunsalı

Osmanlı Devleti’nin toplumsal yapısı içerisinde çokkültürlülük kavramının uygulayıcısı olarak düşünen bir grup akademisyen olmasına karşın çokkültürlülük kavramının uygulama alanının olmadığı yönünde iki farklı görüş bulunmaktadır. Bu iki farklı görüş Özensel ve İnalçık gibi düşünen akademisyenler etrafında tartışılmaktadır. Özensel gibi düşünen akademisyenler Osmanlı Devleti’nde çokkültürlülük anlayışının uygulama alanı bulabilmiştir fikrine eleştirel yaklaşmıştır. İnalçık gibi düşünen akademisyenler çokkültürlülük anlayışının Osmanlı devlet sisteminde başarılı bir şekilde uygulandığı yönünde yorumları kapsamaktadır. Literatürde ikinci görüş ağırlıklı olarak savunulup yorumlanmıştır.

Araştırma kapsamında, bu alt bölümde Osmanlı ve Cumhuriyet döneminde uygulanan uluslararası göç politikası çokkültürlülük yaklaşımı çerçevesinde çözümlenmiştir. Bu çerçevede, çokkültürlülük yaklaşımı Türkiye’de nasıl anlaşıldığı ve Türkiye’nin uluslararası göç politikasında çokkültürlülük kendisine ne derece yer bulduğu gibi bilgiler aktarılmaya çalışılacaktır.

2.3.1. Uluslararası Göç Politikaları Bağlamında Cumhuriyet Öncesi Osmanlı’da Çokkültürlülük Sorunsalı

Türkiye’nin çokkültürlülük tarihine bakacak olursak, dâhil edilen dönemi Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yılı itibarıyla alınması çok da doğru olmayacaktır. Dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti’nin tarihsel geçmişi olan Osmanlı Devleti ile birlikte ele alınıp açıklanması gerekmektedir.

Osmanlı Devleti’nde çokkültürlülük kavramının Osmanlı’nın devlet sisteminde uygulandığı ve uygulanmadığı yönünde farklı görüşler mevcuttur. Özensel (2008) Osmanlı Zimmi Hukuku ve Çokkültürlülük adlı çalışmasında bu konu, Osmanlı toplum

yapısını çokkültürlük olarak değerlendirmek bir yanılgı olarak cevap bulmaktadır. Devamında çokkültürlülüğün hem 1960’larda Kuzey Amerika çıkışlı bir kavram olması hem de Osmanlı Devleti ile Kanada’nın tarihsel gelişimindeki farklılıkların olması yani Osmanlı’nın anayasal anlamda Kanada’nın ulaştığı seviyeye gelememiş olmasına dayandırmaktadır. Osmanlı’daki milletler topluluk sistemi, günümüzdeki modern düşünce ve kavramı ile açıklanmaya çalışıldığında, Osmanlı Devleti çokkültürlü devlet yapısı içerisine dâhil edilememektedir. Özense son olarak Osmanlı devleti için kendine özgü yapısının ayrı değerlendirilip anlaşılması gereken bir konu olduğu sonucuna varmıştır. Şan’ın toplumlardaki kültürel çeşitlilik için çokkültürcülük politikasının, bazı toplumların çıkış yolu için gerekli imkânları sunabileceğini kabul etse de çokkültürlülüğün yine de her toplum için önerilmesinin doğru bir siyaset olarak görmemektedir (Şan, 2006:108). Şan’a göre farklılıklar ve kültürel çeşitlilik elbette güzeldir, ama bunun yaşanmasının olası tek yolu çokkültürcü siyaset teorisi değildir. Herkesin farklı aidiyetlerini huzur içinde yaşayabileceği, farklılıkları bir zenginlik ve hayatiyet kaynağı olarak görmüş bir siyasal geleneği tarihte oluşturmuş bir toplumun üyeleri olarak çokkültürlülük, mozaik metaforları bizim geçmişte oluşturduğumuz bütünlüklü toplum yapısına uyumlu bir yapıyı göstermemektedir. Mozaik her katılan unsurun kendi rengini belli ölçülerde bütüne yansıttığı bir yapı oluştursa da bu o yapının içinde her an ayrılacak kadar yapıyı da barındırmaktadır. Oysaki kaynaşma hali başka olup hiçbir unsur bir diğerinden uzak olarak bir anlam ifade etmez. Dolayısıyla çokkültürlülük ilk bakışta kulağa hoş gelse de aslında farklılıklara aynı toplum içinde eşit yaşama alanı tanıma ve varlığını devam ettirme gibi güzel sözlerle bezeli olan bu çaba birçok açıdan sorunludur. Bu sorunların başında da bir toplum için geçerli değerlerin ve ortak konsensüs zeminlerinin ortadan kaldırılması yatmaktadır. Bir toplumun devamı için gereken ortak kültürel bağlamın erimesi bütünlüklü bir topluma izin veremeyeceği kaygısını oluşturmaktadır (Say, 2006: 109-110).

Osmanlı Devleti, çok kültürlü, çok dinli, çok hukuklu yapısı ile “tarihte eşi görülmemiş bir imparatorluk” olarak farklılıklara müdahale etmeden birliktelik oluşturma politikalarıyla önemli bir toplumsal uyum modeli örneğini oluşturmaktadır. Bu model sosyal, dini ve kültürel yönüyle çoğulcu bir özellik taşımaktadır. Osmanlı Devleti’nde çoğulculukla anlaşılan ve uygulanan farklılıkların koruması ve sürdürülmesi olmuştur. Bu modelde toplumda farklı kültüre ve dine mensup olan

kesimler bir araya gelirler ancak kendine özgü özelliklerini yitirmezler. Her kesim kendilerine ait dili, dini, düşünceyi ve yaşama biçimini koruyup Osmanlı'da yan yana ancak karışmadan yaşamaktadır. Bu açıdan Osmanlı kozmopolitizmi önemli ve değerli bir deneyim olarak karşımıza çıkmaktadır (Yakışır, 2009: 67). Halil İncik, Osmanlı'nın egemenlik kurduğu topraklarda hiçbir zaman "etnik tasfiye" politikası uygulanmadığına dikkat çekmiştir. Osmanlı Devleti tüm dinlerin, etnik grupların, cemaatlerin üstünde egemenlik şemsiyesi olarak görülmüş; toplumsal barışın sağlanması ve korunması dışında herhangi bir ideolojinin zorla kabul ettirilmesi gibi bir siyaset izlenmemiştir. İncik'in Osmanlı'nın azınlıklara yönelik yaklaşımı konusunda Padişah II. Mehmet ile alakalı aktarımı Osmanlı'nın uygulamış olduğu siyaseti göstermektedir. Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u fethetmesinde sonra, tebaasına katılan Rumların inançlarını öğrenmek için Patrik II. Gennadius'tan Hristiyan dininin esaslarını yazıp kendisine vermesini istemiştir (Anık, 2012: 123).

Osmanlı etnik yapıları ve dinleri farklı pek çok toplum kesiminin bir arada yaşadığı bir devlet olarak karşımıza çıkmaktadır. Cami ve kilisenin bir arada olduğu bir üst kimlik meydana gelmiş ve bu üst kültür "İlahi Mesuliyete" dayanmaktaydı. Fetihlerin temel felsefesini oluşturan da bu ilahi mesuliyet temelinin ürünüydü. Devletler fetih yapmak, yeni topraklar elde etmek, güçlü devlet kurmak gibi şeyler amaç değil araç olarak görülmekteydi. Temel hedef dinin yüceltilmesi, koruması ve İslam dininden bütün insanlığın istifadesiydi ve güçlü bir devlete ve fetihlere İslam dininin yayılması için bir ihtiyaç olarak bakılmaktaydı. Bu Osmanlı devletinin felsefi amacını oluşturmaktaydı. Osmanlı devletinin sosyal siyaseti uygulamada ise iki temel amacı bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi tebaa için barış ve güven içinde bir ortam sağlanması diğeri ise bir hukuk devleti olarak adaletin en iyi biçimde sağlanmasıydı. Bu sebeple Yakışır, çokkültürlülüğün yeni bir gerçekmiş gibi konuşuluyor olmasına dikkat çekmektedir (Yakışır, 2009: 67). Osmanlı Devleti egemenliğine kattığı topraklardaki topluluklara, sömürgeci dönemdeki Batılı krallıkların sergilediği şiddet ve baskıyı uygulamamıştır. Çokkültürcü anlayışta kültürel çeşitlilik nasıl zenginlik olarak görülüyorsa Osmanlı Devleti sınırları içerisindeki çeşitli etnik ve kültürel farklılıklar da bir zenginlik kaynağı idi (Anık, 2012: 122). Osmanlı'nın çeşitli insan unsurlarının kendi iç bünyesinde koruyabilmesini ve yeniden üretebilmesini sağlayan bir üst sistemin kurulmasıyla insanları bir arada tutabilmesi Osmanlı'nın başarısı olarak görülmektedir.

Bu da tarih içinde istisna teşkil eden bir tür hapsolma değil, kapsamlı bir kuşatıcılık sunmaktadır. Bu anlamda Osmanlı, göçebe zihniyetin bir uzantısı olarak, tekdüze bir sürü-insan topluluğu oluşturmayıp aksine farklı medeniyet birikimlerini kapsayan bir çeşitliliği doğurmaktadır. Osmanlı'nın belki de en önemli niteliği bu medeniyetler arasındaki etkileşimi ortaya çıkaracak alana sahip olmasıdır (Davutoğlu,1999: 20).

Osmanlı şehirlerinde Müslüman ve Gayrimüslim tebaa arasında ayrım yapılmaksızın adaletin uygulanması kuruluş döneminden yıkılış dönemine kadar devam etmiştir. Osmanlı tüm inanç ve ırklara eşit muamelede bulunmuştur. Osmanlı toplumunun hoşgörülü tutumunda ifadesini bulan İslami ilkeler sosyal ve ekonomik gerçeklerle kolaylıkla uyum sağlayabilmiştir. Örneğin, her millete padişah beratı ile özerklik verilmiş ve bu özerklikle birlikte millet guruplarına sadece dini konulardan değil, eğitim, evlilik gibi konulardan da özerklikler tanınmıştır. Osmanlı döneminde yaşamış ve Osmanlı ülkesini görmüş Avrupalı düşünür ve seyyahlar da daha sonra Osmanlı Devleti üzerinde çalışma yapmışlardır. Bu kişiler de Osmanlı'daki adalet ve hoşgörüden övgü ile söz etmişlerdir. Örneğin, Osmanlı devleti sadece kendi vatandaşlarına değil kendisine sığınan kişilere de son derece güzel davranmış ve onların haklarını koruduğu görülmüştür (Yakışır, 2009: 68). Kültürel çoğulculuk, birbirinden farklı özellikler gösteren bireylerin dar bir hoşgörü çerçevesi içinde kendi kültürel gereksinimlerini karşılamak ve öğretmek hususunda yan yana, organik bir etkileşime gitmeksizin birlikte yaşamaları şeklinde ifade edilmektedir. Türkiye açısından bunun en açık örneği “millet sistemi” ne dayalı Osmanlı İmparatorluğu'nun toplumsal düzenidir. (Abadan-Unat, 2017: 344-345). Kymlicka, Osmanlı Devleti için Osmanlı İmparatorluğu'nun “millet sistemi” çerçevesinde, Müslümanlar, Hristiyanlar ve Yahudiler özyönetimli gruplar/milletler olarak kabul edilmekteydi. Osmanlılar bu azınlıklar için sadece din konusunda serbestlik tanımamış; kendi mahkeme ve yasalarıyla salt dahili meselelerinde karar özgürlüğü tanımıştır. Osmanlı'nın yıkılışına kadar Müslüman olmayan Yunanlı Ortodokslar, Ermeni Ortodokslar ve Yahudiler özyönetimli cemaatler olarak tanınmış ve her millet bağlı olduğu kilise liderince (Hahambaşı ve iki Ortodoks Patrik) yönetilmiştir. Kymlicka, bu söylediklerine ek olarak Osmanlı millet sistemi belki liberal olmayan en gelişmiş modelidir diyerek liberal olmayan azınlıkların arzuladığı dinsel hoşgörü bir sistem olarak ifade etmiştir. Ancak bu, liberallerin onayladığı bir hoşgörü olmadığını belirterek bu grupların devletin

tek tek bireylerin dinsel inançlarını özgürce ifade etme, sorgulama ve gözden geçirme özgürlüklerini korumasını istemedikleri için eleştiride bulunmuştur (Kymlicka, 2015). Modood ise, Avrupa'nın ulus devletlerinin dışında kalan dünyada birçok çokkültürlü toplum var olduğunu söylemiştir. Ardından dinsel (özellikle Müslüman yöneticiler tarafından Yahudilere ve Hristiyanlara karşı gösterilen) hoşgörü ve intibak seviyelerinin Batı Avrupa ülkelerinde ancak yakın tarihlerde rastlayabileceğimiz hoşgörü ve intibak seviyelerinden bile daha yüksek olduğu Osmanlı İmparatorluğu örnek olarak vermiştir (Modood, 2014: 18). Osmanlı Devleti tüm dünyada feodalitenin hâkim olduğu insanların engizisyon mahkemelerinde yargılandığı, etnik ve dini kimliği yüzünden soykırıma uğradığı bir çağda bu insanlık suçlarının hiçbirini uygulamamıştır. Tam tersine bugün çağdaş dünyada bile emsali bulunmayan bir medeniyet meydana getirmiş ve birçok etnik ve dini kimliği yan yana barış içinde bir arada yaşatmayı sürdürebilmiştir. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'nde çokkültürlü bir yapıya sahip olup devlet politikası olarak çokkültürcülük politikası uyguladığı görülmektedir (Yakışır, 2009: 69). Anık (2012: 119) çeşitli açılardan tartışmaya açık yönleri veya uygulamalarının olmasına karşın, bu konuda tarihteki başarılı örneklerden birini Osmanlı Devleti'nin oluşturduğunu ifade etmektedir. Osmanlı Devleti'nin farklılıkları baskı altına alıp, bunları ortadan kaldırmaya yönelik bir uygulamaya gitmekten öte, bu farklılıklara yaşam imkânı tanıyan bir devlet geleneğinin olduğunu söylemektedir.

Osmanlı'nın millet sistemini çokkültürlülüğün ileri bir uygulaması olarak gören Arshi Khan, altında yatan sebebi İslam hümanizmine ve hoşgörüsüne bağlamıştır. Khan, her millet grubunun kendi dilinin kullanmasını, din, kültür ve eğitim kurumlarının geliştirmesi, vergilerin toplanması ve kamu güvenliği ile kamu suçu dışında bulunan olayları yargılanması gibi yasal hakları mevcuttu. Dolayısıyla Khan çokkültürlülüğü Osmanlı'da uygulama alanı olarak olumlu bulmaktadır (Çelik, 2008: 328). Osmanlı'daki millet sistemi düşüncesinden farklı olarak Yanık, Osmanlı'nın millet gruplarının kendine özgü kıyafetlerin giyilmesi, dini sembollerin kullanılması, dini liderlerine uyma gibi konularda özgürlük alanı tanınmış olsa da farklı toplulukların Müslümanların kıyafetlerine benzemesi konusunda sınırlamaların getirildiğine dikkat çekmektedir. Gayrimüslimler "Osmanlı toplumsal yapısı içerisinde kendilerine ait bir özgürlük alanına sahip olmalarına rağmen, diğer toplumsal gruplarla ilişkilerinde belli kurallara uymak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Örneğin gayrimüslimlere yönelik

kılık-kıyafet konusunda yapılan bazı düzenlemeler ile Müslüman grubuna benzemesi yasaklanmıştır (Yanık, 2012:180). Yanık'ın görüşünün tersine Eryılmaz, Osmanlı toplum düzeni farklılıklar üzerine kurulu olan bir düzen olup, bu mozaik toplum modeli inanç farklılıklarına göre biçimlenmiş ve yasalarla korunmuş olduğunu ifade eder. Bu model de sosyo-kültürel ve dini plânda çoğulcu bir nitelik taşıdığını göstermektedir. Osmanlıdaki bu çoğulculuk, farklılıkları koruma ve sürdürme biçiminde anlaşılmış ve uygulanmaya devam etmiştir. Buna göre Osmanlı Devleti'nde toplumun çeşitli dinî ve kültürel kesimleri bir araya gelir, fakat bu birliktelik onları kendileri olmaktan çıkarmaz, her grup kendi dinini, dilini, fikirlerini ve yaşama biçimini muhafaza ederdi (Kurtaran, 2011: 60). Dolayısıyla kılık-kıyafet uygulaması zorunlu tutulan bir düzenleme gibi düşünmekten öte her bir grubun kendileri olmaktan ve kendi yaşam biçimlerini uygulamaktan hoşnut olduğu yorumu da getirilebilir. Böylece Osmanlı Devleti çokkültürlü yapı içerisinde farklılıkları benzetme yoluna gitmeyerek çokkültürlülük yaklaşımını taşıyan bir devlettir. Uzun yıllar boyunca hâkimiyeti olduğu topraklarda toplumsal düzeni sağlayıcısı olarak, belki de çokkültürlülük politikasını sürdürmüş olması bir etkidir.

2.3.2. Uluslararası Göç Politikaları Bağlamında Cumhuriyet Sonrası Türkiye'de Çokkültürlülük

Türkiye'deki çokkültürlülük literatürü incelendiğinde ağırlıklı olarak Cumhuriyet ile beraber uygulamaya konan ulus-devletleşme politikaları kapsamında asli kurucu unsur olan farklı etnik yapılar (Türk, Kürt, Arap, Gürcü, Çerkez vb.) üzerinden tartışıldığı görülmektedir. Fakat bu araştırmada göçmenlerin göç ettikleri topluma sosyo-ekonomik uyumu bağlamında çokkültürlülük politikalarının Türkiye'de uygulanabilirliği tartışılmaktadır. Bu nedenle göçmenlere yönelik Türkiye'de uygulanan çokkültürlülük politikaları irdelenmiştir. Literatürde Türkiye'de çokkültürlülük politikası sıkça kürt ve aleviler üzerinde işlendiği görülmektedir¹ ve bunun tersine çokkültürlülük asli unsurların dışında sığınma ya da başka sebeplerle Türkiye'ye yerleşen göçmenler üzerinde koruma ya da ortak bir paydada buluşma organizasyonu olarak düşünülmelidir. Başka bir ifadeyle, Türkiye'de çokkültürlülük düşüncesi

¹ Çokkültürlülük yaklaşımını etnik ve azınlık çerçevesinde olarak ele alınan çalışmaları incelemek için; Tarık Ziya Ekinci, Demokrasi, Çokkültürlülük ve Yargısal Bir Serüven, İstanbul, Küyerel Yayınları, 1999; Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu, Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu Raporu, Ankara, 2004.

üzerinde tartışılması gereken temel konunun, göçle gelen kitlelerin ülke içerisinde oluşturduğu kültürel farklılıklar yönünü odak noktası haline getirmelidir. Ayrıca Kymlicka, kültürel çeşitliliği ulusal azınlıklardan farklı düşünmek gerektiğini ifade eder. Göçmenler, “ulus” değildir ve yurtları yoktur. Göçmenlerin özgünlüğü asıl olarak aile hayatlarında ve gönüllü kuruluşlarında kendini gösterir ve dolayısıyla kurumsal bütünleşmeleriyle çelişmez (Kymlicka, 2015: 46). Bu bağlamda araştırma kapsamında, Türkiye’deki azınlıklar çokkültürlülük kapsamında ele alınmamıştır.

1970’li yıllardan başlayarak, Türkiye’deki düzensiz göç olgusunu ve Türkiye’nin göç alan bir ülke niteliği taşıdığını İçduygu, Rusların Afganistan’ı işgal etmesi, İran rejiminin değişmesi, Saddam’ın uyguladığı rejimler ile Orta Doğu’da çalkantıların ve savaşların yaşanması ile en çok kaynaklandığını açıklamaktadır. Ayrıca bunlara ek olarak küreselleşme sürecinin yoğun bir şekilde yaşanması, Doğu Avrupa ve Sovyet Birliği’ndeki komünist rejimin çökmesini sıralamaktadır. İçduygu Türkiye’deki göçlerin sığınmacı, mülteci, transit göçmen, kaçak göçmen ve düzenli göçmen şeklinde sıralayıp karmaşık bir insani hareketlerin birlikte görüldüğü bir ülke olduğuna dikkat çekmektedir (İçduygu vd., 2014: 230). 1979 yılında İran Devrimi’nin yaşanmasından sonraki dönemde, yaklaşık bir milyon kişi Türkiye’ye sığınmışlardır (GİGM, 2017). Irak, İran’la savaşına son vermeden önce 1988 yılında Halepçe kentine kimyasal silah kullanmış ve çoluk, çocuk, genç, ihtiyar 5.000 kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur. Halepçe katliamının korkusuyla birçok kişi yurtlarını terk edip Türkiye’ye sığınmışlardır (Kaynak vd., 1992: 25). 1989’da Bulgaristan’daki komünist rejimin şiddetli zulmünden kaçan 300 binden fazla Bulgaristan vatandaşı Pomak ve Türk, Türkiye’ye sığındı. 1990’ların ortalarında ve sonunda 50 bin civarında Arnavut ve Boşnak da Türkiye’ye gelmiştir. Menşe ülkelerindeki durum istikrara kavuşunca bu mültecilerin çoğu ülkesine geri dönerken bazıları da Türkiye’de kalıp evlilik, iş piyasasına katılım ya da vatandaşlık almak yoluyla yerel topluma katılmıştır (Kirişçi, 2014: 13-14). Bu dönemde komşu ülkelerde gerçekleşen iç sıkıntılar neticesinde göçe maruz kalan Türkiye, birçok farklı etnik kökene de ev sahipliği yapmıştır. Bu kitlenin çoğunluğu, Türkiye’yi diğer ülkelere geçişte bir adım olarak görmüş ve Türkiye’ye gelen kitlenin kalıcılığını kısa vadeli kılmıştır. Bu da Türkiye’de kalan göçmenlerin ve Türkiye’de bulunan diğer küçük göçmen gruplarının çokkültürlü bir anlayışı gündeme taşıyacak kadar güç alanı oluşturmadığını göstermektedir.

Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planında Türkiye'nin göç verebilen ve göç alabilen yapısı, ülkenin dışa açılma politikası ile ekonomik gelişmeleri ülkeye katkı sağladığı belirtilmiştir. Türkiye'ye gelen yabancı göçmenler, çalışmak için yasadışı yollarla gelenler, ülkeyi transit olarak kullanmak isteyenler gibi göçmen gruplarının izlenmesi ve takip edilmesi yer almaktadır. İç ve dış göçler sonrasında kentlerde yaşanan yoğunlukla birlikte kentlerin altyapısında, gelirlerin eşitsizliğinde, kentteki düzen ve asayişinde bazı problemler yaşanmasına sebep olmuştur. Plan, Anayasada bulunan “cinsiyet, yaş, ırk, dil, renk, felsefi inanç, din, mezhep, sağlık durumu, gelir, uyruk, etnik köken, göçmenlik, siyasi tercih ayrımı yapmama, bütün vatandaşların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alma anlayışı esastır.” ifadesine yer vermiştir. Tanımla birlikte toplumda bulunan her gruptan bireylerin özgür bir şekilde kendisini ifade edebileceği, saygı duyabileceği uygun bir yaşam alanı sunmak istemektedir. Türkiye'nin göçmenler üzerinde resmi olarak uyguladığı bir uyum politikası (çokkültürlülük ya da asimilasyon) yaklaşımı bulunmamaktadır.

Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 4'üncü maddesinde, “Eğitim kurumları dil, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.” ifadesi herkese eşit bir eğitim ortamının sağlanmasındaki konuyu yasal bir hakka dayandırmıştır. Buna ek olarak da 2010 yılında çıkarılan Yabancı Uyruklu Öğrencilerle İlgili Milli Eğitim Bakanlığı genelgesinde, vatansız, sığınmacı/mülteci ve sığınma/iltica başvuru sahibi durumundaki yabancı uyruklular ile geri gönderme merkezlerinde barındırılan yabancı uyrukluların eğitim-öğretimden yararlandırılmaları hususunda; okul/kurumlar ile uygun mekânlarda seviyelerine uygun programlar dâhilinde eğitim-öğretim faaliyetleri verilmesi imkânı sunmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliğinin eğitim üzerindeki düzenlemeleri 2010 yılındaki genelge ile konu itibarıyla paralellik gösterse de genelgede bahsedilen hususlar daha genel ifadeleri kapsamaktadır. Yönetmeliğin 28(2).maddesinde, geçici koruma statüsü verilenlerin ön lisansı, lisansı, yüksek lisansı ve doktora eğitimleri ile ilgili konular da YÖK tarafından belirleneceği hükme bağlanmıştır. Dolayısıyla ülkemize giriş yapan Suriyelilerin eğitim alından yararlanabileceğinin de çerçevesi çizilmiştir.

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'ye gelen göçmenlerden de ilk beklenen, ülkenin anadilini öğrenmesidir. Aslında göçmenlerin kendi anadilinde konuşması,

eğitim haklarının anadilinde verilmesi gerekmektedir. Böylece göçmenlerin geldiği ülkeyle bağlarını koparmayarak gerek geri dönme eğilimini canlı tutmasını sağlayacak gerekse geldiği ülkeyle ticari bağ kurabilmesini kolaylaştıracaktır. Ayrıca kendi dilini unutup Türkçeyi iyi bilen bir kitlenin oluşturulmasından çok Türkçeyi pek ala bilen ve ülkenin yararına olabilecek kitlenin meydana gelmesi çok daha fayda sağlayacaktır. Yine anadilde sunulan eğitim fırsatı ile ülkenin eşitlik ve adil yaklaşımındaki duruşunu zirveye taşıyacaktır.

Günümüzün çokkültürlülük politikalarında devlete biçilen roller arasında, farklılıklarıyla herkesin eşit olduğu fikrini teşvik etmesi bulunmaktadır. Bu rol aslında kamusal alanda her bir kültürün birbirine denk olduğunun tanınmasını sağlamasıdır. Dolayısıyla çokkültürlülük idealleri, devleti göreve çağırmaktadır. Kamu otoriteleri açısından kültürel çeşitliliği teşvik etmek, kişilere farklılıkların geliştirmenin ve aktarmanın fiili yollarını sağlamak anlamını taşımaktadır. Geleneksel pratiklerle ilgili muafiyet önlemleri (örneğin sih türbanı veya İslami başörtüsü takmak), dile ilişkin haklar (anadil öğretilmesinin kamusal olması, iki dilde eğitim), kültürle ilgili kurumlara devlet teşviki sağlamak, ayrımcılıkla mücadele programlarını teşvik etmek gibi örnekleri barındırmaktadır (Doytveha, 2016: 23). Eğitim Reformu Girişimi (ERG) tarafından 2016 yılında hazırlanan, “Bir Arada Yaşamı ve Geleceği Kapsayıcı Eğitimle İnşa Etmek” başlıklı raporda hem mülteci hem de Türkiyeli çocukların tamamının etnik ve sosyo-ekonomik farklılıklarını göz önüne alan kapsayıcı bir eğitimin desteklenmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Dolayısıyla hem Türkçenin yabancı bir dil olarak öğretilmesi hem de çokkültürlülüğün vurgulanması ve barış eğitimi güçlü bir öğretmen kapasite güçlendirme programını zorunlu kılmaktadır. Barış içinde ve bir arada yaşamının desteklenmesinde kapsayıcı eğitim büyük önem taşımaktadır. Türkçe öğretimi, mülteci gençlerin Türkiye’ye uyumu konusunda önemli bir aşama olsa da okulların çokkültürlülük, insan hakları ve barış gibi konularda olumlu algıyı güçlendirecek daha kapsamlı bir eğitim çerçevesi benimsemesini teşvik etmektedir. Rapor, Türkiye’de mevcut eğitim programlarının içeriğinin gözden geçirilmesi gerektiği yönünde eleştiri sunmaktadır. Sosyal bilgiler öğretim programı insan hakları ve demokrasi gibi evrensel temaları ele alsa da, bu temalar “milliyetçi ve otoriter bir yurttaşlık eğitimi” ile bir arada bulunması, üzerinde düşünülmesini gereken bir konu

olarak görülmüştür. Ayrıca bu yapı çokkültürlü bir toplum duygusunu oluşturmalarının önünde bir engel olarak düşünülmüştür.

Uzmanlar, resmi dili hakkıyla öğrenmek, onu günlük iletişim aracından bilimsel ve sanatsal bir araca dönüştürmek için, anadil (kültür dili) ile resmi dil arasında sağlam köprüler kurulması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Anadilin geliştirilmesi yoluyla, resmi dile üst düzeyden bir geçişin sağlanması, sağlıklı sosyalleşme için son derece yararlı olacak ve hatta bu geçiş yumuşak, mümkün olduğu kadar firesiz ve gönüllü olması yüksek sosyalleşmeyi getirecektir. Uzmanlar, kültür kümelerinin, kendi dillerini geliştirebildikleri oranda daha bilgili, dillerinin de anlatım açısından daha zengin ve yetkin olacağını ve ayrıca kültürel kimlikleri konusunda aşağılık duygusu duymayacaklarını da ileri sürmektedir. Çokkültürlü toplumlarda aşağılık duygusu, kültür kümelerinin eşitsizlik neticesinden doğmaktadır. Aşağılık duygusuna -eşlik eden "engellenmişlik" ve "bastırılmışlık" duygusu, mağduriyet algılamasına sebep olmaktadır. Siyaset psikologları, bu olguyu, toplum huzurunun altındaki "dinamit" diye ifade etmektedir. Diller yoluyla gerçekleştirilen kültürlerarası transferler (geçişlilik), kişilikli insanların yetişmesine de katkı sağlamaktadır. Daha küçük yaşta önerilen çokkültürlü yaşamın olağan ve barışçı karakteri, iyi ve makul vatandaşları da meydana getirecektir. Artan dilsel ayrıntılar ve karşılaştırma, çocukların/bireylerin ruhsal gelişimine olumlu etki yarattığı gibi, onların yaratıcılıklarına da katkı sağlamaktadır. Dil bilginlerine göre, çocukların okulda ve ilerideki yıllarda ikinci/resmi dille yapılacak tüm çalışmalarda başarılı olmalarının önkoşulu olarak anadilini iyi anlamak ve doğru kullanmak kabul edilmektedir. Dil öğrenimi, okul öncesi dönemde ve okul dışında, eğitimci olmadan kendiliğinden gerçekleşmektedir. Genellikle aile içinde ve özgül bir kültür ortamında yaşanan toplumsallaşma sürecinden sonra, tek bir dili kullanmaya zorlanan gençler, aşağılandıkları ve dışlandıkları duygusuna kapılabilmektedir. Böyle bir zorlama/sınırlandırma, toplumsal isyankârlığın ve kültür kümeleri arasındaki sürtüşmelere kaynaklık etmektedir. Kısacası dille oynamamalı; bir toplumdaki tüm (kültür) dillerin(in) gelişmesine olanak sağlanırken, resmi dilin, diğer dillerin referans çerçevelerinin katkısıyla bilim ve sanat dili olarak daha da zenginleşmesine özen gösterilmelidir (Ergil, 1995: 160-161).

Özensel, Türkiye toplumundaki kültürel farklılıklar için birbirinin etki alanı içerisinde olan, var olabilmeleri birbirine bağlı ancak birbirine karışma özelliği

göstermeyen ve birbirinden farklı kültüre sahip olması yönünde yorumlamalar getirmiştir. Bu kültürel yapı ne ABD modelini ifade etmek için kullanılan “eritme potası” (meltingpot), ne de Kanada modeli için ifade edilen “salata kâsesi” (saladbowl) ne benzetilmiştir. Bu kültürel yapı, birbirine sarılmış, birbirine dolanmış, fakat bu sarmallığına rağmen birbirine karışmadan güçlü bir yapıyı meydana getirmiştir. Özensel’in Türkiye’deki kültürel yapıyı “halat”a benzetmesiyle Türkiye’nin kültürel çeşitliliğine farklı bir boyut kazandırmıştır. Başka bir ifade ile Türkiye’deki farklılıkların oluşturduğu kültürel yapıyı ve birlikteliği “Halat Kültür” (RopeCulture) olarak tanımlamıştır. Birbirine geçmiş, fakat birbirine geçen bu unsurların tamamı kendi özellikleriyle varlığını sürdüren ve bu sarmaşık halleriyle de güçlü bir unsuru temsil eden bir öge olmasından dolayı bu tanımlamayı getirmiştir. Halatı oluşturan binlerce ince ipin tek başına var olmasına rağmen-ki bu ince iplerin her biri ülkedeki kültürel çeşitliliği temsil etmektedir- kendi başlarına oldukça ince, güçsüz ve dayanıksız olacağı ancak güçlü ve sağlam olmaları o ince binlerce ipin birbirleriyle sarmaşık olmaları ve bir arada olmalarıyla paralellik göstermektedir. Halat Kültür Özensel tarafından, Türkiye’deki güçlü kültürel yapının açıklanmasında karşılık bulmuştur (Özensel, 2013). O halde halatı oluşturan her bir ince ip ülkedeki kültürel çeşitliliği ifade ediyorsa, ülke içindeki kültürel çeşitliliği artıran göçmen gruplarının da bu halat içerisinde alınması halatı çok daha güçlü kılacaktır. Dolayısıyla göçle gelen grubun Halat Kültürü içerisine dâhil edilebilecek yapıya kazandırılması ülkenin güçlü bir birlikteliğini sağlayacaktır.

Bu araştırmada göçmen grubu için Özensel’in Halat kültürü önerilse de yine de çokkültürlülük politikasının Türkiye’de uygulanabilirliği tartışılmalıdır. Türkiye’de büyük kültürel çeşitliliği oluşturan Suriyeliler için çokkültürlülük politikası resmi bir şekilde uygulanabilir mi? ya da çokkültürlülük politikasında Türkiye nerededir? gibi soruların cevapları aranmaya çalışılmıştır. Türkiye’de çokkültürlülük politikasını resmi bir şekilde uygulanacak ortamın henüz oluşmadığına ulaşılmıştır. Türkiye’deki Suriyelilerin konumuna bakıldığı zaman geçici koruma statüsü kapsamında alındıkları için misafir olarak değerlendirilmektedir. Tabi artık Suriyelilerin “misafir” oldukları tartışılabilir bir duruma kavuşmuş olsa da düzenlenen mevzuatlar yine de misafir olarak tanımlamamıza sebep olmaktadır. Türkiye’ye gelen Suriyelilerin eğitim hayatına devam etmeleri için GEM’ler kurulmuştur. GEM’lerde ilk önce Suriyeli öğretmenler ile anadilde eğitim imkânı sunulmuş daha sonra bu politikadan vazgeçerek Türkçe dilinde

öğrenim verilmeye başlatılmış ve GEM'lerin kapatılarak Türk okullarına kaydedilmesi zorunluluğu getirilmiştir. Yapılan bu eğitim politikasındaki değişiklik Suriyelilerin misafir söylemlerini sorgulamaya yol açtığı gibi eğitim dilinde resmi dilin yanında anadilde eğitim fırsatının tanınmaması çokkültürlülük politikasına ters düşen bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine Suriyelilere geçici koruma statüsü kapsamında ele alındığı için çalışma piyasasına etkin rol alamadıkları bilinmektedir. Ancak 2016 yılında Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik çıkarılması ile yabancıların çalışma usulleri ve esasları belirlenerek çalışma piyasasına erişimlerine bir nevi sağlanmıştır (Yönetmelik detaylı bir şekilde ilerleyen bölümde anlatılacaktır). Bu düzenleme de Suriyeliler için misafirlik düşüncesini sorgulatan ayrı bir konudur. Ancak işverenlerin Suriyelileri çalıştırmada belli bir kota sınırlaması getirilmesi küçük gruplara (Suriyelilere) ve büyük gruplara (yerli halka) aynı düzeyde yaklaşmadığını gösterir ve bu da Türkiye'nin çokkültürlülükle bağdaşmayan farklı bir uygulamasını ortaya koymaktadır. Türkiye göç yönetimine çokkültürlülük uygulamalarını dahil ettiği varsayıldığında, kavramın özündeki her bireyin temel hak ve özgürlüklerini tanıyan bir seviyeye taşınması beklenecektir. Bahsedilen konu zor olsa da imkânsız olduğu söylenemez. İçinde bulunduğumuz döneme dönecek olursak Türkiye Suriyeliler için ne çokkültürlülük ne de farklı bir göç yaklaşımı uyguladığı görülmektedir. Türkiye'nin bu tutumu, Suriyelilerin ülkelerine gidip gitmeyeceği konusunda yaşanan belirsizliğe dayandırılabilir. Yine de Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı olup olmadığı anlaşılmasa bile ülke içinde sürdürebilir bir göç yönetiminin üretilmesi elzemdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SURİYELİ GÖÇMENLERİN KENTE SOSYO-KÜLTÜREL VE EKONOMİK ETKİLERİ: ELAZIĞ ÖRNEĞİ

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın yöntemi, çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizi hakkında bilgilere yer verilmektedir. İkinci olarak Elazığ'daki Suriyeli göçmenlerin kente sosyo-kültürel ve ekonomik etkilerine yönelik yapılan alan araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi bulunmaktadır.

3.1. Araştırma Tekniği

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Glaser, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2000). Nitel veri elde etme sürecinde görüşme (mülakat) tekniği kullanılmıştır. Araştırmada planlı-derinliğine ya da eylem mülakat türü uygulanmıştır. Planlı-derinliğine ya da eylem mülakat türü (Balcı, 1989), yarı yapılandırılmış olup temel alanlarda önceden geliştirilmiş soruları barındırmaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşmeler hem sabit seçenekli cevapları hem de ilgili alanda derinlemesine gidilmeyi sağlar (Büyüköztürk vd., 2009). Bu çalışmada Elazığ kent merkezine ikamet eden Suriyelilerin, kentteki sosyo-ekonomik ve kültürel uyum sorunsallaştırılmıştır. Aynı zamanda Elazığ'da bulunan Suriyeli vatandaşların sosyal, kültürel ve sınırlı bir şekilde ekonomik etkileşimleri de ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırmanın amacına ulaşmada en uygun araştırma yöntemi olarak nitel araştırma düşünülmüştür. Frankel ve Devers nitel araştırmalar için psikolojik ölçümler ve sosyal olaylarla ilgili nicel araştırma yöntemlerine göre daha derinlemesine bilgi sağladığını ifade etmişlerdir (Büyüköztürk vd., 2009).

3.1.1. Evren ve Örneklem

Araştırma kapsamında, Elazığ İl Emniyet Müdürlüğü'nün Haziran 2017 verilerine göre Elazığ'da 8.071 Suriyeli göçmen ikamet etmektedir. Bu 8.071 Suriyeli göçmenini 871'i Elazığ kent merkezine bağlı köylerde ve Elazığ'a bağlı Palu, Sivrice, Arıcak ve Maden ilçelerine bağlı köylerde ikamet ettiği tespit edilmiştir. Araştırmanın

konusu çerçevesinde Elazığ kent merkezinde 7.200 Suriyeli göçmenin yaşadığı tespit edilmiştir. Elazığ kent merkezindeki mahallelere göre Suriyeli sığınmacıların nüfus dağılımı aşağıda Tablo 1’de gösterilmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 2018 yılı Göç İstatistik verilerine göre Elazığ’daki 8.071 olan geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 12.811’e ulaşmıştır. Araştırma kapsamında, 2018 yılı mahalle ölçeğinde ilgili göçmen sayısına ulaşamaması nedeni ile Emniyet Müdürlüğü verileri esas alınmıştır.

Tablo 1: Elazığ Kent Merkezindeki Mahallelere Göre Suriyeli Göçmen Nüfus Dağılımı

Sıra	Mahalle	İkamet Eden Suriyeli Göçmen Sayısı
1	Sanayi	2192
2	Rüstempaşa	780
3	Aksaray	696
4	Mustafa Paşa	503
5	İcadiye	402
6	Çarşı	314
7	Kırklar	274
8	Hicret	253
9	Sarayatik	247
10	Rızaiye	219
11	Olgunlar	200
12	Sürsürü	185
13	Salıbaba	165
14	Nailbey	124
15	Ulukent	111
16	İzzetpaşa	81
17	Yenimahalle	57

18	Çatalçeşme	50
19	Kültür	49
20	Çaydaçıra	47
21	Üniversite	32
22	Cumhuriyet	27
23	Doğukent	26
24	Ataşehir	16
25	Esentepe	8
26	Fevzi Çakmak	7
27	Hilalkent	3
28	Zafran	2
29	Diğer	130
Toplam		7200

Kaynak: Elazığ İl Emniyet Müdürlüğü Haziran 2017 Yılı Verilerinden Derlenmiştir.

Araştırma çerçevesini oluşturan Suriyeli sığınmacıların sayılarının büyüklüğü ve kent mekânları içerisinde geniş alanlara yayılım göstermesi ve araştırmanın yüksek lisans düzeyinde olması sebebiyle Suriyelilerle değil mahalle muhtarlarıyla görüşülmesine karar verilmiştir. Böylece verilere kısıtlı bir süre içerisinde daha kolay ve sistematik bir şekilde ulaşılması sağlanmıştır. Dolayısıyla araştırmanın evrenini Elazığ kent merkezine yerleşen Suriyeli sığınmacıların yaşadığı mahallelerin mahalle muhtarları oluşturmaktadır. Araştırmada, evreni temsil eden örneklem grubu seçilmiştir. Araştırmanın örnekleme olarak ilk etapta, Elazığ kent merkezinde ikamet eden Suriyeli sığınmacıların yoğunluklu olarak yaşadığı 15 mahalle muhtarı ile görüşme yapılmasına karar verilmişti. Ancak Salıbaba Mahalle muhtarının görüşmeyi kabul etmemesi sebebiyle İzzetpaşa Mahalle muhtarıyla görüşme yapılmış ve 15 mahalle muhtarıyla görüşme tamamlanmıştır. Ulaşılabilecek bilgilerin eksikliği durumunda görüşülecek örneklemin sayısı artırılması düşünülmüş ancak ulaşılan bilgilerin tekrarlanmasıyla görüşme örneklem sayısı sonlandırılmıştır. Dolayısıyla araştırmada nitel araştırma örneklem türlerinden “amaçlı/maksatlı (purposive) örnekleme” bağlı tipik durum

örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Shenton’a göre amaçlı örneklem yöntemlerinde örneklem büyüklüğü, yeni örneklem birimlerinden artık yeni bir bilgi gelmediği durumda, yani bilgilerin tekrarı söz konusu olduğunda örnekleme dâhil etmelerin durdurulması gerekmektedir (Baltacı, 2018: 262). Amaçsal örnekleme araştırmanın amacına bağlı olarak bilgi açısından zengin durumların seçilerek derinlemesine araştırma yapılmasına olanak tanımaktadır (Büyüköztürk vd., 2009). Tipik durum örnekleme ise, örneklemin araştırma problemi ile ilgili olarak evrende yer alan çok sayıdaki durumdan tipik olan biriyle oluşturulmasıdır (Büyüköztürk, 2012). Yani evrenin olası küçük bir modelini yansıtabilecek muhtarlıkların seçimi söz konudur.

3.1.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yüz yüze görüşme tekniği kullanılmıştır. Suriyelilerin Elazığ kent merkezinde yoğunluklu olarak ikamet ettiği mahallelerin muhtarıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Katılımcıların görüşme esnasında verdikleri cevapları irdelenmesi ve mülakat esnasında alınacak cevaplara göre oluşan yeni sorular sorulması amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Nitel araştırmalarda görüşmenin amacını Kuş (2003: 87), görüşülen kişinin bakış açısını ortaya koymak, kişinin anlam dünyasını, duygu ve düşüncesini anlamaya çalışmak, nicel görüşmelerden farklı olarak “derinlikli” bilgiye ulaşmak şeklinde ifade etmektedir. Dolayısıyla Suriyelilerle mahalle sakinleri arasındaki etkileşimler, yorumsal süreci barındırdığı için nicel görüşmeler kullanmayıp nitel bakış açısıyla Suriyelilerin mahalledeki durumlarının ve mahalle sakinleriyle olan ilişkilerinin derinlemesine incelemesini sağlamıştır.

Katılımcılarla görüşme sonrasında, kente yerleşen Suriyeli göçmenler hakkında elde edilen verilerle gerek Suriyelilerin kente sosyo-ekonomik etkilerini ortaya çıkarmak gerekse görüşme sorularında muhtarların ekonomik ve eğitim durumları ve muhtarlık yapma süresi öğrenilerek mahallede yaşayan Suriyeli göçmenleri yönetme konusunda olası farklılıkların karşılaştırılması yer almıştır.

3.1.3. Verilerin Analizi

Araştırmada betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Mahalle muhtarlarından elde edilen nitel verilere, araştırma sonuçlarının değerlendirilmesi bölümünde öne çıkan yanıtların alıntıları yapılarak yer verilmiştir.

3.2. Görüşme Yapılan Mahallelerdeki Muhtarların Gözüyle Elazığ'daki Suriyeli Göçmenlerin Kente Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Etkileri: Alan Araştırma Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Araştırmanın bu bölümünde alan araştırmasında elde edilen nitel verilerin analizleri yapılarak yorumlamalara yer verilmiştir. Alan araştırmasında göçmenlerin kent merkezindeki sosyo-kültürel ve ekonomik uyumları ile uyumlarındaki farklılıklara sebep olan unsurların tespiti yapılarak aktarılmıştır. Bu bakımdan göçmenin ikamet ettiği mekânın durumu ile göçmenin ikamet ettiği mekândaki durumu irdelenmiştir.

Alan araştırmasında muhtarlarla yapılan görüşmeler ile ilk olarak katılımcıların demografik bilgilerini içeren yanıtlar ve alınan bazı yanıtların tablolar halinde gösterimi ile başlamaktadır. Ardından araştırmanın asıl hedefine ulaşmak için sorulan soruların yanıtları kategorilere ayrılarak analizleri yapılmıştır. Son olarak araştırmadaki bulgular ışığında öneriler sunulmuş ve sonuç kısmına yer verilmiştir.

3.2.1. Görüşme Yapılan Mahallelerdeki Muhtarlara Ait Demografik Verilerin Çözümlemesi

Araştırmanın bu alt bölümünde muhtarların cinsiyet, yaş, öğrenim durumları, meslek dağılımları, muhtarlık yapma süreleri/ muhtarlık dönemi, doğum yeri ile muhtarlık yaptığı yer bilgilerine yer verilmektedir. Muhtarların yaş, muhtarlık yapma süreleri/ muhtarlık dönemi ve doğum yeri ile muhtarlık yaptığı yer hakkındaki bilgileri tablolastırılarak verilmektedir.

3.2.1.1. Cinsiyet

Araştırmada örneklemin tamamını erkek görüşmeler oluşturmaktadır. Ayrıca Elazığ kent merkezinde mahalle muhtarlığı yapan kadın muhtar bulunmamaktadır. Bu da Elazığ kent merkezindeki kadınların siyasi alanda yer almamasında, toplumun ataerkil bir yapının izleri olabileceği gibi kadınların siyasette yer alma konusunda

yeterince istekli olmadığı ya da istekli olsalar bile yeterli sayıda destekleyici çevrenin olmaması gibi yorumlar yapılabilir. Türeli ve Çağlar (2010: 20) kadının siyasette yer almasını ailedeki sorumlulukları, fiziksel ve biyolojik yapısı, toplumun değerleri ve dinsel unsurlar olumsuz yönde etkilemektedir. Kadın bir şekilde sayılan bu faktörleri ortadan kaldırılabile de annelik rolünden uzaklaşmamaktadır. Erkekler de kadının annelik rolünü bir zaafmış gibi kullanarak ev ekonomisi ve idaresinde kadının üzerinde üstün bir güç kurmaya çalışmaktadır. Böylece siyasal katılımı önemli olan ekonomik, sosyal ve manevi unsurlardan eksik kalan kadın, siyasetten uzak kalmaktadır.

Türkiye'de 31.963 mahalle, 18.329 köy olmak üzere toplam 50.292 muhtar bulunmaktadır. Türkiye geneline bakıldığında kadın muhtarların sayısı erkek muhtarların sayısına oranla oldukça düşük çıkmaktadır. 2009 seçimleri sonrasında 412 kadın muhtar görev yapmakta iken 2014 yerel seçimlerinden sonra, Türkiye'de 674 kadın muhtar görev yapmaktadır. Dolayısıyla son yapılan seçimlerle (2014) kadın muhtarların sayısı genel muhtar sayısının %1,3'ünü oluşturmaktadır (www.muhtarlarkonfederasyonu.org). Bu oran Türkiye'deki kadınların siyasi alanda çok az yer aldıklarının açık göstergesidir. Türkiye'de kadınların siyasal alanda geride kalması birçok sebebe dayandırılır, ancak genel olarak Türkiye'nin toplumsal yapısına bağlanabilir. Dolayısıyla araştırmada cinsiyet dağılımında kadın muhtar katılımcının olmaması, Elazığ'ın Türkiye'nin siyasetteki dengesiz temsil oranını yansıttığını söylemek mümkündür.

3.2.1.2. Yaş

Bu kısımda muhtarların yaş bilgisine yer verilmektedir. Mahalle muhtarlarının yaşları belirli yaş aralıkları belirlenerek verilmektedir.

Tablo 2: Görüşme Yapılan Muhtarların Yaş Aralığı

Yaş Grupları	Sayı
36- 45 Arası	1
46-55 Arası	8
56 ve Üzeri	6
TOPLAM	15

Tablo 2'de yaş değişkeninin 3 kategoride tanımlandığı görülmektedir. Araştırmaya 46-55 yaş aralığına 8 muhtarın yoğunluklu olarak katıldığı görülmektedir. Araştırmada 36-45 yaş aralığı katılımcılardan sadece 1 muhtarı bulunmaktadır.

Araştırmada 56 ve üzeri yaş aralığında 6 muhtarın olduğu görülmektedir. Tablo muhtarlığın genç ve orta yaşta bir yoğunluk olduğunu vermektedir. Daha sonra arkasından emeklilik yaşı dediğimiz dönem geldiğini görmekteyiz.

3.2.1.3. Öğrenim Durumları

Mahalle muhtarlarının öğrenim durumlarına baktığımız zaman ilköğretim, ortaöğretim, lise mezunu oldukları görülmekte, üniversite mezunu bir muhtara rastlanılmamıştır. Muhtarların eğitim-öğretim sürecinde ailelerin rolü ve maddi yoksunlukların büyük etkisi olduğu görülmüştür diyebiliriz.

M9: “İş hayatına erken atıldım. Keşke daha fazla okusaydım. Ama o zamanlar çok garibandık. Okuldan geldikten sonra aileme destek vermek için su, simit satardım. Öyle olunca okumayı bir yere kadar devam edebildim.”

M13: “Köy şartlarında okumaya devam edemedim. Ailem için iş daha önemliydi.”

M10: “İlkokul mezunuyum. Keşke o zamanlar okumaya devam edebilseydim. Ben okuyamadım ama çocuklarıma okumalarına destek veriyorum. Şimdi hepsi üniversiteler.”

3.2.1.4. Muhtarların Meslek Dağılımları

Muhtarların meslek dağılımlarına bakıldığında muhtarların neredeyse tamamı emekli olup bir kısmı muhtarlıkla birlikte esnaf ve öğrenci servisi yaptığı bilgisine ulaşılmıştır. Muhtarlık yapıp aynı zamanda başka işlerle de uğraşan muhtarlar, muhtarlığı ek kazanç elde etmek amacıyla tercih ettiği söylenebilir.

3.2.1.5. Muhtarlık Yapma Süreleri/Muhtarlık Dönemi

Mahalle muhtarlarının muhtarlık yapma süreleri 4 gruba ayrılarak verilmektedir.

Tablo 3: Görüşme Yapılan Muhtarların Muhtarlık Yapma Süreleri/Muhtarlık Dönemi

Muhtarlık Dönemi	Muhtarlık Yapma Süreleri	Sayı
1.Dönem	0-5 Yıl Arası	5
2.Dönem	6-10 Yıl Arası	4
3.Dönem	11-15 Yıl Arası	4
4. ve Daha Fazla Dönem	16 ve Üzeri	2
TOPLAM		15

Görüşmeler sonucunda 1. 2. 3. dönem muhtarlık yapan muhtarlar çok daha yoğun çıkmıştır. Sadece 2 muhtarın 4 ve daha fazla muhtarlık dönemi yaptığı bilgisine ulaşılmıştır.

3.2.1.6. Doğum Yeri ile Muhtarlık Yaptığı Yer

Muhtarların doğduğu yer ile muhtarlık yaptığı mahallenin aynı ya da farklı olduğu bilgisi yer almaktadır.

Tablo 4: Görüşme Yapılan Muhtarların Doğum Yeri ile Muhtarlık Yaptığı Yer

Doğum Yeri ile Muhtarlık Yaptığı Yer	Sayı
Aynı	9
Farklı	6
TOPLAM	15

Yukarıdaki bilgiler dâhilinde muhtarların 9'u doğduğu mahallede muhtarlık yapmaktayken; muhtarların 6'sı farklı bir yerde doğup daha sonra mahalleye yerleştiği görülmektedir. 5, 8 ve 9 yaşlarında o mahalleye yerleşmiş ve yerleştiği mahallede muhtarlık yapan katılımcıları, doğum yeri ile muhtarlık yaptığı yer kategorisinde "Aynı" başlığı altında değerlendirilmeye alınmıştır. Doğup büyüdüğü yerde muhtarlık yapan kişinin mahalle sorunlarını bilme ve anlama konusunda daha yetkin olduğu gözlemlenmiştir.

3.2.2. Görüşme Yapılan Mahallelere Genel Bakış: Mahallelerin Mevcut Sorunları

Mahallenin sorunlarına ilişkin yöneltilen sorularda ulaşılmak istenen asıl amaç, alınan yanıtlarla Suriyelilerin mahalledeki sorunların neresinde olduğunu anlamaya çalışmaktır. Mahallenin sorunlarına yönelik sorulan sorulardan alınan yanıtlar doğrultusunda, Suriyeli göçmenler bazı mahalleler kendi sorunlarından çok daha fazla hissedilen bir sorun olarak aktarmış olsa da bazı mahalle muhtarları ise Suriyeli göçmenleri mahalle sorunları içerisinde değerlendirmemişlerdir. Tablo 6'da mahalle sorunları detaylı bir şekilde gösterilmektedir.

Tablo 5: Görüşme Yapılan Muhtarların Gözüyle Mahallelerdeki Mevcut Sorunlar

Mahallenin Adı	Alt Yapı	Park- Yeşil Alan	Suriyeliler	Ulaşım Yol- Kaldırım	İmar	Hizmet	Güvenlik
Sanayi	+	+	+	-	+	+	+
Rüstempaşa	+	-	+	+	-	-	+
Aksaray	+	+	+	+	+	+	+
Mustafapaşa	-	-	+	+	-	-	+
İcadiye	+	+	+	-	-	-	-
Çarşı	-	-	+	-	-	-	-
Kırklar	+	-	-	+	-	-	-
Hicret	+	+	+	-	+	-	+
Sarayatik	+	-	+	-	-	-	+
Rızaiye	+	-	+	+	-	-	+
Olgunlar	+	-	-	+	+	-	-
Sürsürü	+	+	+	+	+	+	+
Nailbey	+	-	+	+	-	-	-
Ulukent	-	-	-	-	+	-	-
İzzetpaşa	+	-	-	-	-	-	+

Tablo 6 incelendiğinde mahallenin birinci dereceden sorununun altyapı olduğu ikinci derecede gelen Suriyeli göçmenlerin olduğu ve üçüncü derecede güvenlik olduğu belirtilmiştir. Alan araştırması yapılan mahallelerin iç göç sonucunda oluşan gecekonduların mahalleleri olması altyapı sorunlarını daha da fazla hissedilmesine neden olmaktadır.

Mahalledeki sorunları tespit etmek için yöneltilen soruya muhtarlar aşağıdaki yanıtlara benzer görüşleri belirtmiştir:

M14: “Mahallemiz eski yerleşim alanı olduğu için kerpiç evlerin sayıları çok fazla ve o evlerin yıkılıp yenisinin yapılması zaman alıyor. Mahallenin altyapısı yok, asfaltlarda zaman zaman çökmeler meydana geliyor. Çökmeler sebebiyle de yağmur suları mazgallardan atılamıyor ve su birikmesine yol açıyor.”

M11: “Mahallenin altyapı, inşaat malzemelerini satan yerlerin fazla olması, çimento fabrikası gibi sorunları vardır. Ayrıca çimento fabrikası sadece bizim mahallenin sorunu değil Elazığ’ın genelini ilgilendiren bir problemdir. Devamında galericilerin mahalle aralarında ve apartman kapılarının önünde arabalarını park etmesi ve son olarak da Suriyeli göçmenlerin mahalleye gelmesiyle farklı bir sorunla karşı karşıya kaldık diyebilirim.”

M7: “Yer altında 40-50 senelik su kanalizasyon gibi boru hatları mevcut. Her gün birinde patlak oluyor. Yeni yapılanmaya açılan alanlar da böyle sorunla karşılaşamazsın.”

Mahallelerin sorunları arasında, belediyenin yapması gereken hizmet alanlarında bazı aksaklıkların yaşandığını üzerinde durmuşlardır. Bu konuda M13 anlattıklarını aktarmak daha değerli olacaktır.

M13: “Mahallenin sorunları arasında hizmette çok sıkıntı var. Mahallede yaşanan su sorunu için Beyaz masayı arıyorum, ‘konuşmamız kayıt altına alınacaktır.’ diyor ama kayıt altına alınıyorsa niye bizim dediğimiz dinlenmiyor. O gün su borusu patladı, beyaz masayı aradım. Sadece ben de değil mahalliler de aradı ama çok sonra geldi. O kadar suyun boşuna aktığını düşünen yok. Yani anlayacağınız kayıt mayıt boş.”

M12: “Kentsel dönüşümde epeyce problemlerimiz var. Aslında bu bölgeyi riskli alanına aldıkları için kentsel dönüşümün işlerliliği yok. Kerpiç evler yıkılma tehdidi taşıdığından dolayı güvenli bir şekilde yıkmaya çalışıyorum. Bir hafta içerisinde aynı sokak içerisinde 4 patlak gerçekleşebiliyor. Bu patlamalar dolayısıyla yollar kaldırımlar da doğal olarak hasar görüyor. Çünkü 30 senelik altyapı kullanıyor.”

M8: “Bizim mahalle çok eski bir mahalle olup şehir merkezi kurulmadan önce var olan gözde bir mahalledir. Burada eskiden ağalar, zenginler oturmaktaydı. Zamanla mahalle hizmet almadığı için zengin olan tabaka göç etmek durumunda kalmıştır. Hizmet gelmemesindeki sebep olarak birçok sebep sayılabilir. Örneğin, yol, ulaşım, kaldırım, imar problemleri, yeni yapıların olmaması, ticari alanın olmaması gibi sebepler dolayısıyla mahalle geri kaldı. Kent merkezine yakın olan mahalleler arasında olmasına rağmen gelişmemesi Elazığ’ın ayıbıdır. Bulunduğumuz yerleşim alanında 3 farklı yaşam biçimi vardır: şehir hayatı, mahalle hayatı ve köy hayatı. 10 dakikaya şehir merkezine gidebilirsin; köy hayatında bağ-bahçe, hayvancılık yapabilirsin; burada sakin bir mahalle hayatı olur. Belediyenin hizmetiyle burayı kalkındırıp şehir merkezine katmak lazım ki çarşı merkez de büyüsün.”

M15: “Belediye ile ilgili sorunlarımız var. Altyapı zaten yok. Hizmette zaman zaman gecikmeler de yaşanıyor.”

Mahalle muhtarı ile yapılan görüşmede mahallelerindeki sorunları sıralarken Suriyelilerin mahalleye etkilerini şu şekilde aktarmışlardır;

M8: “Mahallenin başlı başına kendi problemleri çok fazla bir de eski yapıların fazla olması daha sorun oluşturuyor. Evler kerpiç evlerdir ve birçoğu terk edilmiş evlerdir. Öncelikle bu evlere kâğıt toplayıcıları yerleşti. Daha sonra Suriyeliler yerleşti. Burada oturan Suriyelilerin neredeyse tamamı akrabadır. Suriyelilerin oturduğu bu evler oturulmayacak derecede sağlıklı, suyu, elektriği, banyosu, tuvaleti olmayan evlerdir. Ama yine hallerinden memnun gibiler. Biz haliyle bizim vatandaşlarımızın kahırlarını çekeriz ama Suriyeliler buraya büyük anlamda zarar veriyor.”

M4: “Suriyelilerin ilk geldiği zaman ben ayrı, mahalleli ayrı yardım etti. Bir ev gelen yardımlarla döşeniyordu. 1 ay geçti geçmedi bazı ailelere ulaşamamaya başladık. Nereye gitti ne oldu akıbetini bilmiyoruz. Yine 4-5 ay sonrasında Suriyelilerin tamamen davranışları değişti. Suriyeliler burada çok rahatlar. Ben burada mülteciyim, ben ne yaparsam yapayım beni buradan gönderemezler anlayışı içerisindeler.”

M9 ile yapılan görüşmede Suriyelileri mahallenizde sorun olarak görüyor musunuz? sorusuna mahallemiz açısından bir sorun teşkil etmeseler de kent bazında önemli problemleri meydana getirdiğini belirtmiştir.

M4: “Bizim mahalledeki binalar yakın mesafelerde yapılaşmaya gidilmiştir. Suriyeli evinde perde yok, aslında yok değil kullanmak istemiyorlar. Uygunsuz bir şekilde giyinmiş, bizim halkımıza nispet yapar gibi nargilesini içiyor. Onun bu ülkede yaşaması bu mudur yani.

M10: “Mahallenin belli başlı problemleri var zaten ama Suriyeliler de ayrı bir problem. Bu mahalledeki bazı Suriyeli kadınlar bizim vatandaşımızla para karşılığında ilişki yaşamaktadır.”

M13: “Mahallenin ilk sırada gelen problemi açıkça söylemek gerekirse Suriyelilerdir. Mahallenin diğer sorunları geride kaldı diyebilirim. Sayıları burada çok fazla. Mahalle sakinleri oldukça tepkili, burada net bir şekilde istemediklerini söylüyorlar. Hatta mahallede yerli halkla Suriyeliler arasındaki çatışmalar Emniyet'e kadar yansıdı.”

M14: “Sayıları çok az olduğu için mahallede çıkardıkları sorunlar kaynıyor. Suriyeliler sorunlar çıkarmıyor değil sadece sayıları yüksek olmuş olsaydı bu sorunlar çok fazla hissedilir olurdu diyorum.”

M1: “İlk olarak başka mahalleye bağlı olan mahallemiz, terör eylemlerinin yaşanmasıyla çevre illerden (Diyarbakır, Bingöl) göç almış ve mahallenin nüfusunun artmasıyla ayrı bir mahalle olarak kurulan bir mahalledir. İlk muhtar olduğum dönemlerde devlet kurumları yoktu. Daha sonra cami, taziye evi, sağlık ocağı, sosyal tesis yaptık. Mahalle sakinlerinin teröre karışmaması ve birbiriyle kaynaşması için sosyal tesis kurduk. Bu tesiste kadınlar için halka açık dikiş-nakış atölyesi, bilgisayar, spor salonu imkânları sunulmaktaydı.” Suriyelilerin gelmesiyle birlikte tesisin amacı değişmiş ve bu değişikliği **M1** şöyle aktarmıştır; “Bir anda yaşanan Suriyeli göçüyle birlikte mahalle sakinlerine tahsis edilen tesis Vali’nin kararıyla Suriyeliler için hizmet alanına dönüşmüştür. Suriyeli göçmenlerin gelmesiyle birlikte Suriyeli göçmenlere ağırlıklı olarak çocuklara okuma-yazma, bilgisayar kullanımı, spor salonu gibi imkânların yanında kişisel temizlikleri için banyo, yemek ve barınma imkânı da tesiste sağlanmaktaydı ve bu hizmetler hala devam etmektedir. Ayrıca, suça karışan Suriyeliler bu tesiste toplanmaktadır. Tesise bırakılan Suriyelileri, tesise yakın kurulan konteynırda polis ekipleri beklemektedir.”

M6: “Mahallenin en büyük sorunu Suriyelilerin gelmesiyle başladı. Gasp-hırsızlık, dilencilik, fuhuş olayları gibi şeyler yaşanıyor.”

M4: “Suriyeliler ülkeye girdi ama terör bağlantısı var mı yok mu, kaçakçı mı değil mi bilemiyoruz. Mahallemde bekâr 10 genç erkek birlikte kalıyor, orada örgütlenmediğini bilemiyoruz. Kaydı tutulmuş olsaydı böyle bir şüpheyi bile doğmayacaktı.”

M12: “Suriyelinin yaşadığı apartmanın önünden kirlilik sebebiyle geçilemiyor. İslamiyet’le bağdaşmayan bir şeydir bu, dinimiz temiz olun der ama Suriyelilerde temizlik çok eksik. Kokuları, kalabalıkları, kendi arasındaki tartışmaları ayrı sorun.”

M13: “Suriyelilerde aşırı derecede hırsızlık yapmaktalar. Bu konu ile alakalı Emniyet’e dilekçe verdim. Esnaf dükkânının önüne bir ürününü bırakamıyor, evlere girip hırsızlık yapıyorlar. Mahalleli çok tedirgin.”

M15: “Suriyeliler mahallemde bir sorun teşkil etmez. Sayıları da oldukça azdır. Bu mahallede 10-12 haneyi geçmez.”

Mahalle muhtarlarının mahalledeki güvenlik problemleri ile ilgili sorunlarına yönelik aktarımları şöyledir;

M13: “Hırsızlık çok fazla, mahalledeki eski evlerde hırsızlık yapmak için kolaylık sağlıyor. Muhtarlıkta 2 kez bilgisayarım çalındı. Bunları yapan da çevre illerden Elazığ’a yerleşen bazı kişiler yapmaktadır. Birçok kere hırsızlık yapıp yaşı tutmadığı için serbest bırakılan genç şimdi yaşı tuttu da tutuklandı.” Görüşme esnasında eski evler alkol ve uyuşturucu madde kullanıcıların yuvası olduğunu da belirtmiştir.

M4: “Elazığ’ın hangi mahallesine gidersen git gece saatlerinde sokakta oturan, ateş yakan, uyuşturucu madde kullanan kişilere rastlarsın. Burada da her mahallede olduğu gibi güvenlik sorunu bu şekildedir.”

M7: “Benim kendi güvenlik sistemim var. Mahallelilerle özellikle esnaflarla anlaşmalı bir şekilde gece saatlerinde mahalle sokaklarında kontrol için gezmeler yapılır. Ama yine de mahallede güvenlik problemi yok diyemem bazı sıkıntılar yaşanır.”

Muhtarlara yöneltilen soruyla mahallenin sorunlarına yönelik alınan cevaplar yukarıdaki Tablo 6’da görülmektedir. Yerli halkın yaşayacağı alan seçimlerinde mahallenin sorunları öncelikli konular arasında olmaktadır. Mahalleye yerleşirken mahallenin sorunlarına bağlı olarak yerli halk tarafından tercih edilmeyen ya da daha az tercih edilen alanları oluşturmaktadır. Dolayısıyla yerli halk tarafından daha az tercih edilen ve gelişmişlik düzeyi diğer mahallelere oranla daha düşük alanlar, kente sonradan gelen Suriyeli göçmenlerin ağırlıklı olarak yaşam alanlarını oluşturmaktadır. Belirli yerleşim alanlarında yığılma görülmesindeki sebepler arasında etkili faktör, mahallenin sorunları ve gelişmişlik düzeyiyle doğru orantılı olarak diğer mahallelere göre kira fiyatlarının daha ucuz olması bulunmaktadır. Ayrıca Suriyeli göçmenlerin belirli alanda yoğunlaşmasında iş alanların çeşitlik göstermesi de önemli etken arasındadır. Hatta iş çeşitliliğin fazla olması ile söz konusu mahallede yaşayan Suriyeli göçmen sayısı paralellik göstermektedir ve Tablo 11’deki Mekânın İş Piyasası Üzerinde Etkisi tablosuna bakıldığında bu konu daha iyi anlaşılacaktır.

3.2.3. Görüşme Yapılan Mahallelerdeki Suriyeli Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Özellikleri

Suriyelilerin sosyo-ekonomik nitelikleri hakkında bilgilere ulaşmak adına, muhtarlara Suriyeli göçmenlerin Suriye’den geldikleri semtlerin ve Suriye’de kaldıkları sürece hangi işleri yaptıkları bilgisine ulaşılmaya yönelik sorular sorulmuştur. Dolayısıyla Suriyelilerin sosyo-ekonomik düzeyleri hakkındaki tartışmanın boyutu 2 şekilde olacaktır. 2 şekilde elde ediliyor olması araştırmanın sınırlılığını oluşturmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin sosyo-ekonomik durumlarını muhtarlardan alınan yanıtlar doğrultusunda ulaşılmaya çalışılmış ve bu konu ile ilgili yanıtlardan öne çıkan alıntılar aşağıdaki gibidir:

M4: *“Bu mahalleye Deyrizor’dan en çok geldiler. Deyrizor’da çok karışık kesimlerin bulunduğu şehir. Petrolün çok olduğu ama çok fazla gelişmemiş bir şehridir. Ama Şam öyle değil mükemmel bir şehirdir.”*

M8: *“Bu mahallede yaşayan Suriyelilerin çoğu Halep’ten gelmiştir. Burada yaşayan Suriyeliler göçebe hayatı yaşayan Çingenelerdir.”*

M2: *“Suriye’de göçebe hayatı yaşayanlar burada da aynı yaşadığı göçebe kültürü devam ettirirler.”*

M1: *Suriyelilere baktığında savaştan kaçmış bir halleri yok. Burada hayatlarından memnun, son dere hayat güzel. Oysaki yaşadıkları çoğu evlerde elektrik, su yok. Belki orada yaşadığı konutların şartları daha kötü olduğu için bu memnuniyetleri.”*

M5: *“Her türlü işte çalışmak isterler. Zaten Suriye’de kaldıkları sürede de belirli bir iş alanında çalışmayan kişilerdir bunlar. Burada da iş buldukça çalışırlar. Mahallemde yaşayan Suriyeliler hırsızlık ve dilencilik yapmazlar. Sadece bizden farkları evlerine pek önem vermezler, hijyen konusunda çok eksiklerdir.”*

M6 ile yapılan görüşme esnasında Suriyeli ile aralarında geçen konuşmayı anlatırken, Suriyelinin Deyrizor kentinden geldiğini ve orada okul müdürlüğü yaptığını

ifade etmiştir. Türkiye’de kalıcı olmadığını savaş biter bitmez Suriye’ye ve işine geri döneceği şeklinde bilgiler aktarmıştır.

M4: *“Doktor, hemşire, mühendis olup da buraya gelen vardı ama burada kalmadılar. Bizde dilenci, kaçakçı, hırsızlık yapanı gibi sıkıntı çıkaran kısmı kaldı.”*

M15: *“Mühendis, boyacı, duvar ustası gelenler arasında var. Tabi dilenciler de var. Dilenci olan çalışmıyor ama Suriye’de mühendis olup sanayide bir Türk ustanın yanında çalıştığını biliyorum.”*

M14: *“Bu mahallede doktor, mühendis var sesini duymazsın, kimseyi de hiçbir şekilde rahatsız etmezler. Hurdacılık yapan özellikle kâğıt toplayıcılığı yapan Suriyelilerin sayısı fazla ve topladıkları malzemeleri evde yığarlar. Topladıkları malzemeler de zamanla evde koku yapar bu sebeple çevredekilerden şikâyet aldığımız zamanlar olmuştur.”*

M12: *“Belirli bir işte çalışmazlar. Çoğu dilenir. Bir genç geldi para istedi, ben de iş teklif ettim, kabul etmedi. Buradaki Suriyelilerin çoğu çalışmazlar, rahatlığı daha ön plandadır.”*

M7: *“Suriye’de mobilyacılık yapan Suriyeli burada da aynı işte çalışıyor. Kendi ülkesinde çalışan Suriyeli burada da bir şekilde çalışıyor, ama kendi ülkesinde çalışmayan burada da çalışmıyor görüyoruz. Zaten çoğu da çalışmaz, gece yatmaz sabah yatar.”*

M9: *“Suriye’de yaptığı işi burada da devam ettiren kişiler bu mahallede yaşar. Suriye’de inşaatçı, tamirci, duvar ustası gibi işleri yapanlar yine burada da devam etmektedir. Yani yaşamları bize daha uyuyor diyebilirim.”*

Suriye’nin hangi bölgesinden geldiklerini tespit etmek için sorulan soruya **M10** Türkçeyi bilmedikleri ve bizlerin de onların dilinden anlamadığımız için sağlıklı bir iletişim kurulamadığını ifade etmiştir. O sebeple nereden geldikleri konusunda yardımcı olamayacağını belirtmiştir.

M10: *“Geneli geçimlerini dilencilik ile karşılarlar. Zaten Suriye’de de dilencilik yapan grup bunlar. Bazıları dürüst bir şekilde nitelik gerektirmeyen işlerde çalışır. Ama*

bazı Suriyeli erkek grubu da hiç çalışmaz. Çalışması için iş söylediğimiz zaman bir bahane bulup çalışmak istemez, parayı nerden buluyorlar onu da bilmiyorum.”

Görüşmelerde muhtarlardan alınan yanıtlardan yoğunluk olarak Suriye'nin Deyrizor, Halep gibi kentlerinden geldikleri bilgisine rastlanılmıştır. Elazığ'a Suriye'nin hangi kentinden geldiği, Suriyeli göçmenlerin sosyo-ekonomik düzeyinde sağlıklı bir çıkarım yapılmasını sağlamasa da Suriye'de kaldığı süre boyunca yapmış olduğu iş ve yaşamsal kültürü yani yerleşik ya da çadır kültürü sosyo-ekonomik özellikleri hakkında yorum yapmamızı sağlamıştır. Muhtarlarla yapılan görüşmeler Elazığ'da farklı sosyo-ekonomik gelir düzeyinde olan Suriyelinin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Alt sosyo-ekonomik gelir grubuna dâhil ettiğimiz yani dilencilik, kâğıt toplayıcıları ve çalışmayan Suriyelinin kent kültürüne ayak uyduramadığı ve kentte problem yarattığı tespit edilmiştir. Sosyo-ekonomik gelir düzeyi daha üst grupta yer alan Suriyeliler ki bunların sayıları oldukça az olduğunu belirtmek gerekirse kentte daha az sorun çıkardıkları görülmektedir. Yani daimi işte çalışan Suriyelinin, Türk toplumuna sosyal ve kültürel yönden çok daha yakın olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu nitelikli nüfus zaman içinde Elazığ'dan büyük şehirlere süzölmüştür.

3.2.4. Muhtarların Gözüyle Elazığ Kent Alanındaki Suriyeli Göçmenler ile İlk Karşılaşma

Suriyelilerin Türkiye'ye insani akışı ölkelerindeki iç çatışmalar sebebiyle yaşama haklarının riske girmesi ile patlak vermiştir. Bu sebeple uluslararası göç hareketini açıklayan göç kuramlarından Neoklasik ekonomi kuramları bu konuyu açıklayamamaktadır. Neoklasik ekonominin makro kuramı ölkeler arasındaki ücret farklılıkları ile iş koşullarının aynı düzeyde olmaması göç kararında etkili olan faktörlerdir. Aynı şekilde mikro kuram da bireylerin göç hareketine katılırken göçten parasal olarak getirinin en yüksek olacağı ülkeyi tercih etmesi ilk nedenler arasındayken ülkesinden savaş nedeniyle kaçan Suriyelileri bu iki kuram içerisinde anlatılmasını doğru kılmamaktadır. Suriye'den Türkiye'ye göç eğilimleri ilk önce ekonomik kaygılar nedeniyle gerçekleşmediği bilirse de Türkiye'nin daha üst sosyo-ekonomik düzeyde olması, Suriyelilerin Türkiye'de kaldığı sürece onlara karşı tutumlar ve Suriyelilere sunulan imkânlar Türkiye'yi çekici bir ülke haline getirmiştir. Yine Suriyelilerin Türkiye'yi ilk başta tercih etme sebebi, Türkiye'nin Suriyelilere açık kapı politikası uygulaması yatmaktadır. Ancak sonraki sosyal süreç önceden göç edenler ile yeni göç

eden ve henüz göç etmemiş Suriyelilerle bağları koparmayarak göç ağını kuvvetlendirmiştir. Dolayısıyla ilişkiler ağı kuramının göç akışını ve göçün hızını etkiler varsayımı, Suriye'den Türkiye'ye göç akışını açıklamada yer bulan bir kuramdır.

M4: “Suriye’ye sınır olan komşu köylerinde savaş olmamasına rağmen savaşı bahane edip Türkiye’ye geldiler. Çünkü Türkiye kendi ülkelerinden çok daha güzel bir ülke, niye gelmesinler ki. Kendi ülkelerinde bulamadığı rahatlığı Türkiye’de buldular. Türkiye’nin Suriyelilere sunduğu imkânlar, vatandaşların düşmanca değil yardımlarıyla destek olması gibi hareketler Suriyelilerin gelmesine neden olmuştur.”

Türkiye’ye gelen Suriyeliler ilk önce kamplara yerleştirilmiş olsa da artan sayılar ve devamlı gelişleri dolayısıyla kamplar dışında, sadece sınır bölgesinde değil, Türkiye’nin her bölgesinde yaşamaya başlamışlardır. Türkiye’de 10 ilde bulunan 26 mülteci kampında yaşayan Suriyelilerin sayısı Aralık 2016 itibarıyla 257.566’dır. Bu sayı Türkiye’deki toplam Suriyeli mülteci sayısının sadece %8’i anlamına gelmektedir. Geri kalan %92’si ise Türkiye’nin 81 iline dağılarak “kent mültecileri” olarak yaşamaktadırlar (Erdoğan, 2017: 23). Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün 2018 yılı Göç İstatistik verilerine göre Elazığ’daki 8.071 olan geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 12.811’e ulaşmıştır. Araştırma kapsamında, 2018 yılı mahalle ölçeğinde ilgili göçmen sayısına ulaşılabilmesi nedeni ile Emniyet Müdürlüğü verileri esas alınmıştır. Elazığ İl Emniyet Müdürlüğü’nün Haziran 2017 verilerine göre 8.071 Suriyeli göçmen bulunmaktadır. Suriyeli göçmenin 7.200’ü Elazığ kent merkezinde ikamet ederken 871’i Elazığ’a bağlı ilçe ve köylerde ikamet etmektedir. Elazığ kent merkezinde Suriyelilerin mahallelerdeki sayısal oranları farklılık göstermekte ve Suriyelilerin yoğun olarak yaşadığı ilk 16 mahalledeki Suriyelilerin sayısı aşağıdaki Tablo 5’te detaylı olarak yer almaktadır.

Tablo 6: Elazığ'da Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısının İkamet Ettikleri Mahalle Nüfusuna Oranı

Sıra	Mahalle Adı	Mahalle Nüfusu	İkamet Eden Suriyeli Göçmen Sayısı	Suriyelilerin Nüfusa Oranı (%)	Oransal Sıralama
1	Sanayi	16.032	2.192	13.6	2
2	Rüstempaşa	12.267	780	6.35	5
3	Aksaray	8.516	696	8.17	4
4	Mustafa Paşa	16.541	503	3.04	9
5	İcadiye	3.684	402	10.9	3
6	Çarşı	1.607	314	19.5	1
7	Kırklar	16.459	274	1.66	11
8	Hicret	4.412	253	5.73	6
9	Sarayatik	5.781	247	4.27	8
10	Rızaiye	14.245	219	1.53	12
11	Olgunlar	11.535	200	1.73	10
12	Sürsürü	28.806	185	0.64	15
13	Salıbaba	3.617	165	4.56	7
14	Nailbey	8.990	124	1.37	13
15	Ulukent	16.199	111	0.68	14
16	İzzetpaşa	12.830	81	0.63	16

Kaynak: Elazığ İl Emniyet Müdürlüğü Haziran 2017 Yılı Verilerinden ve www.elazig.bel.tr verilerinden derlenmiştir.

Tablo 5'te görüldüğü üzere Elazığ kent ölçeğinde 2192 Suriyeli göçmen sayısı ile, Sanayi Mahallesi en yüksek göçmen oranını barındırmaktadır. 780 Suriyeli göçmen sayısı ile Rüstempaşa Mahallesi gelirken 696 Suriyeli göçmen ile Aksaray Mahallesi takip etmektedir. Ayrıca Elazığ'da yaşayan Suriyeli sayılarının mahallenin nüfusuna oranına bakıldığında en fazla yoğunluk Çarşı Mahallesinde görülmektedir. Suriyelilerin nüfusa oranında 2. ve 3. sırayı Sanayi ve İcadiye Mahalleleri almaktadır. Suriyelilerin mahalleye etkileri, etkileşimleri ve sosyal uyumlarındaki yansımalarında nüfus oranındaki sıralamaların olumlu ya da olumsuz etkilediği konusunda net bir bilgi sunmamaktadır. Açıklamak gerekirse 4. 5. 6. hatta 9. sırada olan mahalle, 1. ve 3. sıradaki mahallelere oranla çok daha büyük anlaşmazlıkların yaşandığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Suriyelilerin nüfusa oranı düşük olsa bile söz konusu mahallelerde yaşayan Suriyelilerin daha fazla sorun oluşturduğu ve kente uyum

konusunda daha zorlandıkları görülmüştür. Mahallelerdeki Suriyelilerin nüfusa oranının sıralamasından ziyade, söz konusu mahalledeki Suriyelilerin yaşam tarzı, sosyal etkileşimleri ve sosyo-ekonomik düzeyleri uyumları hakkında çok daha önemli bilgiler vermektedir. Yapılan araştırma kapsamında göçmenlerin daha az yoğunlukta bulunduğu fakat sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi daha düşük mahallelerde göçmenlerin kabulünde daha fazla sorunla karşılaşıldığı tespit edilmiştir. Bu olguda kaynak paylaşımında yerli ve göçmen grupların karşı karşıya gelmesi belirleyici olmuştur. Göçmenlerin ikamet tercihinde işgücü piyasasına kolay ulaşabilecekleri mahalleri öncelikli seçtikleri tespit edilmiştir. Bu mahalleler görece ekonomik olarak çalışma kapsamındaki diğer mahallelerden daha gelişmiş ve iş çeşitliliği daha fazladır. Ayrıca, kira fiyatları görece yüksek olmasına karşın ulaşım maliyetleri daha düşüktür.

M1: “Elazığ’da sığınmacılar ilk bu mahalleye gelmişlerdir. Yaklaşık 5.000 kişiyi bulmaktaydı. Göçmenler için mahallede çadırlar kuruldu. Daha sonra çadır dışına ve diğer mahallelere yerleşmeleri gerçekleşti. Bu mahallede kalan Suriyeli göçmenler için tesiste gönüllü kişiler yardımıyla da birlikte barınma, gıda gibi temel ihtiyaçların karşılanmaya çalışılmaktadır. Gönüllü kişileri, bu mahallede yaşayan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Gönüllü olan öğrencilere Sosyal Yardımlaşmadan maddi olarak destek sağlanmaktadır. Bir kısmı üniversiteden mezun olduktan sonra ayrılırken bir kısmı hala gönüllü çalışmayı sürdürmektedir. İŞKUR’dan part-time bir şekilde çalışması için 1 kişi de bulunmaktadır.”

M11: “Benim her sokağımda Suriyeli bulunmakta, olmayan hiçbir sokağım yoktur. Vatandaş da beni eleştiriyor. Şimdi diyebilir miyim Suriyelilere kiraya verme, Suriyeliler burada oturamaz diye, diyemem. Bunlar gücümü, yetkimi aşan durumlar. Bunları buradan geri gönderecek tek adam Recep Tayip Erdoğan’dır. O da geri gönderecek gibi durmuyor. Ama Suriyelileri geri göndermediği için oy kaybedecek ve vatandaşın da istemediğini ciddi bir şekilde anlamış olacak böylece.”

Tablo 5 incelendiğinde Suriyeli göçmenlerin Elazığ’ın çöküntü mahalleleri olan Hicret, Aksaray, Rüstempaşa, Sürsürü, Olgunlar gibi mahalleleri buralarda terk edilmiş yapıların bulunması nedeniyle kira ödemededen kalabilme imkânı elde edebilmeleri ve eski binaların oldukça fazla olması dolayısıyla kiraların uygun olması gibi sebeplerle tercih ettiği tespit edilmiştir.

Mahallenizde yaşayan kaç Suriye hanesi bulunmaktadır? sorusuna mahalle muhtarlarının tam olarak Suriyeli göçmen sayılarını verme konusunda bazı mahalle muhtarlarının oldukça zorlandıkları görülmüştür. Yakın günlerde tespit edilen sayılar zaman zaman şaşırtıcı şekilde değişiklik gösterebilmektedir. Bu sebeple bazı mahalle muhtarları Suriyeli göçmenlerin tam olarak sayılarının verilmesini imkânsız olarak bulmaktadır. Bu konuda **M1**'in sözleri aktarılması çok daha güzel olacaktır.

M1: “Mahallede yaşayan Suriyeli göçmenlerin sayıları tam budur demek çok zordur. Bazen 700'e kadar çıkarken bazen de 250-300'e kadar düşmektedir. Çünkü burada yaşayan Suriyeli göçmenler aşiretlerdir ve birlikte hareket etmektedirler. Akrabalarını ziyarete gelen kesim olduğu gibi akrabalarını ziyarete giden kesimler de oldukça yoğundur. Bir bakarsın 1 ay kalır öyle giderler, çok belli olmuyor. Göçebeler çünkü. Yaşanan bu olaylar yüzünden belirli bir sayı söylemek mümkün değil.”

3.2.5. Görüşme Yapılan Mahallelerde İkamet Eden Suriyeli Göçmenlerin Yarattığı Sorunlar

Bu alt bölüm görüşme yapılan mahallelerde ikamet eden Suriyeli göçmenlerin mahallelerde ve konutlarda yarattığı sorunlar, Suriyeli göçmenlerin suçla eklemlenmeleri ve son olarak yerli halk ile Suriyeli göçmen arasındaki sosyal ilişkilerde yaşanan sorunlar hakkında bilgiler sunulmaya çalışılmaktadır.

3.2.5.1. Suriyeli Göçmenlerin İkamet Ettikleri Mahallelerde Yarattığı Sorunlar

Mahalle muhtarlarıyla yapılan görüşmelerde, mahallenin sorunları arasında Suriyeli göçmenlerin mahalleye yerleşmesiyle bir sorun alanı oluşturduğunu belirtmişlerdir. Bu yüzden Suriyeli göçmenlerin mahalleye yerleşmesiyle birlikte mahallede ortaya çıkan sorunların neler olduğu alınan yanıtlara göre belirlenmiş ve tablolastırılmıştır. Böylece Suriyeli göçmenlerin mahallede meydana getirdiği sorunları, Tablo 7'de alınan cevaplar doğrultusunda tablolastırılarak verilmektedir.

Tablo 7: Suriyeli Göçmenlerin Yaşadığı Mahallelerde Yaratıldığı Sorunlar

Mahalle Adı	Temizlik	Park-Yeşil Alan	Çocuk Evlilikleri	Başlık Parası	Çok Eşlilik	Kadın Beden İşçiliği
Sanayi	+	+	+	+	+	+
Rüstempaşa	+	+	+	-	+	-
Aksaray	+	+	+	+	+	+
Mustafapaşa	+	+	+	+	+	+
İcadiye	+	+	+	-	+	+
Çarşı	+	-	+	-	+	+
Kırklar	+	-	+	+	+	-
Hicret	+	+	+	+	+	+
Sarayatik	+	-	+	+	+	-
Rızaiye	+	-	+	-	+	-
Olgunlar	+	-	+	-	+	-
Sürsürü	+	-	+	-	+	-
Nailbey	+	+	+	-	+	+
Ulukent	+	-	+	-	-	-
İzzetpaşa	+	-	+	-	+	-

Suriyeli göçmenler, yerel halkın alıştığı düzenin dışında farklı yaşamsal manzaralar ile karşılaşması belirli olumsuz durumları ortaya çıkarmıştır. Temizlik, park-yeşil alan, çocuk evlilikleri, başlık parası, çok eşlilik ve kadın beden işçiliği şeklinde 6 başlık ile sınıflandırılmıştır. Görüşmelerin tamamında mahalle muhtarları, Suriyelilerin çocuk yaşta evlilik ve temizlik konusunda sorunların olduğu yönünde cevaplar vermiştir. Sonrasında muhtarlar, ağırlıklı olarak Suriyelilerin çok eşliliği, kadın beden işçiliği park-yeşil alanların uygunsuz kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu konu ile ilgili olarak muhtarlarla yapılan görüşmelerde öne çıkan cevaplar aşağıdaki alıntılarla gösterilmektedir:

M8: “Suriyeliler burada ne çeşme ne park alanı ne de sokak bıraktılar. Sabahtan akşama kadar temizlik işçileri temizlemesine rağmen yetiştiremiyorlar, burayı çöplük haline getirdiler. Onlarda eğitim, temizlik yok. Bizim kültürümüzden tamamen farklı bir anlayışa sahiplerdir. Temizlik konusunda bizim toplumumuzla zerre uyum sağlayamadılar. Zaten uyum sağlamış olsalardı bu kadar sıkıntı doğurmazlardı.”

M12: “Burada yaşayanların pek çoğunun temizlikleri yoktur. Evine girip oturamazsın, yanına geldiğinde kokusundan yanında duramazsın. Genel olarak temizlik bilmezler.”

M15: “Mahallemizde Suriyelilerin karıştığı olumsuz bir olay olmadı. Ama evlerinde temizlikleri yok.”

M3: “Bizim mahallemizde park-yeşil alan pek yoktur. Ama bizim mahallemizde de sokak başlarında, kaldırım ve dükkân önlerinde 8-9 kişilik gruplar halinde oturuyorlar. Biz de doğal olarak rahatsız oluyoruz. Özellikle yaz olduğunda vatandaşlardan penceremizi açık bırakıp uyuyamıyoruz diye çok fazla şikâyet alıyorum.

M4: “Nargile kültürleri çok fazla. Alır eline nargilesini park, sokak, apartman önü demeden içer.”

M8: “Parkta artık kimse oturamıyor. Çocuklar ne oyun oynayabiliyor ne de benim vatandaşım vakit geçirebiliyor. Park alanlarını mesken etmişler, orada oturup nargilesini içiyorlar, yemeğini yiyorlar, orada yatıyorlar hatta orada tuvaletlerinin bile yaptıkları görülüyor. Mahalleli bana gelip muhtarım dayanamıyoruz diyorlar. Benim elimden de bir şey gelmiyor. Ben defalarca yetkililere söyledim. Gittiğim her toplantıda önceki Vali’ye de şuan ki Vali’ye de sorunları söyledim. Halk gerçekten huzursuz durumda ama çözüm yok.”

M2: “Parkları evleri gibi kullandıkları için mahalleli çocuğunu parka götürüp salıncakta sallayamıyor. Parkta Suriyeli erkek ve kadınların para karşılığında ilişkiler yaşıyor ve söz konusu konuyla ilgili tartışmalar bile çıkıyordu.”

M10: “ Bir evde Türk’ü Suriyelisi fuhuş yapıyorlardı. Mahallelinin şikâyetiyle Emniyet’e haber verdim. Gerekeni yaptılar.”

Muhtarlara yöneltilen sorular evlilikleri hakkında bazı farklı bilgiler sunmuştur. Muhtarlardan alınan yanıtlar benzer olup soruların yanıtları aşağıdaki alıntılar gibi olmuştur:

M13: “Suriyelilerde çok eşlilik fazla, geneli 3 eşlidir, 2 eşli olması nadir görülür. Bir evde yaşayan kişilerin soy isimleri birbirini tutmaz. Bir evde 1 soy isim aynı, geri kalanların soy isimleri farklıdır.”

M5: “Çoğu 2-3 eşlilerdir. Bazı evliliklerde kızı beğenmeyip evine geri gönderdikleri bile oldu. 14 yaşında anne oldukları, 16- 17 yaşında 2-3 çocuğa sahip çok Suriyeli var. Yine de bizlerden bir şeyler görüp etkilendikleri konularda oldu. Zamanla

Suriyeli bazı genç kızlar 2. 3. eş olmayı kabul etmemeye başladı. Ayrıca aralarındaki karı-koca kavgalarındaki şiddet olayları azaldı. Burada artık kadına değer vermeyi öğrendiler.”

M4: *“14 yaşında küçük kızlar evlendiriliyor. Bizim burada 14 yaşındakiler, daha çocuk diyip annesinin kucağında büyütülür.”*

M13: *“Bir gün sokakta küçük tatlı bir çocuk gördüm. Sevmeye başladığım sırada artık annesi mi değil mi bilmiyorum, küçük kız için ‘o zevce, zevce’ diye seslendi. Senin gözüün görmüyor mu nasıl evlendirdin küçük kızı dediğimde, kadın; “biz de 13 tamam.” şeklindeki cevabı oldukça beni şaşırtmıştı.*

M14: *“Çok küçük yaşta evlenirler. Dış görünüşte yaşı küçük görünmesine rağmen 3 çocuğu olan Suriyeli kızları gördüm. Mahallenin geneli de böyledir ve çocuk sayıları da çok fazladır.”*

M1: *“Bir Suriyeli aile küçük kızı burada evlendirmekten korktuğu için buradan başka yere gitmek zorunda kaldılar. Çünkü burada olsa evlendirmezdim. Küçük yaştaki kızı 5 bin TL karşılığında evlendirmişler. Bizim çocuklar elini tutup markete götürüyordu çikolata, şeker alıyorlardı. Babasına haber gönderdim bir daha bu mahalleye gelmesin, korkudan buraya gelemiyorlar. Çok affedersiniz ufak çocuğu satmışlar ben onun babasını nasıl mahalleye bir daha alayım, almam. Yine benzer bir olayı M1: “Geçenlerde Suriyeli bir kadını kaçırdılar. Kaçırdıktan sonra 15 bin TL kızın babasına verdiler. Evlendikten 20 gün sonra kızı baba evine geri getirdiler. Getirdikten sonra babasına dedikleri 10 bini bana geri verin 5 bin siz de kalsın.” şeklinde muhtarın anlatımları mevcuttur. Ayrıca evlilik için başka illerden Elazığ’a gelen Suriyeliler de bulunmaktadır. Bu konu için M1Gaziantep’ten güzel bir kızla evlenmek için buraya gelen biri oldu ve kızın babasına 15 bin TL para verdi. M1 Suriyelilerin buna benzer evlilikleri için, bizim araba alım-satım işlerine benzettiğini ifade etmiştir. Suriyeli göçmenlerin düğünleri hakkındaki bilgileri M1 şöyle aktarmaktadır. “Bizden düğünleri farklıdır. 4-5 tane koyun keserler ve onları yerler. Düğünleri sabah 10.00 gibi başlar, akşama doğru 16.00 gibi biter. Takı merasimi de gösterilir öyle takılır. Takı takma merasimi bizden çok farklı değil, şimdi zarflara koysak da eskiden biz de onlar gibi gösterilip öyle takardık.”*

Görüldüğü üzere Suriyeli göçmenlerin evlenme yaşının çok küçük yaşlarda hatta bazı muhtarların dediği gibi çocuk yaşlarda evlendirdikleri görülmektedir. Bazı muhtarlar, Suriyelilerin küçük yaştaki evliliklerine engel olabilmek için şikâyetle bulunmuşlardır. Ancak söz konusu şikâyetle ilgili kendilerine bir yetki verilmediği gerekçesiyle herhangi bir işlem başlatamayacaklarını beyan etmişlerdir. Dolayısıyla çok eşli olmaları ve özellikle küçük yaşta evlilikler mahalleli tarafından hoş karşılanmamaktadır.

Göç İdaresi'nin 2017 yılı İdare Faaliyet Raporu'nda Türkiye'de geçici koruma kapsamında 1,5 milyonu aşkın Suriye uyruklu kadın kayıtlı bulunmaktadır. Geçici koruma statüsündeki kadınların evli ya da bekâr oranları bilinmemektedir. Çünkü resmi nikâhların dışında evliliklerin dini nikâh üzerinden gerçekleştiği ve çok eşliliğin yaygın olarak görülmesi belirli bir sayı vermeyi imkânsız kılmaktadır. Bu araştırmada, Suriyeli toplumlarda çok eşlilik ve erken yaşta evliliklerinin normal karşılandığı yapılan görüşmelerde ortaya çıkmıştır. Mazlumder'in 2014 yılında yaptığı çalışması ve AFAD'ın 2017 yılında yapmış olduğu rapor da aynı doğrultuda bilgiler sunmaktadır. Dolayısıyla Suriyeli göçmenler arasında erken yaşta evliliklerin Suriyelilerin kültürel yapısıyla alakalı olduğunu göstermektedir. Görüşmelerde Suriyeli kadınların Türk erkeklerle evlenip evlenmediklerini tespit etmek için sorulan soruya alınan cevaplar daha çok Suriyeli göçmenlerin kendi aile yapısını ele vermiştir. Görüşme yapılan muhtarlardan alınan yanıtlar Suriyeli kadınların Türk erkekleriyle evlenmeye olumlu yaklaştığını ortaya koymuştur. Çünkü savaş ortamından kaçan kadınların, hayatını idame etme için Türk erkekleriyle evlenmek bir yol olarak görülebilir. Türk erkeklerin ise Suriyeli kadınlarla evlilikte güven konusunda yaşadıkları tedirginlik ve evin düzenine pek dikkat etmedikleri gerekçesiyle pek sıcak bakmadıkları görülmüştür. Yine de her mahallede olmasa da bazı mahallelerde birkaç evliliğin yaşandığı öğrenilmiştir. Bu evliliklerin de boşanmış ve yaşı ilerlemiş Türk erkekleri tarafından talep edildiği ortaya çıkmıştır. Muhtarlara Suriyeli kadınların Türk erkekleriyle evlilikleri sorulduğunda Türk erkekleriyle evliliğin çok fazla gerçekleşmediği ve bu konunun Suriyelilerin daha çok aile yapısındaki farklılıklardan kaynaklandığını şeklinde yanıtlar alınmıştır.

3.2.5.2. Suriyeli Göçmenlerin İkamet Ettikleri Konutlarda Yarattıkları Sorunlar

Tablo 8'in değişkenlerin sorun odaklı hazırlanmasında katılımcılardan alınan yanıtlar etkili olmuştur. Muhtarlar tarafından Suriyeliler için eş kavgalarının yaşanması, evin temizliğine dikkat etmemeleri, evde kalan Suriyeli göçmenlerin kalabalık olması, gürültü, uyku ve sosyal donatı alanlarının uygunsuz kullanımında problemler sıkça dile getirilen yanıtlar olmuştur. Bu sebeple mahallelerde yaşayan Suriyelilerin kaldıkları konutlarda meydana getirdiği olumsuz davranışları sıralanmış ve muhtarlardan alınan yanıtların sonuçları Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8: Elazığ'daki Suriyeli Göçmenlerin İkamet Ettiği Konutlarda Yaratmış Olduğu Sorunlar

Mahalle Adı	Eş Kavgası	Ev Hijyeni	Hane Kalabalığı	Geç Uyuma	Gürültü	Sosyal Donatı Alanlarının uygunsuz kullanımı
Sanayi	+	+	+	+	+	+
Rüstempaşa	-	+	+	+	+	+
Aksaray	+	+	+	+	+	+
Mustafapaşa	-	+	+	+	+	+
İcadiye	-	+	+	+	+	+
Çarşı	-	-	+	+	+	+
Kırklar	-	+	+	+	+	-
Hicret	+	+	+	+	+	+
Sarayatik	-	-	+	+	+	-
Rızaiye	-	+	+	-	+	+
Olgunlar	-	+	+	-	+	-
Sürsürü	-	+	+	-	+	+
Nailbey	+	+	+	+	+	-
Ulukent	-	-	+	-	-	-
İzzetpaşa	-	+	+	-	-	-

Tablo 8' de görüldüğü üzere görüşmeler sonucunda, Elazığ'daki Suriyelilerin ikamet ettiği konutlarda yaratmış olduğu sorunlara yönelik yanıtları hanedeki kalabalık, konutlardaki temizlik, gürültü ve geç uyuma konusunda özensiz oluşları ağırlıklı olarak verilmiştir. Ağırlıklı olarak verilen yanıtlar bu şekilde olsa da Suriyeliler ile yerel halkın anlaşmazlıkları çeşitlilik göstermektedir. Tabi bu anlaşmazlıkların tüm Suriyeli göçmenler için ifade edilmediği, bazı Suriyelilerin bizim kültürümüze yakın ve sorun oluşturmayan küçük bir kesimin de mahallelerde bulunduğu muhtarlar tarafından ifade

edilmiştir. Anlaşmazlıklar genel itibariyle anlatıldığında şöyledir: a) Suriyelilerin bir konutta birden fazla aile ile birlikte oturduğu, nadir olsa da bir konutta tek aile oturan Suriyeliler de bulunduğunu; ancak çocuk sayılarının fazla olması sebebiyle yine de kalabalık şekilde yaşadıklarını, b) Genel olarak Suriyeliler kaldıkları evin ve sokağın temizliğine yeterince özen göstermedikleri ve bundan dolayı Suriyelilerin yaşadığı apartmanlarda kötü kokuların yayıldığını, c) Suriyelilerin gece geç saatlere kadar rahatsız edici bir şekilde/gürültüyle gezmeleri ve konutta çıkardıkları gürültülerin geç saatlerinde de devam etmesi, bölge halkıyla küçük çatışmalara sebep olabildiği gibi bazen de Emniyete kadar olayların taşındığını, d) Yine gürültüyle ilişkili olarak Suriyelilerin konut içinde ya da dış mekânda yüksek sesle konuşmaları özellikle yaz aylarında epeyce sorun çıkardığını; e) Suriyelilerin park, sokak ve kaldırım gibi kamuya açık alanları uygunsuz şekilde kullandıklarını, söz konusu alanları kendilerine mesken tuttuklarını ve bu sebeple söz konusu alanların yerli halk tarafından kullanımları oldukça kısıtlandığını ortaya koymaktadır. Böylece bahsedilen sorunlar Suriyelilere karşı tepkileri artıran nedenler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suriyelilerin ikamet ettiği konutlarda yaratmış olduğu sorunlar ile ilgili olarak muhtarlarla yapılan görüşmelerde öne çıkan cevaplar aşağıdaki alıntılarla gösterilmektedir:

M13: *“Bir konutta 5 aile otururlar. Sabaha kadar lambaları sönmez. Nasıl sığıp nasıl rahat ediyorlar. Mesela burada 5 kişinin kaydı var. Eve gittiğim zaman 15 kişiyle karşılaşıyorum. Kimliklerine baktığın zaman ne baba ne de anne adları doğru çıkıyor.”*

M10: *“Mahallemizde 5-6 Suriye hanesi bulunmaktadır. 1 evde 3-5 kişi kaldığı gibi 8-10 kişi de kalabilmektedir. Yani sabit bir sayı vermem imkânsız, her hanede sayısal değişiklikler bulunmaktadır. Yaşadıkları evlerde çok gürültü gelir. Evlerinde yüksek sesle konuşurlar, çoğu en az 2 eşlidir. Eşler arasında zaman zaman kavgalarına da şahit olduk.”*

M3: *“Bu mahallede 30-35 Suriye hanesi bulunmaktadır. Bir hanede 1 aile ve 5-6 çocuk yaşadığı gibi bir hanede 2-3 aile ve çocukları yaşayabilmektedir. Mahalleye ilk geldikleri zaman çok kalabalık yaşarlar, daha sonra ayrı evlere çıksalar da birden fazla eş ve çocuk sayıları yine de bizden kalabalık şekilde yaşadığını gösterir.”*

M9: “Mahallemizde 15 Suriye hanesi bulunmakta. Tamamı genç kesimi oluşturur. Her evde 1 Suriyeli aile yaşar ve tek eşlidir. Ama aynı zamanda kalabalıklardır, her ailenin 5-6 arasında çocuk sayıları değişir.”

M4: “Bir Suriyeli ülkenin/mahallenin kurallarına göre, yaşadığı alanın insanlarına göre kendisini ayarlaması gerekir. Yüksek sesle konuşurlar, gece saat 03.00-04.00’da kadar otururlar, sabah da yatar çalışmazlar.”

M14: “Burada pek fazla Suriyeli aile bulunmaz. Ama olan aileler de evlerde toplu yaşarlar. Gündüz evde kimseyi bulamazken akşam olduğunda nasıl oluyorsa kalabalıklaşabiliyor. Bir evdeki sayı 20’ye kadar çıkabiliyor.”

M15: “Bir hanede tek bir aile kalır ama çocuk sayıları çok fazladır. Bir evde 4-5 çocuktan azını bulamazsın.”

M6: “Bir konutta tek kişi kalmazlar. Aile olarak da tek kişi kalmazlar. Bir evde 2-3 aile birlikte kalır. Evli olmayan bazı 9-10 genç grubu da eski evlerde aynı evde kalır. Bazen Suriyeliler birbirleriyle kaldıkları evleri takas yaparlar.” Suriyelilerin yerleştikleri konutlarda barınmadığı durumlarda birbirleriyle yer değiştirdiklerini ve takasın sebebini anlamak için yönlendirilen sorularda, bu mahallede maddi zorluklar sebebiyle olmadığını daha çok sorun yaşadıkları alanları terk etme faktörü etkili olmaktadır. Ayrıca göçün doğasına uygun olarak işçi bekâr evleri de mahallelerde olduğu tespit edilmiştir. Bu bekar evleri ağırlıklı olarak kiranın yüksek olduğu fakat iş imkanlarının bulunduğu merkeze yakın mahallelerde tespit edilmiştir.

M11: “Suriyelilerin bize verdiği rahatsızlık bizden 50-60 sene bizden geri olmalarıdır. Gece yatmıyorlar, yüksek sesle konuşuyorlar. Mesela bir Suriyeli dükkân açmışsa, dükkânın önünde 10-15 kişi kapısında oturur. Gece saat kaç olursa olsun fark etmez, sesli sohbetlerine devam ederler.”

M13: “Mahalleden bir anne çocuk arabasıyla kaldırımdan yürüyordu. Kaldırımda oturmuşlar kadın geçemedi. Benim başıma da benzer bir olay geldi, Suriyeli göçmenlerin apartmanın önüne masa kurarak nargilesini içtikleri için apartmana mümkün yok giremezsin.”

M8: “Parkta artık kimse oturamıyor. Çocuklar ne oyun oynayabiliyor ne de benim vatandaşım vakit geçirebiliyor. Park alanlarını mesken etmişler, orada oturup nargilesini içiyorlar, yemeğini yiyorlar ve orada yatıyorlar.”

Görüşmelerde alınan yanıtlar doğrultusunda Suriyelilerin park alanlarında, yol ve kaldırımlarda gece saatlerine kadar zaman geçirmeleri mahalle sakinlerini oldukça tedirgin ettiği görülmektedir. Ayrıca kalabalık hane sayıları muhtar ve mahalle sakinleri tarafından hoş karşılanmamakta özellikle sadece genç Suriyeli erkeklerin aynı evde konaklaması terör örgütleri ya da kaçakçılık gibi suçlarla bağlantılı olabileceği şüphesini doğurmaktadır.

Suriyeli göçmenlerin sokak ve yaşadıkları evlere yeterince özen göstermemesi önceki zamanlarda mahallede yaşanmayan problemleri ortaya çıkarmıştır. Bu yüzden bazı mahalle muhtarlarının *Suriyelileri görmek istemiyorum* söylemlerini sıkça kullanmışlardır. Temizlik, gürültü ve mahallede çıkan tartışmalar için öne çıkan alıntılar aşağıda gösterilmektedir:

M11: “20 kişi bir evde oturuyor, onların gürültüsü ayrı temizlik sorunları ayrı. Sigarasını içer balkondan aşağı atar, günlük çöpünü atmaz, evde biriktirir daha sonra dışarı çıkarır. Bu yüzden kimse Suriyelilerle aynı bina içerisinde oturmak istemiyor.”

M10: “Mahalleden şikâyet geldiğinde Suriyelilerin evlerine gidip kontrollerini yaparım. Mahalleden biri geçenlerde apartmanında yaşayan Suriyelinin çöpünü pencereden aşağıya attığı yönünde şikâyet aldım. Evine gittim. Türkçe bilmiyor, çöplerin pencereden atılmasının yasak olduğunu bir şekilde anlatmaya çalıştım. Eskiden korkmazlardı, karşılık verirlerdi. 35 kişinin mahalleden gönderilmesiyle birlikte daha dikkatli davranmaya başladılar.”

M3: “Bizim Türk askerimiz Suriye’de çatışıyor, kendi vatan çocuğumuzu şehit veriyoruz. Suriyeliler de burada saat gece 02-03.00’e kadar âlem yapıyorlar. Kurban bayramında gece saat 02.00 olmuş gürültüden uyuyamıyoruz. Emniyete de haber verdim. 10-12 kişilerdi. Girdik evlerine öyle sustular.”

M8: “Evimin yakınlarında Suriyelilerin yaşadığı bir ev vardı. Mahallede yaşayan Suriyelilerin çoğu da 2 eşli olup 10- 11 çocuklu ailelerdir. Sabahtan akşama kadar kavga-gürültü var. Bildiğiniz gibi değil komşular çok şikâyetçi, komşular bana

gelip biz yatamıyoruz diyorlar. Şikâyetleri sadece gürültüden de değil hijyen konusunda da şikâyetleri mevcuttur.”

M11: *“Gece saat 11-12.00’da eve geldiklerinde merdivenlerden bir çıkışları var abartmıyorum dersin apartman yıkılacak. Apartmanın 4.katındaki konuşmasını net bir şekilde zemin katta anlayabilirsin. Yine ev içerisinde konuşmaları da sesli şekildedir. Komşum rahatsız olacak demezler.”*

Mahalleliden aldıkları tepkilerin neler olduğunu tespit etmek açısından sorulan soruya **M2** gürültü ve kalabalık olmalarından sonra kamu kurumlarında Suriyelilere öncelik tanınması yanıtı alınmıştır. Hastanelerde ve bankalarda önceliklerin Suriyelilere tanınmasından vatandaş oldukça rahatsız oldukları belirtilmiştir.

M1: *“Suriyeli göçmenlerin banyo yapmadıkları için bit düştü. Bitleri ilk önce Suriyelilere yardımcı olan kişilere, daha sonra mahalleye yayıldı. Doğal olarak okullara yayıldı. Sağlık Müdürlüğü bitin önüne geçmek için 2.000-3.000 tane şampuan gönderdi. Tesisin sunmuş olduğu banyoda sıcak su, şampuan, sabun her şey olmasına rağmen banyoya yaklaşıyorlar. Burada banyolarını yapsalar bile evleri temiz olmadığı için bir gün sonra yine aynı şekilde oluyorlar. Hatta sen temiz ev ver yine aynı şekilde kirleteceklerdir. Çünkü temizlik alışkanlıkları yok.*

Iraklar da bu mahallede yaşar. Burada 25-30 Iraklı aile bulunur. Iraklılar Suriyeliler gibi değil, daha temizlerdir. Hatta Suriyeliler gibi çok eşli de değildir. Iraklıların evleri temiz olduğu için gidip oturmak istersin ama Suriyelilerin evleri temiz olmadığı için oturmak değil evlerine bile giremezsin. Çünkü evlerinin önünden geçerken bile koku gelir. ”

M.8:*Biz de 30 Suriyeli aile kayıtlı. 30 aile dediğime bakma bir aile de en az 10 çocuk yaşıyor. Suriyelilerden başka 10 aile Iraklı, 5 aile de Afgan var. Iraklılar Suriyelilerden çok çok iyiler. Iraklılar daha medeni ve bize daha yakınlardır. Hepsi için bir genelleme yapamam ama burada yaşayan Suriyeliler diğer mahallelere göre çok farklıdır. Diğer mahalleler de iyi olanları vardır, burada toplasan bir iki aile iyiydi onlar da gittiler. Belki onlar da bizim farklı dediğimiz, kendi milletinden olan Suriyelilerden kaçtı, bilemiyorum. Yani demem o ki ben böyle bir millet görmedim.”*

M11: “Çay Ocağında 1 Iraklı çalıştırıyorum. Iraklı çocuğun Suriyelilerle hiçbir alakası yoktur. Bizden hiçbir şekilde ayırt edemezsin. Iraklının apartmanında da Suriyeliler oturur ve Iraklı çocuk oturduğu apartmandaki Suriyeli göçmenler için Suriye’nin Çingeneleridir, demiştir.” Görüşmelerden alınan cevaplardan anlaşılabileceği üzere Elazığ’da Suriyeliler dışında farklı göçmen grupları da bulunmaktadır. Suriyeli göçmen grubuna göre Afgan ve Iraklılar, daha çabuk uyum sağladığı belirtilmiştir. Bu durum Afgan ve Iraklı göçmen gruplarının bireysel göç ile geldikleri ve göç hareketlerinin kitlesel şekilde gerçekleşmemesi sebepleri arasında gösterilebilir. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğinin (BMMYK), 2018 Nisan ayında yayımladığı verilere göre, Türkiye’de 169 bin Afgan, 143 bin Iraklı bulunmaktadır (www.dunya.com). Bu durum Suriyeli göçmen grubunun diğer göçmen grubuna göre sayıca fazla olması, ülkeye kitlesel gelmeleri ve değişime karşı direnç göstermeleri diğer göçmen gruplarından farklı sonuçlar doğurmasına sebep olmuştur.

M8: “Oturdıkları ev temiz değil, sokakta temizlikleri yok. Temizlik işçileri gelip çöp kovalarını boşaltıyor, sokaktaki çöpleri toplayıp gidiyorlar. 5 dakika sonrasında yerlere yorgan, yastık gibi aklınıza ne geliyorsa çöp kutularına değil de yerlere atıyorlar.”

M13: “Kokudan balkonda oturulmuyor.”

M5: “Bana baba derler. Evlerine gittiğimde çay getireceğini söylerler ama çayın nasıl demleneceğini bilmezlerdi, ben tarif ederdim. Temizlik nasıl yapılır, bilmezlerdi. Mutfak çok dağınık belirli bir düzen yoktu. İnanın ki bunu şuraya yerleştir şunu buraya bırak diye mutfak düzeninde yardımcı olmaya çalışırdım. Çöpleri balkonda biriktiriyorlardı. Apartmandan bizzat kendim indirip çöp kutularına atmalarını öğrettim. Komşularla birlikte öğrettik bir şeyleri ilk geldikleri gün gibi değil. Tabi Suriyelilerin hepsi için bunu diyemem. Düzenli, temiz diyeceğim Suriyeliler de var ama sayıca çok azdır. İlk gelenler daha düzenli kesimi oluşturur ama sonradan gelen Suriyeliler çok daha dağınıktır. Sonradan gelen atar sandalyesini sokağa çayını kahvesini orada içer. Ama ilk gelenlerin evlerine gidip çayını, yemeğini içine sinecek şekilde yiyebilirsiniz, bizim kültürümüze çok daha yakınlardır.

M8: “Bir akşam evimin yakınlarında gürültüyle bağırışmalar oldu. Suriyeli bir baba çocuğuyla birlikte bir Türk ailesinin çocuğuyla kavga etmişler. Çocuklar

arasındaki kavga sebeplerini de bilmiyorum. Ben gitmedim ama mahalleli gidip olayı bir şekilde yatıştırdı. O kadar nefret ettim ki orali olmak istemiyorum. Ben gidip 2-3 sefer uyardım. Dedim ki 'komşuları rahatsız ediyorsunuz eğer böyle yapmaya devam ederseniz, beni polis çağırıp sizi dışarı atmak zorunda bırakacaksınız.' Adamın umurunda olmadı ki sanki burası onun öz yurdu. Hiç demiyor ben burada yabancıyım, elimden geldiğince bu topluma ayak uydurmak zorundayım. Gece yarısı Suriyeli eşlerin, çocukların kavgasını dinliyoruz." Aynı şekilde M1 de yaşadıklarını şu şekilde aktarmaktadır: "Bir gün akşam saatlerinde Suriyeli bir koca karısını sokakta dövmeye başladı. Karısını yere atıp kafasını ayağıyla kaldırım arasında ezmeye çalışıyor. Mahalleliyle gidip ayırdık. Suriyeli kocanın da Suriyeli biriyle husumeti varmış. Çok geçmeden o kocayı silahla 4-5 el kurşun sıkıp öldürdüler."

M6: "Benim alt katımda bir Suriyeli aile kirada oturuyor. Ülkesinden parasını alarak gelmiş. Bir iş yerinde çalışmamasına rağmen kirasını düzenli öder. Komşularını hiçbir şekilde rahatsız etmezler. Onun tek derdi kocası hasta, buraya kocasının tedavisini yapması için gelmiş. Diğer taraftan huzursuzluk çıkaran kesim çok fazla. Suriye'de onlar sabahları uyumaya, akşamları çalışmaya alışmışlar. Aynı düzeni burada da sürdürmeye çalışınca huzursuzluk ondan çıkıyor. Akşamları parklarda otururlar, nargilelerini içerler ve bu gece saatlerinde de devam eder. Bu durumdan sabah işe gidecek insanlar oldukça şikâyetçilerdir."

M8: "Geçen günlerde şahit oldum, Suriyeli bir çocuk sodasını içti, şişesini benim kapımın önünde fırlatıp paramparça etti. Benim arabam vatandaşın arabası geçiyor oradan nasıl bırakayım öyle. O yüzden gittim elimle toplayıp çöpe attım. Başka bir gün çöpe atılan beyaz köpükleri -beyaz eşyaların taşınması işleminde, eşyanın zarar görmemesi için içerisinde bulunan beyaz bir malzeme- ellerinde her yere dağıttıklarını gördüm."

M9: "Mahalledeki Suriyelilerle ne ben ne de mahalle sakinleri herhangi bir sorunla karşılaşmadık. Ama diğer mahallelerde bazı olaylar yaşanıyormuş. Eğer muhtar ile mahalle sakinleri birlikte karar alıp bunu uygulayabilirse üstesinden gelebilir. Mesela muhtarla mahalle sakinleri birlikte ev sahipleriyle konuşarak evlerini Suriyelilere kiraya vermemesi yönünde bir yol izlenebilir."

Mahalle muhtarlarının pek çoğu görüşmelerde Suriyeli göçmenlerin mahallede yarattığı sorunları saydıktan sonra bazı ifadelerde bulunmuşlardır. *“Bir Türk vatandaşının komşusunu rahatsız etmeye hakkı nasıl yoksa Suriyelilerin de hakları yok. Ama Suriyelilere her şey serbest.”*, Bir başka genel görüş ise, *“Ne kadar rahatsız olursak olalım elimizden bir şey gelmez. Bu bir Devlet politikası.”* şeklindeki görüşler mevcuttur.

Görüşmelerde genel olarak Suriyeliler önceki yaşamlarındaki tutum ve davranışları Elazığ’a yerleştikten sonrada devam ettirdiği görülmektedir. Suriyelilerin önceki yaşamlarındaki davranış ve tutumlarını devam ettirmesinde aslında normal şartlarda bir sakınca bulunmamaktadır. Ancak Suriyeliler kent kültüründen uzak bir yaşamsal düzene sahip olduğu için Elazığ kent ölçeğinde bazı problemleri beraberinde getirdiği görülmektedir. Suriyelilerin kentte meydana getirdiği sorunlar, kent kültürü bilincinde yaşam sürdürmediği ve kent bilincinden yoksun olduğu anlaşılmıştır. Yani Suriyeliler sosyal ve davranışsal olarak kentsel yaşamın gerektirdiği biçimde hareket etmemekte ve 2011 yılından günümüze kadar geçen zamanda Suriyelilerin kentleşme konusunda yeterli bilinç kazanmadığı görülmektedir. Ayrıca, Suriyelilere hizmetlerin sunumunda ayrıcalık tanındığı yönünde bir önyargı tespit edilmiştir.

3.2.5.3. Suriyeli Göçmenlerin Suçla Eklemlenmeleri

Bu bölümde muhtarlarla yapılan görüşmelerde, Elazığ’daki Suriyelilerin Türk hukuk sistemine göre suç teşkil eden davranışları yer almaktadır. Suriyelilerin mahalle ölçeğinde uyuşturucu madde/kaçakçılık, kadın beden işçiliği, organ pazarlığı, dilencilik, ruhsatsız işyeri işletme, kaçak işçilik ve çocuk evlilikleri şeklinde tespit edilen suçları tabloya aktarılmıştır.

Tablo 9: Suriyeli Göçmenlerin Suçla Eklemlenmeleri

Mahalle Adı	Uyuşturucu/ Kaçakçılık	Kadın Beden İşçiliği	Organ Pazarlığı	Dilencilik	Ruhsatsız İşletme	Kaçak İşçilik	Çocuk Evlilik
Sanayi	+	+	-	+	+	+	+
Rüstempaşa	-	-	-	-	+	+	+
Aksaray	+	+	-	+	+	-	+
Mustafapaşa	+	+	-	-	+	+	+
İcadiye	-	+	-	+	-	+	+
Çarşı	+	+	-	+	+	+	+
Kırklar	-	-	-	-	+	+	+
Hicret	+	+	+	+	+	-	+
Sarayatik	+	-	-	+	+	+	+
Rızaiye	-	-	-	-	-	+	+
Olgunlar	-	-	-	-	-	-	+
Sürsürü	-	-	-	+	-	+	+
Nailbey	+	+	-	+	+	+	+
Ulukent	-	-	-	-	-	+	+
İzzetpaşa	-	-	-	-	-	+	+

Tablo 10’da görüldüğü üzere Elazığ kent ölçeğinde mahalle muhtarlarıyla yapılan görüşmede suç olarak çocuk evlilikleri ilk sırayı almaktadır. Hatta muhtarlar ile yapılan görüşmelerdeki ortak bir cevabı oluşturmaktadır. Ardından çalışma izni olmadan kaçak bir şekilde çalışan Suriyeliler ile ruhsatsız işyeri açma yer almaktadır. Suriyelilerin çalışmasına yönelik 2016 yılında çıkarılan yönetmelikte çalışma izinlerine açıklık getirilmiştir. Yönetmeliğe göre Türkiye’deki Suriyelilerin çalışma izni olmadan ya da çalışma muafiyeti olmayan işlerde çalışması legal değildir. Suriyelilere yönelik çalışma muafiyeti sadece mevsimlik tarım ve hayvancılık işlerinde bulunmakta olup bir Suriyelinin çalışma izni olmadan işyerinde çalışması ve çalıştırılması yasaktır. 6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanununun m. 23 (5) (b) bendine göre, çalışma izni olmadan bir işverenin yanında çalışan yabancıya 2.400 Türk lirası, bağımsız bir şekilde çalışan yabancıya 4.800 Türk lirası, yabancı çalıştıran işverene her bir yabancı için 6.000 Türk lirası idari para cezası uygulanmaktadır. Çalışma izni bulunmadan çalışan yabancılar kanunun (8) fıkrasına göre, sınır dışı edilmek üzere İçişleri Bakanlığına bildirilir. Elazığ’da ruhsatsız olarak işyeri açtığı tespit edilen Suriyeliler sınır dışı edilmişlerdir. Suriyelilerin sınır dışı edilmesi ve Elazığ’da çalışması konusu, mekânın iş piyasasına etkisi başlığı altında detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Mahalle ölçeğindeki suçlarla ilgili olarak muhtarlardan alınan bazı alıntılar aşağıda yer almaktadır:

M10: “14 yaşında Suriyeli bir kızı evlendirdiler. Kızın ailesi evlendirirken belirli bir miktarda para aldı. Yani para karşılığında kadınlar evlendirirler. Bu mahallede küçük yaşta evlenen Suriyeli kızlar genellikle dilencilik yapar. Kocasını da çalışmaz. Şimdi eskiden olduğu kadar açık bir şekilde dilencilik de yapamıyorlar. Mahallenin ara sokaklarında gizlice yaparlar.”

M8: “Tamam, eyvallah savaştan kaçıp buraya sığındılar, bir şey diyemeyiz bu bir devlet politikasıdır. Ancak demek istediğim devlet kapılarını açtı ise Suriyelilerin kontrolünü sağlaması gerekir. Dilencisi, hırsız, kaçakçısı var. Böylelerini vatandaşın içerisine atıyorsun. Dolayısıyla bu durumdan vatandaşlar da rahatsız, huzursuz oluyor.”

M12: “Dilencilik hat safhada. Bir genç geldi para istedi, ben de iş vereyim çalış desem de kabul etmedi. Geneli çalışmazlar, rahatlığına düşkünler.”

M11: “En kötü işi parasızlık yaptırır. Sadece Suriyeliler için değil bu kural herkes için geçerli. Şu anlık hırsızlık, kaçakçılık gibi olaylarla karşılaşmadı. Ama paraları bitince bu durum elbette değişecektir. Söz konusu olumsuz davranışların görülmesiyle birlikte vatandaşlar Suriyelilerin bu mahallede barınmalarını istemeyecektir.”

M9: “Mahalle sakinleri arasında Suriyelileri istemiyoruz ya da herhangi bir şikâyet aldığımı söyleyemem. Ama hırsızlık, dilencilik ya da herhangi bir rahatsızlık durumu çıktığında elbet ki mahalleliler de Suriyelileri istemeyecektir.”

M15: “Hırsızlık, fuhuş yapan Suriyeliler mahallemde yok. Hırsızlık oluyor ama onu da bizim mahalledeki çocuklar yapıyor. Suriyeliler yoksul ama hırsızlık ya da başka olumsuz bir şey görmedim.”

M14: “Düzeni bozuyorlar, çevreyi bozuyorlar. Onları görünce hırsız mı, uyuşturucu satıcısı mı, terör örgütlerine mi bağlı? bunları bilmiyorum o yüzden şüpheli yaklaşır ve tedirgin olurum. Nasıl baz istasyonu görünce radyasyon yayıyor diye tedirgin oluruz ama aslında yanımızdan ayırmadığımız cep telefonumuzun radyasyon yaydığını aklımıza getirmeyiz. İşte benimki de o hesap. Görmediğim zaman yazık diyorum. Ama bir Suriyeli görünce alt üst oluyorum.”

M4: “Burada bir Suriyeli 3 bin TL Türk esnafını, ev sahibini ve taksiciyi dolandırdı. İlk etapta bu kişilere nakit parasının olduğunu inandırıyor. Sonrasında Suriye’ye gidip geldikten sonra toplu bir ödeme yapacağına ve bu kişileri çocuklarından ve karısından para almaması için ikna etmiştir. Ancak belirli bir süre sonra Suriyelinin dolandırıcı olduğu ortaya çıkmıştır. Olay Emniyete yansımış olsa da henüz bulunamamıştır.”

M3: “Bunlardan bir yerlerden para geliyor. Günlük 40-50 TL çalışmak ile bunların sürdürdüğü hayat olmaz. Kadını erkeği lüks yaşıyorlar. Burada yaşayan Suriyelilerin geneli bu şekildedir. Bunların takibi için Emniyete de bildirdim, mutlaka bir şeyler çıkacaktır.” Suriyelilerin suçla bağlantılı olarak M2 mahallesinde İŞİD gibi terörle bağlantısı olduğu Suriyelilerin Emniyet güçlerince yakalanıp sınır dışı edildiği bilgisini vermiştir. Ayrıca terör dışında esrar, eroin gibi uyuşturucu madde satışlarında yakalanan Suriyeliler de yine sınır dışı edildiği bilgilerini aktarmıştır.

M5: “Diğer mahallelerde yaşayan Suriyelileri de bir şekilde duyuyorum. Suriyelilerin yaşadığı bazı mahallelerde huzursuzluk çıkarıyorlarmış dolayısıyla mahalleli de bu durumdan dolayı tedirginlik yaşıyormuş. Bizim mahallemiz gayet sakin sadece ev temizlikleri konusunda eksiklikleri var, onları da hem ben hem de komşular yardımcı olmaya çalışıyoruz. Bizden farklı olarak küçük yaşta evlilikleri ve birden çok evlenme durumları var ama onların kültürü o yüzden bu konuda pek bir şey diyemiyorum.”

M10: “Birkaç tane Suriyelilerin açtığı dükkânlar vardı. Fakat bir mahallede çıkan esnaf tartışmalarından sonra belediye Suriyelilerin açtığı tüm dükkânları kapattı. Şimdi ise dükkân sahibi olan bazı vatandaşımız, ruhsatı kendi üstünde olup para karşılığı Suriyelilere bırakıyor. Maliyeye bildirdiğimizde yapacak bir şeylerinin olmadığı sadece denetleme esnasında ruhsat sahibinin dükkânında olmadığı durumda işlem yapılacağını söylediler.”

M1: “Abisindeki böbrek rahatsızlığı için kardeşi çok uğraşlar vermesine rağmen gerekli olan böbreği bulamamış. Geldi bir gün yanıma ‘Ağabeyimin böbreği iflas etti. Suriyeli bir babayla pazarlık yapmak istiyorum.’ diye benden izin vermemi istedi. Direkt kovdum ama bu kişiyi kovdum buna benzer diğer insanları ne yapacağız.

Bunlar ilerleyen zamanlarda büyük sıkıntılara sebep olur. Çünkü Suriyeliler parasız kalırlarsa yaparlar.”

Göçte parasal sıkıntılar fuhuş olaylarının ya da yasal olmayan olayların yaşanmasına sebebiyet verebilmektedir. Buna benzer olaylar şu şekilde aktarılmıştır;

M1: *“Elazığ’ın sayılı zenginleri bir gün beni aradı. Sonra Muhtarlığa geldi, “Gel biraz konuşalım.” dedi. Hani burada tesise baktığımı ve sorumlusu olduğumu biliyorlar. Adam 80 yaşında malı bölünecek diye evlilik yapmak istemiyor. ‘Al sana şu kadar para (150 bin) bu işi bitirelim.’dedi. Ben onu duyar duymaz çıldırdım. 80 yaşındasın, sana hakaret etmekten utandım. Bak bir kez duydum bir daha duymayayım. Sana sığınan bir insanı korumak görevin sen nasıl ona dokunmak istersin. Sana sığınan bir insana dokunmak bir yetimi ezmekten daha kötüdür. Biz böyle gördük böyle bildik. Ben şaşırdım kaldım.”*

M13: *“Giyim tarzlarının biraz daha farklı olduğu ve aynı evde kalan 8 kişi bir gün parkta sürekli gezmekteydi. Bunları belirli bir süre takip ettikten sonra bunlardan şüphelenmeye başladım. Haklı da çıktım. Polise haber verdiğimde terör örgütleriyle bağlantılı oldukları ortaya çıktı.”*

M10: *“Bazı kalabalık hanelerde şüphelendiklerimi Vali’ye ve Emniyete bildirdim. Bu evlerin takibi sonucunda uyuşturucu, fuhuş olaylarının yaşandığı tespit edildi ve olaya karışan Suriyeliler sınır dışı edilmesi için işlem başlatıldı. O evin duvarında Kuran ve Bayrağımız asılı şekilde ama o evde fuhuş da yapıldı uyuşturucu da satıldı. Yaşanan olaylar sadece Suriyelilerin kendi arasında olmadı, bizim vatandaşlarımız da bu olaylara katıldı. Bu olayda 35 Suriyeli sınır dışı edildi. Bu olay öncesinde dikkatli davranmadıkları gibi uyarıldıklarında bize kafa tuttukları bile oluyordu. Ama 35 Suriyeli sınır dışı edildikten sonra mahallede daha dikkatli davranmaya başladılar. Suriyeliler kendi arasında ve mahalleliyle birçok kere kavga ettiler. Polislere kadar olaylar yansıdı.”* Mahalleli ile Suriyelilerin aralarındaki tartışmalar temizlik ve gürültü sebebiyle çıktığı anlaşılmıştır.

M4: *“Ben görmedim ama mahalle sakinlerinden fuhuş yapıldığına yönelik şikayetler duyuyoruz. Bizim Türk erkekleri buna müsaade ediyor sadece bu konuyu Suriyelilere bağlamamak gerekiyor.”*

M10: *“Esnaf arkadaşların anlattığı kadarıyla söylüyorum. 14-15 yaşlarında Suriyeli kızların bizim Türk erkeklere para karşılığında ilişki kurmak istediklerini söylediler. Yaşadığım bir olay değil, o yüzden kesin doğru diyemem.”*

2011 yılı itibarıyla Türkiye’de yaşamlarını sürdüren Suriyeliler Türkiye’nin hukuk sistemi içerisinde yer almayan çok eşliliğinin Suriyeliler arasında oldukça yaygın olduğuna rastlanılmıştır. Ayrıca Suriyelilerin Türkiye’ye yerleştikten sonra bile çekeşlilik durumunu sürdürdüğünü görmekteyiz. Araştırmada elde edilen veriler ile birlikte gerçekleşen evliliklerden doğan çocuk oranlarının oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Aynı şekilde Suriye’de dilencilik ile geçimini sürdüren grubun burada da aynı yolla geçimini sürdürdüğü daimi bir işte çalışmadığı görülmektedir. Dilencilik gibi, ruhsatsız işletme, kaçak işçilik, uyuşturucu ve herhangi bir terör örgütüne bağlı olduğu tespit edilen Suriyeliler sınır dışı edilmektedir. Elazığ’da sınır dışı edilen Suriyelilerin tam sayısına ulaşılmasa da bahsedilen suçlarla bağlantılı olarak pek çok Suriyeli sınır dışı edildiği bilgisine ulaşılmıştır.

3.2.5.4. Yerli Halkla Suriyeli Göçmen Gruplar Arasında Kaynak Paylaşımından Doğan Çatışmalar

Araştırmada, mahallede yaşayan yerli halk ile göçmenlerin sosyo-ekonomik düzeyindeki benzerlik (düşüklük) yerli halkla göçmen nüfus arasında çatışma yaratmaktadır. Tablo 13’de verilmektedir. Bölge halkıyla göçmenin mekândaki birlikteki durumu, göçmenlere yapılan yardımlar boyutuyla tek bir unsurla incelenmiştir. Tablo 13’de 1, 2, 3 ve 4 olmak üzere bazı cümleler alınan yanıtlara göre kodlanmıştır. Bunlar; 1 için “Kendi fakir vatandaşına bakmıyor”, 2 için “Bütün yardımlar onlara yapılıyor”, 3 için “Devlet onlara bakıyor” ve son olarak 4 için “Ekonomimiz onlar yüzünden bozuldu” şeklinde tanımlanmıştır.

Tablo 10: Yerli Halkla Göçmen Grupları Arasında Kaynak Paylaşımından Doğan Çatışmalar

Mahalle Adı	1	2	3	4
Sanayi	+	+	+	+
Rüstempaşa	+	+	+	+
Aksaray	+	+	+	+
Mustafapaşa	+	+	+	+
İcadiye	-	-	+	+
Çarşı	-	-	-	-
Kırklar	-	-	+	+
Hicret	+	+	+	+
Sarayatik	-	-	+	+
Rızaiye	-	-	-	-
Olgunlar	-	-	-	-
Süsrü	-	-	-	-
Nailbey	+	+	+	+
Ulukent	-	-	-	-
İzzetpaşa	-	-	-	-

Görüşme yapılan muhtarların çoğu Suriyeliler için yapılan yardımlar konusunda mahalle sakinlerinin bazı olumsuz düşünceler geliştirdiğini belirtmiştir. Özellikle de dar gelir grupların ve sosyal devlet yardımları ile geçinen bölge halkın yoğun olduğu mahallelerde Suriyelilerin gelmesiyle devlet eliyle yapılan yardımların azaldığı belirtilmiş ve Suriyelilere yapılan yardımlar sorun olarak görülmüştür. Muhtarların mahalle sakinlerinin Suriyelilere yapılan yardımların yalnızca devlet tarafından yapıldığı konusunda yanlış bilgiye sahip olduğu anlaşılmıştır. Muhtarlar, çoğu mahalle sakinlerinin yapılan yardımların devletin eli olduğu ve ülke ekonomisinin Suriyeliler yüzünden bozulduğu yönünde görüşü ağırlıklı olarak aktarmışlardır. Bahsedilen durum yerli halkın Suriyelilere karşı istememe duygusu artıran sebep olarak karşımıza çıkmaktadır.

Muhtarlarla yapılan görüşmelerde öne çıkan yanıtlar şu şekildedir:

M13: “Suriyeliler her yardımdan yararlanırlar. Valilik, İHH, Kızılay, Müftülük, bireysel yardımlar gibi.” **M13** ile görüşme yaptığımız sırada bir mahalle sakini kadın gelerek “Kocam hasta yatıyor. Maaş alamıyoruz, kiramı ödeyemiyorum. Elektrik, su faturası gelmiş onu nasıl ödeyeceğim bilmiyorum. Muhtarlıkça hiçbir yardım almadım. Benim almam gereken yardımlar Suriyelilere veriliyor. Devlet kendi fakirlerine bakmıyor, onlara bakıyor.” şeklinde sitemde bulunmuştur.

M10: “Eskiden koli koli yardımlar gelir ve bu koliler mahallenin ihtiyaç sahiplerine dağıtılırdı. Şimdi gelen yardımlar mahalle sakinlerine değil, doğruca Suriyelilere dağıtılıyor. Mahalliden şikâyet alıyorum ama açıkçası çok fazla şikâyet almıyorum. Recep Tayip Erdoğan’ı seven mahalledir burası.”

M8: “Halk yapılan yardımlardan çok şikâyetçi. Mahalleye yapılan yardımların çoğu Suriyelilere gitmektedir. Diğer taraftan bizim vatandaşımız ‘biz ihtiyaç sahibiyken, yardımlar onlara gidiyor, onlar bize engel oluyor.’ gibi söylemlerde bulunsa da yapılacak pek bir şey yok. Bu bir devlet politikası sadece diyeceğim en kısa zamanda savaş bitsin, onlar da kurtulsun biz de.”

Bir muhtar görüşmesinde, görüşmenin Suriyeli göçmenlerle ilgili olduğunu anlayan bir mahalle sakini “Onlara her şey bedava, Suriyelilere her yardım yapılır. Bize yardım yapılmaz. Önceden yapılan yardımlar kesilir. Biz bir kömür yardımı bile alamıyoruz.” şeklinde tepkisini dile getirmiştir. Bir başka mahalle sakini; “Suriyelilere kaç milyar dolar yardım yaptık. Onlar yüzünden ekonomimiz bozuldu. Sırf ekonomiye katkı sağlasın diye trafik cezaları sıklaştırıldı. Kendi halkını mağdur ediyor. Tek Müslüman ülke biz değiliz ki.”

M11: “Mahallemde 7 sene polislik yapmış ve 15 Temmuzdan yargılanan kocası olduğu için kömür yardımı çıkmıyor. Evde 3 yaşında küçük bir çocuğun suçu ne, eşinin suçu ne. cezaevinde olup çocuğu olanlara devlet 600-700 TL para yardımı yapar, FETÖ’den yargılanan kişilere vermiyor. Devlet babadır. Sen suç işlersin, devlet içeri atar ama dışarıda kalanlara da diğer mahkûm ailelere nasıl yardım yapıyorsa onlara da yardım edilmeli. Çocuğun suçu ne, o çocuk ne yiyip ne içecek. Devletin eli onların üzerinde olmalı. Komşusu aç yatarken tok yatan bizden değildir, diye büyüklerimizden böyle duyduk. O yüzden ben kömür yardımı yapıyorum. Kömür yardımı yapılan evlerden, 1 torba birinden 1 torba diğerinden derken aldığım torbaları da o eve götürüyorum.”

M8, bir yardım getirildiği zaman muhtarlık alanı ve çevresi çok kalabalık olur, işin içerisinden çıkamazsın. **M8’in** yaşadığı olayı buraya aktarmak çok daha yerinde olacaktır:

“Ramazan ayında Çimento Fabrikası 50 koli bir yardımda bulundu. Muhtarlığa getirdik. Birbirine anında haber veriyorlar. Bir bakıyorsun muhtarlığın kapısında

yıgıldılar. Yardım etmesi için 7 kişiyle birlikte dağıtımı yapmaya çalışıyorduk izdiham yarattılar. Dağıtılamayan birkaç koliyi muhtarlık binasına aldık. Kapıyı kilitledim, pencereden girmeye çalışıyorlar. Bunları gördükçe yardım etmekten nefret ettim.” devamında “Makarna verirsin ya çöpe atar ya da gidip satarlar. Makarnayı da mercimek türlerini de beğenmezler. Bu mahallede yaşayan Suriyelilerin geneli bu şekildedir.”

M1: “Muhtarlığa gelen yardımları Suriyelilere dağıtıyordum. Yardım kutularının yeterli sayıda olmasına rağmen kutuları kapmak için birbirine girdiler. O izdihamda parmağımı kırdılar.”

M8: “Suriyeliler bu mahalleye yeni gelmişlerdi. Ben de yardım etmek için benim dükkânımın bodrumunu kira almadan kalmaları için bir Suriyeli aileye verdim. İsteddiği kadar da otursun dedim. Biz tabi henüz tanımıyoruz, bilmiyoruz. Fırıncıyı, bize getirdiği ekmekten 5 tane daha fazla ekmek getirsin diye tembihledim. Her sabah 5 tane ekmeği zillerini de çalmayıp kapının koluna asıyordum ki rahatsız etmeyeyim. Komşulardan tüp, odun-kömür temin ettik. Hatta bir komşu artık tüpleri devamlı benden diye de söz verdi. Bizim halk öyle yardımsever, yufka yürekli insanlardır. Yaklaşık 1 ay sonra eşim, ekmeği çöpe attıklarını, ileri ki bakkaldan açık ekmek aldıklarını görmüş. Artık ekmek vermeyi bıraktım. Belirli bir süre sonra bodrumdan öyle bir koku geliyor ki imkânım olsa evi bırakıp gideceğim. Çatıya kadar koku geliyordu. Kışın ortası çıkaramadım da yaklaşık 4 ay kaldılar. Bahar oldu havalar ısınınca evden çıkardım. Bunların yaratmış olduğu koku ve pislikten torunumun vücudunda kırmızı bir şeyler çıktı. Ya öyle bir koku öyle bir pislik yoktu. Orayı verdiğime bin pişman oldum.”

Yukarıda bahsedilen olaylardan farklı olarak sadece ihtiyacı olduğu kadar yardımları kabul eden Suriyelilerin de olduğu ancak sadece böyle olan Suriyelilerin sayılarının çok az olduğu belirtilmiştir. Bu konuya paralel olarak **M2** başından geçen olayı şöyle anlatır: “Muhtarlığa Suriyeliler için getirilen yardım malzemelerini, evlerine teslim ettiğimde elimde son 2 koli kalmıştı ve 2 koliyi de bir Suriyeli eve bırakmak istedim. Ne yaptıysam kabul etmedi, benim hakkım bir tane diğerini de ihtiyacı olana verirsiniz dedi. Hem şaşırdım hem mutlu oldum ama maalesef burada onun gibi Suriyeli pek bulunmaz.”

M11:“Mahallede ihtiyaç sahibi kişilerin listesi tutulur ve Suriyelilerin bu mahalleye yerleşmesinden önce devletin vermiş olduğu yardımlar için hiçbir talepte bulunmamışlardı. Suriyelilerin gelmesiyle ihtiyaç sahibiymiş gibi yardımlardan yararlanmak istiyor. Bu isteğini geri çevirince de ‘Benim devletim bana yardım etmiyor, bizden olmayanlara yardım ediyor.’ diye sitemde bulunuyor.” Dolayısıyla **M11** ile yapılan görüşmede farklı bir sonucu da ortaya çıkarmıştır.

Görüşme yapılan muhtarlardan alınan yanıtlardan anlaşılaçağı üzere, Suriyelilere yapılan yardımlardan mahalle sakinleri genel olarak hoşnut olmadığı belirlenmiştir. Yapılan bazı yardımların suiistimal edildiğı görölse de tamamının bu şekilde olduğı anlaşılmamalıdır. Ayrıca kurumsal ya da kişisel yapılan yardımların yönü Suriyelilere doğru kaydığı belirlenmiştir. Yapılan yardımlar istenmeden de olsa toplumsal çatışmalara yol açtığı görölmektedir.

3.2.5.5. Elazığ’daki Yerli Halkla Suriyeli Göçmen Grup Arasındaki Sosyal İlişkilerde Yaşanan Sorunlar

İnsan, yapısı gereğı yeni tanıştıkları biri karşısında olumlu- olumsuz tavır içerisine girebilmektedir. Aynı şekilde göç hareketinin sonucunda mevcut bölge insanları ile göçle gelen yeni insan grubunun yakın ya da karşı tavır alacağı kaçınılmazdır. O halde karşılıklı kurulacak yeni sosyal ilişkiler, gelen göçmenin uyumu ile bölge halkının onlara alışması konusunda ya destekleyici ya da olumsuz etkiler ortaya çıkaracaktır. Bu sebeple sosyal uyum için gerekli olan ilişkilerin çift yönlü kurulması gereklidir. Sosyal ilişkiler Suriyelilerin kendi aralarındaki alışverişleri, Suriyelilerin toplu hareket etmeleri ve komşusal ilişkilerinde zayıflığı yönünde ele alınmış ve Tablo 12’de bu başlıklar ile sosyal ilişkiler yansıtılmaya çalışılmaktadır.

Tablo 11: Elazığ'daki Yerli Halkla Suriyeli Göçmen Grup Arasındaki Sosyal İlişkilerde Yaşanan Sorunlar

Mahalle Adı	Kendi Arasında Alışveriş	Toplu Hareket Etme	Komşusal İlişkilerin Zayıflığı
Sanayi	+	+	+
Rüstempaşa	+	+	+
Aksaray	+	+	+
Mustafapaşa	-	+	+
İcadiye	-	+	+
Çarşı	+	+	+
Kırklar	+	+	+
Hicret	-	-	+
Sarayatik	+	+	+
Rızaiye	-	+	+
Olgunlar	-	+	+
Sürsürü	-	+	+
Nailbey	-	+	+
Ulukent	-	+	+
İzzetpaşa	-	+	+

Tablo 12’de görüldüğü üzere Elazığ’da yaşayan Suriyeliler ile bölge halkıyla arasındaki sosyal ilişki düzeyi oldukça zayıf çıkmıştır. Mahalle muhtarlarıyla yapılan görüşmede komşusal ilişkilerin kurulmadığı görüş ilk sırada yer almaktadır. Muhtarların diğer iki kısım için verdiği yanıtlarına bakıldığında Suriyelilerin bölge halkıyla ilişki kurmak istemesinden çok ihtiyaç duymadıkça alışverişlerini Suriyeli dükkânlardan yaptıkları anlaşılmaktadır.

Bu konuyla ilgili olarak muhtarların yanıtlardan bazıları aşağıdaki gibidir:

M2: “Mahallede bir Suriyeli dükkân açtığında artık bizim dükkânlardan gelip alışverişlerini yapmazlar. Bizimkiler de onların dükkânlarından alışverişlerini yapmazlar. Zaten Türk ve Suriyeli komşuların birbirlerinin evlerine gitmesi mümkün değil.” **M2** mahallede Suriyelilerle yaşanan tartışma sonrasında bazı Suriyelinin dükkân camında ‘Türk İşçi Alınmaz’ şeklinde yazılar yazdıklarını söylemiştir.

M10: “Suriyeliler çok milliyetçilerdir. Bizim marketlerden çok nadirdir alışveriş yapmaları. Açtıkları dükkânlarda ya da herhangi bir dükkânda çalışan Suriyelilerin bulunduğu yerde alışverişlerini yaparlar. Zaten burada 2 bakkalları var. Bizimkilerin o

bakkallara girdiklerini gördüm ama onların bizim bakkallara girdiklerini çok görmedim.”

M13: *“10-15 kişilik grup halinde gezerler. Kadınlar öğleden sonra hava serinledikten sonra, erkekler de akşamdan başlar geceye kadar devam ederler.”*

M11: *“Bizim halkımız dükkânlarına girmezler. Çünkü dükkân açıp işletmesini istemiyorlar. Zaten onlar da kendi insanına, Suriyelilere satıyor. Bu mahallede onların evlerine değil dükkânına girip de alışveriş yapan bir Türk görmedim.”*

M6: *“Benim dükkânım var, eleman olarak bir Suriyeli çalıştırıyorum. Hem çalışsın istiyorum hem de Suriyeli bir çalışan gördükten sonra Suriyelilerin çoğu bu dükkânda alışveriş yapıyorlar.”*

M2: *“Oturduğum apartmanın 2 katında Suriyeli oturur. Onlardan rahatsız edici ses ve gürültü duymadım. Ama çoğu Suriyeliler komşularını rahatsız edici gür konuşmalarıyla komşularına sorun çıkarabilmektedir. Sokakta telefonla konuşur ama kavgaya eder gibi konuşur. Komşularıyla anlaşamama durumları yüzünden konut hatta mahalle değiştirdikleri sıkça rastlanır.”*

M4: *“Suriyelilerle yardım ya da herhangi bir konuda konuşulmuş olsun direkt o konuşmalar yayılıyor. İletişimleri çok yüksek. Gruplaşmaları da aynı şekilde çok yüksek.”*

Suriyeliler kendi içlerinde yoğun bir iletişim ve sıkı bir ilişki kurmuş olsalar da kendi aralarında da bazı sosyal sorunlar yaşamaktadırlar:

M1: *“Türkçeyi iyi bilen Suriyeliler bilmeyenlere tercümanlık yapar ama bunu para karşılığında yapar.”*

M4: *“Suriyelilerin bazıları kendi insanından birisini çok rahat sömürebiliyor. Kendisinin evinde oturduğu evi kendi arkadaşına 600 TL’ye kiraladığını söylüyor ama aslında ev kirası 500 TL’dir. O 100 TL’yi kendisi alıyor. Sadece bu konuda değil aldıkları erzakları da birbirine satıyorlar.”*

Görüşmeler doğrultusunda Elazığ kentinde yaşayan Suriyelilerin toplu iskânı ve grupça hareket etmesi kuvvetli bir görüşü oluşturmaktadır. Suriyelilerin Türk komşuları ile gidip gelmelerin olmadığı ortak bir cevabı almıştır ki bunu kentin geniş yelpazesinde

yaşayan Suriyelilerin, birlikte hareket etmeleri açıklayıcı bir özellik olarak söyleyebiliriz. Yine bir mekânda Suriyeli dükkân açtığı durumda Suriyeliler, ihtiyacı olan malzemeleri genel olarak o dükkândan temin etmesi söz konusudur. Suriyeli göçmen grupların yakını, akrabası olmamasına rağmen kendi aralarındaki alışverişleri hemşehri ilişkisi ile alakalı olduğu söylenebilir. Hemşehrilik için Adıgüzel (2016), kentte ötekine karşı kendisi gibi olanların, aynı toprağa ait olanların yanında durması şeklinde tanımlamıştır. O halde Suriyeli göçmenler kendi dükkânlarında alışveriş yapmaları ile toplu hareket etmeleri hemşehrilik ilişkisine hizmet ettiğini göstermektedir. Aynı zamanda yaşadığı bölge halkıyla sosyal bağın kurulamamasına da yol açmaktadır. Tabi sosyal bağın kurulamamasında sadece Suriyeli göçmen nazarında düşünülmemeli, ilişki düzeyinin çift yönlü kurulabilmesi için bölge halkının da istekli olması gerekir. Ancak istekli bir şekilde kurulamayan sosyal ilişkiler hem halk hem de Suriyeli göçmenler açısından belirli sınır çizgilerini oluşturmuştur.

3.2.6. Görüşme Yapılan Mahallelerde İkamet Eden Suriyeli Göçmenlerin Karşılaştıkları Sorunlar

Görüşmelerde muhtarlara, Suriyeli göçmenlerin mahallede yaşadığı sorunları tespit etmek için yöneltilen sorularda genellikle, *onların burada keyifleri yerinde* cevapları alınmış olsa da diğer sorulardan alınan yanıtlar Suriyelilerin yaşadığı bölgelerde karşılaştıkları sorunlara ulaşmada ipucu vermiştir. Suriyeli göçmenlerin yaşadığı yerlerde karşılaştıkları sorunlar 6 grupta ele alınmış ve Tablo 9’da yaşadıkları sorunlar mahallelere göre aktarılmaya çalışılmıştır.

Tablo 12: Suriyelilerin İkamet Ettiği Mahallelerde Karşılaştığı Sorunlar

Mahalle Adı	Kiraların Yüksek Olması	Dil Sorunu	Barındıkları Evlerde Su-Elektrik Yok	Kadın İstismarı	Damak Tadı Farklılığı	İstihdam
Sanayi	+	+	+	+	+	+
Rüstempaşa	+	+	-	+	-	+
Aksaray	+	+	+	+	+	-
Mustafapaşa	+	+	-	+	+	+
İcadiye	-	+	-	+	+	+
Çarşı	+	+	-	+	-	+
Kırklar	+	+	-	+	+	+
Hicret	+	+	-	+	+	-
Sarayatik	+	+	-	+	+	+
Rızaiye	-	+	-	+	-	+
Olgunlar	-	+	-	+	-	-
Sürsürü	+	+	-	+	+	+
Nailbey	+	+	-	+	-	+
Ulukent	-	+	-	+	+	-
İzzetpaşa	-	+	-	+	-	+

Tablo içerisinde kadın istismarı ile çok eşlilik, küçük yaşta evlilik, evlilik dışı ilişkiler, kadın beden işçiliği şeklinde başlıkları barındırdığı anlaşılmaktadır. Suriyeli kadınlar kendi uyuğundan bir erkekle küçük yaşta ya da bizim toplumumuzda kabul gören yaşta, 2. 3. eş hatta 4. eş olarak evlilikleri görülebilmektedir. Göç hareketiyle göçmenin, göç ettikleri yeni mekânı tanımaması, karşılaştıkları sorunlar karşısında kadının kendisini koruma içgüdüğü ile kendi uyuğundan ya da geldiği bölge insanıyla evlenme yolunu seçebilmektedir. Bu da göçün kendi doğasında olan bir durumdur. Elazığ gibi başka tanımadığı kentlere yerleşen Suriyelilerin söz konusu evliliklerinde çok eşlilik ve çocuk yaşta evliliklerinde olası azalma ya da artma oranındaki yönünün araştırılması gereken konuyu oluşturmaktadır.

Suriyelilerin mahallede yaşadıkları sorunları anlamak için sorulan sorunun muhtarlar tarafından yeterli düzeyde cevaplar alınamamış ve dolayısıyla doğrudan alınamayan cevaplar görüşme esnasındaki diğer yanıtlardan dolayı bir şekilde çıkarılmıştır. Görüşmeler sonucunda kadın istismarı, dil sorunu, kiraların yüksek olması ve istihdam Suriyelilerin en sık yaşadığı sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konuyla alakalı yanıtlar aşağıdaki gibidir:

M8: “Mahallede yaşayan Suriyelilerin çoğu da 2 eşli olup 10- 11 çocuklu ailelerdir.”

M1: “Bizim çocuk diyebileceğimiz yaşta onların evliliği söz konusu olabilmektedir. Kendi aralarında 6 yaşında söz kesildiğine şahit olduk.”

M13: “Yaş 13 dediyse onlar için evlilik tamamdır.”

M5: “Yaşlı bir Suriyeli adamın yanında 15- 16 yaşlarında kız gördüm ilk önce kızı sanmıştım. Oysaki 3.eşiymiş.”

M1 : “Kendi aralarında 5 bine kızlarını evlendiriyorlar. Hatta yakında bir baba kızını evlendirdi çok zaman geçmeden kız geri getirdiler ve verilen paranın yarısını da iade ettiler.”

Türklerin Suriyeli kadınlarla Türk erkeklerinin evliliği hakkında bilgi almak için yöneltilen soruya **M1:** “Bizimkilerinde istek var bizimkiler utanıyorlar, alelade yapmasalar da bir şekilde gizli yapıyorlar.” şeklinde yanıt alınmıştır. **M8:** “Bu mahallede bir Türk’le Suriyeli kadının evlenmesine çok sıcak bakılmasa da bir evlilik gerçekleşti. Erkeğin karısı öldü ve daha sonra Suriyeli bir kadınla evlendi. Ben tasvip etmiyorum, mahalleli de benim gibi düşünür. Çünkü onlarla bizim aile yapısında ve yaşayış tarzında farklar var. Bir de haberlerden duyuyoruz ‘evlendi evi soydu gitti’ diye, ben güvenemem.” **M13** ile görüşmede mahallede Suriye uyruklu 2 kadınla evliliğin gerçekleştiğini ifade etmiştir. Ancak bu evlilik çok sürmeden kadının evi soyması ile sonuçlandığını belirtmiştir.

Bu olaydan da anlaşılacağı üzere erkeğin karısının öldüğü durumlarda Suriye uyruklu kadınlarla evlilik talep edilen bir eylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Çok fazla yaşanan bir olay olarak karşımıza çıkmasa da mahallenin hâkim olduğu geleneksel yapının kişi üstündeki baskısı evlilik konusunda yaşanacak olası sıklığı etkiliyor gibi gözükmektedir.

M1: “Bir gün oturuyorum (muhtarlıkta) beni çağırdılar biri benimle görüşmek istiyormuş. O sırada da tesiste kadınlar ve çocuklar oturuyorlar. Adamın yanına gidip selamlaştıktan sonra ‘Eşimi kaybettim, senin izninle Allah’ın rızasıyla da buradan uygun bulduğum Suriyeli bir kadınla evlenmek istiyorum.’ dedi. Sen nasıl evlenmek istersin bunlar sana sığınmış, yardımına ihtiyacı olan kişiler. Hadi bunları geçtim sen nasıl güveneceksin aralarında hırsızlık yapanları var. Bir de temiz değiller sen kokularını ne yapacaksın diyip kovdum. Anlamıyorum bunlar nasıl bu fikirde

olabilirler. Yanımda çalışan birkaç çocuk var, mahalleden gördüğü kim varsa 'evlilik için kimse ne kapıma ne yanıma gelsin.' diye haber gönderdim."

Görüldüğü üzere küçük yaşta evlilikler Suriye toplumu için normal karşılanırsa da Türkiye'deki hukuk sistemi ve insan hakları gereğince çocuk evlilikleri suç olarak kabul edilmektedir. Sığınmacılar tarafından çok sık rastlanan çocuk yaştaki evliliklere dikkat çekmek ve farkındalık yaratmak üzere KAMER Vakfı Mardin Şubesi 18 Eylül 2017 tarihinde UNFPA (Birleşmiş Milletler Nüfus Formu) ile birlikte erkek sığınmacılar için Çocuk Yaşta Evliliğe Farkındalık Paneli düzenlemiştir.² Ayrıca bu Panel Batman ve Gaziantep illerinde de bu konuya dikkat çekmek için aynı şekilde düzenlenmiştir.

Suriyelilerin mahalleye yerleşmesiyle konut fiyatlarına etkisini ortaya çıkarmak için sorulan soruya aşağıdaki gibi alıntılarla yanıtlar vermişlerdir:

M10: *"Suriyelilerin oturduğu evler çok eski. Bizimkiler o evlerde oturmazlar. Ama Suriyeliler bir şekilde oturmaktalar. Yakınlarda Hemşire olan bir kızımız burada ev kiralamak istedi. Ev biraz bakım gerektiriyordu. Hemşire kızımız, ev sahibine bakımını yaptırdığı kısımların fiyatlarını her ay kiradan düşeceği şeklinde evi tutacağını söyledi. Hatta ev sahibine hemşireyi tanırım ödeme konusunda sıkıntı yaşayamayacağı yönünde kefil olsam da evi bizim kızımıza vermedi, daha yüksek fiyatla Suriyelilere verdi."*

M8: *"Eskiden kimse tarafından talep edilmeyen, tutulmayan evler şuan Suriyeliler tarafından tutulmaktadır. Hiç kiraya verilmeyen evler yani oturulmayacak evler şu an 200-250 TL ile Suriyeliler tarafından kiralanmaktadır. Normal daireler de 450-500 TL fiyat aralığında değişmektedir."* şeklinde yanıt alınmıştır.

M6: *"Eskiden 300-350 TL'ye tutulan evin şuan 700'e kadar çıkmış durumdadır. Eskiden eski bir ev 60 bine satılırken şu an aynı ev 100 binin üstünde bir fiyatla satılmaktadır."*

M13: *"Burada eski evlerin kiralari 400 TL'den yukarı değildi. Ama Suriyelilerin buraya yerleşmeleri ile birlikte kirası 800-850 TL oldu. Hatta bir amcanın 600 TL 'ye tutulmayan kiralık evi şimdi 800 TL'ye Suriyeliler tarafından tutuldu."*

² Bu konuya ayrıntılı bakmak için; www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=354

M11: “Değerinden çok fazla fiyata Suriyelilere kiralandı. Evin altı yapılı değil, mutfak dolapları, kombisi yok, sadece suyu elektriği var diyebileceğimiz evler. Yani bizim vatandaşlarımızdan birinin kiralayıp oturacağı evlerden biri değil. Bazı evlerde oturan Suriyeliler kiralarını veremediler. 3- 4 ay kirasını ödemededen evi boşaltıp giden Suriyeliler oldu. Diyelim ki bu mahallede yaşayan Suriyeliler gitti, kiralar yarı yarıya düşer ama Suriyelilerin kiraladıkları evlerde oturacak kimse bulamazsın. O evleri tekrar oturacak durumu getirmek için ev sahibinin epeyi bir masraf yapması gerekir. Evleri çok kötü kullanırlar.”

Oturdukları evlerin konut yapıları sorulduğunda **M5** Suriyelinin çoğunun kaldıkları evlerin bodrum katı olduğu ve evlerin de eski olduğunu, çok azının yeni evlerde oturdukları bilgisini vermiştir. Ev sahipleri bodrum katları için eskiden 150 TL fiyat veriyorken şimdi Suriyelilere 350 TL gibi yüksek fiyat vermeye başladığını söylemiştir. Mahallemizin eskiden en lüks evleri bile 550 TL’yi geçmezken şimdi normal evler 800 TL’yi geçtiğini ifade etmiştir. Ayrıca mahallede bazı ev sahiplerinin Suriyelilere özellikle kiraya vermediği de anlaşılmıştır. Bu konu Suriyelilerin temizlik ve kalabalık yönüne dayandırılmıştır. **M3** ise görüşmelerde aynı doğrultuda ev fiyatlarının yarı yarıya yükseldiğini belirtmiştir. Ayrıca kiraların yüksek olmasına rağmen 6 aylık ya da 1 yıllık kirasını nakit ödeyen bazı Suriyelilere şahit olduğunu ifade etmiştir. Suriyelilerin kaldıkları evlerin durumları sorulduğunda, yeni evler olduğu ve bakım gerektirmeyen evlerde oturdukları söylenmiştir.

Görüşülen muhtarlar arasında ağırlıklı olarak Suriyeli göçmenlerin mahalleye yerleştikten sonra konut fiyatlarının yükseldiğini ifade etmiş olsalar da bazı mahalle muhtarları ile yapılan görüşme sonucunda kira fiyatlarında farklılaşma olmadığını belirtmişlerdir. Bu konuda şu görüşler mevcuttur:

M9: “Kira fiyatlarında evin değeri üzerinde bir fiyat değişimi olmamıştır. Çünkü mahalleye ilk olarak yerleşmediler. İlk önce burada iş bulup evini kiraladılar. Zaman içerisinde parasını biriktiren Suriyeli, evini döşediğinde ailesini öyle yanına alıp düzenli hayatını kuruyor. Burada yaşayan Suriyeliler mahallede herhangi bir sorun çıkarmadığı için vatandaşımız çok yardımcı olmaktadır. Mesela bizim mahalledeki bazı ev sahipleri Suriyelilere indirimli şekilde evini kiraya verdiği olmuştur. Yine sağlık ocaklarındaki aile hekimliklerinden normalde Suriyelilere yararlanamamaktadır, ancak gönüllü bir şekilde sağlık hizmeti doktorlarca verilmeye çalışılmaktadır.”

M14: “Geneli metruk yapılarda otururlar, onların da kira fiyatları uygundur. Ev sahipleri evin değerinden fazla fiyata evlerini kiraya vermediler. Türk halkı çok duygusaldır. Bazısı evini ücret talep etmeden Suriyelilere verdi.”

M15: “Kira fiyatlarında bir değişiklik olmadı. Zaten kiralardan çoğunu ilk zamanlar vatandaş karşıladı. Bir Suriyeli aile 1 sene evimde ücret ödemedi kaldılar.”

Suriyeli göçmenlerin mahallede yaşadığı bir başka sorun alanı olarak dil sorunu, istihdam sorunu ve damak tatlarının farklı olması dolayısıyla yaşadıkları sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhtarlardan alınan yanıtlardan dikkat çekenleri şu şekildedir:

M10: “Biz onların dilinden anlamıyoruz. Onlar da bizim dilimizden anlamıyor. Buraya gelip bir şeyler anlatıyorlar ama anlamıyoruz. Türkçeyi bilen Suriyeli çok nadir. Bazen kira kontratını bana getirirler ama benimle işi yok. Anlatırım bir şekilde işini halletmeye çalışırım. Aslında bana kalsa bu mahallede ev kiralamalarını istemiyorum. Çünkü mahalleli rahatsız oluyor. Çok temiz olsa bile gelen gidenleri çok olduğu için onlardan vatandaş rahatsız oluyorlar.”

M9: “Bu mahalleye ilk gelen Suriyelilerin dili anlamları ve konuşmaları sonradan gelen Suriyelilere göre çok daha iyi durumdadır. Çocuklar Türkçeyi çok çabuk öğrendi, hatta Türkçeyi anlamayan ailesine çocuklar tercümanlık yapmaktalar.

M11: “Suriyeliler düşmüş buraya gelmiş. Bizden bilmem ne kadar yıl gerideler. Eski dönemlerimizde bizim dedelerimiz köyden kente geldiklerinde nasıl bir şey bilmeden ve Türkçe bilmeden geldiyse bunlar da aynı durumda hiçbir şey bilmiyorlar. Bu yüzden 100 TL’ye çalıştırılması gereken işçiyi şimdi 40 TL’ye çalıştırıyorlar.

M5: “Elinden gelecek her türlü işte çalışırlar ama Suriyelileri, Türkleri çalıştırdığından az paraya çalıştırırlar. 5-6 sene burada kalan ve Türkçeyi konuşabilen Suriyeliler para konusunda anlaşma yapmaya başladı. O gün bir arkadaşım inşaatla çalışabilecek birisi var mı diye sordu. Ben de iş arayan Suriyeliyi gönderdim. Çalışma karşılığında 1.700 TL fiyatın az olduğunu söylemiş ve 2.000 TL’ye anlaşmışlar.”

M11: “Açıkça söylemek gerekirse, Suriyelilerin dışarıda çalışacak eleman bulmada kolaylık sağlaması, Türkiye için tek kârıdır. Türkiye’ye başka hiçbir yarar görmüyorum. Eğer Suriyeliler gelmeseydi dükkânda çalıştıracak bir işçi bulunamayacaktı.”

M10 ile yapılan görüşme esnasında muhtarın Suriyeli gençle iletişim kurmaya çalışsa da, Suriyeli genç Türkçe bilmediği için muhtarın dediğini anlayamadı. Ama Suriyeli genç, muhtar tarafından söylenen konuyu telefonla birisini arayıp tercüman yardımı alarak anlamıştır. Muhtar, Suriyelinin kaldığı evde su akıntısı olduğunu ve kısa zamanda yaptırımları gerektiğini anlatmaya çalışmaktaydı. Aynı şekilde **M5** ile yapılan görüşme sırasında da muhtarlığa gelen Suriyeli genç kadınla kısa bir konuşma gerçekleşmiştir. Suriyeli gencin Türkçeyi çok iyi kullanmadığı görülmüştür. Sohbet 2 üniversite bitirdiği ve hafız olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Suriyelilerin evlenmek için gerekli olan yaşı sorulduğunda “13 var 12 yok.” yanıtı alınmıştır. Türk yemeklerinin damak tatlarına uyup uymadığını anlamak için sorulan soruya, Türk yemeklerinde baharatın hiç olmadığını ve yemek çeşitlerinin az olduğunu ifade etmiştir. Örnek olarak Türklerde 1 dolma çeşidi varken Suriye’nin 5 çeşit dolması olduğunu söylemiştir. Kılık-kıyafet konusundaki ihtiyaçlarını genellikle mahallede açılan Suriyeli dükkânlardan alışveriş yaptıkları bilgisine ulaşılmıştır.

M8: “*Makarna verirsin ya çöpe atar ya da gidip satarlar. Makarnayı da mercimek türlerini de beğenmezler. Bu mahallede yaşayan Suriyelilerin geneli bu şekildedir.*”

M6: “*Türk yemeklerini beğenmezler. Onların yemekleri çok yağlı, baharatlıdır. Zaten bazı Suriyeliler çoğu yiyeceklerini Hatay’dan Antep’ten getirtiriyorlar.*”

M4: “*Suriyelilerin açtıkları dükkânlardaki ürünler, Türkiye’den değil Suriye’den ya da Antep, Kilis’ten getirdikleri yöresel şeylerdir. Dükkânlar gıda, giyim üzerineydi. Geneli oradan alışverişini yapar Türklerden tek bir şey almazlardı.*”

Suriyelilerin yaşadıkları yerlerdeki bölge insanı tarafından iyi ya da kötü karşılanmasında, Suriyelilerin mensup olduğu mezhebin ve etnik kökenin etkili unsur olabileceği konusunda farklı bilgilere ulaşılmıştır. Genelleme yapılamayacak bu bilgi karşılıklı bazı görüşmelerden ve yanıtlardan anlaşılmıştır. **M5:** “*Tüm mahalle muhtarları için değil ama bazı mahalle muhtarları, Alevi veya Sünni mezhepteki Suriyelilere ayrı, Kürt olanlara ayrı bakış açısıyla bakar. Bir Kürt muhtar Suriye’de benim halkımı öldürüyor diyip gelen Suriyeliye düşüncesi çok olumlu olmayabiliyor. Mesela bir Sünni Suriyeli Elazığ’da Alevilerin çoğunlukta olduğu mahallede, benim mahalleimde edeceği rahatlığı orada da edeceğini düşünmüyorum. Orada 10 aile iyi*

bakacakken, diğer 13 aile farklı şekilde yaklaşacaktır.” M5 ile yapılan görüşmelerde bazı mahalle muhtarlarının Suriyelilere ırk ve mezhepsel olarak yaklaştığı belirtilmiştir.

3.2.7. Görüşme Yapılan Mahallelerde Suriyeli Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Etkileri

Araştırmada mekânın sunmuş olduğu imkânların, göçmenin istihdamı açısından farklı etkiler doğurup doğurmadığını araştırmak için, görüşmelerde sorulan sorulardan alınan yanıtlar doğrultusunda bir tablo hazırlanmıştır. Elde edilen bilgiler Tablo 11’de verilmektedir.

Tablo 13: Suriyeli Göçmenlerin İşgücü Piyasasına Etkileri

Mahalle Adı	Kuaför	Bakkal	İnşaat	Kahve	Hamallık	Tütün	Berber	Dilencilik/kağıt toplayıcıları	Lokanta
Sanayi	+	+	+	-	+	+	+	+	-
Rüstempaşa	+	+	+	+	-	-	+	-	+
Aksaray	-	+	-	-	-	-	+	+	-
Mustafapaşa	-	-	+	-	+	-	-	-	-
İcadiye	-	-	+	-	-	-	-	+	-
Çarşı	-	+	+	-	+	-	-	+	+
Kırklar	-	+	+	-	+	-	+	-	+
Hicret	-	-	-	-	-	-	+	+	-
Sarayatik	-	+	+	-	+	-	+	+	-
Rızaiye	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Olgunlar	-	-	-	-	+	-	-	+	-
Sürsürü	-	-	+	-	-	-	-	+	-
Nailbey	-	+	+	-	+	-	-	+	-
Ulukent	-	-	+	+	-	+	-	-	-
İzzetpaşa	-	-	+	-	+	-	-	+	-

Tablo 11’deki bahsedilen iş kollarından, inşaat ve hamallık beden işçisi kategorisinde; kuaför, lokanta, tütün, bakkal esnaf kategorisi içerisinde değerlendirilmeye alınmıştır. Son olarak dilencilik ve kâğıt toplayıcı ayrı bir grupta incelenerek toplamda 3 grupta incelenmiştir. Ağırlıklı olarak çoğu Suriyelinin beden işçisi kategorisinde yer aldığı belirlenmiştir. Ardından esnaf ve son olarak dilencilik ile iş piyasasına erişimleri söz konusu olmuştur.

Suriyeli göçmenlerin çalışması için muhtarların ikametgâh belgesi vererek bir iş yerinde çalışmasını sağlayabilmektedir. Tabi bu çalışma izni için izlenmesi gereken bir yasal yol değildir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığından çalışma izinleri

alınabilmektedir. 8375 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelikte çalışma izni, yönetmeliğin 5.maddesinin (1) fıkrasına göre, geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için Bakanlığa başvuruda bulunabilir. (2) Çalışma izni başvuruları, geçici koruma sağlanan yabancıları çalıştıracak işveren tarafından e-Devlet Kapısı üzerinden yapılır. Bağımsız çalışma iznine başvurma hakkı olan geçici koruma sağlanan yabancılar kendi adına başvuru yapar. (4) Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni muafiyeti kapsamındadır. Çalışma izni muafiyeti başvuruları, geçici koruma sağlanan il valiliğine yapılır. Bu başvurular, ilgili valilik tarafından Bakanlığa bildirilir. (5) Bakanlıkça, mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılara ilişkin il ve kota sınırlaması getirilebilir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 15 Kasım 2018 tarihinde yapılan açıklamaya göre Türkiye’de çalışma izni verilen Suriyeli sayısının 32.199 kişi olduğunu belirtilmişlerdir. Muhtarlar sadece Suriyelilerin adresi bilindiği durumda işverenlerin işe almalarını kolaylaştırmak istediği için bu yolu izlediği anlaşılmıştır. Bu konu için **M13** ifadeleri şöyledir: *“İkametgâhı Elazığ’a verilmesine dayanarak Suriyeli göçmenlerin çalışması için ikametgâh belgesi veriyoruz. İşverenin de Suriyelinin kayıtlı olduğundan emin olması durumunda iş vermesini sağlamaktır. Suriyeli göçmenlere ikametgâh belgesi vererek evlerine internet alabilmeleri ile işverenin ulaşmak istediği durumlarda kolaylık sağlamaktadır. Yani ikametgâh belgesi Suriyelilerin çalışıp ellerine biraz para geçsin diye yaptığımız bir şey.”* Bazı muhtar görüşmesinde, Suriyeli göçmenlerin ülkeye alınmasından sonra devletin göçmenlere iş imkânı sunması gerektiğini *“Ya almayacaksın ya bakacaksın. Ülkeye aldıysan işte vereceksin, bakacaksın da.”* açıkça görüşünü dile getirirken başka muhtarlar da iş piyasasına katılmasına karşı çıkmaktadır:

M4: *“Çalışmaları için iş veriliyor. Aslında bu konuda yanlış yapıyoruz. Herhangi bir işte çalışmasına izin vermeyeceksin ki ülkelerine geri dönsünler. Yoksa gitmezler.”* Ayrıca başka muhtarımız da **M11:** *“İyi ki Suriyeliler buraya geldi yoksa birkaç sene sonra yanında çalıştırabileceğin bir eleman bulanamayacaktı.”* şeklinde görüşünü belirtmiştir.

Mahallesinde çıkan çatışmayı **M13** şöyle aktarır; *“Esnaf çatışmasından önce 2.500 üstü Suriyeli nüfus mevcuttu ancak esnaf ile yaşadıkları çatışma ile 15 ev burayı*

terk etti. Bu sayı da yaklaşık olarak 300 kişiye karşılık gelir. 3- 4 senedir ruhsatsız iş yeri açıp işletiyorlardı. Tartışma sonrasında ortalama 40 dükkân kapatıldı. Kuaför, giyim, kasap, pastane, tuhafiye, çerez, tütün, fırın her çeşit dükkân vardı. Belediye çalışma izni almadan açtıkları için tamamını mühürledi. Zaten izin alan yoktu, ya kaçak çalışır ya da işletme sahibinin Türk olup işletmesini Suriyelilerin yaptığı dükkânlar da çalışırlardı. Dükkân sahiplerinin işletmesini Suriyelilere bırakan Türkler de ceza aldı.”

M13 mahallesindeki Suriyelilerle bağlantılı ortaya çıkan olaylı tartışmayı başka bir muhtar ilk olarak kendi mahallesinde beklediğini ve mahallesinde Suriyelilerle patlak verecek olası kavganın beklenen bir olay olacağını söylemiştir. **M2** mahallesinde olası yaşanacak kavgaya yol açacak durumu ve çıkan tartışmayı şöyle anlatır; *“Mahallemizdeki parka girdiğimizde 300’e aşkın Suriyeli kadın ve bu sayıdan daha çok Suriyeli erkek bulunurlardı. Yan mahalleden de gelip belirli gruplar şeklinde kadını erkeği oturarak nargilesini içerlerdi ve bu sürekli yaşanan bir olaydı. Parkları evleri gibi kullandıkları için mahalleli çocuğunu parka götürüp salıncakta sallayamıyordu. Dahası, parkta Suriyeli erkek ve kadınların para karşılığında meşru olmayan ilişkiler yaşamakta ve bu sebeplerin yol açtığı kavgalar yaşanmaktaydı. Bu gibi sebeplerin artmasıyla mahallelinin özellikle park alanlarına yakın oturan vatandaşın şikâyetleri ve tepkileri aşırı derecede hissettirmeye başladı. Şikâyetlerin yüksek olduğu dönemlerde başka mahallede görülen Suriyelilerle esnaf tartışmasına bizim mahalleli de sopasını alıp gitti. Vatandaşlar Suriyelilerin dükkânlarının camlarını indirmiş ne Emniyet Müdürünü ne Vali yardımcısını ne de belediye başkan yardımcısını dinliyorlardı. Sadece Belediye başkanın gelmesini istiyorlar. Gerginlik çok yüksekti, mahallede polisler olası çıkabilecek kavgaya karşı bekliyorlardı. Birkaç gün sonra kavganın çıktığı mahalleye gelen Belediye Başkanı’nın üstüne yürüyen belirli bir kesim bile oldu. Belediye başkanı halkın istediğini dinledi. Suriyelilerin ruhsatsız açtığı dükkânların tamamı kapatıldı ve ruhsatı Türklere ait olup işletmesini Suriyelilere veren dükkân sahiplerine de işlem başlatıldı. Bu olaydan sonra mahallemdeki Suriyeliler daha temkinli davrandıkları için mahalleli de daha sakin.”*

M4: *“Dükkan açmışlardı, kapandı. Zaten olması gereken de buydu. Dükkân adları Arapçaydı, Türkçe de değildi.”*

M11: *“Dükkânları kapatılıyor ama şimdi dükkân sahipleri ruhsatı kendi üzerine alıp işletmesini Suriyelilere bırakıyor.”*

Bir mahallede çıkan esnaf tartışmasına benzer olayların başka mahallede yaşanıp yaşanmadığını öğrenmek için sorulan sorulardan alınan yanıtlar, iş sebebiyle herhangi bir kavganın yaşanmadığı ortaya çıkmıştır. Sadece Suriyelilerin konutlarında yapmış olduğu gürültüden dolayı komşularıyla bazen çatışmaların yaşandığı ifade edilmiştir.

Esnaf kolunda çalışan Suriyeli göçmenlerin sayılarını öğrenmek adına sorulan soruya **M8:** *“Burada açtıkları fazla dükkân sayıları yoktur sadece 3-4 tane dükkân açtılar. Buradaki Suriyelilerin çoğu göçebe hayatı yaşayan kesim, o sebeple esnaf ya da başka iş kollarıyla ilgilenen Suriyeli göçmeni bulmak çok zordur. Sabahları erkekler uyur, kadınlar ve çocuklar erkenden kalkar dilenmeye gider.”*

M13: *“Suriye’de 3 saat çalışırlarmış. Orası sıcak olduğu için gündüz saatleri uyur, akşam saatlerinde çalışırlarmış. Burada da aynısını yapmaya çalışıyorlar.”*

M6: *“Suriye’de onlar sabahları uyumaya, akşamları çalışmaya alışmışlar. Aynı düzeni burada da sürdürmeye çalışınca huzursuzluk ondan çıkıyor. Akşamları parklarda otururlar, nargilelerini içerler ve bu gece saatlerinde de devam eder. Bu durumdan sabah işe gidecek insanlar oldukça şikâyetçilerdir.”*

M11: *“30 tane dükkânı var. Bakkal, berber, kahve, lokanta açmışlardır. Bakkal açmışlardır diyoruz ama adı bakkal. İçindeki malzemeleri toplasan 1.000 TL’lik ürün bulamazsın. Gece saat 02.00 03.00 dükkânlarını kapatan yok. Dükkâna 10-15 kişi gelir, saat 02.00 olur 03.00 olur, onlar için önemli değil. Ama dükkânlarına yakın alanlarda oturan mahalle sakinlerinin sesten uyuyamadıklarını biliyorum.”*

Bazı mahallelerde dükkân açmayan Suriyeliler bulunmaktadır. Bunlar ağırlıklı olarak zanaat sahibi kişilerdir. Bu konuda **M9:** *“Mahallemizde bulunan Suriyeliler diğer mahallelere göre daha elinden iş gelen, kalifiyeli, çalışmaya istekli kişilerdir. İnşaatçı, tamirci, demir ve duvar ustası gibi işleri iyi bilen ve burada da devam ettiren Suriyelilerdir. Dilencilik mahallede karşılaştığımız bir sorun değil ama diğer mahallerde dilenciliğin yaygın görülmesi Elazığ için bir tehdittir. Yani burada ailesinin geçimini güzel bir şekilde sağlayabilecek ve sosyal yaşamlarında bize uyum sağlamak isteyen Suriyeli aileler mevcuttur.”* şeklinde açıklama getirmiştir.

M5: *“Suriye’de çoğu inşaat ve demir işleri gibi ağır işlerle uğraşıyorlar ve bunların içerisinde Suriye’de öğretmen ve doktor olanlar da var. Mesela inşaat*

mühendisi olan Suriyeli şimdi bir bakkalda çalışıyor. Yani elinden gelecek her türlü işte çalışıyorlar. Sadece dilencilik yapmazlar. Mahallede berber, lokanta, tatlıcı dükkânları var. Suriyeliler tatlının kilosunu 20 TL'ye bizimkiler 30 TL'ye satıyor. Berber de aynı şekilde bizimkilerinden daha ucuza yapıyorlar. Bu durumdan rahatsız olan mahalleli de belediyeye şikâyet edip dükkânlarını kapattırıyorlar.” Suriyelilerin dükkânları için devlete vergi ödedikleri durumda kapatılmaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bu konuda genel olarak **M2** gibi yanıtlar alınmıştır: *“Suriyelilerin dükkânlarını kapatmak çözüm değil. Suriyeliler dükkân açmalılar. Para kazanamayan bir insan her türlü uygunsuz işi yapabilir. Sadece mahallenin veya ülkenin huzurunu kaçıran Suriyelinin iş yapmasına izin vermesin hatta tespit ettiği Suriyelileri kamplara göndersin. Benim açımdan geri kalan Suriyeliler için, devlete vergisini ödedikten sonra kendi geçimini sağlamasında hiçbir sakınca yok.*

M11: *“Kadınlar herhangi bir işte çalışmamaktadır. Genç Suriyeli erkekler ve Türkçeyi iyi bilen Suriyeli erkekler çalışır. Türkçeyi iyi bilen Suriyeliler, Türkçeyi bilmeyen Suriyelilere para karşılığında tercümanlık yaparlar.”*

M8: *“Dilencilik almış başını gidiyor. Burada yaşayan Suriyelilerin çoğu dilencilik yapar.*

M14: *“Burada yaşayan Suriyelilerin geneli hurdacılık ile kağıt toplayıcılığı yapar. Topladıkları malzemeleri kaldıkları evde biriktirirler ve o da evde kokuya yol açar. Kokular rahatsız edici boyuta ulaştığında zabıta çağırıyoruz.”*

M6, çalışmak isteyen Suriyelinin her türlü işi yaptığını ifade etmiştir. İnşaat, taşımacılık, dilencilik işlerini yaptığını bunlar dışında bu mahallede 6-7 tane dükkân açtıklarını belirtmiştir. Ayrıca esrar satan bazı Suriyeli kişilerin de olduğunu söylemiştir.

Yapılan görüşmeler sonucunda Türk esnafların Suriyelilerin iş piyasasına erişimleri sonrasında tartışmaların ortaya çıktığını göstermektedir. Ayrıca Suriyelilerin iş piyasasında aktif olarak yer almalı ve yer almamalı şeklinde iki görüş yer alsa da genel olarak Suriyelilerin çalışmasının gerekliliği ağırlıklı görüştür. Ama genel olarak Suriye'deyken çalışmayan göçmenler Türkiye'de de çalışmama eğilimi içerisinde olduğu anlaşılmıştır. Araştırmada, Elazığ'da Suriyeliler hangi iş kollarına yöneldiğini ortaya koyulmuş ve ilgili olduğu uluslararası göç kuramlarıyla ilişkisi araştırılmaya

çalışılmıştır. Kümülatif nedensellik kuramı, göçmenlerin yoğun olarak belirli alanlarda çalışması ile söz konusu işin artık yerli halk tarafından çalışabilir bir iş alanı olarak tercih edilmemesini açıklar. Ayrıca kümülatif nedensellik kuramı ile ikiye bölünmüş emek piyasası, belirli iş kollarında göçmen gruplarının çalışması ve yerli halk tarafından tercih edilmemesi görüşü ile benzerlik gösterir. Ancak ikiye bölünmüş emek piyasası kuramı, sanayisi gelişmiş ülkelerin emek piyasasındaki işgücü açığını göçmenlerden düşük ücretle kapatmaktadır. Yani bu kuramda göç alan ülke, göçmen işçileri kontrol altında tutar ve bu yüzden kümülatif nedensellik kuramından ayrılır. Dolayısıyla kümülatif nedensellik kuramındaki sosyal süreç, o iş kolu için göçmenlerin çalışabileceği bir etiketleme almasına yol açarken ikiye bölünmüş emek piyasası göç alan ülkenin ekonomik politikası sonucuyla bu etiketlemeyi aldığını söyleyebiliriz. Türkiye'ye/Elazığ'a gelen Suriyelilere ekonomik bir politika uygulayarak getirilmediği için ikiye bölünmüş emek piyasası bu göç süreci için üzerinde yorum yapılmasını mümkün kılmamaktadır. Ancak kümülatif nedensellik kuramı sosyal bir süreci içerdiği için Elazığ'daki Suriyelilerin hangi iş kollarına dahil olduğu tespit edilmiş ve kuramla ilişkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır. Elazığ'da Suriyeli göçmenlerin ağırlıklı olarak esnaf, inşaat, taşımacılık (hamallık) gibi işlerde çalıştığı görülmektedir. İçinde bulunduğumuz dönem itibarıyla yerli halkın bir iş kolu için göçmenlerin çalışabileceği bir iş alanı olarak tanımladığı görülmemiştir. Bu sosyal sürecin oluşması muhtemel olsa da net bir söylem için daha erken olduğu görülmektedir.

3.2.8. Görüşme Yapılan Mahallelerde Suriyeli Göçmenlerin Uyum Sorunsalı

Bu alt bölümde görüşme yapılan mahallelerde ikamet eden Suriyeli göçmenlerin uyumuna yönelik yapılan faaliyetler, Suriyeli çocukların uyum sorunsalı ve sürece bağlı olarak Suriyeli göçmenlerin kabul edilme sorunsalı şeklinde farklı başlıklar yer alarak Suriyeli göçmenlerin uyumlarına yönelik bilgiler aktarılmaya çalışılmaktadır.

3.2.8.1. Görüşme Yapılan Mahallelerde İkamet Eden Suriyeli Göçmenlerin Uyumuna Yönelik Yapılan Faaliyetler

Elazığ'da, çevre illerden göç alıp bağlı olduğu mahallenin nüfusunun artmasıyla ayrı bir mahalle olarak kurulan bir mahalle mevcuttur. Göçle oluşmuş farklı sosyo-kültürel yapıdan gelenlerin oluşturduğu heterojen yapıya sahip mahalle diğer

mahallelere göre, göçmenlerin uyumdaki sorununu daha iyi yönetmektedir. Çünkü zaten iç göçle oluşan yapının içine başka bir göçmen grubunun dâhil olması, karşılaşmadığı durum değildir. Dolayısıyla Suriyeli göçmenlerin mahalleye yerleşmesinden sonraki dönemlerde muhtarın, yönetim ve kontrol noktasında diğer mahallelere oranla farklı uygulamalarının olduğu görülmektedir. İç göçle çevre illerden mahalleye göç edenler için kendi mülkü olduğu alanda tesis kurarak göçmenlerin hem anlaşması ve kaynaşması için hem de terör dolayısıyla gelen göçmenlerin tekrar terör faaliyetlerine katılmaması için güzel zaman geçireceği bazı kurslar açmıştır. Mahalleye Suriyelilerin gelmesiyle birlikte mahalleli dışında Suriyeli göçmenlere hizmet veren tesise dönüştürülmüştür. Suriyeli göçmenlere okuma-yazma, barınma, yeme-içme, bilgisayar ve hatta banyo ve spor yapabilecek imkânı sunmuştur. Okuma-yazma kursları mahallede üniversite okuyan öğrenciler tarafından öğretilmiştir. **M1** bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır:

“Üniversiteye giden öğrencilerin bir kısmı çocukların banyosundan, bir kısmı okuma-yazma öğretmekten, bir kısmı spor salonundan, bir kısmı da bilgisayar sınıfından sorumluydu. Çocuklar Türkçeyi burada verilen eğitim sayesinde çok çabuk öğrendiler. Şimdi İstiklâl Marşı’nı ezbere bilirler.” Bu örnek uygulama göçmenlerin sosyo-kültürel uyumunda emsal kabul edilebilir ve diğer mahallelere yaygınlaştırılması gerekir.

M1 Suriyeli göçmenlerin mahalledeki kontrolü için iskânlarında yönlendirme ya da müdahale diyebileceğimiz uygulamaları mevcuttur. Muhtar, Suriyeli göçmenlerin konut yerleşimlerinde belirli sayıya kadar yakın mesafeli evlerde kalabilecekleri yönünde kontrolünü sağlamaktadır. Yani mahallede Suriyeli göçmenlerin belirli alanlarda yığılmasına engel olmak için iskân konusunda bazı yerleştirme uygulamaları mevcuttur. Aynı şekilde Suriyeli göçmenlerin grupça gezmeleri ve toplu bir alanda oturmalarının önüne geçmek için de gruplar dağıtılmıştır. Ayrıca mahallede Suriyeli göçmenlerle alakalı bir sorunun gerçekleşmesi durumunda mahallenin gençleriyle muhtarın haberleşme ağının kurulmuş olması diğer mahallelerin göç konusunda sürdürdüğü politikanın farklılığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda **M1**’den alınan yanıtlardan dikkat çeken alıntılar şu şekildedir:

“Toplu gezmelerine izin vermem. Çünkü toplu gezdikleri durumda kendi aralarında kavgası da oluyor, mahalleli de rahatsız oluyor. Bu yüzden ne grupça

gezmelerine ne 2, 3 konutun yan yana kiralanmasına ne de dilencilik yapmasına izin veririm. Başka mahallede gidip dilenen birisi beni görse kaçarlar.” Böyle bir düzeni kurmak için şiddet mi uyguladınız? sorusuna **M1:** “Hiçbir Suriyeliye şiddet uygulamadım ama belirli bir düzen için korku duymalarının şart olduğunu düşünüyorum. Suriyelileri ya kampı ya yardımların kesileceği ya da çocuklarının kampa verilmesi ile tehdit ettiğim doğrudur. Bu da var olan düzenin korunması adına yaptığım bir şey.”

3.2.8.2. Görüşme Yapılan Mahallelerde İkamet Eden Suriyeli Çocukların Uyum Sorunsalı

Okul çağındaki çocuk, öğrenmeye daha açık ve özellikle çocuğun eğitimine devam ediyor olması, birçok göçmene göre kültürlenme ve kültürleşme sürecini hızlı yaşanmasını sağlar. Dolayısıyla bu varsayımın doğru olup olmadığını tartışmak için muhtarlara bu konu ilişkili olarak sorular sorulmuştur. Yapılan görüşmeler ile alınan yanıtlardan öne çıkanları aşağıdadır:

M14: “Çocuklar okula devam ederler. Türkçeyi çok iyi öğrendiler. Muhtarlığa geldiklerinde çocuk babasına tercümanlık yapar.”

M9: “Çocuklar sorunsuz bir şekilde eğitimlerini almaya ilk geldikleri gün nasıl devam ediyorsa şuan da öyle devam ederler. Bizim çocuklarla kaynaştılar, eğitim sistemine de çok çabuk adapte oldular. Okullarımızda ilkokuldan ortaokula geçen çocuklarımız da mevcut.”

M5: “Türk çocuklarıyla Suriyeli çocukları hiçbir şekilde ayırt edemezsin. Çok güzel Türkçe konuşurlar. Okula da istekli bir şekilde giderler.”

M6: “Mahallenin çocukları ile Suriyeli çocuklar birlikte oynarlar, şuan bir ayırım söz konusu değil. Mesela benim çocuklarım Suriyelilerle oynar. Ama aileler o çocukla oynama derse bu Suriyeli olsun ya da olmasın fark etmez. Yani çocuk çocuktur, bir ayrıma gitmemek gerekir.”

M8: “Okulda bir sınıf açtık. Çok az sayıda öğrenci katıldı. Katılanlar da belirli süre sonra bıraktılar.” Maddi zorluklar sebebiyle mi bıraktılar? sorusuna hayır diyerek devamında serbest hayata alıştıklarını, ailelerin de çocuklarını okutmak gibi bir gelecek kaygısı içerisinde olmadıklarını ifade etmişlerdir. Çocukların Türkçeyi öğrenemedikleri

için mi okulu bıraktılar? sorusuna çocukların Türkçeyi çok iyi öğrendikleri ve çok da iyi konuştuklarını belirtmiştir.

M4: “Bir Suriyeli çocuk 4 Türk ailesinin çocuğuyla kavga etmiş. Emniyet’e yansımadaan müdür ile aileleri sakinleştirdi. Bu kavga niye küçük bile değiller. Şimdi ortaokul öğrencisine çocuk diyemiyorum ki ne de olsa ortaokuldan sonra evleniyorlar. Bunlar hep rahat yaşamalarından kaynaklanıyor.”

M2: “Türkçeyi o kadar iyi ki hiç ayırt edemezsin bizim çocuklardan. Buradaki Suriyeli çocukların neredeyse tamamı okula giderler. Biraz kavgacılarıdır hatta bazı aileler çocuklarını dövdüler diye şikayette bulunur ama okul yönetimi üstesinden gelir hemen.”

M3: “Okullara giden Suriyeli çocuklar ile Türk çocukları arasında uyumsuzluklar var. Türkçe bilmedikleri için anlaşıyorlar. Çok fazla Suriyeli çocuk olduğu için kendi aralarında anlaşıp gruplaşmaya gidiyorlar.”

M4: “Okuldaki Türk aileler Suriyeli çocuklarla aynı sınıfta okumasın diyen aileler var. Açık söylemek gerekirse öğretmenler bile çok hoşnut değil bu durumdan. Mahalledeki okulda Suriyeli öğrenci sayısı çok fazla bu hoşnutsuzluğu ona bağlayabiliriz. Çünkü başka mahallede oturup okul için bu mahalleye çok fazla Suriyeli çocuk geliyor.”

M11 ile yapılan görüşmede mahalle sakininin gelip başından geçen olayı şöyle anlatmıştır: “Kızım ortaokula gidiyor. Bir Suriyeli çocuk sırtına basıp ayağıyla da başına vuruyor. Müdürün yanına gittim. Kamera görüntülerine de baktık. Bir kez daha olmayacağını nereden bileceğim o yüzden kızımın sınıfını değiştirdim. Yine başka okulda farklı bir olay da Suriyeli çocuğun bizim çocuklardan birinin gözüne yumruk atmış ve kaç hafta morluklarla okula gitmiş. Tamam, mağdur bize sığınmışlar ama biraz rahat durmaları gerekiyor.”

Suriyeli çocukların sayıca fazla olduğu okullarda bazı sıkıntıların ortaya çıktığı görülmektedir. Ama yine de muhtarlar, Suriyeli çocukların okula gitsin ya da gitmesin Türkçeyi iyi konuştuklarını belirtmiştir.

3.2.8.3. Görüşme Yapılan Mahallelerde Sürece Bağlı Olarak Suriyeli Göçmenlerin Kabul Edilme Sorunsalı

Muhtarlara, Suriyeli göçmenlerin mahallelere yerleşmesiyle birlikte mahalle sakinlerinin onları nasıl karşıladıkları, öte taraftan Suriyeli göçmenlere mahalle sakinleri kucak açıp açmadığı bilgisine ulaşmak için belirli sorular sorulmuştur. Görüşmelerden öne çıkan yanıtlar aşağıdaki gibidir:

M1: “ *Suriyelilere bizim halkımız geldikleri ilk zamanlar bizim halkımız çok yardım etti. Yeme-içme, giyim, nakdi para, yani aklına gelebilecek her türlü yardımlar yapıldı. İnanın ki mahallenin getirdiklerine bakıyordum, elbise getirmiş ve elbisenin cebine para bırakmış olduğunu gördüm. Ben biliyorum bir ablanın evinde 2 bidon turşusu var, 1 bidonunu buraya getirdi. Yani demem o ki gerçekten çok yardım ettik. Zaten bu yüzden gitmek istemiyorlar.*” Gitmelerini mi istiyorsunuz? Sorusuna. Evet, gitmelerini istiyoruz yanıtını vermiştir. Açıklama olarak şöyle devam etmiştir; *10 yıl sonra bunlar bizim torunlarımıza çok kötü örnek olacaklardır. Bunlar da acıma duygusu körelmiş. Hele birisi düşsün 1 kişi değil 5-6 kişi düşene vuruyor. Bir gün akşam saatlerinde Suriyeli bir koca karısını sokakta dövmeye başladı. Karısını yere atıp kafasını ayağıyla kaldırım arasında ezmeye çalışıyor. Karısını döven Suriyeli kocanın bir zaman sonrasında husumeti olduğu bir başka Suriye uyruklu biri, o Suriyeliyi silahla 4-5 el kurşun sıkıp öldürdüler.*

M11: “*Suriyeliler ilk geldiklerinde bizim vatandaşımız yeme-içme yardımından tut oturacağı kanepeye kadar verdi. Ama daha sonra istenmeyen kişiler durumuna geldiler.*” İstenmeyenlerindeki sebep sorulduğunda gürültü, kalabalık ve ev temizliklerine gerektiği gibi özen göstermemeleri yanıtları alınmıştır.

M5: “*Mahalleye geldikleri ilk zaman Suriyelilere vatandaşlarımız, yeni bir ev nasıl döşendiğinde her türlü malzemeye ihtiyaç duyuluyorsa o şekilde yardım etmişlerdir. Tabi yardımlar bir süre sonra kesildi. Çünkü vatandaş Suriyelilere karşı ister istemez bir tepki geliştirdi. Vatandaşın hem Suriyelilere devletin baktığını düşünmesi hem bizim kültürümüzden ayrı olmaları hem de Suriyeli erkeklerin sapa sağlam olmalarına rağmen buraya gelmesi vatandaş tarafından da iyi karşılanmıyor.*”

Aynı dine mensup olan göçmenlerin, yaşayış ve düşünce tarzı geldikleri yeni ortamdaki yerli halkla yakın olabileceği düşüncesiyle, uyum konusunda yaşanabilecek problemlerin daha az seviyede hissedilebilir olabileceği düşünülmektedir. Elazığ kent merkezindeki mahalle sakinleri ile Suriyeli göçmenlerin birlikte yaşamasıyla “din kardeşi” söylemleri şaşırtıcı bir durum haline gelmiştir. Bu konuyla ilgili şu ifadeler söylenmiştir:

M1: “Yurdunu terk edip bize sığınan birine yardım etmemek olmaz. Çok acıdım. Zaten bizler din kardeşiyiz. Onlar da benim senin gibi Müslüman kardeşim. Belirli bir süre geçtikten sonra baktım ki ne giyimine ne de temizliğine önem vermekteler. O kirlilik ve kokuyla namaz kılmakta. Benim bildiğim kişinin bedeni ve elbisesi temiz değilse o kişi namaz kılamaz. Şaşırdığım bu kirlilikte bu kokuyla bir insan nasıl namaz kılmaya çalışır. Hadi namazı bir yere bırakalım inancımızda var mıdır bir insanı rahatsız etmek. Kendi çöpünü yere atmak. ”

M3: “Tayip Erdoğan Suriyelilere yönelik açıklamalarında hep Muhacir-Ensar ilişkisine vurgu yapar. Güzel hoş diyor da bizim Peygamber efendimiz Mekke’den Medine’ye gittiğinde orada olay çıkarmadı. Ama Suriyeliler burada olay çıkarıyorlar. Biz bunu anlamıyoruz. Biz de Müslüman’ız, biz de namaz kılıyoruz, hatta oyumu bile Erdoğan’a vermiş biri olarak söylüyorum bunlar burada kalmaya devam ettiği sürece, buranın 20 sene sonrasında aynı düzenle yürüyeceğini göremiyorum. Bazı Suriyeli erkekler bizim genç kızlarımızın peşinde dolaşıyorlar, rahatsız ediyorlar. Bir şekilde bir yol bulunup bu şehirden gönderilmesi gerekiyor.”

M4: “Halkın tepkisi önemsenmiyor. Ama bu tutumu maalesef Ak Parti’nin sonu olacak. Hem Ak Partiye hem de Recep Tayip Erdoğan oy kaybedecek. İlerleyen dönemlerde Suriyeliler bahane edilip Türkiye’nin huzurunu bozacak bazı gruplar ortaya çıkacak. Biri çıkacak bir Suriyeliyi vuracak diğeri onu derken böyle bir huzursuzluğun içerisinde olacağız.”

M12: “Ben Müslüman’ım, onlar da Müslüman. Hatta Müslüman kardeşlerimiz dedik. Ama onların anladığı İslâm anlayışını bilmiyorum.”

M10: “Kömür yardımı yapılıyor. Kömürleri yakan çok azdır. Yakan olursa da kapıları pencereleri açıktır, kapatmazlar. Bu israf değil de nedir. Bazıları toplasan 3- 4

torbasını yakar, geri kalanını satar. Bazıları ise hiç kömürü yakmaz direkt kömürü satar.”

Muhtarlara kente ilk gelen Suriyeli göçmenler ile kente sonradan gelen Suriyeli göçmen arasında olası farklılıkları ortaya çıkarmak için sorular sorulmuş ve ne gibi farklılıkların olduğuna yönelik yanıtlar alınmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Suriyeli göçmenlerin kente yaşadıkları zaman içerisinde, ilk geldiklerinden farklı olarak herhangi bir konuda değişimin yaşanıp yaşanmadığı bilgisine ulaşmak için sorular yönlendirilmiştir. Muhtarlar tarafından dikkat çeken yanıtlar aşağıdaki gibidir:

M8: *“İlk gelenle sonradan gelen arasında hiçbir fark yok. İlk zamanlarda ekmek, makarna yaptığımız yardımlar nasıl çöpe atılıyorsa sonradan gelenler de aynı ilk gelenler gibi yaptılar.”*

M12: *“Türkiye’nin örf adetleriyle Suriyelilerin örf adetleri birbirinden oldukça ayırdır. Böyle olduğu durumda uyum sağlanması beklenemez. “*

M 15: *“Bunun öncesi sonrası yok ki. Yemeklerini elle yiyorlar, çatal bıçak kullanma alışkanlıkları yok. Bir gün Suriyeli aileyi evime davet ettim. Çatal bıçak kullanmadılar, beklediğim bir şey değildi çok şaşırdım.”*

M13: *“İlk gelenle sonradan gelen Suriyeliler arasında ev ve çevre temizliğinde bariz farklar görünmektedir.”*

M10: *“İlk gelenle sonradan gelenler arasında çok bir farklılık olduğunu söyleyemem. Ama ilk geldikleri zaman daha korkak ve çekingenlerdi. Eskiye göre şu an daha bir serbest olduklarını söyleyebilirim.”*

M14: *“İl geldiklerinde evini, ailesini, yurdunu terk edip geldikleri için psikolojileri, hal ve durumları çok kötüydü. Türkçe de konuşamıyorlardı. Ama şimdi buraya adapte olmayı başardılar, şimdi çok iyiler.”*

M5: *“İlk önce çok acıyordum ama bizim çocuklarımız onlar için şehit oluyorken onların burada rahat yaşamaları bana dokunuyor. Sokaklarda Suriyeli erkekler geziyorlar, oysa taşı sıkça suyunu çıkarırlar. Savaşsa savaşır ama yok.”*

Muhtarlarla yapılan görüşmelerde Suriyeli göçmenlerin Türk vatandaşlığına alınmalı mı? sorusuna dikkat çeken yanıtları aşağıdaki gibi alıntılar şeklinde olmuştur:

M5: “T.C. vatandaşı alması taraftarı değilim. Gelişmiş bir ülke değiliz, ekonomimizin o kadar iyi olmadığı ortada. İşsizlik çok fazla. Türkiye’ye yarar sağlayacak pozisyonda olan Suriyelilere yani doktor, profesör olana ya da ülkeye yatırım yapabilecek kişilere vatandaşlık verilebilir. Bunların dışında Suriyelilerin vatandaşlık almalarını istemiyorum.”

M6: “Kesinlikle T.C. vatandaşlığına alınmasın, ama ülkemiz için doktor, mühendisler alınabilir. Onun dışında vatandaşlık verilmesin ve verilmemesi için birçok nedenler sıralayabilirim. Kültür farkı oldukça yüksek, işsizliği artıracak, Suriyeli erkeklerin vatanlarını terk etmesi, uyuşturucu madde satışlarını artıracakları, bazı sokaklarımızın Suriyeli sokağı olacağı, burada doğanların büyüüp bizim özümü değiştireceği gibi birçok neden alınmaması için yeterlidir bence.”

M4: “T.C. vatandaşlığa alınmasın. Nitelikli niteliksiz diye ayırt etmeden kesinlikle alınmasın diyorum.”

M10: “Suriyeliler T.C. vatandaşı almasınlar. Bizim halkımız, bizim vatandaşımız perişan. Suriyelilere vatandaşlık verildiği zaman ülkemize yük oluşturacaklar. Koyu bir Tayip Erdoğan seveni olayım ama Suriyelilere vatandaşlık verdiği durumda asla oyumu Erdoğan yönünde kullanmam.”

M2: “Vatandaşlık verilmesin. Baksanıza vatandaşlığa alınmadan bu kadar sorun oluşturuyorlar, alındığı durumda ne olur ülke. Halk da istemez ki bunu. Sadece savaş bitene kadar kalsınlar sonra ülkelerine geri gitsinler.”

M11: “Tabi ki vatandaşlık verilmesin. Vatandaşın istemediğini Emniyette biliyor, Tayip Erdoğan’da biliyor. Halk da büyük bir sabırla geri gitmesini bekliyor. Tayip Erdoğan’dan başka bu sorunu çözecek kimse yok ama çözecek gibi de durmuyor. Muhacir, kimsesiz diyor. Ama halk Erdoğan’a oyunu verecekken Suriyeliler yüzünden halk oyunu vermeyecek bunu biliyorum.”

M2 Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile ilgili sorulan soruya yanıt olarak, verilmemesi gerektiğini söylemiştir. Ama mahallede birkaç kişinin vatandaşlığa alındığını söylemiştir. 2 öğrenci ve 1 imamın vatandaşlığa alındığını belirtmiştir.

M14: “Beyin takımı T.C. vatandaşlığına alınsın. Ama ülkeye katkısı olmayacak hiçbir Suriyeliye vatandaşlık verilmesini istemem.”

M15: *“Vatandaşlığa alınmalarını istemiyorum. Bize uyum sağlamaları çok zor. Yemeleri içmeleri değişik, evinde temizlik yok.”*

Görüşmelerde ağırlıklı olarak ülkeye yarar sağlayacak kişilerin vatandaşlığa alınabilir düşüncesi bulunsa da bazı muhtarlar tamamıyla vatandaşlık verilmesine karşı çıkmaktadır. Konuyla alakalı olarak, 15 Kasım 2018 tarihi itibarıyla İçişleri Bakanlığı tarafından vatandaşlık verilen Suriyeli sayısı 59.747 kişi olarak açıklanmıştır. Vatandaşlık verilen Suriyelilerin 31.747’si 0-18 yaş arasında olup vatandaşlık verilen kişiler genel olarak doktor, öğretmen, meslek sahibi ve sanatçılardan oluştuğu belirtilmektedir (mülteciler.org.tr).

Görüşme yapılan muhtarların ilk gelen ile sonradan gelen Suriyeliler diye bir ayırım söz konusudur. Ancak dönemsel olarak farklılık olsa bile Suriyelilerin Türk toplumunun kültürüne, örf ve âdetine oldukça uzak olduğu aktarılmıştır. İlk gelenler dil ve çevreye/sisteme adapte olma konusunda sonradan gelenlere göre iyi durumda olsa da yerli halkla birlikte yaşama duyguları içerisinde hareket etmedikleri ortaya çıkmıştır. Mahalle muhtarlarının gelecek kaygı ve şüpheleri barındırdıkları görülmüş ve Suriyelilere T.C. vatandaşlığın alınmaması görüşü ağırlıklı olarak belirtilmiştir. Ayrıca Suriyelilere verilen T.C. vatandaşlığı toplumda bazı sosyal ve siyasal kırılma noktaları meydana getireceğini göstermektedir.

3.2.9. Görüşme Yapılan Mahallelerdeki Muhtarların Suriyeli Göçmen Akımına Karşı Çözüm Önerileri

Muhtarlarla yapılan görüşmelerde kentte yaşayan Suriyeliler için bir çözüm öneriniz var mı? sorusuna alınan yanıtlar aşağıdaki alıntılar gibidir:

M8: *“Suriyeliler için toplanma merkezleri kurulsun. Ya konteynır ya da boş bir alana yerleşmeleri sağlansın. Belirli bir alanda toplanmaları devletin Suriyelilerin kontrolü konusunda kolaylık sağlanmış olur. Ülkeye giriş-çıkış yapanlar belli olmuş olur. En azından yardım etmek isteyen bir vatandaş yardımını rahat bir şekilde ulaştırır.”*

M6: *“Suriyeliler için ayrı bir yer tahsis edilmesi gerekirdi. Eğer devlet Suriyelileri bir yerde toplamış olsaydı, kentlere serbest bir şekilde giriş çıkışları olmazdı. Şu an bulundukları her kent için bir tehdit oluşturmaktalar. Suriyelilerin şu an*

ne iş yaptıklarını tam olarak biliyor muyuz? Bilmiyoruz. Terör örgütlerine üye olup olmadığını konusunda net bir bilgimiz yok. Geç kalındı bundan sonra yapılamaz. Sadece geri gönderilmesi kaldı.”

M5: *“Kentın belirli alanlarına kamp kurulması gerekli ve kampla birlikte kent alanları içerisinde serbest bir şekilde dolaşmalarının önüne geçilmesi gerekmektedir.”*

M14: *“Biz de savaşlar, darbeler gördük ama bizim insanımız ülkesinden kaçıp gitmedi. Bu yüzden buraya gelmelerine sıcak bakmadığım gibi onları kent alanı içerisinde görmek de istemiyorum.”*

M2: *“Kent dışına yerleştirilsinler. Oraya da kadınlar, çocuklar, yaşlılar alınsın; eli silah tutan Suriyeli erkeklerin Suriye’ye geri gönderilsin. Bizim çocuklarımız yerine onlar çatışsınlar. Burada sokaklarda parklarda gezmekle olmadığını anlasınlar.”*

M10: *“Çözüm geri göndermek başka bir çözüm yolu bilmem. Gürültüsünü, uyuşturucusunu nasıl durdurabilirsin. Mahallenin düzeni bozuldu. Tek çözüm geri gönderilmesidir.”*

M12: *“Türkiye tarihinin en büyük hatası Suriyelilere kente almakla olmuştur. Tamamının kamplarda toplanmaları ve kamp dışına çıkarmamaları gerekirdi.”*

M3: *“Suriyeliler Türkiye’den geri gitmez. Bunu Recep Tayip Erdoğan’ın göndermesi gerekiyor. Bizim askerimiz kaç bölgeyi aldı, işte oralara Suriyelileri geri göndermesi lazım.”*

M9: *“Biz genç nüfusu olan bir ülkeyiz. Biz bize yetiyoruz. Ülkemizdeki gençler arasında işsizlik sorunu var. Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ülkenin işsizlik problemini artıracığı gibi başka sorunları da beraberinde getirecektir. Devlet ilk önce kendi vatandaşlarına özellikle gençlerine sahip çıkmalı. Devlet Suriyelileri ülkenin kentlerine serbest bir şekilde yayılmalarına izin verdikçe Suriyeliler Türkiye’den gitmek istemeyecektir. Gitmeleri için belirli bir şeylerin yapılması gerekli. Belki konteynır kentler kurarak Suriyelileri belirli bir alanda kontrollü bir şekilde yaşamalarını sağlarsak, gitmeleri için kapılar aralanmış olacaktır. Yoksa kendi içimizde oldukları sürece Suriye’ye geri döneceklerini düşünmüyorum.”*

Görüşme yapılan muhtarların neredeyse tamamı kent alanı dışında bir konteynır kent kurulup söz konusu alana Suriyelilerin yerleştirilmesi gerektiğini aktarmışlardır. Ancak kent alanı dışında Suriyelilerin kontrol altına alınabileceği belirtilmiştir. Ardından bir öneri niteliği olmasa da Suriyelilerin savaş biter bitmez geri gönderilmesinin zorunluluğuna değinmişlerdir. Türkiye’den Suriye’ye geri dönen Suriyeli sayısı (mülteciler.org.tr) İçişleri Bakanlığı tarafından, 31 Aralık 2018 tarihi itibarıyla 294.480 kişi olduğu belirtilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Bu bölümde araştırmanın bulgu ve önerileri ile sonuç kısmı yer almaktadır.

4.1. Bulgular ve Öneriler

Bu alt bölümünde, Elazığ kent merkezindeki Suriyeli göçmenlerin sosyo-kültürel ve ekonomik uyumlarını ve kente etkilerini tespit etmek için yapılan nitel alan araştırması sonucunda elde edilen veriler ışığında ulaşılan bulgular ile bu bulgulara yönelik geliştirilen öneriler ortaya konulmuştur.

Bulgu 1: Görüşmelerin tamamı erkek muhtarlar ile yapılmıştır. Bu da Suriyeli göçmenlere yönelik alınan yanıtların sadece erkek bakış açısıyla işlenmesine yol açmıştır. Ayrıca Elazığ kent merkezinde tek bir kadın muhtar bulunmaması aynı konunun kadın açısıyla incelenmesini imkânsızlaştırmıştır. Bu sebeple konunun kadın bakış açısıyla bakılamaması araştırmanın sınırlılığını ortaya koymuştur.

Muhtarların yaş dağılımına bakıldığında zaman 15 muhtardan 36-55 yaş aralığının yoğunluklu çıktığı görülmüştür. Bu da muhtarlık görevinin daha genç yaştaki kişilerce tercih edilmeye başlandığını göstermektedir. Bununla birlikte muhtarların öğrenim durumlarına bakıldığında üniversite mezunu olan muhtara ulaşılmamıştır.

Muhtarların doğup büyüdüğü yerin aynı ya da farklı olması ile muhtarlık yapma süresi ile ilgili sorular, muhtarların mahallenin sorunlarına yönelik yaklaşımlarını tespit etmek için belirlenmiştir. Alınan yanıtlar doğrultusunda görev yaptığı mahallede doğmamış olsa bile mahalle sorunlarına hâkim, sorunlara çözüm odaklı yaklaştıkları gözlemlenmiştir. Muhtarlık yapma süreleri de yine aynı sonucu vermiştir. Muhtarların, muhtarlık yapma süresi ile göç yönetiminde ortaya koydukları farklı yaklaşımlar tespit edilmeye çalışılmıştır. Görüşmeler sonucunda göçü iyi yönetmek muhtarlık süresi ile ilişkili olmadığı, muhtarın göç durumu ile karşı karşıya kalmış olmasıyla ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Çevre illerden iç göç almış bir mahallenin muhtarı ile yapılan görüşmelerde göç olgusuyla daha önce karşı karşıya kalmış olan muhtarın Suriyeli göçmenlerin yönetiminde diğer mahalle muhtarlarına göre daha başarılı uygulamalar ortaya koyduğu tespit edilmiştir. Öyle ki Suriyeli göçmenlerin mahalleye iskânında,

muhtarın belirleyici olduğu saptanmıştır. Yine mahallede Suriyeli göçmenlerin toplu gezmeleri, kaldırımları, sokakları işgal etmeleri gibi faaliyetleri mahallenin gençleri tarafından gözlemlenip muhtara bilgi verildiği tespit edilmiştir.       toplu hareket eden Suriyeli grupların gürültü, asayiş-güvenlik gibi konularda oldukça problem ortaya   kardığı bilgisine ulaşılmıştır. Dolayısıyla problemi tespit etmek ve problemleri      mek için muhtar ve mahalle sakinleri birlikte bu sürece dâhil olduğu görülmüştür. Muhtarın bir taraftan, bölge halkıyla göçmenlerin kaynaşmasını sağlarken diğer taraftan da mahallenin mevcut düzenini devam ettirmesini sağlamıştır.

Bulgu 2: Suriye'den Türkiye'ye g     eğilimleri ilk önce bir kaçış olarak başlamış olsa da Suriyelilerin ülkede kaldığı sürece Türkiye'nin onlara karşı tutumları, Türkiye'nin Suriyelilere sunmuş olduğu imkânlar ve Türkiye'deki Suriyelilerin kendi toplumuyla sürdürdüğü ilişki ağları Türkiye'ye yönelimi artırmıştır. Yani bahsedilen gelişmeler Türkiye'yi çekici bir ülke haline getirmiştir.

Bulgu 3: Elazığ'a ilk gelen Suriyeli göçmen grupları belirli bir alanda çadır ve sosyal tesiste toplanıldığı tespit edilmiştir. Ancak sayıları arttıkça belirlenen alanlarına sığmamaya başlamış ve ardından Suriyeli grupların kent alanlarına yayıldığı görülmüştür.

Bulgu 4: Elazığ'da geçici koruma altındaki Suriyeli sayısının ikamet ettikleri mahalle nüfusuna oranı hesaplandığında, nüfus oranındaki sıralamaların Suriyelilerin sosyal uyumu hakkında net bir bilgi sunmamaktadır. Yani mahallerdeki Suriyelilerin nüfusa oranının sıralamasından ziyade, söz konusu mahallelerdeki Suriyelilerin yaşam tarzı, sosyal etkileşimleri ve sosyo-ekonomik düzeyleri sosyal uyumları hakkında daha fazla bilgiler vermektedir.

Bulgu 5: Elazığ'ın      nt   mahallelerinde terk edilmiş yapıların ve eski binaların oldukça fazla olması Suriyeli göçmenleri o mahallelere çekmiştir. Söz konusu mahallelerde konut fiyatları görece daha makul olması açısından tercih edilmiştir. Çoğu Suriyelinin kaldıkları evler bodrum katı ve eski evler olduğu tespit edilmiştir.

Bulgu 6 ve   neri: Alt yapı, park-yeşil alan, ulaşım-yol-kaldırım, imar, hizmet ve güvenlik ile ilgili mahalle sorunları arasında Suriyeliler, çoğu mahallelerde yeni bir sorun alanına yol açmıştır. Suriyelilerin mahalledeki sorunların neresinde olduğunu

anlamaya çalışırken altyapı problemiyle birinci düzeyde yer aldığı ortaya çıkmıştır. Alt yapı, park-yeşil alan, ulaşım-yol-kaldırım, imar, hizmet ve güvenlik gibi sorunların sıkça görüldüğü alanlarda Suriyeli göçmenlerin yoğun bir şekilde ikamet ettiği görülmüştür. Bu bağlamda “Mahallenin yerli halkı tarafından mevcut mahalle sorunları ön plana alınabiliyorken, göçmenler tarafından mahallede var olan sorunlar önemli bir sorun olarak algılanmamaktadır.” şeklindeki varsayım ile ulaşılan bilgiler aynı doğrultuda olup, varsayımı doğrulamıştır. Yerli halk tarafından pek fazla tercih edilmeyen bölgeler Suriyeli göçmenlerin yerleşmesiyle daha az tercih edilen bölgeler haline dönüşebilir. Bu da bahsedilen mahallelerde Suriyelilerin yoğun olarak yaşıyor olması kendi gettolarını kurmasına yol açabilir. Suriyelilerin söz konusu alanlarda ayrı şehir hayatını sürdürüyor olması söz konusu alanların gettolaşması gibi problemlere yol açabilmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu sebeple her bir mahallenin ya da kent alanlarının gelişim düzeylerinin eşit bir şekilde gerçekleşmesi için girişimde bulunabilir.

Bulgu 7 ve Öneri: Mahallelerde Suriyeli göçmenlerden kaynaklı ortaya çıkan sorunlara rastlanılmıştır. Suriyeli göçmenlerin Elazığ kent merkezine yerleşmeleriyle birlikte, birinci ve ikinci düzey diyebileceğimiz problem alanını ortaya çıkarmıştır. Birinci düzey diye teşkil edilen problem daha çok mahalleyi ilgilendirebiliyorken; ikinci düzey problem kent ve ülke açısından büyük sorunların habercisi olarak sınıflandırılabilir.

Birinci düzey problem olarak, Suriyelilerin pek çok yönden farklı özelliklerini sürdürüyor olmaları, mahallede var olan düzenin içerisinde ayrı bir yaşamsal düzen ya da düzensizliği ortaya çıkardığı söylenebilir. Bu sebeple Suriyeli göçmenlerin mahallede temizlik, park-yeşil alanlarında yarattığı bazı değişimler ile aile değerleri içine girebilen çok eşlilik, çocuk evlilikleri, başlık parası gibi faaliyetler, kentin genel yapısı dışında farklı yaşamsal düzenin oluşturulduğuna rastlanılmıştır.

Görüşmelerde Suriyeli göçmenler park, sokak ve kaldırımları işgal ettiği yani sosyal donatı alanlarının uygunsuz kullandıkları tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Suriyeli göçmenlerin kalabalık şekilde söz konusu alanlarda oturmaları ve o alanları kötü kullanmaları sebebiyle özellikle parklar halkın ve çocukların vakit geçirebileceği ve oynayabileceği amaçtan çıkmasına neden olmuştur. Yine apartman kurallarının dışında yaşam süren Suriyeliler için mahalle muhtarlarına sıkça şikâyetler gitmiştir. Muhtar mevcut sorunu çözmek için çaba verdiği görülmüştür ancak pek çok Suriyelinin Türkçe

bilmediği için tam anlamıyla sorunun çözüme kavuşturulamadığı tespit edilmiştir. Bu sebeple Suriyeliler kaynaklı çıkan problemler büyümeden çözüme kavuşturulması için her mahalle muhtarlığına çevirmen görevlendirilmelidir. Tabi oluşturulan bu sistemle Suriyelilerin yaşadığı sorunlar da böylece tespit edilmiş olacaktır. Ayrıca aile yapısında çok eşlilik, çocuk yaşta evlilikler ve kızlarını evlendirirken ailenin belirli miktarda para aldığı şeklinde farklı sonuçlar tespit edilmiştir. Çok eşliliğin, kadın ve çocuk evliliklerinin Suriyeli toplumlarda sıkça yaşandığı saptanılmış ve bunun önüne geçmek için Yerel STK'lar bu konuya yönelik çalışmalar düzenlenebilir.

İkinci düzey problemler olarak ise, kentin tam anlamıyla düzenini ve güvenliğini alt üst edecek büyük çaplı sorunların baş gösterdiği/göstereceği suçlara varılmıştır. Bunlar uyuşturucu madde, kadın beden işçiliği, organ pazarlığı, dilencilik, ruhsatsız işletme, kaçak işçilik ve çocuk evlilikleri gibi ülkenin şuan ki durumunu ve gelecekteki durumunu etkileyebilecek sorun alanını oluşturmaktadır. Geçici koruma altında olan Suriyeliler Türk hukuk sistemine göre yargılanmamaktadır. Sadece kamu düzenini aşırı derecede bozacak suç faaliyetlerine katılan Suriyeliler için sınır dışı etme mümkündür. Elazığ'da terör örgütüne bağlı veya destekleyicisi kişiler, fuhuş olayları ile uyuşturucu gibi suçlarla kamu düzenini tehdit eden kişiler Emniyet mensupları tarafından belirlenip sınır dışı edildiği tespit edilmiştir. Muhtarların mahallede şüphe ettikleri kişileri belirleyip Emniyet güçlerine haber vermesinde oldukça etkili oldukları görülmüştür.

İlk zamanlar Suriyelilerin dilencilik ile geçimlerini sağlama konusunda pek önleyici uygulama yapılmazken son zamanlarda bu konudaki takipler artırılmış ve dilencilik yaparken yakalanan Suriyeliler sınır dışı edilmişlerdir. Yani süreç içerisinde sorunlara yaklaşımlarda değişimin yaşandığı görülmektedir. Yapılan uygulama kent merkezindeki dilencilik faaliyetlerinin oldukça azaltmış olsa da akşam saatlerinde sokak aralarında dilenciliğin yine pek ala sürdüğü tespit edilmiştir. Uyuşturucu madde ticareti, beden işçiliği, organ pazarlığı gibi suçları kendisine meslek edilen kesim dışında, geçim zorluklarıyla karşılaşan Suriyeli göçmenlerin söz konusu suçlara başvurabileceğinin ihtimali oldukça yüksektir. Bu yüzden Suriyeli göçmenlerin, ülkenin kamu güvenliğini tehdit edecek bir yapılanmanın içine girmemesi için Suriyeliler çalışma piyasasına dâhil edilebilir.

Bulgu 8: Suriyeliler sosyal ve davranışsal olarak kentsel yaşamın gerektirdiği biçimde hareket etmediği tespit edilmiştir. Açıklamak gerekirse, Suriyeli göçmenlerin ikamet ettiği konutlarda eş kavgası, kaldıkları konutun temizliğindeki özensizlik, konuttaki kalabalık ve gürültü kirliliği gibi sorunları meydana getirdiği görülmüştür. Bu durum, Suriyelilerin kent kültüründen uzak bir yaşamsal düzene sahip olduğu ve Elazığ'da kaldığı süre boyunca kentlileşme konusunda yeterli bilinç kazanmadığı anlaşılmıştır. Bu durum, “Komşularla kurulacak iyi ya da kötü ilişkiler uyum sürecine olumlu ya da olumsuz olarak etki etmektedir.” şeklinde ifade edilen varsayımı desteklemektedir. Suriyeli göçmenlerin kültür ve yaşam tarzlarının farklı olması yaşadıkları mahallenin alışlagelmiş ilke ve değerlerin dışında yaşam tarzının ortaya çıkmasına sebep olmuş ve bu da mahalle sakinleri tarafından Suriyelilere karşı tavır geliştirmesine yol açmıştır. Bu doğrultuda muhtarlarla görüşmelerde aynı apartmanda kalan bölge halkının birçok yönden Suriyeliler sebebiyle huzursuz hissettiği ve rahatsız olduğu zamanlar olmuştur. Bunlar eş kavgası, yaşadıkları evlerin temizliğine önem vermemeleri ile hanelerindeki kalabalık oluşları, apartmanlarda ve sokaklarda yüksek sesle konuşmaları gibi sorunlar sayılabilir. Suriyelilerden dolayı duyulan rahatsızlığın artması, mahalle sakinleri tarafından Suriyelilere karşı kabulü azalttığı gibi muhtarlara Suriyeliler yönündeki şikâyetlerini de aynı doğrultuda artırmıştır.

Türk toplumuyla Suriyeli göçmenler aynı ortamda ne kadar zaman geçirirlerse geçirsinler tam anlamıyla sorunsuz ya da düzenli yaşam sürdürebileceklerine inanmamaktadır. Aile yapısında ve yaşayış tarzındaki farklılıklar, görgü kurallarındaki eksiklikler, çalışma kültürlerinde görülen farklılıklar, suç sayılabilecek eylemleri sergilemeleri gibi unsurlar Türk gelenek-görenek ve değerleriyle ve aynı zamanda Türk hukuk sistemiyle ayrı düşen faaliyetleri sürdürdükleri ortaya çıkmıştır. Sayılan bu unsurlar Suriyeliler ile Türk toplumunun kültürel uyumsuzluğunu ortaya koymuştur.

Bulgu 9: Suriyeli göçmenlere karşı belirli önyargılar tespit edilmiştir. İlki Türkiye'nin Suriyeli göçmenlere banka ve hastanelerde ayrıcalık tanındığı yönüyle ikinci Suriyelilerin yaşadığı herhangi bir sorunun olmadığı “*Onların burada keyifleri yerinde*” gibi söylemle karşılaşılmıştır.

Bulgu 10 ve Öneri: Suriyeli göçmenlerin karşılaştıkları bazı sorunlar tespit edilmiştir. Kiraların yüksek olması, barındıkları evlerde su- elektriğin olmaması, kadın istismarı,

damak tadındaki farklılıklar, dil ve istihdam sorunları şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Görüşmelerde muhtarlardan alınan yanıtlar doğrultusunda bazı Suriyeli kadınların beden işçiliği yaptıklarına ve Türk erkeklerinin Suriyeli kadınlarla evlenmek istemeyip evlilik dışı ilişkiler kurmak istediklerine rastlanılmıştır. Aynı zamanda Suriyeli anne ve babaların kızlarını Türk erkekleriyle evlendirme konusuna sıcak baktıkları ancak Türklerin bu konuya pek sıcak bakmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Ama yine de bazı mahallede birkaç Türk erkeklerin Suriyeli kadınlarla evliliklerin gerçekleştiği görülmüştür. Evlenen erkeklerin eşlerinden boşandığı veya eşlerinin öldüğü durumda ve yaşça büyük olan erkekler tarafından talep edildiği tespit edilmiştir.

Suriyeli göçmenlerin sağlıksız kötü koşullarda kaldıkları ve bölge halkının tercih etmeyeceği evlerde kaldığı öğrenilmiştir. Hatta bazı Suriyeli göçmenlerin terk edilmiş yapılarda suyu ve elektriği olmayan konutlarda kalmaktadır. Bölgede yoğun olarak yaşayan Suriyeliler bölgedeki ev kiralarnın nerdeyse iki katı artmasına etkili olmuşlardır; ancak nüfus olarak daha az bulunan bölgedeki kira fiyatlarına olumsuz bir etkisi olmamıştır. Çoğu Suriyeliler hatta neredeyse tamamı kiralık evlerde oturmaktayken Suriye'deki mülkiyetini satıp gelen birkaç Suriyeli, bu kentte satın aldıkları evlerde oturmaktadır. Ayrıca bazı ev sahiplerinin Suriyeli göçmenlere evlerini kiraya vermek istemedikleri bilgisine de rastlanılmıştır.

Türkçeyi bilmeyen Suriyeliler, her alanda problem yaşayabilir ancak görüşmeler esnasında muhtar, mahalle sakinleri, ev sahipleri, , okul kayıtları için okul müdürleri ile sağlıklı bir iletişim kuramadıkları öğrenilmiştir. Türkçeyi bilen Suriyeliler bilmeyen Suriyelilere gönüllü çevirmenlik yaptığı gibi para karşılığında çevirmenlik yaptığı bilgisine de ulaşılmıştır.

Görüşmelerden alınan yanıtlar doğrultusunda çalışma hayatında, çoğunluğunun Suriyeli erkeklerin oluşturduğunu, çok nadir kadınların yer aldığı ve onların da yaşları küçük olan kız çocukların oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca herhangi bir işte çalışmak istemeyen Suriye uyruklu erkeklerin de belirli bir grubu oluşturduğu bilgisine ulaşılmıştır. Suriyeli kadınların pastane, terzi ve kuaför alanlarında çalıştıkları görülmüştür. Suriyeli erkekler ise inşaat işçiliği, taşımacılık gibi ağır iş gerektiren alanlarda daha fazla çalıştıkları görülmüştür. Suriye'de yaptıkları işlerin burada da devam ettirdiklerini ve tamirci, duvar ustası, demir ustası gibi işlerde çalışan

Suriyelilerin küçük bir grubu oluşturduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Suriyelilerin bazı mahallelerde ruhsatsız olarak dükkân açtıkları ve 2018 yılında Sanayi Mahallesinde Türk esnaflarıyla çıkan tartışma sonucu 40'dan fazla Suriyeli dükkân kapatıldığı daha sonra diğer mahallelerdeki Suriyeli dükkânları da kapatıldığı saptanmıştır. Türk esnafların da ruhsatları kendi üzerinde olup işletmesini Suriyelilere verip dükkân üzerinden kira aldıkları şeklinde illegal yollardan kazanç sağladıkları da görülmüştür.

Suriyeli göçmenlerin dil bilmedikleri için iş bulmada zorlandıkları görülmüştür. Bu yüzden iş bulma konusunda az da olsa muhtarlar yardımcı olmaktadır. İşverenler ise Suriyelileri, Türk işçileri çalıştırdığından çok daha az paraya çalıştırmaktadır. Yani işverenler ucuz işgücü talebini Suriyeli göçmenlerden karşıladığı görülmüştür. Dil bilmedikleri ve maddi imkânsızlıkları dolayısıyla Suriyeliler emek sömürsünü kabul etmektedirler. Ancak Türkçeyi öğrenmiş ve sistemi çözmüş Suriyelinin verilen ücreti az bulduğu için işi kabul etmediği durumuyla da karşılaşmıştır. 2016 yılında 8375 sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik çıkarılmış ve Yönetmelikte geçici koruma sağlanan yabancıların iş piyasasına dâhil edilmek istenmesi, ülkede çalışabilmeleri için gerekli olan adımları ve emeğinin karşılığında minimum ücret düzeyi belirli bir düzene konulmuştur. Bunların her biri yani ekonomik yönde katılımın desteklenmesi sosyal uyum faaliyeti kapsamına girmektedir. 2016'da çıkarılan yönetmelik doğrudan çalışma izinlerini düzenliyor gibi görünse de arka planında Suriyelilerin topluma uyumunu kolaylaştırmaya yönelik yatırımı oluşturmaktadır.

Muhtarla yapılan görüşmelerde Suriyelilerin karşılaştıkları başka sorun da şöyledir; Muhtarların ve mahalle sakinlerinin aynı etnik kökene ve mezhebe sahip olan Suriyelinin, Suriye'deki etnik ve mezhepsel çatışmalar sonucunda öldürülüyor olması bazı muhtarların Suriyeli göçmenlere yaklaşımını etkilediği bilgisine varılmıştır. Bölge halkının Suriyeli göçmenler ile etnik ve mezhepsel farklılıklara dikkat ediyor olması, günümüzde olmasa bile ileri vadede etnik çatışmalara neden olabilir. Böyle bir çatışmanın Elazığ'da ve ülke genelinde yaşanmaması için bütünleştirici bir anlayışın yerel yöneticiler tarafından içselleştirilmesi gerekmektedir.

Bulgu 11: Araştırmanın “Göçmenin Suriye'deki sosyo-ekonomik özelliği geldiği ülkenin sosyal uyum sürecine farklı etki eder.” hipotezi muhtarlardan alınan yanıtlar

doğrultusunda aynı paralelde sonuç vermiştir. Sosyo-ekonomik düzeyleri hakkında bilgi edinmek için Suriye’de kaldıkları kentler, yaşam biçimleri ve Suriye’de kaldığı süre boyunca yaptıkları iş kolları kullanılan araçlardır.

Muhtarlarda mahallesinde yaşayan Suriyelilerin hangi kentlerinden geldiğine yönelik veriler sistemli bir şekilde bulunmamaktadır. Suriyelilerin hangi kentinden geldiklerine yönelik bilgiler Muhtarların genel bir söylemine bağlıdır. Alınan yanıtlar doğrultusunda, Suriye’de çadır kültürüne hâkim olan grupların Elazığ’da yerleşik hayata ayak uyduramaması ve yerleşik hayatta nasıl yaşanması gerekir konusundaki eksiklikleri bölge halkının kabul düzeyini olumsuz etkilediği görülmüştür. Yine aynı şekilde Suriye’de geçimlerini dilencilik, hırsızlık gibi yollarla sağlayan kesimin buraya yerleştikten sonra da aynı şeyleri sürdürüyor olması bölge halkının olumsuz algılarını körüklemiştir. Bunların tersine Suriye’de öğretmen, doktor, mühendis, esnaf gibi statüye sahip Suriyelilerin bulunduğu mahallelerde yaşam tarzı, kültürel olarak kente daha yakın olduğu görülmüş ve bölge halkı ile Suriyeli göçmenler arasındaki anlaşmazlıklar daha az düzeyde yaşandığı görülmüştür. Ama nitelikli ve çalışmak isteyen kesimlerin az bir grubu oluşturduğu görüşmelerden çıkan ortak sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Suriye’den gelen göçmenlerin farklı sosyo-ekonomik gelir düzeyinden grupları oluşturduğu görülmüştür. Elazığ’da ağırlıklı olarak dar gelirli ya da göçebe grubunun oluşturduğu Deyrizor’dan gelen göçmenler Elazığ’daki çöküntü mahallelerine yerleştiği tespit edilmiştir. Daha üst sosyo-ekonomik gelir grubundan olan Suriyeli göçmenler görece Elazığ’ın daha gelişmiş mahallelerine yerleştiği bilgisine rastlanılmıştır. Bu ikinci grupta tek eşlilik olduğu, mahalleye sosyal uyumun daha yüksek olduğu ve işgücü piyasasında düzenli olarak yer edindikleri tespit edilmiştir.

Diğer mahallelere göre gelişim düzeyi daha düşük olan ve eski yapıların sayıca fazla olduğu mekânlarda ilk gelen Suriyeli göçmenler ile sonradan gelen Suriyeli göçmenler arasında pek bir farkın olmadığı bilgisine ulaşılmıştır. Hatta bahsedilen mahallere 6-7 yıl önce yerleşen Suriyeliler ile yeni yerleşenler arasında bir değişiklik gözlemlenmemiştir. Geri kalan mahallelerde ise, ilk gelen Suriyeliler sonradan gelen Suriyelilere göre temizlik, giyim konusunda bizim topluma benzer özellikler sergiledikleri görülmüştür. Ayrıca ilk gelen Suriyeliler sonradan gelen Suriyeli

göçmenlere göre Türkçeyi daha fazla çözmüşlerdir. Bu sebeple az parayla çalıştıkları durumlarda sonradan gelen göçmenlere göre ilk gelenler, haklarını savunabilmektedir.

Suriyeli göçmenler arasında sıkça görülen çok eşlilik olgusu, bizim toplumumuzda pek rastlanan bir olgu değildir. Çok eşlilik olsa bile resmi nikâhlar dışında gerçekleşen kanun dışı evliliklerdir. Dolayısıyla Suriyeli kadınlar, Türk ailelerden gördükleri tek eşli durum karşısında burada bazı Suriyeli kadınların ikinci eş istemedikleri bilgisine de ulaşılmıştır. O halde Suriyeli kadınlara, kadın hakları konusunda, kendi haklarının bilincini uyandıracak eğitsel konuşmalar yapılmalıdır. Ancak sağlıklı bir iletişim sağlanabilmesi için Arapça, Farsça, Kürtçe ya da bildikleri hangi dil ise o anadilinde eğitimin yapılması gerekmektedir. Çalışmalar kadın haklarını savunan dernekler, müdürlükler ve üniversite işbirliği içerisinde sürdürülebilmelidir.

Bulgu 12 ve Öneri: “Mekânsal farklılıkların ekonomik açıdan sunduğu imkânlar ya da imkânsızlıklar, göçmenin kente uyumunu farkı düzeylerde etkiler.” şeklinde belirtilen varsayıma ilişkin bazı farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Mekânın Suriyeli göçmenlere çeşitli iş kollarında çalışma imkânı sunmuş olması, Suriyeli göçmenlerin iş piyasasına katılımı kolaylaştırdığı görülmüştür. Özellikle sanayi bölgesinde ve yakın alanlarında oldukça çeşitli iş alanlarında -kuaför, bakkal, tütün, berber, kahve, inşaat, taşımacılık gibi- yaygın bir şekilde çalıştıkları saptanmıştır. Mahallenin sunmuş olduğu iş imkânları ve iş çeşitliliği Suriyeli göçmenlerin ikamet tercihlerinde ön planda tutulduğu görülmüştür. Suriyeli göçmenlerin istihdama katılımı temel yaşamsal ihtiyaçlarını yerine getirmesinde ve daha kaliteli bir yaşamla birlikte yeni geldiği bölgeye alışmasında işe katılım yardımcı olacaktır. Bölgedeki kaynak paylaşımı ilk aşamada sorun teşkil etmese de zamanla yerli halkla Suriyeli göçmenleri karşı karşıya getirmiştir. Ancak yerli halk tarafından bölge kaynaklarının Suriyeli göçmenlerle paylaşmak istemedikleri görülmüştür. Ayrıca Suriyeli göçmenlerin Türk esnaflarından daha düşük fiyatla satış yapması ve bu Türk esnaflar ile rekabet eder duruma getirmesi özellikle işgücüne katılımın yüksek olduğu mahallelerde, Suriyeli göçmenlere yönelik olumsuz düşünceleri pekiştirdiğine rastlanılmıştır. Dolayısıyla bölge halkının iş kaynaklarını Suriyeli göçmenler ile birlikte yoğun paylaştığı yerlerde tansiyonun diğer mahallelere oranla daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Hatta Suriyelilerin yoğun olarak dükkân açtığı Sanayi mahallesinde Türk esnaflar ile dükkân açan Suriyeliler arasında tartışma çıkmış ve bu olaydan sonra Elazığ genelinde tüm Suriyeli dükkânlar kapatılmıştır. O

halde mekânın ekonomik açıdan sunduğu işe erişim kolaylığı bölge halkıyla Suriyeli göçmenlerin çatışmasını körüklemiştir. Bu da bölge halkının Suriyelileri toplumdan dışlamasına neden olmuştur. Görülen bu sosyal dışlanma ileriki yıllarda, kent veya ülke için ne zaman patlayacağı belli olmayan kurulu bir bombanın tehdidini taşımaktadır. Suriyeli göçmenlerin dükkân açmak yerine bir işverenin yanında çalıştığı durumda, kentte küçük ya da büyük çaplı tartışmalar yaşanmadığı görülmüştür. Diğer taraftan olumsuz olayların yaşanmasına, Suriyelinin dükkânı ruhsatsız açıp devlete vergi ödemeden işini sürdürmesi ve bölge esnafı ile rekabete girmesi istenmeyen olaylara sebep olmuştur. Böylece hem dükkân açan Suriyelilerin takibi sağlanabilecek hem de Türk ve Suriyeli göçmen arasında ortaya çıkabilecek çatışmalar en aza indirilebilecektir.

Bulgu 13: “Sosyal uyum ilişkileri çift yönlüdür. Bu yüzden bir taraftan göçmen kitlenin ya da göçmenin diğer taraftan da yerli halkın sosyal ilişki kurma konusunda istekli olması gerekmektedir.” şeklinde belirtilen varsayım denenmiştir. Sosyal uyumu ortaya koyacak bir basamak da sosyal bağların kurulması görülüp, bu aşama da Suriyelilerin kendi aralarında alışverişi, toplu hareket etmeleri ve komşusal ilişkilerin zayıflığı şeklinde 3 başlık altında ele alınmıştır. Bu bağlamda eğer bir Suriyeli bir dükkân açtıysa ya da bir dükkânda eleman olarak çalışması durumunda, Suriyeliler alışverişlerini sadece o dükkânlarda yaptığı görülmüştür. Yine Suriyeli göçmenlerin pek çoğu gruplar şeklinde hareket ettiği tespit edilmiştir. Bu iki durum dolayısıyla komşusal ilişkileri olumsuz etkilemiştir ve bunlara ek olarak apartmanda yaşayan Suriyeliler ile Türk aileler arasında normal bir komşusal bağ kurulamamasına yol açmıştır. Buna görüşmelerde alınan diğer yanıtlar dolaylı bir şekilde cevap bulunabilir. Eş-çocuk kavgaları, apartmana yayılan kötü kokulara sebep olmaları, kalabalık yaşamaları, suçla birlikte anılmaları gibi nedenlerle bölge halkıyla iletişimde sıkıntılar yaşandığı görülmüştür.

“İçe kapalı homojen yapının varlığı, göçmenlerin etkileşime ve değişime karşı direnç göstermesine yol açmaktadır.” şeklindeki varsayım, toplu hareket etme, kendi uyruğundaki gruplarla birlikte hareket etme bu varsayımı desteklemiştir. Bu sebeple farklı kültür ile tanışmayı arka plana atılması etkileşimi azaltmaktadır. Bu da kendisiyle olan kişiler dışındaki insan ilişkilerini zayıflatmaktadır. Aynı zamanda bir göçmenin kişisel özelliği ve sosyo-psikolojik durumu geldiği topluma alışma düzeyine etki etmektedir. Sosyal yönden kendisini kapatan bir insanın, bulunduğu topluma sosyal

uyumu sağlanması beklenemez. Bu durumda, göçmenlerin birlikte toplu yaşamaları yerleştikleri bölge halkıyla etkileşimini düşürdüğü görülmüştür. Ayrıca ilk gelen Suriyeliler sonradan gelen Suriyelilere kalacak yer ayarladığı, birbirleriyle iletişim sağlayacak bir haberleşme ağının kurmaları, sınır illerinden bazı giyim-gıda malzemeleri getirmeleri gibi konular Elazığ'da sosyal ağın kurulduğunun en yakın örnekleridir. Yine Elazığ'a ilk gelen Suriyeli göçmenler sonradan gelen Suriyelilere başvuracağı kurum ve kuruluşlar konusunda yol gösterdiği özellikle dil ya da tercümanlık konusunda yardımcı olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda öncü ve sonradan gelen/gelecek göçmenler aralarında göçmen ilişki ağı kurdukları bilgisine ulaşılmıştır. Doğal olarak kurulan bu ilişkiler göç sürecinde karşılaşılan maddi ve manevi sıkıntıları azaltabilmektedir. Bu da göç etmedeki kararı ve göç akış yönünü etkileyerek göçe başlayacak yeni kişileri oluşturabilmektedir. Bu sebeple bahsedilen unsurlar Suriyelilerin Türkiye'ye yönelik göçünde etkisi göz ardı edilmemelidir.

Bulgu 14 ve Öneri: Görüşme yapılan mahalle muhtarları arasında sadece 1 muhtarın Suriyeli göçmen grubuna yönelik farklı uygulamalar yaptığı tespit edilmiştir. Mahalle muhtarının Suriyeli göçmenlerin mahalledeki kontrolü için konutlardaki iskânlarında yönlendirme ya da müdahale diyebileceğimiz uygulamaları mevcuttur. Muhtar, Suriyeli göçmenlerin konut yerleşimlerinde belirli sayıya kadar yakın mesafeli evlerde kalabilecekleri yönünde kontrolünü sağlamıştır. Yani mahallede belirli alanlarda yığılma göstermesine engel olmak için dağınık yerleştirmesi söz konusudur. Aynı şekilde grupça gezmeleri ve bir alanda toplu oturmalarına engel olmuştur. Ayrıca mahallede Suriyeli göçmenlerle alakalı bir sorunun gerçekleşmesi durumunda mahallenin gençleriyle muhtarın haberleşme ağının kurulmuş olması, diğer mahallelerin göç konusunda sürdürdüğü politikanın farklılığını ortaya koymuştur. Dolayısıyla sadece bir mahalle muhtarının göçü yönetme konusundaki farklı uygulaması, diğer mahallelerde ikamet eden Suriyeli göçmenlerin sosyo-kültürel uyumu için emsal bir uygulama olarak yaygınlaştırılması sağlanmalıdır. Bu örnek uygulama göçmenlerin sosyo-kültürel uyumunda emsal kabul edilebilir ve diğer mahallelere de yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

Bulgu 15 ve Öneri: Araştırmanın hipotezleri arasında, "Kent mekânında göçmenler eşit bir biçimde tüm mahallelerde ikamet etmemekte aksine kentin çöküntü alanlarında sosyo-ekonomik yoksunluklara sahip gruplarla birlikte yaşamaktadır. Bu olguda

göçmenler ile yoksulların kaynak ve yardımların paylaşımında karşı karşıya gelmelerine neden olmaktadır. Ekonomik temelli bu sorun yoksul yerli halkla göçmenlerin ilişkilerini olumsuz etkilemektedir.” varsayımı görüşmelerden alınan yanıtlar doğrultusunda sonuç vermiştir. Göçmen ve bölge halkının birlikte yaşıyor olması birbirlerine kaynaşmadan ziyade çatışmayı artırdığı görülmüştür. Özellikle Suriyeli göçmenlere yoğun olarak yardım yapılan mahallelerde bölge halkı “Devletin Suriyelilere yardım ettiği, ihtiyaç sahibi kendi halkına bakmadığı ve eskiden aldıkları yardımların Suriyelilerin gelmesiyle birlikte kesildiği” görüşleri hâkimdir. Bireysel ya da kurumsal olarak yapılan yardımların Suriyelilerin kente yerleşmesiyle yardımların halktan ziyade Suriyeli ailelere yapılması, halkın Suriyelilere karşı olumsuz görüş geliştirdiğini ortaya koymuştur. Bu durumda kurumsal ya da kişisel yapılan yardımların yönü Suriyelilere doğru kaydığı görülmüştür.

Bölge halkı Suriyeli göçmenlere ilk geldikleri dönem içerisinde gıda, barınma, nakdi paralar gibi yardımlar yapmış olsa da bunlar daha sonra devamlılığının yitirildiği görülmüştür. Altında yatan sebepler olarak aldıkları yardım malzemelerini sattıkları ve iyi niyeti suiistimal etme gerekçeler gösterilmiştir. Ayrıca yerel işletme sahiplerinin, İHH, Kızılay, Valilik, Müftülük gibi yerlerden yardımların Suriyeli göçmenlere yönelik yardımlarını gören halk, yardım etmeyi bıraktığı gibi Suriyelilere gelen yardımların devlet tarafından yapıldığı algısı oluşmuştur. Özellikle Sosyal Yardımlaşma tarafından çocuk yardımı için ödenen paranın devlet tarafından yapıldığı görüşü ile karşılaşmıştır. Aynı zamanda görüşmeler sonucunda Suriyelilere yapılan yardımlar devlet tarafından yapıldığı görüş ağırlıklı olarak karşımıza çıkmıştır. Suriyeli göçmenlere yapılan yardımların devlet tarafından yapıldığı yönünde yoğun bir söylem bulunması bazı farklı sonuçları da beraberinde getirmiştir. Suriyeli göçmenlere yapılan yardımlar karşısında, bazı vatandaşların ihtiyacı olmamasına rağmen yardım alma konusunda istekli tavırlar içerisine girdiği görülmüştür. Bu sebeple Suriyeliler ile yerel toplum arasında ayrılıkların hissedilir boyutlara ulaşılabilmesi için Suriyeliler konusunda doğru bilinen yanlışları düzeltmenin arayışları içerisinde olunmalıdır. O halde merkezin aldıkları karar ve sürdürdüğü politikanın halkla ilişkilerini iyi koruyup bilgilendirmesi gerekmektedir. Bu bilgi paylaşımını halka indirecek ilk basamaktaki kişiler muhtarlar olacağı için muhtar ile göç uzmanları halkın bu süreçteki düşüncelerini dinleyerek bilgilerin doğru bir şekilde paylaşımını sağlamalıdır.

Bulgu 16: Benzer din ve inançların benimseniyor olması, göçmenlerin yerli halk tarafından kabul düzeyini artırabilmekte iken aynı zamanda geldikleri bölgeye alışma düzeylerini de artırıcı faktör olarak rol alabilmektedir. Türkiye Devleti'nin resmi bir dini anlayışı olmamasına rağmen çoğunluklu nüfusu Müslüman kitleyi oluşturmaktadır. Bu sebeple Suriyeliler ile Türk halkı “din kardeşidir” söylemleri çok fazla duyulmuş ve olumlu bir etki olarak anlaşılmıştır. Muhtarlarca “*Onlar da Müslüman bizler de Müslüman. Yardım edelim.*” ilk geldiklerinde bu cümleyi sıkça söylemelerine karşın daha sonra bu düşüncelerden uzaklaştıkları görülmüştür. Ayrıca gelen Suriyeli göçmen din ve mezhepsel olarak oldukça çeşitlilik gösterdiği belirtilmiştir. Türkiye’de algılanan din ve İslâm anlayışı ile Elazığ’a gelen Suriyeli göçmenler tarafından kabul edilen din anlayışı oldukça farklı olduğu belirtilmiştir. Buradaki farklılık ya da yakınlık göçmenlerin namaz kılıp kılmaması, oruç tutması gibi esaslar üzerine temellendirilmemektedir. Burada muhtarların üzerinde durduğu beden, çevre temizliği, gürültü, komşuları rahatsız edici bazı davranışlarının yaşanması gibi gözle görülebilecek maddi kirliliğin üzerinde durmaktadır.

Bulgu 17: Elazığ’da Suriyeli göçmen grubu dışında Afgan ve Iraklı göçmen grupları da tespit edilmiştir. Suriyeli göçmen grubuna göre bu göçmen grupları Türk toplumuna daha çabuk uyum sağladığı ifade edilmiştir.

Bulgu 18 ve Öneri: “Okul çağında eğitime devam eden çocuk, öğrenmeye açık ve insani ilişkileri doğal olarak fazla olacağı için, birçok göçmene göre çocuğun kültürlenme ve kültürleşme süreci hızlı yaşanır. Bu sebeple uyum sürecinde çocuklara öncelik verilmesi gerekmektedir.” şeklindeki hipotez, alınan yanıtlar çerçevesinde aynı doğrultuda sonuç vermiştir.

Suriyeli çocukların eğitim süreci ile ilgili farklı sonuca varılmıştır:

- Suriyeli ebeveynlerin çocuklarını eğitim almaları için imkânları olduğu halde okula göndermek istemediği;
- Okula giden Suriyeli çocukların sayıca fazla olduğu okullarda diğer Suriyeli çocuklarla özellikle birlikte zaman geçirmek istemesi ile okuldaki başarı sağlamada pek gönüllü olmadığı;
- Suriyeli çocukların sayıca fazla olduğu okullarda Türk aileler çocuklarını Suriyeli çocuklarla aynı sınıfta birlikte okumasını istemediği;

- Türk çocuklar ile Suriyeli çocuklar arasında geçen tartışmalara, Türk aileler tarafından fazla tepki verildiği;
- Son olarak ebeveynlerin çocuklarını okula göndermekte istekli olduğu ve Suriyeli çocukların da Türk eğitim sistemine adapte olup başarı gösterdiği tespit edilmiştir.

Suriyelilerin eğitim süreci içerisinde Elazığ kent ölçeğinde farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Farklı sonuçlar görülmesine rağmen çocukların Türkçe konuşabildikleri ve hatta bazı çocukların Türk çocuklarından ayırt edilmeyecek derecede dili akıcı bir şekilde konuştukları ifade edilmiştir.

Suriyeli göçmenlerin sadece Türkçe dilinde eğitimin verildiği görülmektedir. Ancak resmi dil ile anadilleri arasında sağlam bir birliktelik kurulması gerekmektedir. Çünkü aile içinde kendi kültür gruplarına ait çevrelerde kendi öz dillerini kullanan çocuk ya da gençler, tek dil öğretimi için zorlandığı durumda bir bocalama ve kültür dilleri arasında bir uyumsuzlukla karşılaşması muhtemeldir. Aynı zamanda kültür, dil ile aktarıldığına göre katıldığı yeni toplumun kültüründen doğal olarak yoksun olan birey, kendi kültüründen yoksun olacak bir süreci de başlatmış olacaktır. Bu da göç ile gelmiş gruplar üzerinde baskı ve aşağılık duygularını artırma riskini taşımaktadır. Bu sebeple resmi dilde eğitim verilmeli ancak resmi dil ile beraber kendi dilinde eğitim verilmesinin imkânı da sunulmalıdır. Zaten bu imkân çokkültürlülük uygulamasının içinde bulunması gereken bir politikadır. Ayrıca resmi dil ile anadilde eğitim önerisinin ve Türk eğitim sistemine katabilme ihtimalinin, eğitim uzmanları tarafından çalışması gerekli bir konudur.

Türkiye'deki Suriyelilerin %47,39'u 0-18 yaş aralığında ve bu yaş aralığında 1 milyon 703 bin 665 Suriyeli bulunmaktadır (www.multeciler.org). Türkiye'de bu çocukların kayıp kuşak olmaması için ve uzun vadede Suriye ile Türkiye arasında halkların kültürel beraberliğine sürdürebilmesi adına asimile edilmiş Arap görünümlü Türkçe konuşan çocuklar yerine Türkçe ve Arapça konuşan Suriye'deki akrabalarıyla iletişim içinde olan kuşaklar yetiştirmek gerekmektedir. Çünkü Suriye'nin geleceğinde Türkiye'de doğmuş Türkçe ve Arapça konuşan yeni kuşaklara ihtiyaç olacaktır.

Bulgu 19: Görüşmeler sonucunda ne muhtarlar ne de mahalle sakinleri Suriyeli göçmenlere T.C. vatandaşlığı verilmesine sıcak bakmaktadır. Sadece mahalle

muhtarlarının bilimsel açıdan ülkeye fayda sağlayacak kişiler ya da doktorlar T.C. vatandaşlığına alınabilir görüşü hakim olmuştur. Diğer durumda ülke için bir yük olarak görülmüş ve vatandaşlık verilmemesi görüşü net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Hatta vatandaşlığa alınmadan bile çalışan Suriyeli göçmenler için ülke çocuklarına zararı dokunduğunu, vatandaşlığa alınması durumunda çok daha fazla zararı olacağını belirtilmiştir.

Suriyeli göçmenlere vatandaşlık verilmesi durumunda, Türklerden çok fazla çocuk sahibi olmaları sebebiyle Suriyeli nüfusun oranındaki olağanüstü artışa sebep olacağı, bu da ülkenin nüfus yapısını bozacağı gibi kaygılar taşıdığı tespit edilmiştir. Yine Suriyelilere vatandaşlığın verilmesi ülkeye bir yük olacağını ve ülke gençlerinin istihdam edilmesindeki çözilemeyen konunun artık kördüğüm bir sorun haline geleceği konusunda hemfikir oldukları görülmüştür. Ayrıca olası Suriyelilere verilen T.C. vatandaşlığı toplumda bazı sosyal ve siyasal kırılma noktaları meydana getireceği anlaşılmıştır.

Bulgu 20: Muhtarların Suriyelilere yönelik çözüm önerilerine ilişkin verilere ulaşılmıştır. Suriyeli göçmenlerin tekrar kendi ülkelerine geri gönderilmesi bazı muhtarlar tarafından çözüm olarak sunulmuş olsa da muhtarların pek çoğu bunu çözüm olarak görmeyip, yapılması gereken bir eylem olarak tanımlamıştır. Sadece Suriyeli göçmen grubun geri gönderilene kadar ülkede farklı bir uygulamanın benimsenmesi gerektiği belirtilmiştir. Onu da Muhtarlar, Suriyeli göçmenleri kentin düzeni ve mahalle sakinlerinin şikâyetlerini azaltmak için kent alanlarından uzak bir yerleşim merkezinin kurulmasının gerekliliğine dikkat çekmişlerdir. Bu öneri de, Suriyeli göçmenleri mahallesinde sorun olarak gören muhtarlar ile sorun olarak görmeyen muhtarların ortak görüşü olarak karşımıza çıkmaktadır. Muhtarların önerileri bu şekilde olsa da Türkiye'nin ekonomik durumu, her kentin yerleşim alanlarından uzak bir konteynır kentlerin kurulmasını olanaklı kılmamaktadır.

4.2. Sonuç

Dünyada yaşanan göçler düzenli bir şekilde artarak devam etmiş ve göç dalgasıyla beraber ülkelerdeki kültürel farklılıkların sayısı da aynı doğrultuda artmıştır. 1900'lu yılları kapsayan dönemde özellikle I. ve II. Dünya Savaşı sonrasında yoğun bir şekilde göçler yaşanmıştır. Tarihi süreç içerisinde işçi göçü, kaçak göçler, sığınma

talebi gibi farklı göç hareketlerinin yaşandığı görülmüştür. Bu farklı göç hareketleri, ülkelerde farklı toplumsal grupların sayılarını artırmıştır. Heterojen yapıya bürünen ülkelerin, ülke içerisinde ayrı etnik, dini, kültürel grubun kendi değerlerini kaybetmeyerek farklı topluluklarla birlikte, eşit bir şekilde yaşayabilmesi için bir anlayış ortaya atılmıştır. Bu söylem çokkültürlülük anlayışı olup dönem içerisinde göç alan ülkelerde kendisine yer bulmuştur. Türkiye'ye yapılan göçlerle ülkeye yeni katılan bireyler ülke için bir sorun olarak algılanmadığı görülmüştür. Bu sebeple dünyada yoğun bir şekilde görülen göçler karşısında oluşan farklı etnik, dini grupların ve kültürel kümeler gibi farklılıklara yönelik bazı çözümler üretilmesine karşın Türkiye'de göçler farklılıklar temelinden işlenmemiştir.

Suriye'de yaşanan ağır çatışmalar sonucunda hayatta kalma mücadelesi ile Türkiye sınırlarına gelen Suriyelilere açık kapı politikası uygulanmıştır. Nisan 2011 yılında küçük gruplar şeklinde başlayan Türkiye'ye girişleri zamanla büyük kitleleri meydana getirmiştir. Türkiye'ye 2011 yılında Suriye'deki iç savaştan kaçan sığınmacılar, Türkiye'nin son kitlesel göçünü meydana getirmiştir. İlk önce Türkiye'nin sınır bölgelerinde oluşturulan kamplara yerleştirilen Suriyeliler daha sonra Türkiye'nin bütün kentlerine yayılmaya başlamıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 2018 yılı verilerine göre geçici barınma merkezlerinde bulunan Suriyeli sayısı 143.603 olup geçici barınma merkezleri dışında bulunan Suriyeli sayısı 3,5 milyonu geçmektedir. Büyük kitlesel sığınma karşısında iç hukukta göç ile ilgili hukuksal düzenlemelere gidilmiştir. Türkiye, Suriyelileri ülkeye kabul ettikten sonra göçle ilgili geniş bir hukuksal düzenlemeye gitmiş olması, Türkiye'nin göçle karşılaşmadan önce belirli bir göç yönetimi anlayışının olmadığını göstermiştir. 2013 yılında Türkiye 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve ardından Kanunu destekler yönde genelge ve yönetmelikler çıkararak göç ve göçmen yönetiminin sınırlarını çizmiştir. YUKK ile birlikte göçmenlerin hakları belirlenmeye ve korunmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda Türkiye bu kanunla, ülke içinde iyi bir göç yönetiminin ve kamu düzeninin sürdürebilmesini sağlamak istediğini söyleyebiliriz. Ancak Türkiye, 3,5 milyonu geçen Suriye nüfusu ile Türk toplumunun birlikte yaşayabilmesini kolaylaştırıcı bir yaklaşım (çokkültürlülük) benimsememiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün 2018 yılı verilerine göre Elazığ kentinde ise, 12.726 Suriyeli bulunmaktadır. Dolayısıyla Elazığ kent merkezindeki Suriyelilerin

kentteki sosyo-ekonomik ve kültürel uyumunu araştırıp ortaya koymak önemlidir. Araştırmanın amaçlarına ulaşmak için saha araştırması yapılmıştır. Elde edilen bulgular Suriyelilerin kentteki durumları, sosyal uyumları ve Suriyeliler için çözüm önerileri hakkında bazı önemli bilgiler vermektedir. Araştırmanın belirlenen amaçlarını yerine getirmek için muhtarlarla yapılan görüşmelerde genel olarak Suriyelilerin, Elazığ'da sosyo-ekonomik ve kültürel yönden oldukça farklı özellikler taşıdığı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda hem Suriyelilerin hem de mahalle sakinleri birlikte yaşayabilme konusunda oldukça zorluk çektikleri görülmektedir. Sadece az bir grubun özellikle daimi bir işte çalışan Suriyelilerin Elazığ'a uyum sağlamada sıkıntı çekmediği sonucuna varılmıştır. Ayrıca ağırlıklı olarak büyükşehirlerde yaşayan Suriyeliler üzerine yapılan çalışmalar dışında bu araştırma, orta ölçekli kentlerde yaşayan Suriyelilerin kentteki durumlarını ortaya koymuştur. Saha araştırmasında elde edilen veriler şu şekilde verilebilir:

- Görüşme yapılan tamamı erkek muhtarlar olup üniversite mezunu olan mahalle muhtarı bulunmamaktadır. Muhtarların ya esnaf ya da emekli oldukları bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca muhtarların çoğunluğu doğduğu mahalle ile muhtarlık yaptığı mahallenin aynı olduğu tespit edilmiştir.
- Elazığ'a gelen Suriyeliler ilk önce belirlenen bir mahallede çadırlarda ve sosyal tesiste toplandığı bilgisine ulaşılmıştır. Ancak artan Suriyelilerin sayısı ile belirlenen bölgeler dışına yani kentin başka bölgelerine de yayıldığı görülmüştür.
- Suriyelilerin yaşadığı ilk 16 mahalledeki Suriyelilerin nüfusa oranı hesaplanmıştır ve oransal sıralamalar yapıldığında yerli halkla Suriyelilerin uyumu, birbirlerine alışma, karşılaştıkları sorunlar aynı doğrultuda/sıralamada sonuç vermemiştir. Suriyelilerin yaşam tarzı, sosyal etkileşimleri ve sosyo-ekonomik düzeyleri uyumları hakkında çok daha önemli veriler sunmuştur.
- Suriyeli göçmenlerin ikamet ettiği konutlarda eş kavgası, kaldıkları konutun temizliğindeki özensizlik, konuttaki kalabalık, gürültü kirliliği, sosyal donatı alanlarının uygunsuz kullanımı gibi sorunların ortaya çıktığı görülmüştür. Söz konusu ortaya çıkan sorunlar Suriyeli göçmenlerin sosyal ve davranışsal

olarak kentsel yaşamın gerektirdiği biçimde hareket etmediği bilgisini vermiştir.

- Suriyeli göçmenler hangi mahallede yaşıyorsa yaşasın çevre ve hane temizliğindeki özensizlik, hane kalabalıkları ortak görüşü oluşturmıştır. Muhtarlar mahallede yaşayan Suriyelilerin tamamının bahsedilen şekilde olmadığını ancak Türk yaşayış tarzına daha yakın olan az bir kesimin de her mahallede olduğu bilgisine de rastlanılmıştır.
- İş bulma konusunda zorlandıkları görülmüş ve değerinden düşük ücretlerle çalıştırıldığı saptanılmıştır. Suriyeli göçmenlerin işgücüne katılmaları özellikle kentin sanayi bölgesinde birçok dükkân açtıkları görülmüştür. Bölgenin Suriyelilere çeşitli iş kollarında çalışma imkânı sunması beraberinde 2 farklı durumu ortaya çıkarmıştır. Bölgedeki iş çeşitliliğinin çok olması Suriyelilerin iş piyasasına erişimini kolaylaştırmıştır ancak bölge halkı için iş kaynaklarının ve kazancın paylaşılmasına yol açmıştır. Suriyeli göçmenlerin açtığı dükkânlarla yerli halkla rekabet yapabilir duruma kavuşması, bölge halkı ile Suriyeliler arasında artan bir rahatsızlığı gizliden gizliye beslemiştir. Bu da belirli bir süre sonra bölge halkı ve yakın mahallelerdeki yerli halkın Suriyeliler ile karşılıklı tartışmalar yaşanmasına yol açmıştır. Diğer taraftan Suriyelilerin kentteki uyumunu zorlaştıran bazı etkenler tespit edilmiştir. Dil bunların en başında gelmektedir. Suriyelilerin dil problemleri dolayısıyla ev sahipleri, okul müdürleri ile sıkıntılar yaşarken en çok iş bulmakta zorlandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca iş bulup çalışan Suriyeliler, yerli halktan çok düşük ücretle çalıştırıldığı görülmüştür. Yine Suriyelilerin giyim ve yiyecek konusunun Türk kültürleriyle farklı olduğunu ve özellikle gıda ürünlerini Suriye'den ya da Kilis, Hatay ve Gaziantep gibi sınır illerinden getirdikleri bilgisine ulaşılmıştır. Suriyelilerin kentte karşılaştığı başka sorun alanı ise, genel olarak ev fiyatları, Suriyelilere değerinden çok üstünde fiyatlarla kiraya verildiği ve bazı Suriyelilerin suyu ve elektriği olmayan terk edilmiş evlerde yaşadığı ifade edilmiştir. Yani Elazığ kentinde yaşayan Suriyelilerin maddi imkânsızlıklar içinde yaşamlarını sürdürmeye çalıştıkları görülmüştür. Suriyelilerin maddi sıkıntıları, organ mafyası, kaçakçılar ya da suç örgütleri tarafından kullanılabilecek bir kapı olarak düşünülebileceği gibi Suriyelilerin maddi

yoksunlukları hayatlarını tehlikeye atma gibi riski taşımaktadır. Bunlar çok uzak çıkarımlar değildir, çünkü Elazığ'da bir Türk vatandaşının para karşılığında Suriyelilerden organ bağışı yapması için muhtarla görüşme talebinde bulunduğu unutulmamalıdır. O halde Elazığ'da ya da Türkiye'nin başka kentlerinde böyle bir yapılanmanın olmaması için Suriyelilerin ekonomi piyasasındaki sömürülerinin ortadan kalkması ve Emniyet güçlerinin bu konudaki takibini sıkı tutması gerekmektedir.

- 2018 yılında çıkan esnaf tartışmaları sonucunda kent alanlarında ruhsatsız dükkân açan Suriyelilerin bütün dükkânları kapatılmıştır. Ayrıca bazı Türk işletme sahiplerinin işyerini işletmesini kira karşılığında Suriyelilere bıraktığı bilgisine ulaşılmış ve Suriyelilerin dükkânları kapatıldıktan sonra daha fazla karşılaşılacak bir olay olarak söylenebilir. Çünkü ekonomik sıkıntı içerisinde olan Suriyeliler bu yolu kabul edeceklerdir.
- 2016'da çıkarılan yönetmelik ile geçici koruma kapsamındaki yabancıların çalışmasına ilişkin usul ve esasları belirlenmiş olması ve çalışma piyasasında kanunen yer alması aslında Suriyelilerin geri gönderilme gibi bir düşüncenin ortadan kalktığını göstermiştir.
- Elazığ'da Suriyelilerin hangi iş kollarına yöneldikleri tespit edilmiş ve kümülatif nedensellik kuramındaki göçmen işi söylemi Elazığ'da oluşmamıştır. Ayrıca Suriyelilerin ülkeye girişlerinde ekonomik kaygılar, göç hareketini başlatan süreç olmadığı için neoklasik ekonomi kuramları bu konunun dışında yer almıştır. Ancak Türkiye'nin tutumu ve sunduğu imkânlar, ülkenin çekiciliğini artırmıştır.
- Bölge halkının ve Suriyelilerin karşılıklı sosyal etkileşimleri ve uyumları konusunda pek istekli ve gönüllü olmadıkları görülmüştür. Suriyelilerin grup halinde hareket etmeleri ve bir mekânda Suriyelilerin dükkân açması durumunda Türk dükkânlarının tercih edilmemesi bu durumu açıklamaktadır. Bir taraftan bölge halkı da genel olarak açılan Suriyeli dükkânlardan alışveriş yapmadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca yine aynı apartman içerisinde apartman sakinlerinin Suriyeli komşusundan rahatsız olmasa dahi komşusal bir ilişki geliştirmemişlerdir.
- Elazığ'a ağırlıklı olarak dar gelirli grupların ve göçebe kültürüne sahip Suriyeliler gelmiştir. Sosyo-ekonomik geliri daha alt gruptan olan

Suriyeliler, Elazığ'ın daha az gelişmiş ve çöküntü mahallesine yerleşmişlerdir. Alt grup gelirlerine sahip olan Suriyeliler dilencilik, hurdacılık, kâğıt toplayıcılığı ve düzenli bir işte çalışmayan grubu oluşturmuştur. Devamlı bir işte çalışan Suriyelilerin Türk toplumuna sosyal, ekonomik, kültürel uyumunu olumlu etkilediği sonucuna varılmıştır. Alt grup gelire sahip Suriyelilerin hırsızlık, kaçakçılık, uyuşturucu ticareti, fuhuş olayları gibi suç faaliyetleri içerisinde sıkça olduğu bilgisine ulaşılmıştır. Bahsedilen suç unsurları dışında dilencilik ve suç örgütlerine bağlı olan kişiler Elazığ Emniyet güçleri tarafından tespit edilip sınır dışı edildiği pek çok Suriyeli olmuştur. Geçici koruma altında olan Suriyeliler Türk hukuk sisteminde suç teşkil edecek eylemleri yapmış olsa bile Türk hukuk sisteminde yargılanmamaktadır. Sadece sınır dışı edilme durumları vardır. O da 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 54. maddesinde düzenlenmiştir. Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar; kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar; çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler gibi maddeler yer almaktadır.

- Suriye'de çadır kültürüne hâkim olan grupların Elazığ'da yerleşik hayata ayak uyduramaması ve yerleşik hayata nasıl yaşanması gerekir konusundaki eksiklikleri tespit edilmiştir. Söz konusu eksiklikleri bölge halkının Suriyeli göçmenleri kabul düzeyini olumsuz etkilediği bilgisine ulaşılmıştır. Yine aynı şekilde Suriye'de dilencilik, hırsızlık gibi yollarla geçimlerini sağlayan kesimin Elazığ'a yerleştikten sonra da devam ettirmesi bölge halkının Suriyelilere karşı olumsuz algılarını körüklemiştir. Bahsedilen Suriyeli grubun dışında Suriye'de öğretmen, doktor, mühendis, esnaf gibi statülere sahip Suriyelilerin bulunduğu mahallelerde yaşam tarzı, kültürel olarak kente daha yakın olduğu tespit edilmiş ve bölge halkı ile Suriyeli göçmenler arasında anlaşmazlıklar daha az düzeyde yaşandığı görülmüştür. Ancak kent ölçeğine bakıldığında nitelikli ve çalışmak isteyen Suriyeli göçmenlerin az bir grubu oluşturduğu tespit edilmiştir.
- Gelişim düzeyi daha düşük olan ve eski yapıların fazla olduğu mekânlarda, ilk gelen Suriyeli göçmenler ile sonradan gelen Suriyeli göçmenler arasında

pek bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Gelişmişlik düzeyi görece daha fazla olan mahallelerde, ilk gelen Suriyeli göçmenler sonradan gelen Suriyeli göçmenlere göre temizlik, giyim konusunda Türk toplumuna daha fazla benzer olduğu görülmüştür. Ayrıca ilk gelen Suriyeli göçmenler sonradan gelen Suriyeli göçmenlere göre Türkçeyi daha fazla öğrendikleri ve konuştukları tespit edilmiştir. Bu sebeple Suriyeli göçmenler düşük ücretle çalıştırılmak istendiğinde ilk gelen göçmenler sonradan gelen göçmenlere göre daha fazla haklarını koruyabildikleri ve savunabildikleri görülmüştür.

- Suriyeli göçmenlerin yaşadığı mahallelerde birinci ve ikinci düzey diyebileceğimiz problem alanları ortaya çıkmıştır. Birinci düzey diye ifade edilen problem alanı daha çok mahalleyi ilgilendirebiliyorken; ikinci düzey diye ifade edilen problem alanı ise, kent ve ülke genelini ilgilendirmektedir. Birinci düzey olarak, Suriyeli göçmenlerin mahallede temizlik, sokak-kaldırım, park-yeşil alanlarının kötü kullanımı yani sosyal donatı alanlarının uygunsuz kullanımının yanında çok eşlilik, çocuk evlilikleri, başlık parası gibi farklı yaşamsal düzene sahip olmaları şeklinde tespit edilmiştir. İkinci düzey problem alanları ise, uyuşturucu madde ticareti, terör örgütlerine üyelik, kadın beden işçiliği, organ pazarlığı, dilencilik, ruhsatsız işletme, kaçak işçilik ve çocuk evlilikleri şeklinde belirlenmiştir. Belirlenen unsurlar ülkenin şu anki durumunu ve gelecekteki durumunu etkileyebilecek faktörler olarak karşımıza çıkmıştır.
- Suriyelilerin yoğun bir şekilde yaşadığı kent alanlarında yardımların sıkça ve halkın görebileceği alanlarda yapılıyor olması halkın olumsuz düşünceler beslemesine sebep olmuştur. Ayrıca mahallelerde yardımların devlet tarafından yapıldığı algısı yüksek çıkmıştır. Burada kamuoyunun bilgilendirilme konusunda eksiklik olduğunu söyleyebiliriz. Suriyelilere yapılan yardımlar halkın devletten daha fazla yardım etmesi gerektiği fikrini doğurduğunu ortaya çıkarmıştır.
- Elazığ'da farklı mezhep ve etnik yapıları sahip Suriyelilerin bulunduğu tespit edilmiştir. Suriyelilerin mezhepsel ve etnik farklılıkları kentteki yerleşme alanının seçimini etkilediği gibi muhtarların Suriyelilere yaklaşımı da etkilediği görülmüştür.

- Suriyeli çocuklar evlerinde Türkçe konuşulmamasına rağmen öğrendikleri ve konuştukları bilgisine ulaşılmıştır. Dolayısıyla çocukların yeni mekâna alışması ve etkileşimleri ailelerine göre daha yüksek olduğunu göstermektedir. Eğitimine devam eden Suriyeliler olduğu gibi okula gitmeyen/gitmek istemeyen çocukların da olduğu tespit edilmiştir. Yine okula giden ve Türk eğitim sistemine uyum sağlayamayan çocuklar da olduğunu da rastlanılmıştır. Bu en çok Suriyelilerin sayıca fazla olduğu okullarda ortaya çıkmıştır. Eğitim almayan çocukların aileleri alt gelir grubu Suriyelilerden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu aileler çocukları için gelecek kaygısı beslemeyip çocukları dilencilik yapması için kullanmaktadırlar.
- Yerli halkın Suriyelileri kent alanları içerisinde yaşamalarından rahatsızlığı gün geçtikçe arttığı gözlemlenmiştir. Suriyelilerden duyulan rahatsızlık dolayısıyla, hükümetin ya da parti başkanlarının Suriyeliler ile ilgili izleyecek politikası bundan sonraki seçim dönemlerinde seçmen kitlenin oyunu etkilemede önemli olduğu ortaya çıkmıştır.
- Suriyelilere T.C. vatandaşlığı verilmemesi görüşü mevcuttur. Suriyelilere vatandaşlık verilmesi durumunda, bu konu iktidar ve muhalefet çekişmenin aracı olmasından öte, ülkede toplumsal ve hatta siyasi bir kırılma noktası oluşturma riski taşımaktadır. Suriyeli göçmenlere yönelik artan olumsuz düşünceler ve alışlagelmiş düzen dışında Suriyeli göçmenler dolayısıyla karşılaştıkları yeni yaşam düzeni/düzensizliği küçük ve orta çaplı tartışmalara sebep olmuştur. Araştırmanın yapıldığı dönemde yani 2018 yılında Türk ve Suriye esnafları arasında çıkan tartışmanın süresi ve olayın büyüklüğü itibarıyla diğer tartışmalardan ayrılır. Bu da gösteriyor ki Elazığ'da Suriyeliler konusu yükselen bir sorun haline gelmiş ve süreç içinde Suriyeli göçmenler ile halk arasında tartışma boyut atladığı görülmüştür.

Genel olarak bu araştırmada Suriyeli göçmenlerin sosyo-ekonomik gelir düzeyindeki farklılıkları, doğrudan Türk toplumuna uyumunu etkilediğini söyleyebiliriz. Elazığ'da göçebe/çadır kültürüne hâkim olan Suriyelilerin yoğunlukta olduğu ve bu grubun Türk toplumuna uyumunda ya da birlikte yaşayabilme konusunda zorluklar yaşamaktadırlar. Öyle ki kültürel uyumsuzluklar oldukça yoğun

hissedilmektedir. Göçebe kültür dışındakiler yani sosyo-ekonomik gelir düzeyi daha üst grubu oluşturan Suriyeliler daha fazla iş piyasasında yer alır, çocuklarının eğitimini destekler ve yaşadığı alanla sosyal uyumu daha yüksek olmaktadır. Dolayısıyla Suriyeli göçmen grubun sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi Türk toplumuna kültürel ve ekonomik uyumunu doğrudan etkilemektedir. Unutulmamalıdır ki sosyal uyumun başarıyla gerçekleşmesi için göçmenlerin hukuksal, sosyal ve ekonomik sistemi içselleştirmesi gerekir.

Bu araştırma bölge halkının Suriyeliler ile ilgili olarak hazırlanan sorulardan alınan yanıtlar doğrultusunda şekillenmiştir. Aynı konu birinci kaynaktan yani Suriyeliler ile yapıldığında araştırmanın bulguları, hangi yönde olacağı ya da farklı ne gibi bulgu ve sonuçlara varılacağı bilinmemektedir. Bu sebeple Elazığ kent ölçeğinde böyle bir çalışmanın yapılmamış olması, çalışması gereken alanı oluşturmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abadan Unat, N. (2017); Bitmeyen Göç Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Adıgüzel, Y. (2016); Göç Sosyolojisi, Ankara: Nobel Yayınları.
- Aksoy, Z. (2012), “*Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim*”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 20, s. 292- 303.
- Anık, M. (2012), “*Çokkültürcülük ve Osmanlı Devleti*”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 27, s. 117-130.
- Bağlı, M. ve Özelsel, E. (2013); Çokkültürlü Vatandaşlık, Konya: Çizgi Kitapevi.
- Balcı, A. (1989), “*Örgütlerde Personel Seçimi*”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. Cilt 22, Sayı 1, s. 421- 434.
- Balı, A.Ş. (2001); Çokkültürlülük ve Sosyal Adalet, Konya: Çizgi Kitapevi.
- Baltacı, A. (2018), “*Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme*”, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, s. 231-274.
- Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu, Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu Raporu, Ankara, 2004.
- Başeymez, F. (Çokkültürlülük Açısından Hatay; Sosyolojik Bir Yaklaşım), (Selçuk Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış), Konya, 2009.
- Bayraklı, C. (Dış Göçün Sosyo-ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutlarında (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği), (Adnan Menderes Üniversitesi Sos. Bil. Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Aydın, 2007, s.161.
- Bozdağ, E. G. ve Atan, M. (2009), “*Avrupa Ülkelerine Göç Eden Türk İşçilerin İktisadi Etkinliğine Katkısı*”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 11, s. 159-180.
- Büyüköztürk, Ş. vd. (2009); Bilimsel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Pegem Akademi Yayınları.

- Chambers, L. (2014); Göç, Kültür, Kimlik, (Çev.) İsmail Türkmen ve Mehmet Beşikçi, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Çağlayan, S. (2006), “*Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkileri*”, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sayı: 17, s. 67- 91.
- Çelik, H. (2008), “*Çokkültürlülük ve Türkiye’deki Görünümü*”, U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 15.
- Davutoğlu, A. (1999), “*Tarih idraki oluşumunda metodolojinin rolü: Medeniyetlerarası etkileşim açısından dünya tarihi ve Osmanlı*”, Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, (7), s. 1-63.
- Deniz, A. (Rusya’dan Antalya’ya Ulusaşırı Göç ve Bu Göçün Sosyo-Mekânsal Sonuçları), (Ankara Üniversitesi Sos. Bil. Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2012.
- Doytcheva, M. (2016); Çokkültürlülük, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Duman, B. (2011), “*Çokkültürlülükten Ricat mı?*”, Sosyoloji Dergisi, Dizi 3, Sayı 23, s. 207-239.
- Durdu, Z. (2010), “*Küresel Siyaset ve Çokkültürcülük*”, Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, s. 27-50.
- Ekinci, T. Z. (1999); Demokrasi, Çokkültürlülük ve Yargısal Bir Serüven, İstanbul: Küresel Yayınları.
- Erdoğan, M. *Kopuştan Uyuma Kent Mültecileri- Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği*, Marmara Belediyeler Birliği. ISBN 978-605-83293-4-8, İstanbul, 2017, s.137.
- Ergil, D. (1995) Çokkültürlülük ve Çokdillilik, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt: 50, Sayı 3, s. 159-167.
- Erkiral Tavas, O. (Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Stratejisi Yönetimi: Bir Model Önerisi), (Gazi Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2015, s.500.

- Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Erişim: http://www.goc.gov.tr/icerik3/kitlesele-akinlar_409_558_559 (19.05.2018).
- Gözüküçük, M. (Anadili Türkçe Olmayan İlkokul Öğrencilerine Yazma Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri), (Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bil. Ens. Basılmamış Doktora Tezi), Denizli, 2015, s. 256).
- Güllüpinar, F. (2012), “*Göç Olgusunun Ekonomi Politikası ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme*”, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:4, s. 53-85.
- Hameş, Ö. (Yerel Yönetimlerde Çokkültürlülük), (Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla, 2016, s. 253.
- IOM. (2009); Göç Terimleri Sözlüğü. Çiçekli, B. (ed.), Cenevre: IOM.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö. F. (2014). *Türkiye’nin Uluslar arası Göç Politikası, 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumlarından Ulus Ötesi Dönüşümlere Araştırma Raporu*, Mirekoç Araştırma Raporları 1, İstanbul.
- Karpat, Kemal H. (2017); Osmanlı’dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, (Çev.) Bahar Tırnakçı, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kaymakcan, R. (2006); Çokkültürlülük, Eğitim, Kültür ve Din Eğitimi, İstanbul: Dem Yayınları.
- Kaynak, M.,Yinanç, R. ve Şahin C. (1992); Iraklı Sığınmacılar ve Türkiye, Ankara: Tanmak Yayınları.
- Kirişçi, K. (2014). SyrianrefugeesandTurkey’schallenges: Goingbeyondhospitality. 29.04.2016 tarihinde <http://www.brookings.edu/research/reports/2014/05/12-syrian-refugees-turkeys-challenges> adresinden edinilmiştir.
- Kurtaran, U. (2011), “*Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi*”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:8, , s:57-71.
- Kurubaş, E. (2006), “*SSCB Sonrası Türk Cumhuriyetlerinde Yeni Uluslaşma Süreçleri Üzerinde Bir Değerlendirme*”, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt: 2, No:5, s. 112- 133.

- Kuş, E., (2007); Nicel- Nitel Araştırma Teknikleri, Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kymlicka, W. (2015), Çokkültürlü Yurttaşlık: Azınlık Haklarının Liberal Teorisi, (çev. Abdullah Yılmaz), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Massey, Douglas vd. (2014), “*Uluslararası Göç Kuramlarının Bir Değerlendirilmesi*”, Göç Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, s. 11-46.
- Modood, T. (2014); Çokkültürcülük- Bir Yurttaşlık Tasarımı, (çev. İsmail Yılmaz), Ankara: Phoneix Yayınevi.
- Özensel, E. (2008), “*Osmanlı Zimmî Hukuku ve Çokkültürlülük*”, Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi, Sayı 20, s. 65-74.
- Özensel, E. (2012), “*Çokkültürlülük Uygulaması Olarak Kanada Çokkültürlülüğü*”, Akademik İncelemeler Derneği, Cilt 7, Sayı 1, s. 55-70.
- Özensel, E. (2013), “*Doğu Topluluklarında ve Türkiye’de Birlikte Yaşama Arayışı: Çokkültürlülük Mü? Yoksa Yeni Bir Model Mi?*”, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt 8, Sayı 3, s 1-17.
- Park, R. E. ve Burges, E. W. (2017) Asimilasyon ve Sosyal kontrol- Sosyoloji Bilimine Giriş II, (Çev.) Pınar Sayar Kızılçalı, İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Say, Ö. (2013); 21. Yüzyılda Ulus, Çokkültürlülük ve Etnitise, İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Şan, M. K. ve Öğür, B. (2016), “*Çokkültürlülük Söylemleri ve Milliyetçiliğin Dönüşümü*”, Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, Cilt 11, Sayı 1, s. 131- 142.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı Onuncu Beş Yıllık Kalkınma Planı (2014-2018). Erişim adresi: www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/ Erişim Tarihi: 22.05.2018.
- Taylor, C. (2018); Çokkültürcülük Tanınma Politikası, Haz: Amy Gutmann, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tezcan, M. (2000); Dış Göç ve Eğitim, Ankara: Anı Yayınları.
- Türel, N. ve Çağlar, N. (2010), “*Yerel Yönetimlerde Kadın Temsili- Isparta Örneği*”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, s. 16-40.

Türkiye’de Suriyeli Mülteciler İstanbul Örneği (2013), İstanbul: İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (Mazlumder).

Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiyeden İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (30.11.1994 tarih ve 22127 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir).

Yakışır, A. N. (Bir Modern Olgu Olarak Çokkültürlülük), (Selçuk Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2009, s. 116.

Yanık, C. (2011), “*Birlikte Yaşama Yolları: Liberalizm ve Çokkültürlülük*”, Sosyal Bilimler, Cilt 1, Sayı 2, s. 75-95.

Yanık, C. (2013); Dünya’da ve Türkiye’de Çokkültürlülük, Bursa: Sentez Yayınları.

Yanık, C. (Dünyadaki ÇokkültürlülükTatışmaları Bağlamında Türkiye’de Çokkültürlülük Eleştirel Bir Bakış), (Uludağ Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Doktora Tezi), Bursa, 2012, s.272.

Yıldırım, A. ve Şimşek, A. (2000); Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu. (1973, 24 Haziran). Resmi Gazete (Sayı: 14574).

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK). (2013, 4 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 28615).

6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK). (2013, 4 Nisan). Resmi Gazete (Sayı: 28615).

6544 Sayılı Yabancı Uyraklı Öğrencilerle İlgili Milli Eğitim Bakanlığı Genelgesi. (2010, 16 Ağustos).

6735 Sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu. (2016, 13 Ağustos). Resmi Gazete (Sayı: 29800)

6883 Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014, 22 Ekim). Resmi Gazete (Sayı: 29153).

8375 Sayılı Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik. (2016, 15 Ocak).

www.w3.balikesir.edu.tr/~msackes/wp/wp-content/uploads/2012/03/BAY-Final-Konulari.pdf, Erişim Tarihi: 11.09.2018.

www.angelfire.com/art/yasinaktay/Makaleler/Cokkulturluluk.htm, Erişim Tarihi: 22.06.2018.

www.danistay.gov.tr/upload/multecilerin_hukuki_durumuna_dair_sozlesme.pdf, Erişim Tarihi : 29.12.2018.

[www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/M%C3%9CLTEC%C4%B0LER%C4%B0N%20HUKUK%20STAT%C3%9CS%C3%9CNE%20%C4%B0L%C4%B0%C5%9EK%C4%B0N%201967%20PROTOKOL%C3%9C(1).pdf) Erişim Tarihi : 29.12.2018.

www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik Erişim Tarihi: 11.10.2018.

www.kamer.org.tr/icerik_detay.php?id=354 Erişim Tarihi: 19.10.2018.

www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5c2b48e485e807.39686013. Erişim Tarihi: 12.09.2018.

www.indd.adobe.com/view/6066c857-843a-4d49-b7e9-77f635a950cf Erişim Tarihi: 26.09.2018.

www.multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/, Erişim Tarihi: 11.10.2018.

www.dunya.com/gundem/turkiye-4-milyon-siginmaciya-ev-sahipligi-yapiyor-haberi-419705 Erişim Tarihi: 19. 10. 2018.

www.elazig.bel.tr/nufus-blog-265 Erişim Tarihi: 25.10. 2018.

www.amerikabulteni.com/2012/05/17/abdde-dogan-bebeklerin-cogunlugu-artik-azinliklardan/ Erişim tarihi: 12.07.2018.

www.muhtarlarkonfederasyonu.org Erişim Tarihi: 23.10.2018.

EK: Görüşme Soruları

1. Yaşınız?
2. Nerelisiniz?
3. Eğitim Durumunuz?
4. Mesleğiniz?
5. Ne zamandan beri bu mahallede muhtarlık yapmaktasınız?
6. Mahallenizde yaşanan sorunlar nelerdir? Sıralayınız.
7. Mahallenizde ikamet eden kaç Suriye hanesi bulunmaktadır?
8. Bu mahalleye yoğunluklu olarak Suriye'nin hangi kentinden gelmişlerdir?
9. İlk gelen Suriyelilerle sonradan gelen Suriyeliler arasında farklar var mı? Varsa ne gibi farklar bulunmaktadır?
10. Mahallenizdeki Suriyelilerin yaşadığı sorunlar var mı? Varsa nelerdir?
11. Suriyelilerin bu mahalleye yerleşmesinin konut fiyatlarında herhangi bir etkisi oldu mu?
 - Suriyeliler mahalle içerisinde konut değişikliğine çok fazla gidiyorlar mı? Neden?
12. Sizce mahalle sakinleri Suriyelilere kucak açmış mıdır?
 - Suriyeliler ile komşuluk yapmaktan rahatsız olan mahalle sakinleri var mı? Varsa nedir?
 - Mahalleye yerleşen Suriyelilerin Elazığ halkının kültürüne, örf ve adetlerine yakın olduğunu düşünüyor musunuz?
13. Bölge insanı içinde Suriyelilerin gelmesi ile huzurlarının bozulduğuna yönelik şikâyetler alıyor musunuz? Alıyorsanız bu şikâyetler nelerdir? Söz konusu şikâyet/sorunlar için çözüm öneriniz var mı? Varsa nedir?
14. Mahallenizde yaşayan Suriyeliler çalışıyorlar mı? Eğer çalışıyorlarsa hangi iş kollarında çalışırlar?
15. Mahallenizdeki Suriyeli ailelerde çok eşlilik var mı?
16. Suriyeli çocuklar eğitime devam ediyorlar mı?
17. Suriyelilerin Türkiye vatandaşı almasını ister misiniz?

ÖZGEÇMİŞ

Ayşe YILMAZ, 1993 yılında Elâzığ'da doğdu. Lise eğitimini Korgeneral Hulusi Sayın Lisesi 2011 yılında tamamladı. 2012-2016 yılları arasında Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünü tamamladı. 2016 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans eğitimine başladı.

